

INTRODUCȚIV

CARTE TRADUSĂ ÎN 15 LIMBI

GAVIN DE BECKER

DARUL FRICII

CUM NE APĂRĂ INTUIȚIA
DE VIOLENȚĂ

INTROSPECTIV PSIHLOGIE

Evoluția începe de la cunoașterea de sine.
Prin lectură, pornim într-o călătorie
înspre sine, pentru ca apoi să găsim
starea de împăcare și echilibrul
interior. *Introspectiv* își propune
să ofere cititorului cărți-reper
din domeniile spiritualității, psihologiei
și dezvoltării personale.

Gavin de Becker este autor de bestselleruri și specialist în probleme de securitate, având drept clienți agenții guvernamentale, mari corporații și persoane fizice. Este fondator și președinte al Gavin de Becker & Associates. Prima carte a lui de Becker, *Darul fricii*, a ocupat primul loc în lista de apariții editoriale a *New York Times*.

GAVIN DE BECKER

DARUL FRICII

CUM NE APĂRĂ INTUIȚIA
DE VIOLENȚĂ

Traducere din limba engleză de
ALOMA CIOMÍZGĂ-MĂRGĂRIT

LITERA®
București
2018

The Gift of Fear
Gavin de Becker

Copyright © 1997 Gavin de Becker
Ediție publicată prin înțelegere cu Little,
Brown and Company, New York, New York, SUA
Toate drepturile rezervate

Toate relatările din această carte sunt adevărate.
Câteva nume au fost schimbate pentru a proteja intimitatea persoanelor,
dar 90% dintre acestea sunt numele reale ale celor implicați.

Autorul mulțumește pentru permisiunea de a include fragmente
din *Amphigorey*, de Edward Gorey.

Copyright © Edward Gorey.
Retipărit cu permisiunea Donadio&Ashwoth, Inc.

INTRO293CTIV®

Introspectiv este o divizie a Grupului Editorial Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel. 021 319 6390; 031 425 1619; 0752 548 372

Darul fricii
Cum ne apără intuiția de violență
Gavin de Becker

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactori: Isabella Prodan, Georgiana Harghel
Corector: Georgiana Enache
Copertă: Flori Zahiu
Tehnoredactare și prepress: Bogdan Coscaru

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DE BECKER, GAVIN

Darul fricii. Cum ne apără intuiția de violență / Gavin de Becker;
trad.: Aloma Ciomizgă Mărgărit –
București: Litera, 2018

ISBN 978-606-33-2871-8

I. Becker, Gavin de

II. Ciomizgă Mărgărit, Aloma (trad.)
821.111

CUPRINS

1. În pericol.....	13
2. Tehnologia intuiției	41
3. Academia Predicțiilor	63
4. Semnale de supraviețuire	79
5. Străini imperfecți.....	107
6. Predicții cu miză mare.....	123
7. Promisiunea morții.....	140
8. Perseverență, perseverență	161
9. Riscurile meseriei	189
10. În pat cu dușmanul.....	228
11. „Am încercat să-l refuz cu blândete“	256
12. Fricile copiilor	277
13. Mai bine să fii căutat de poliție decât să nu fii căutat de nimeni.....	304
14. Pericole extreme	343
15. Darul fricii	362
<i>Mulțumiri</i>	391
<i>Anexe</i>	397
<i>Lecturi recomandate</i>	415
<i>Indice</i>	419

Notă: Bărbații de toate vârstele și de peste tot din lume sunt mai violenți decât femeile. Din acest motiv, limbajul cărții de față se raportează, în general, la ei. Când vine vorba de violență, femeile nu pot decât să fie mândre de excluziune, pentru că, măcar în acest caz, corectitudinea politică ar fi incorectitudine statistică.

GdeB

PREFAȚĂ LA EDIȚIA ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Știm cu toții că există momente în care avem numeroase motive pentru a ne îngrijora pentru siguranța noastră. Întrebarea este care sunt acele momente? Când vine vorba de a prezice violența, presupun că știți deja o mare parte din ceea ce trebuie să știți. Beneficiați de înțelepciunea speciei noastre, iar vocea expertului care contează cel mai mult este chiar vocea voastră.

Violența este o parte a fiecărei culturi pentru că este o parte din ființa umană. Totuși, are un rol diferit în părți diferite ale lumii. Această carte explorează siguranța și pericolul analizând piesele de puzzle ale violenței așa cum se manifestă ea în societatea americană. În timp ce mare parte din comportamentul uman este universal, unele aspecte sunt unice anumitor culturi. De exemplu, SUA sunt o țară cu mai multe arme decât adulți, un loc unde cauza principală a deceselor în rândul băieților adolescenți este plaga împușcată. Deși nu putem vorbi despre același lucru în cazul României, sunt multe de învățat din experiența americană.

Unele dintre riscurile cu care ne confruntăm cu toții sunt universale. Aceste pagini, prin faptul că ne prezintă cum arată aceste riscuri (spre deosebire de ceea ce v-ați putea imagina despre ele), vă oferă căi de a fi mai siguri – cel puțin de abilitatea voastră de a prezice comportamentul violent. Veți putea ajunge în punctul în care să aveți încredere că vedeți semnale acolo

unde există și nu le vedeți acolo unde nu există. Dorința mea este ca, pe măsură ce deveniți cu toții mai familiarizați cu riscul, să puteți fi și mai puțin preocupați de el.

Gavin de Becker
Los Angeles

O mențiune despre internet: internetul a devenit o metodă de comunicare larg folosită în America, înainte de a fi la fel de utilizată în alte țări. Am aflat că unii prădători folosesc internetul pentru a comunica cu potențialele victime. Dar internetul nu este problema-cheie: telefonul, telefonul mobil și mesajele text sunt folosite pentru a stabili întâlniri cu consecințe nedorite la fel de des ca și internetul. Indiferent de ce metodă de comunicare este folosită, problema-cheie stă în conținutul comunicării. Scopul este să nu te afli niciodată în prezența fizică a unei persoane care ar putea să îți facă rău. Această carte analizează strategiile folosite de prădători atunci când comunică, iar aceste strategii sunt aceleași fie că este vorba de comunicare prin internet, email, mesaje text, telefon sau față în față.

1

ÎN PERICOL

Mai presus de orice, refuză să fii victimă!

– Margaret Atwood

Probabil că o urmărea de ceva vreme. Nu știm sigur – dar știm, însă, că nu era prima lui victimă. În după-amiaza aceea, încercând să-și termine toate cumpărăturile dintr-o singură ieșire la magazin, Kelly supraestimase cât de mult putea căra înapoi spre casă. Motivându-și decizia, în timp ce se lupta cu sacoșele grele, își spuse că două ieșiri ar fi însemnat să fie încă pe străzi după lăsarea întunericului, iar ea își prețuia prea mult siguranța proprie pentru a proceda astfel. A urcat cele câteva trepte până la intrarea în bloc, apoi a observat că ușa fusese lăsată deschisă (din nou). Vecinii ei erau, pur și simplu, inconștienți, gândi ea, dar, deși simțul precar al securității de care dădeau dovadă o irita, de data asta s-a bucurat că era scutită de chinul prin care ar fi trebuit să treacă pentru a-și scoate cheia.

A tras ușa după ea, până s-a auzit clicul încuietorii. E sigură că a închis-o, ceea ce înseamnă că el trebuie să fi fost deja pe hol.

Au urmat, apoi, cele patru etaje, pe care ea ar fi vrut să le urce doar o dată. Aproape de capătul scărilor de la etajul trei, una dintre sacoșe a cedat, conservele cu hrană pentru pisici împrăștiindu-se peste tot. Se rostogoleau pe trepte într-un ritm

aproape jucăuș, de parcă încercau să fugă de ea. Kelly a văzut prima cutie făcând o scurtă oprire la etajul doi, apoi, pur și simplu, a cotit, a prins viteză și și-a reluat țopăiala aparent calculată, în jos, pe scări, până a ieșit din raza ei vizuală.

– Am prins-o! O aduc eu sus, a strigat cineva.

Lui Kelly nu i-a plăcut vocea aceea. Încă de la început, ceva i s-a părut în neregulă, dar, apoi, un tânăr cu un aer prietenos s-a apropiat de ea, urcând treptele și adunând întruna conserve în drumul lui.

– Dă-mi voie să te ajut, i-a spus el.

– Nu, nu, mersi. Mă descurc.

– N-aș zice. La ce etaj stai?

Ea a făcut o pauză, înainte de a-i răspunde.

– La patru, dar nu e nevoie să mă ajuți, serios.

El nici nu a conceput un refuz, strângând deja multe conserve la piept, mai, mai să le scape.

– La patru merg și eu, a zis el, și deja am întârziat – nu din vina mea, mi-a stat ceasul –, așa că hai să nu mai stăm aici. Și dă-mi mie aia!

S-a întins și a apucat una dintre sacoșele mai grele.

– Nu, serios, apreciez intenția, dar chiar mă descurc, a repetat ea.

Trăgând în continuare de sacoșă, el i-a spus:

– Nu crezi că ești cam *prea* orgolioasă?

Pentru o clipă, Kelly a continuat să țină de sacoșă, dar apoi a cedat, iar acest schimb aparent nesemnificativ între străinul amabil și cea care beneficia de amabilitatea lui a fost un semnal – pentru amândoi – că înclina să aibă încredere în el. Odată cu sacoșa, a trecut și ea sub controlul lui.

– Mai bine ne grăbim, a continuat el, urcând treptele înaintea lui Kelly. Ne așteaptă o pisică flămândă.

Chiar dacă, în momentul acela, nu părea să urmărească nimic altceva decât să o ajute, ei îi era teamă, deși nu avea un motiv serios pentru asta. Era politicos și manierat, iar ea se simțea vinovată pentru că era așa suspicioasă. Nu voia să fie genul de persoană care nu are încredere în nimeni, prin urmare, puțin după aceea, s-au apropiat de ușa apartamentului ei.

– Știi că o pisică poate supraviețui până la trei săptămâni fără să mănânce? a întrebat-o. Să-ți spun cum am aflat asta: o dată, am uitat să hrănesc pisica unui prieten, care era plecat din oraș.

Kelly a rămas în dreptul ușii, pe care tocmai o deschisese.

– De-aici mă descurc, a spus, sperând că el îi va da sacoșa, va accepta mulțumirile și își va vedea de drum.

În schimb, el i-a spus:

– A, nu, n-am venit până aici ca să te las să scapi din nou conservele pe jos.

A ezitat să-l lase să intre, iar el a izbucnit în râs, cu un aer înțelegător:

– Uite, putem lăsa ușa deschisă, cum fac doamnele din filmele clasice. O să pun astea aici jos, apoi plec. Promit.

Ea l-a lăsat înăuntru, dar el nu și-a respectat promisiunea.

Ajunsă în acest punct al relatării despre viol și despre tot calvarul îndurat vreme de trei ore, Kelly se oprește și plânge în tăcere. Acum știe că el a omorât-o pe una dintre celelalte victime ale sale, înjunghiind-o.

În tot acest timp, încă de când ne așezaserăm unul lângă altul în mica grădină din curtea biroului meu, Kelly m-a ținut de ambele mâini. Are douăzeci și șapte de ani. Până la viol, oferea consultanță pe problemele copiilor cu tulburări comportamentale, dar nu s-a mai întors la lucru de foarte mult timp. Tânărul acela cu aer prietenos o chinuise vreme de trei

ore în apartamentul ei și cel puțin trei luni în mintea ei. Încrederea pe care i-o spulberase bărbatul încă nu revenise, iar demnitatea pe care i-o rănisese încă se vindeca.

Kelly e pe cale să descopere că, ținând seama de un mic avertisment, și-a salvat viața, la fel cum, ignorându-le pe toate celelalte, s-a expus pericolului de la bun început. Mă privește cu ochii înlăcrimați, dar limpezi, și îmi spune că vrea să înțeleagă fiecare pas din strategia pe care a folosit-o el. Vrea să-i dezvălui ce anume, din ce i-a dictat intuiția, i-a salvat viața. Dar asta îmi va spune, de fapt, ea mie.

– S-a întâmplat după ce mi-a pus arma la cap, după ce m-a violat. După aceea s-a întâmplat. S-a ridicat de pe pat, s-a îmbrăcat, apoi a închis fereastra. S-a uitat rapid la ceas, apoi s-a comportat de parcă s-ar fi grăbit să plece: *Trebuie să ajung undeva. Hai, nu mai fi atât de speriată. Promit că nu-ți fac nici un rău.*

Kelly era convinsă că mințea. Știa că avea de gând s-o omoare și, deși pare greu de crezut, pentru prima dată, de la începutul incidentului, îi era cu adevărat foarte frică.

Apoi el a făcut un semn spre ea cu arma și i-a spus:

– Să nu te miști de aici! Mă duc până la bucătărie, să iau ceva de băut, și apoi plec. Promit! Tu să stai pe loc!

Nu prea avea de ce să-și facă griji; din clipa în care dăduse drumul sacsoșei cu pricina și până acum, Kelly fusese complet sub controlul lui.

– Știi că n-o să mă mișc, l-a asigurat.

Dar, în secunda în care el a ieșit din încăpere, Kelly s-a ridicat și l-a urmat, trăgând după ea cearșaful de pe pat.

– Eram exact la un pas în spatele lui, ca o fantomă, iar el habar n-avea. Am străbătut amândoi holul. La un moment dat, el s-a oprit, așa că m-am oprit și eu. S-a uitat la sistemul meu audio, din boxe răzbătând o melodie, și s-a întins s-o dea mai

tare. Când s-a îndreptat spre bucătărie, m-am întors și am traversat livingul.

Când a ieșit pe ușă, Kelly l-a auzit deschizând sertarele din bucătărie. A lăsat ușa larg deschisă și a intrat direct în apartamentul de vizavi (despre care a știut, cumva, că nu e încuiat). Le-a făcut semn vecinilor luați prin surprindere să nu vorbească, ridicând un deget, și a încuiat ușa după ea.

– Știam că, dacă rămân în dormitorul meu, avea să se întoarcă din bucătărie și să mă omoare, dar nu știu de ce eram atât de sigură de asta.

– Ba știi, îi spun.

Oftează și o ia de la capăt.

– S-a ridicat și s-a îmbrăcat, a închis fereastra, s-a uitat la ceas. A promis că nu-mi va face nici un rău, promisiunea asta venind din senin. Apoi s-a dus în bucătărie, pretinzând că vrea să-și ia ceva de băut, dar l-am auzit deschizând sertarele. Căuta un cuțit, bineînțeles, ceea ce intuisem cu mult înainte.

Se oprește din vorbit.

– Cred că voia un cuțit pentru că arma ar fi fost prea zgomotoasă.

– De ce crezi că îl preocupa zgomotul? o întreb eu.

– Nu știu.

Face o pauză lungă și, cu privirea pierdută, îl vede iar cu ochii minții, în dormitor.

– Ah, ba da... știu. Așa e, așa e! Zgomotul a fost, de-asta a închis fereastra. Așa mi-am dat seama.

Îmbrăcându-se și, teoretic, fiind pe picior de plecare, n-avea de ce să închidă fereastra. Acela a fost semnalul subtil care a avertizat-o, iar frica a fost cea care i-a dat curajul să se ridice, fără să ezite, și să-l urmeze atât de aproape pe bărbatul care voia s-o ucidă. Mai târziu, a descris frica aceea ca fiind mai puternică decât orice altă senzație din corp. Ca un animal

ascuns în interiorul ei, frica a preluat controlul și s-a ridicat, folosindu-se de mușchii picioarelor ei.

– Nu controlam nimic, mi-a explicat ea. Doar m-am lăsat purtată de-a lungul holului.

Aceasta este frica reală, care nu seamănă cu ceea ce simțim când suntem speriați, sau când ne uităm la un film, sau când ne este teamă să vorbim în public. Această frică este aliatul puternic care ne transmite îndemnul: „Fă cum îți spun eu!” Uneori, ne indică să facem pe mortul, sau să nu mai respirăm, sau să fugim, să țipăm ori să ne luptăm, dar lui Kelly i-a spus: „Nu scoate nici un zgomot, nu te îndoi de mine și o să te scot de-aici!”

Kelly mi-a spus că a avut un sentiment înnoit de încredere în sine, după ce a conștientizat că acționase în urma aceluia semnal și că-și salvase viața. Mi-a spus că obosise să audă reproșuri și să se învinovățească pentru că îl lăsase să intre în apartament. Mi-a spus și că învățase suficient de multe lucruri, în urma ședințelor noastre, pentru a nu mai cădea vreodată victimă unei situații asemănătoare.

– Poate că asta e partea bună, a reflectat ea. Foarte ciudat, dar acum, știind toate astea, mi-e mult mai puțin teamă să ies afară, decât îmi era înainte să se întâmple totul – totuși, cred că există și o cale mai ușoară de a învăța asta.

Un gând mi-a încolțit în minte, atunci. Știu că același lucru care i-a salvat viața lui Kelly o poate salva și pe a ta. Din curajul ei, din determinarea de a se încrede în intuiția ei, de a încerca s-o înțeleagă, din dorința ei arzătoare de a se elibera de frici nefondate, am înțeles că lecția nu trebuie învățată doar de victime, ci și de persoanele care nu trebuie să devină niciodată victime. Îmi doresc ca această carte să te ajute să fii una dintre aceste persoane.

Datorită cercetărilor mele susținute în privința violenței, prin prisma cărora am anticipat comportamentele criminalilor,

ale hărțuitorilor, ale atentatorilor, ale iubiților refuzați, ale soților părăsiți, ale foștilor angajați furioși, ale ucigașilor în serie și ale multor altora, sunt considerat un specialist în domeniu. Am învățat multe lucruri, dar premisa de la care plec, în această carte, este că și tu ești un specialist în anticiparea comportamentului violent. Ca orice altă ființă, simți când ești în pericol. Ești înzestrat cu un paznic interior genial, care e mereu gata să te avertizeze în privința pericolelor și să te ghideze în situațiile riscante.

Am învățat câteva lecții despre siguranță pe durata mai multor ani în care am stat de vorbă cu persoane care au suferit de pe urma violenței și pe care le-am întrebat:

– Puteai anticipa asta?

Cel mai adesea, îmi răspundeau:

– Nu, s-a întâmplat din senin.

Dar, dacă tac, dacă aștept o secundă, vine și următoarea informație:

– Am simțit o neliniște, când l-am întâlnit prima dată...

Sau:

– Acum, că mă gândesc, am fost bănuitoare când m-a abordat.

Ori:

– Acum îmi dau seama că mai văzusem mașina aceea și mai devreme.

Sigur că, realizând pericolul ulterior, aceste persoane l-au realizat și inițial. Toți vedem semnalele, pentru că există un cod universal al violenței. Din capitolele următoare vei afla câteva despre lucrurile care te pot ajuta să spargi acest cod, dar majoritatea lucrurilor de care ai nevoie se află deja în interiorul tău.

Realist vorbind, valurile nu se mișcă la suprafața oceanului, mai degrabă energia se mișcă prin apă. La fel se deplasează și

energia violenței prin cultura noastră. Unii o simt ca pe o adiere ușoară, dar neplăcută, deși tolerabilă. Alții sunt devastați de ea, ca după un uragan. Dar nimeni – nimeni! – nu rămâne neatins. Violența este parte din America și, mai mult, e parte din specia noastră. Este în jurul nostru și este în noi. Suntem cea mai puternică specie din toată evoluția lumii, de aceea am ajuns tocmai în vârful lanțului trofic, dacă se poate spune așa. Nemaivând de înfruntat nici măcar un singur inamic sau prădător care să ne amenințe în vreun fel, am descoperit singura pradă rămasă: pe noi înșine.

Dacă există vreo urmă de îndoială asupra acestei teorii, să fie clar că, doar în ultimii doi ani, au fost mai mulți americani uciși cu arme de foc, decât în întregul Război din Vietnam! Prin contrast, în toată Japonia (cu o populație de 120 de milioane de oameni), numărul tinerilor împușcați mortal într-un an este egal cu al celor uciși în New York într-un singur weekend mai agitat. Cifra jafurilor armate, în America, este de o sută de ori mai mare decât în Japonia. Una dintre cauze este aceea că suntem un popor cu mai multe arme decât locuitori adulți, o nație care vinde și cumpără 20 000 de arme în fiecare zi. Nici un studiu privind siguranța în America nu poate fi exact, dacă nu ține seama de amenințarea reală asociată acestei statistici. Până mâine pe vremea asta, încă 400 de americani vor fi împușcați și alți 1 100 vor fi amenințați, la fel cum a fost Kelly, de către răufăcători înarmați. În decurs de o oră, încă 75 de femei vor fi violate, așa cum s-a întâmplat cu Kelly.

Nici privilegiile, nici celebritatea nu țin la distanță violența: în ultimii 35 de ani, în America, au fost atacate mai multe persoane publice decât în cei 185 de ani de dinainte. Se întâmplă atât de des ca oameni obișnuiți să ajungă victime ale violenței la locul de muncă, încât, la femei, s-a ajuns ca omuciderea să fie cauza principală a decesului la locul de muncă. Acum douăzeci de ani,

era greu de imaginat că o persoană putea fi implicată într-un schimb de focuri la serviciu; în prezent, știrile despre astfel de evenimente sunt săptămânale, iar preocuparea pentru temerile angajaților față de colegi este un subiect frecvent la ședințe.

Suntem primii care judecă respectarea drepturilor omului în toate celelalte state ale lumii, dar noi, americanii civilizați, suntem cei pentru care rata omuciderilor este de zece ori mai mare decât în alte state occidentale; noi, americanii civilizați, omorăm femei și copii cu cea mai alarmantă frecvență. De fapt, dacă un avion comercial plin cu pasageri s-ar prăbuși, iar toți cei de la bord și-ar pierde viața, și dacă asta s-ar întâmpla lună de lună, numărul victimelor tot nu l-ar egala pe cel al femeilor ucise anual de soții sau de partenerii lor.

Am văzut toți trupurile neînsufletețe rămase în urma atentatului din Oklahoma City, și, spre finalul acelei săptămâni, am aflat cu groază că nouăsprezece copii și-au pierdut viața în explozie. E bine de știut că șaptesprezece copii au murit, în aceeași săptămână, de mâna unuia dintre părinții lor, la fel cum se întâmplă în fiecare săptămână, cei mai mulți având sub cinci ani. Patru milioane de copii mai norocoși au fost abuzați fizic doar anul trecut, și nu, nu a fost un an neobișnuit.

Astfel de statistici tind să ne distanțeze de tragediile provocate de fiecare incident în parte, pentru că, până la urmă, cifrele ne impresionează mai mult decât realitatea. Restrângând discuția la problemele din imediata apropiere, probabil că și tu cunoști o femeie care a fost lovită și, probabil, ai văzut semnalele de avertizare. Ești colegă de serviciu cu ea sau cu soțul ei ori poate sunteți vecini, alergați împreună, îți cumpără medicamente de la farmacie sau te ajută să-ți calculezi impozitele. Totuși, poate nu știi că la camerele de gardă ajung mai multe femei cu răni provocate de soți sau de parteneri, decât cu răni din accidente rutiere, jafuri și violuri la un loc.

Sistemul judiciar este adesea lipsit de justiție și, chiar mai des, de rațiune. De pildă, în America, în jur de trei mii de persoane își așteaptă execuția – mult mai mult decât în orice altă perioadă din istorie. Și, totuși, cauzele oficiale ale morții acestor deținuți sunt, cel mai frecvent, „naturale“. Asta pentru că mai puțin de 2% din cei condamnați la moarte ajung să fie executați. De fapt, pentru acești oameni e mai sigur să trăiască în așteptarea execuției, decât în unele cartiere americane.

Am adus vorba despre pedeapsa capitală nu ca s-o promovez, pentru că nu sunt un partizan al ei, ci pentru că atitudinea noastră, în această privință, naște o întrebare ce constituie cheia acestei cărți: suntem cu adevărat serioși în lupta împotriva violenței și a încălcării legii? De multe ori, se pare că nu. Iată un singur exemplu de toleranță: dacă adunăm anii pe care i-ar fi trăit victimele lor, criminalii din America ne lasă, anual, fără aproape un milion de ani de contribuții umane.

Am prezentat toate aceste date despre frecvența incidentelor violente cu un scop: creșterea șanselor de a te convinge că este foarte probabil ca tu sau cineva apropiat să deveniți victime, la un moment dat. Această convingere este un element-cheie în raport cu recunoașterea unei situații periculoase. Această convingere echilibrează negarea, puternicul și vicleanul inamic al anticipării. Chiar și după ce află aceste informații despre viață și moarte, unii cititori vor clasifica riscurile în așa fel încât să se excludă pe sine: „Sigur, există foarte multă violență, dar nu în zona mea“; „Da, o mulțime de femei sunt bătute, dar eu nu sunt acum într-o relație“; „Violența e o problemă pentru cei mai tineri sau pentru cei mai bătrâni“; „Nu riști decât dacă vii noaptea târziu acasă“; „Oamenii o mai și caută cu lumânarea“ și așa mai departe. Americanii sunt experți în negare, un cântec al cărui refren ar putea fi „Așa ceva nu se întâmplă pe strada mea“.

Negarea are un efect colateral interesant și înșelător. Pentru toți cei care se liniștesc negând lucrurile, crezând că pot scăpa teferi, dacă spun că nu sunt în pericol, consecințele, din momentul în care devin victime, sunt mult, mult mai devastatoare, decât în cazul celor care acceptă posibilitatea asta. Negarea este o escrocherie de tipul „economisești-acum-plătești-mai-târziu“, un contract scris în întregime cu litere minuscule, pentru că, pe termen lung, adeptul negării cunoaște adevărul într-o oarecare măsură, iar asta îi provoacă anxietate constantă, dar de calitate inferioară. Milioane de oameni suferă de același tip de anxietate, iar negarea îi împiedică să acționeze astfel încât să reducă riscurile (și temerile).

Dacă am studia orice altă ființă și am găsi dovezi de violență intraspecie pe care le regăsim la oameni, am fi îngroziți. Le-am vedea ca pe o pervertire dezastruoasă a legilor naturii – dar nu le-am nega.

Când stai pe șine, nu te poți feri de tren decât dacă vrei să-l vezi venind și dacă ești dispus să anticipezi că nu va opri. Dar, în loc să perfecționeze tehnologiile de prognoză, America îmbunătățește tehnologiile de reacție: arme, închisori, forțe de reacție rapidă, cursuri de karate, spray-uri iritante, arme cu electroșocuri, gaze paralizante sau lacrimogene. Iar acum, mai mult ca oricând, avem nevoie de cele mai riguroase prognoze. Trebuie doar să ne gândim la cum trăim: suntem percheziționați înainte de imbarcarea în avion, când vizităm primăria, când participăm la o emisiune TV sau la un discurs al președintelui. Clădirile guvernamentale sunt înconjurte de baricade și ne luptăm cu sigiliile antifalsificare ale ambalajelor doar ca să luăm două aspirine. Toate astea sunt consecințele acțiunilor a mai puțin de zece oameni periculoși care ne-au captat atenția înfricoșându-ne. Ce alt grup din istoria Americii, cu excepția celui care a votat constituția, a mai avut un asemenea impact asupra vieții noastre

de zi cu zi? De când frica a devenit un element atât de important în viața noastră, a înțelege când aceasta este un dar – și când, un blestem – merită pe deplin efortul.

Trăim într-o țară în care o persoană cu o armă și cu puțină îndrăzneală ne poate anula dreptul democratic de a alege liderii celei mai puternice națiuni pe care a cunoscut-o istoria. Violența este pașaportul care garantează accesul în lumea marilor evenimente, iar agresorul singuratic cu o idee măreață și cu un pistol a devenit simbol al civilizației noastre. De cealaltă parte, s-a făcut prea puțin pentru a-l înțelege, mai ales dacă luăm în considerare impactul pe care-l are asupra vieții noastre.

Nu trebuie să ne preocupăm pentru violență, cred mulți, pentru că poliția, sistemul și specialiștii se ocupă, împreună, de asta. Deși ne afectează pe toți și ne aparține tuturor și deși fiecare dintre noi poate contribui semnificativ la găsirea unei soluții, am lăsat această sarcină crucială pe seama oamenilor care ne spun că violența nu poate fi anticipată, că riscul este un joc al șansei și că anxietatea este parte inevitabilă a vieții.

Nici măcar una dintre aceste „judecăți” convenționale nu este adevărată.

Pe parcursul vieții, fiecare dintre noi va avea de făcut previziuni importante pe cont propriu, fără ajutorul specialiștilor. Din marea listă a oamenilor pe care îi întâlnim, vom alege candidații la diverse roluri în viața noastră – angajați, angajatori, consilieri, asociați, prieteni, iubiți, soți.

Fie că înveți acest lucru prin metoda ușoară, fie pe căi dificile, adevărul este că siguranța ta îți aparține. Nu este responsabilitatea poliției, a statului, a angajatorului, a administratorului de bloc sau a firmei de pază. O luăm prea des pe scurtătură și avem încredere fără să evaluăm meritele. Când ne trimitem copiii la școală în fiecare dimineață, presupunem că

aici vor fi în siguranță, dar, așa cum vei vedea în Capitolul 12, s-ar putea să nu fie așa. Avem încredere în agenții de securitate – ocupația asta au avut-o Son of Sam, asasinul lui John Lennon, Sugrumătorul din Hillside și o mulțime de incendiatori și de violatori despre care n-ai avea timp să citești. Ți-a câștigat industria securității încrederea? Ți-a câștigat-o statul? Avem un Departament al Justiției, dar ar fi mult mai potrivit să avem un departament al prevenirii violenței domestice, pentru că de asta avem nevoie și asta ne preocupă. Justiția e importantă, dar siguranța înseamnă supraviețuire.

La fel cum avem așteptări de la guvern și de la specialiști, avem și de la tehnologie: să vină cu soluții la problemele noastre, dar vei vedea că soluțiile tale, personale, împotriva violenței nu vin din câmpul tehnologiei. Vin dintr-o resursă chiar mai vastă, care a fost în interiorul tău tot timpul. Acea resursă este intuiția.

Importanța ei poate fi greu de acceptat, pentru că intuiția este privită, de obicei, de noi, occidentalii atotcunoscători, cu dispreț. Este descrisă adesea ca emoțională, irațională sau inexplicabilă. Soții își tachinează soțiile în legătură cu „intuiția feminină” și nu o iau în serios. Dacă o femeie își folosește intuiția pentru a explica o anume alegere sau o presimțire de care nu poate scăpa, bărbații își dau ochii peste cap și le anulează argumentele. Preferăm clar logica, procesul de gândire explicabil, specializat, neemoțional, care se finalizează cu o concluzie argumentată. De fapt, americanii venerază logica, chiar și când dă greș, și neagă intuiția, chiar și când are succes.

Bărbații au, desigur, intuiția lor, nu atât de superficială și de neimportantă ca a femeilor, spun ei. A lor este mai viscerală și i se spune „instinct”, dar nu este chiar instinct. Este un proces mai remarcabil și, în ultimă instanță, mai logic în ordinea naturală, decât cele mai fantastice calcule computerizate. Este

cel mai complex și, în același timp, cel mai simplu proces cognitiv al nostru.

Intuiția ne conectează cu mediul natural și cu noi înșine. Eliberată de constrângerile raționamentului, în simbioză doar cu percepția, ne oferă ocazia unor predicții de care ne minunăm ulterior. „Cumva, am știut“, vom spune despre întâlnirea întâmplătoare pe care am presimțit-o, sau despre telefonul neașteptat din partea unui prieten îndepărtat, sau despre schimbarea neverosimilă de comportament a cuiva, sau despre incidentul violent pe care l-am evitat, ori, de prea multe ori, despre incidentul violent pe care am ales să nu-l evităm. „Cumva, am știut...“ La fel cum Kelly a știut, la fel cum și tu poți ști.

Soțul și soția care au făcut o programare pentru a discuta cu mine despre telefoanele de amenințare cu care sunt hărțuiți vor ca eu să-mi dau seama cine ar putea fi autorul. Luând în considerare ce spune persoana de la capătul celălalt al firului, este evident că e cineva cunoscut, dar cine? Fostul ei soț? Tipul acela ciudat care a stat la ei cu chirie? Un vecin înfuriat de lucrările de renovare? Contractorul pe care l-au concediat?

Specialistul le va spune cine e, cred ei, dar, de fapt, îmi vor spune ei mie. Este adevărat că am experiența a mii de cazuri, dar *ei* au experiența acestui caz particular. În ei, probabil blocată undeva unde îi pot ajuta s-o acceseze, se află informația necesară unei evaluări precise. La un moment dat, în timpul discuției noastre despre posibili suspecti, invariabil femeia va spune ceva de genul: „Știți, mai e cineva, nu am motive concrete să cred că e el. Am doar sentimentul ăsta și nu-mi place nici măcar să insinuez ceva, dar...“ Și i-aș putea trimite chiar atunci acasă și le-aș putea tăia chitanța, pentru că exact despre acel „cineva“ este vorba. Vom urma intuiția clienței mele până când voi fi „dezlegat misterul“. Voi fi elogiat pentru talentul meu, dar, cel mai adesea, eu doar ascult și le dau clienților ocazia să se

asculte pe ei înșiși. La începutul acestor ședințe, le spun: „Nici o idee nu e prea absurdă pentru a fi luată în considerare, nu e nimeni de nebănuț, nici un instinct nu este nefondat”. (De fapt, așa cum vei afla imediat, fiecare intuiție este foarte întemeiată.) Când clienții întreabă: „Oamenii care fac genul ăsta de amenințări fac vreodată cutare și cutare lucru?”, le spun: „Da, uneori, da”, aceasta fiind ocazia lor de a explora o anume teorie.

Când vorbesc cu victimele unor amenințări anonime, nu întreb: „Cine credeți că a emis aceste amenințări?”, deoarece victimele nu-și pot imagina că poate fi cineva cunoscut. În schimb, întreb: „Cine le-ar fi *putut* emite?” și, împreună, facem o listă cu toți cei care ar fi capabili de asta, indiferent de motive. Abia apoi le cer clienților să asocieze câte un motiv, chiar și unul ridicol, fiecărei persoane de pe listă. Este un proces creativ care nu îi obligă să aibă dreptate. Din acest motiv, aproape în fiecare caz, una dintre teoriile lor imaginare va fi corectă.

De foarte multe ori, cea mai mare contribuție a mea la rezolvarea misterului este refuzul de a-l considera mister. Mai degrabă, este un puzzle, unul în care există suficient de multe piese pentru a dezvălui imaginea. Am văzut aceste piese de atâtea ori, încât le-aș putea recunoaște mai devreme decât unele persoane, dar sarcina mea principală este să le așez în ordine pe masă.

În timp ce vom studia piesele puzzle-ului violenței umane, îți voi arăta formele și culorile lor. Datorită observațiilor tale de-o viață asupra comportamentului uman – și a propriei tale umanități –, vei vedea că piesele îți sunt deja cunoscute. Mai presus de toate astea, însă, sper ca, la final, să descoperi că fiecare puzzle poate fi rezolvat cu mult înainte ca toate piesele să fie la locul lor.

Spunem că oamenii fac lucruri „din senin“, „dintr-odată“, „pe neașteptate“. Aceste sintagme susțin mitul popular că este imposibil să anticipezi comportamentul uman. Și, totuși, pentru a naviga cu succes prin traficul de dimineață, facem niște previziuni uimitor de precise despre comportamentul a mii de oameni, pur și simplu. Descifrăm inconștient mici semnale neînvățate: înclinarea ușoară a capului unui străin sau privirea atentă a unei persoane aflate la 30 de metri ne spune că putem păși în siguranță în fața monstrului său de o tonă. Ne așteptăm ca toți șoferii să se comporte la fel cum am face-o noi, dar îi observăm rapid pe cei câțiva care ar putea să n-o facă – astfel că le anticipăm și comportamentul, chiar dacă l-am putea considera impredictibil. Așa că, iată-ne, deplasându-ne mai rapid decât a făcut-o oricine înainte de 1900 (dacă nu cădea în vreo prăpastie), strecurându-ne printre rachete de oțel cu inerții uriașe, înțelegând intențiile celor care le manevrează, cu o acuratețe fantastică, și apoi spunând că nu putem anticipa comportamentul uman.

Anticipăm, cu oarecare succes, cum va reacționa un copil la un avertisment, cum va reacționa un martor la o întrebare, un juriu în fața martorului, un consumator la un slogan, spectatorii la o scenă, iubitul la un comentariu, cititorul la o frază și așa mai departe. A anticipa un comportament violent este mai ușor decât oricare dintre cele enumerate mai sus, dar, pentru că ne imaginăm că violența umană este o aberație a unor oameni diferiți de noi, spunem că n-o putem prevedea. Privind documentarul lui Jane Goodall, despre un grup de cimpanzei care îi hătuiesc și îiucid pe masculii din alt grup, spunem că atacul neprovocat este luptă pentru teritoriu sau pentru controlul populației. Cu o certitudine similară, spunem că înțelegem cauza și scopul comportamentului violent al oricărei ființe de pe pământ – mai puțin al nostru.

Violența umană pe care o detestăm și de care ne temem cel mai mult, cea pe care o numim „întâmplătoare“ și „absurdă“, nu e nici întâmplătoare, nici absurdă. Are întotdeauna un scop, cel puțin pentru făptaș. Putem alege să nu explorăm și să nu înțelegem scopul acela, dar el există, și atât timp cât vom eticheta atacul ca „absurd“, nu vom înțelege nimic.

Uneori, actul violent este atât de înspăimântător, încât spunem despre atacator că e un monstru, dar, cum vei vedea în continuare, doar identificând caracterul său uman – similaritățile cu tine și cu mine – putem anticipa un astfel de act. Deși urmează să afli informații și concepte noi despre oamenii violenți, îți vei da seama că majoritatea își găsesc ecoul undeva în propriile experiențe. Vei vedea că până și cele mai ascunse tipuri de violență au șabloane detectabile și semne de avertizare. Vei vedea, de asemenea, că violențele obișnuite, cele cu care ne întâlnim toți într-un fel sau altul, ca, de pildă, violența din cadrul unui cuplu, sunt la fel de ușor de recunoscut ca iubirea din alt cuplu (în realitate, violența ia mai puține forme decât iubirea).

O emisiune TV prezintă un bărbat care și-a împușcat soția la locul ei de muncă, ucigând-o. Pe numele lui fusese emis un ordin de restricție în aceeași zi cu actele de divorț, întâmplător, de ziua lui de naștere. Reportajul descrie amenințările bărbatului, cum a fost concediat, cum i-a pus soției pistolul la tâmplă în săptămâna premergătoare crimei, cum a hărțuit-o. După toate acestea, reporterul totuși conchide: „Oficialii admit că nimeni nu se gândea că s-ar putea întâmpla așa ceva“.

Asta pentru că vrem să credem că oamenii sunt infinit de complecși, cu milioane de motivații și tipuri de comportament. Lucrurile nu stau așa. Vrem să credem că, date fiind toate combinațiile posibile de ființe și de sentimente umane, este la fel de greu să anticipezi comportamentul violent cum este să

câștigi la loto, deși, în mod normal, nu este deloc greu s-o facem. Preferăm să credem că violența semenilor noștri este cumva de neînțeles, pentru că, atât timp cât rămâne un mister, nu avem obligația s-o evităm, s-o explorăm sau s-o anticipăm. Nu vrem să ne simțim responsabili pentru că am ratat interpretarea unor semne care au existat de la bun început. Suntem capabili să ne spunem că violența poate lua naștere din senin și că, de obicei, îi vizează doar pe unii, dar, ca rezultat al acestor mituri convenabile, victimele suferă, iar agresorilor le merge bine.

Adevărul e că fiecare gând este precedat de o percepție, fiecare impuls, de un gând, fiecare acțiune, de un impuls, iar omul nu este o ființă atât de retrasă, încât comportamentul să nu-i fie văzut, iar șabloanele nesesizate. Celor mai importante întrebări ale vieții li se pot găsi răspunsuri: persoana care mă îngrijorează va încerca să-mi facă rău? Va reacționa violent angajatul pe care trebuie să-l concediez? Cum să mă port cu persoana care refuză să renunțe? Care e cel mai bun răspuns la amenințări? Care sunt pericolele pe care le pot reprezenta persoanele străine? Cum aș putea să știu că o dădacă nu se va dovedi a fi cineva care îi face rău copilului meu? Cum aș putea să știu dacă vreun prieten al copilului meu ar putea fi periculos? Oare propriul meu copil dă semne de viitor comportament violent? În fine, cum să-i ajut pe cei apropiați să fie mai în siguranță?

Vă promit că, până la finalul acestei cărți, veți fi capabili să răspundeți mult mai ușor acestor întrebări și că veți fi convinși să vă încredeți în propria capacitate (deja antrenată) de a anticipa violența.

Cum de sunt atât de sigur? Sunt, pentru că patruzeci de ani am primit lecții de la cei mai calificați profesori.

Când am sunat-o pe Kelly și i-am spus că m-am hotărât să dedic un an acestei cărți (până la urmă, a fost vorba de doi), i-am și mulțumit pentru ce mă învățase, așa cum fac cu toți clienții mei.

– O, nu cred că ați învățat nimic nou din cazul meu, a reacționat ea, dar din care dintre ele ați învățat, cu adevărat, cele mai multe lucruri?

Cu atât de multe cazuri din care să aleg, i-am răspuns că nu știu, dar, imediat după ce am închis telefonul, mi-am dat seama că, de fapt, știam. Recapitulând, m-am simțit ca și cum aș fi fost iar în încăperea aceea.

O femeie ținea o armă îndreptată spre soțul ei, care stătea în picioare, cu mâinile întinse în față. Femeia căuta, agitată, o poziție în care să țină mai bine pistolul semiautomat.

– Acum am să te omor, repeta ea în șoaptă, mai mult ca pentru sine.

Avea treizeci și ceva de ani, era atrăgătoare, zveltă, îmbrăcată într-o salopetă neagră și un tricou alb bărbătesc. În pistol erau opt gloanțe.

Stăteam într-o parte, în cadrul unei uși, urmărind desfășurarea scenei. Ca întotdeauna, responsabilitatea mea era să anticipez dacă va avea sau nu loc o crimă, dacă femeia cu pricina avea sau nu să-și țină promisiunea de a ucide. Miza era mare, pentru că, pe lângă bărbatul ei, în casă mai erau și doi copii mici.

Știu, amenințările de genul acesta sunt ușor de făcut, greu de pus în practică. La fel ca toate amenințările, cuvintele ei îi trădau recunoașterea eșecului de a influența evenimentele în orice alt fel și, ca toți cei care amenință, era nevoită să meargă mai departe sau să dea înapoi. S-ar fi putut mulțumi cu frica pe care o

declanșaseră cuvintele și acțiunile ei, ar fi putut accepta atenția pe care o obținuse cu ajutorul armei și să lase lucrurile așa.

Sau ar fi putut apăsa pe trăgaci.

Forțele care inhibă comportamentul violent și cele care îl pot provoca dădeau o luptă teribilă în sufletul acestei tinere. Alterna între ostilitate și tăcere. Acum părea evident că va alege violența, ca în momentul imediat următor să pară că acesta era ultimul lucru pe care l-ar fi făcut. Dar violența *este* ultimul lucru pe care îl fac unii oameni.

În tot timpul acesta, pistolul rămăsese nemișcat, îndreptat spre soțul ei.

Cu excepția respirației rapide, agitate, bărbatul din fața armei nu se mișca. Brațele îi înțepeniseră, întinse în față, de parcă ar fi vrut să oprească gloanțele. Îmi amintesc că m-am întrebat, preț de o clipă, dacă te doare când ești împușcat, dar o altă parte a minții mele m-a readus la ce aveam de făcut. Nu-mi permiteam să pierd nici un detaliu.

Femeia păru să se relaxeze, apoi tăcu din nou. Deși unii observatori ar fi putut interpreta acest lucru în sens favorabil, trebuia să-mi dau seama dacă, în pauzele de tăcere, tânăra încerca să redevină rațională sau doar contempla posibilitatea omorului. Am observat că nu purta pantofi, dar mi-am spus repede că asta nu avea relevanță pentru scopul meu. Detaliile sunt stop-cadre, nu portrete, iar eu trebuia să stabilesc rapid care dintre ele erau utile unei predicții și care nu. Foile căzute pe podea lângă o masă răsturnată, telefonul scos din furcă, un pahar spart, cel mai probabil azvârlit pe când cearta încă era departe de a deveni violentă – toate aceste lucruri erau analizate și date rapid la o parte.

Apoi am văzut un detaliu foarte important, deși era o mișcare de numai jumătate de centimetru (în timpul analizei predictive, mișcările evidente pot atrage atenția, dar acelea

rareori contează cu adevărat). Distanța infimă pe care o parcursese degetul ei mare pe patul pistolului o purta mai departe pe calea omuciderii decât orice altceva din ceea ce spusese sau ar mai fi putut spune. Din acest punct, se lansă într-o tiradă furioasă. Un moment mai târziu, trase piedica pistolului, o subliniere deloc subtilă, care îi aduse mai multă credibilitate. Scuipa cuvintele, aruncându-i-le, parcă, în fața soțului și, furia ei devenind tot mai puternică, îmi părea că trebuia să mă grăbesc și să ajung mai repede la o concluzie. De fapt, aveam tot timpul din lume. Asta pentru că cele mai bune analize predictive folosesc tot timpul disponibil. O analiză eficientă este finalizată chiar înainte de linia dintre anticipare și recapitulare, linia dintre ceea ce s-ar fi putut întâmpla și ceea ce tocmai s-a întâmplat.

E la fel ca atunci când anticipezi dacă șoferul unei mașini va încetini destul de mult, încât să poți traversa în siguranță – un proces extrem de complex, dar care are loc în timp util. Deși nu știam încă, foloseam și refoloseam automat cel mai important instrument al oricărei predicții: indicatorii pre-incident.

Indicatorii pre-incident sunt acei factori detectabili care apar înainte de rezultatul anticipat. Pasul pe prima treaptă a unei scări este un indicator pre-incident semnificativ pentru a ajunge în capătul scării; pasul pe cea de-a șasea treaptă e chiar mai semnificativ. Dat fiind că fiecare acțiune a unei persoane este creată de două ori – o dată în minte, apoi când este executată –, ideile și impulsurile sunt indicatori pre-incident ai acțiunilor. Amenințările femeii dezvăluiau o idee care era cu un pas mai aproape de rezultat; introducerea armei în conflictul cu soțul ei era un altul, la fel și achiziționarea acesteia, cu câteva luni în urmă.

Femeia se îndepărta, acum, de soțul ei. Pentru altcineva, acest lucru ar fi putut părea o retragere, dar eu am știut, intuitiv, că era

ultimul indicator pre-incident, înainte să apese trăgaciul. Pistoalele nu sunt arme intime, astfel că dorința ei de a pune distanță între ea și persoana pe care urma să o împuște a fost elementul care a completat predicția mea, așa că am reacționat rapid.

M-am retras, în tăcere, de-a lungul holului, prin bucătărie, trecând pe lângă mâncarea uitată și arsă, până în dormitorul mic în care dormea o fetiță. Am traversat camera, pentru a o trezi, și am auzit împușcătura pe care o anticipasem cu doar câteva clipe în urmă. Am tresărit, dar nu am fost surprins. Tăcerea care a urmat, totuși, m-a îngrijorat.

Planul meu fusese să scot copilul din casă, dar am renunțat la idee și i-am spus să rămână în pat. La doi ani, probabil că nu înțelegea gravitatea situației, dar eu aveam zece ani și știam totul despre lucrurile acestea.

Nu era prima dată când auzeam pistolul acela descărcându-se în casă; mama mea trăsese, din greșeală, un foc în direcția mea cu câteva luni în urmă, iar glonțul îmi trecuse atât de aproape de ureche, încât l-am simțit vibrând prin aer, înainte să se îngiță în perete.

Întorcându-mă în sufragerie, m-am oprit, când am simțit mirosul prafului de pușcă. Am ascultat, încercând să-mi dau seama ce se întâmpla, fără să intru în cameră. Era prea multă liniște.

În timp ce mă căzneau să surprind un zgomot cât de mic, se produse, în schimb, o întreagă nebunie: mai multe focuri de armă trase rapid, unul după altul. Pe asta n-o prevăzusem. Am intrat repede în sufragerie.

Tatăl meu vitreg era ghemuit în genunchi, cu mama aplecată deasupra lui, aparent încercând să-l ajute. Am văzut sângele de pe mâinile și de pe picioarele lui și, când și-a ridicat privirea spre mine, am încercat să-l liniștesc, cu calmul meu. Știam că

nu mai trecuse niciodată prin așa ceva, dar pentru mine nu era prima dată.

Arma era pe podea, lângă mine, așa că m-am aplecat și am ridicat-o de țeavă. Era foarte fierbinte.

Anticipând ce urma, scena din fața mea îmi dădea semne bune. Impulsul inițial fusese să iau arma și să fug pe ușa din spate, dar, în urma unei noi predicții, am ascuns-o în spatele unei perne, pe canapea. Ajunsesem la concluzia că mama își descărcase mare parte din ostilitate și din frustrare odată cu focurile acelea. Cel puțin pentru moment, nu doar că era rațională, dar intrase iar în rolul de soție, îngrijind rănila propriului bărbat, de parcă ea nu ar fi avut nimic de a face cu asta. Departe de a fi cineva care să te înspăimânte, era, acum, o persoană pentru care simțeam recunoștință că avea control asupra situației. Avea să se asigure că tatăl meu vitreg era bine, avea să cheme poliția și ambulanța și avea să ne pună tuturor viețile pe fâgașul lor, la fel de sigur de parcă ar fi putut băga gloanțele acelea înapoi în țeava pistolului.

M-am întors în dormitor, să văd ce face surioara mea, care aștepta, acum, în capul oaselor, în pat. Învățasem deja că, după un incident major, urma o perioadă de acalmie și de siguranță, așa că m-am întins lângă ea. Nu puteam să iau o pauză de la previziuni, desigur, dar am coborât un pic periscopul și, după o vreme, am adormit.

Și după ce ne-am mutat din casa aceea, un an mai târziu, nouă gloanțe au rămas încastrate în pereți și în podele. Casa e tot acolo. Îmi imaginez că și gloanțele.

Când procurorul general al SUA și directorul FBI m-au premiat pentru elaborarea MOSAIC™, sistemul de evaluare folosit în prezent pentru identificarea amenințărilor la adresa judecătorilor din cadrul Curții Supreme a Statelor Unite, sunt

convins că nici unul dintre ei nu și-a dat seama că fusese inventat, de fapt, de un băiețel de zece ani, dar asta e adevărul. Felul în care, copil fiind, am separat elementele individuale ale comportamentului violent a devenit felul în care cele mai sofisticate sisteme de intuiție artificială anticipează, în prezent, violența. Demonii mei îmi deveniseră profesori.

Sunt întrebat adesea cum de m-am apucat de asta. În termeni cinematici, răspunsul ar trece, rapid, dintr-o scenă în alta: fugind la unsprezece ani pe lângă o limuzină, strigând alături de alți fani, în încercarea de a-i vedea fie și numai o clipă pe Elizabeth Taylor și pe Richard Burton, după care eu, în limuzina aceea, în slujba celui mai faimos cuplu, peste opt ani. Urmărind investirea președintelui Kennedy la televizor, apoi eu, alături de un alt președinte la investirea acestuia, douăzeci de ani mai târziu, și alături de altul, peste încă doisprezece ani. Șocul știrilor despre asasinarea lui Kennedy, apoi eu lucrând pentru administrația americană la anticiparea și la prevenirea acestui gen de atacuri. Șocul știrilor despre asasinarea senatorului Robert Kennedy, apoi eu dezvoltând sistemul de evaluare folosit acum pentru identificarea amenințărilor la adresa senatorilor americani.

Încercarea nereușită de a-l împiedica pe unul dintre soții mamei mele s-o lovească ar fi urmată de instruirea a sute de detectivi ai poliției orașului New York cu privire la feluri noi de evaluare a situațiilor de violență domestică. Vizitele pe care i le făceam mamei mele într-un sanatoriu psihiatric după una dintre tentativele ei de sinucidere ar fi urmate de vizitarea spitalelor psihiatrice în calitate de consultant al guvernatorului Californiei. Peste toate, viața trăită în frică permanentă ar fi urmată de imaginea mea ajutându-i pe alții să-și gestioneze frica.

Bineînțeles, copilăria mea nu a fost un film, chiar dacă a fost plină de secvențe cu urmăriri, bătai, împușcături, deturnări,

suspans, situații de viață și de moarte, sinucideri. Acțiunea nu prea avea sens pentru copilul de atunci, dar are sens acum.

Se vede treaba că mergeam la un fel de facultate și, deși este una diferită, sper că la fel faci și tu. Nu contează care ți-e specializarea, și tu studiezi oamenii de mult timp, dezvoltând cu atenție teorii și strategii pentru a le putea anticipa acțiunile.

Până și unii dintre clienții mei vor fi surprinși să descopere, odată cu tine, lecțiile mele de început, dar cei care intră în biroul meu sunt surprinși în multe feluri. Până la urmă, *este* o firmă foarte neobișnuită. Clienții de la Gavin de Becker, Inc. formează un grup foarte variat: agenții federale (inclusiv US Marshals Service, Boardul Rezervei Federale și CIA), procurori, adăposturi pentru victimele violenței domestice, corporații uriașe, universități, vedete de televiziune, posturi de televiziune, departamente de poliție, orașe, state, studiouri de film, personalități culturale, lideri religioși, sportivi, politicieni, muzicieni, vedete de film sau studenți. Printre clienți se numără cei mai faimoși oameni ai lumii și cei mai necunoscuți oameni ai lumii.

Oamenii din biroul meu iau parte la investiții prezidențiale pe o coastă și la festivitățile Oscar și Emmy, pe cealaltă. Azi se amestecă, atenți, în mulțimile de protestatari furioși, mâine îi găsești prin vreo parcare subterană a Curții Federale. Am străbătut Africa, Europa, Asia, Orientul Mijlociu, America de Sud și Pacificul de Sud, studiind violența în toate aceste locuri. Am zburat cu avioane cu reacție Gulfstream și cu baloane cu aer cald, am vâslit pe Amazon, am călătorit în limuzine blindate, pe elefanți și cu ricșe, am fost luați pe sus de mulțimi ostile și de mulțimi de fani. Am depus mărturie în fața comisiilor Senatului și am vizitat instalații guvernamentale secrete. Am ținut ședințe în timp ce pluteam pe un râu din junglă, în crucea nopții. Am călătorit în coloane oficiale prezidențiale, într-o săptămână, și în

autobuze folosite pentru transportul deținuților, în altă săptămână. Am oferit consultanță țintelor tentativelor de asasinat și familiilor celor care au fost asasinați, inclusiv văduvei unui președinte străin ucis. Am fost urmăriți de reporteri ai unor tabloide și i-am urmărit și noi, la rândul nostru. Ne-am aflat de ambele părți ale camerelor emisiunii *60 de minute*, stând la pândă cu echipa lor, într-un reportaj despre o fraudă națională, sau răspunzând întrebărilor lui Ed Bradley, într-un alt reportaj, despre o crimă.

Suntem chemați de organele statului când vreun fanatic împușcă un doctor care face avorturi sau deschide focul asupra federalilor. Suntem chemați de Larry King când are nevoie de un invitat cu care să discute dacă O.J. Simpson se potrivește cu profilul unui ucigaș hărțuitor și suntem chemați de procurorii care îl acuză pe O.J. Simpson din același motiv. Vizităm locul faptei pentru a consilia supraviețuitorii înspăimântați – uneori, la doar câteva minute după crimă. Consiliem oameni care au fost amenințați și am fost, la rândul nostru, frecvent, țintele amenințărilor cu moartea. Cum spuneam, este o firmă neobișnuită, una care nu putea exista decât în America și, în multe privințe, care nu trebuie să existe decât în America.

Ceea ce se află în spatele tuturor acestor aspecte este predicția. Firma mea prezice comportamentul uman, în cea mai mare parte cel dintr-o anumită categorie: violența. Mult mai adesea, prezicem siguranța. Consiliem lideri culturali și religioși care sunt fie prea iubiți, fie prea urâți. Consiliem corporații sau agenții guvernamentale în ceea ce privește gestionarea angajaților care ar putea deveni violenți. Consiliem celebrități care sunt țintele hărțuitorilor, ale fanaticilor și ale potențialilor asasini. Majoritatea oamenilor nu își dau seama că vedetele din media se află în centrul unui vârtej de urmăritori disperați și care adesea ar trebui să te alarmeze. Și mai puțini

își dau seama că hărțuirea oamenilor obișnuiți este o epidemie care afectează sute de mii de persoane anual.

Printre toate ciudățeniile din America, v-ați fi putut imagina vreodată un depozit literalmente plin cu lucruri alarmante și înspăimântătoare, pe care hărțuitorii le-au trimis țintelor propriilor obsesii? Lucruri ca mii de pagini de amenințări cu moartea, scrisori de dragoste cât o carte de telefoane, părți corporale, animale moarte, plicuri-bombă, lame de ras sau bilete scrise cu sânge. V-ați fi imaginat că există o clădire care adăpostește peste 350 000 de scrisori și de bilete amenințătoare scrise de obsedați? Mulți dintre cei 46 de asociați ai mei lucrează într-o astfel de clădire. Acolo, ei aduc la lumină cele mai întunecate părți ale culturii noastre, căutând, zilnic, să îmbunătățească înțelegerea noastră asupra hazardului și ajutând oamenii să-și gestioneze frica.

Deși mai puțin de cincizeci din cele douăzeci de mii de cazuri ale noastre au ajuns la știri și deși mare parte din munca noastră nu este publică, am participat la multe predicții de mare risc pe care le-au făcut diverse persoane sau state. Pentru a fi cei mai buni, am sistematizat intuiția, am capturat și am îmblânzit o părticică minusculă a miracolului ei.

Inclusiv tu ai ceva din acel miracol și, explorând predicțiile de miză – acelea care implică consecințele violenței sau ale morții –, vei învăța cum să trăiești mai în siguranță decât până acum. După ce vom discuta despre modul în care lucrează intuiția pentru tine, în vreme ce negarea lucrează împotriva ta, îți voi arăta că frica, sentimentul cel mai important pentru siguranța ta, este frecvent înțeleasă greșit. Voi explora rolul amenințărilor în viețile noastre și îți voi arăta cum poți face diferența dintre un avertisment real și vorbe goale. Voi identifica semnalele specifice de supraviețuire pe care le primim de la oameni care ne-ar putea răni.

Pentru că semnalele sunt ascunse cel mai bine când atacatorul ne este necunoscut, voi începe cu pericolele reprezentate de străini. Acesta este comportamentul violent care ne atrage atenția și frica, chiar dacă numai 20% dintre omucideri sunt comise de necunoscuți. Restul, de 80%, sunt comise de persoane pe care le cunoaștem, așa că mă voi concentra și asupra celor pe care îi angajăm, cu care lucrăm, pe care îi concediem, cu care ne dăm întâlnire, cu care ne căsătorim, de care divorțăm.

Voi discuta și despre infima, dar influenta minoritate a cărei violență ne afectează pe toți: asasinii. Cu ajutorul poveștii unui om care nu a reușit să-și îndeplinească planul de a ucide o celebritate (deși a omorât alte cinci persoane), o să-ți ofer o imagine asupra vieții publice nemaivăzută până acum.

În Capitolul 15, vei vedea că, dacă intuiția ta primește informațiile corecte, alarma se va declanșa la momentul potrivit. Dacă ajungi să ai încredere în asta, nu numai că vei fi în siguranță, dar poți și să trăiești fără să-ți mai fie frică aproape niciodată.

2

TEHNOLOGIA INTUIȚIEI

Tehnologia nu ne va salva. Computerele noastre, uneltele sau mașinile nu sunt de ajuns. Trebuie să ne bazăm pe intuiție, adevărata noastră ființă.

– Joseph Campbell

– Am intrat în magazinul acela ca să cumpăr câteva reviste și, din senin, mi s-a făcut brusc... frică. Am făcut stânga împrejur și am ieșit. Nu știu ce anume mi-a spus să plec, dar mai târziu, în aceeași zi, am auzit despre împușcături.

Robert Thompson, pilot de linie, îmi povestește cum a fentat moartea chiar aici, pe pământ. Îl întreb ce a văzut, la ce a reacționat.

– La nimic, a fost doar o senzație. [Pauză.] Mă rog, acum, dacă stau să mă gândesc, tipul din spatele tejegelei mi-a aruncat rapid o privire și a dat scurt din cap, spre mine; cred că sunt obișnuit cu vânzătorul care te evaluează când intri într-un magazin, dar el se uita insistent la un alt client și cred că asta mi s-a părut ciudat. Probabil am văzut că era îngrijorat.

Când ne eliberăm de raționamente, respectăm, automat, intuiția celorlalți. Simțim când cineva se află în acea stare specială de evaluare a pericolului și intrăm în alertă, la fel ca

atunci când vedem un câine sau o pisică trezindu-se brusc din somn și privind fix holul întunecat.

Thompson continuă:

– Am observat că vânzătorul era atent la un client care purta o geacă mare și groasă și, bineînțeles, acum îmi dau seama că era foarte cald, deci, probabil, sub geacă tipul își ascunsese arma. Doar după ce am văzut la știri ce fel de mașină căutau mi-am adus aminte că erau doi bărbați care așteptau în parcare, într-un break cu motorul pornit. Acum totul e limpede, dar, în acel moment, n-a însemnat nimic pentru mine.

– De fapt, a însemnat și atunci, îi spun.

Îmbinând ceea ce a părut a fi frică pe fața vânzătorului, cu bărbatul cu geaca groasă în ziua aceea călduroasă, cu bărbații din mașina cu motorul pornit, cu toate datele asimilate inconștient de Thompson despre jafurile din magazine, după ani și ani de știri, cu amintirea inconștientă a vizitelor frecvente ale poliției în acel magazin, pe lângă care trecuse de sute de ori cu mașina, și cu nenumărate alte lucruri pe care s-ar putea să nu le descoperim niciodată, despre experiența și cunoștințele lui Thompson, nu-i de mirare că ieșise din acel magazin cu puțin timp înainte ca un ofițer de poliție să intre și să fie împușcat mortal de un bărbat pe care îl surprinsese în toiul jafului.

Ceea ce Robert Thompson, la fel ca mulți alții, vrea să ignore ca fiind o coincidență sau doar o senzație este, de fapt, un proces cognitiv prea rapid pentru a-l putea recunoaște și foarte diferit de gândirea familiară etapizată, pe care ne bazăm cu atâta încredere. Avem impresia că gândirea conștientă este, cumva, mai bună, când, de fapt, intuiția este un zbor planat, în comparație cu mersul târâș al logicii. Creierul uman, cea mai mare realizare a naturii, nu este niciodată mai eficient sau mai prezent ca atunci când gazda sa se află în pericol. Atunci, intuiția este catapultată la un cu totul alt nivel, la o înălțime la

care o putem numi, fără teama de a greși, fermecătoare, chiar miraculoasă. Intuiția este călătoria de la A la Z fără să te oprești la nici o altă literă pe parcurs. Înseamnă să știi fără să știi de ce.

În momentele în care intuiția noastră este la nivel elementar, oamenii au tendința de a o considera uimitoare sau supranaturală. O femeie povestește o întâmplare banală ca pe ceva mistic: „Nu mi-a venit să cred! Am fost absolut sigură când a sunat telefonul că este colega mea de liceu, care mă suna după atâția ani.“ Deși oamenii se comportă de parcă a prezice cine sună e ceva miraculos, rareori e așa. În acest caz, fosta ei colegă își amintește de ea în urma știrilor despre explozia navei spațiale. E un miracol că s-a întâmplat ca ambele femei să urmărească aceleași știri laolaltă cu un miliard de alte persoane? E un miracol că asocierea cea mai puternică legată de zborul spațial era furia pe care o împărtășeau în liceu, când credeau că femeile nu vor fi niciodată astronauți? O femeie astronaut murise în explozia din dimineața aceea, iar cele două femei se gândiseră una la cealaltă, chiar și după atâția ani.

Aceste intuiții noncritice, care ne impresionează în primă fază, se dovedesc adesea a fi cumva mai rudimentare, mai ales în contrast cu ce ne livrează mintea atunci când ar putea fi în pericol.

În cartea *A Natural History of the Senses*, Diane Ackerman spune: „Creierul este un bun mașinist. Își vede de treabă, în vreme ce noi suntem ocupați să ne jucăm rolul pe scenă. Când zărim un obiect, toată peninsula simțurilor noastre se trezește pentru a analiza noua apariție. Toți negustorii creierului îl evaluează din punctul lor de vedere, toți funcționarii, contabilii, studenții, fermierii, mecanicii.“ Am putea adăuga și soldații și gardienii pe lista lui Ackerman, pentru că ei sunt cei care evaluează contextul în care apar, adecvarea și semnificația a tot ce simțim, literalmente. Acești soldați și gardieni separă simplul

neobișnuit de neobișnuitul cu înțeles. Ei evaluează ora din zi, ziua din săptămână, amplitudinea sunetului, rapiditatea mișcării, aroma parfumului, finețea suprafeței, întregul mozaic al fiecărui moment. Ei ignoră ce e irelevant și dau valoare celor relevante. Ei recunosc semnalele de supraviețuire despre care noi nici nu știm (conștient) că sunt semnale.

După atâția ani de apreciere a intuiției ca piatră de temelie a siguranței, am aflat recent, spre surprinderea mea plăcută, că rădăcina cuvântului *intuiție*, *tuere*, înseamnă „a păzi, a proteja“. Asta a făcut intuiția pentru Robert Thompson. Cutremurat de cât de aproape a fost de un dezastru, s-a întrebat, mai târziu, de ce ofițerul de poliție nu intuise pericolul. Poate pentru că ofițerul văzuse alte lucruri. Thompson a văzut doar o mașină în parcare, dar polițistul a văzut două, asta oferind aparența unui magazin vizitat de câțiva clienți. Deși fața vânzătorului i-a transmis lui Thompson un semnal clar de frică, polițistul a văzut, probabil, ușurare pe aceeași față, în momentul în care a intrat în magazin. Este, de asemenea, probabil ca ofițerul cu vechime să fi suferit dezavantajul care vine câteodată cu experiența. Cunoștințele lui, corecte, dar (în acest caz) înșelătoare, erau că jafurile armate sunt mult mai puțin frecvente în timpul zilei.

Mulți experți pierd în fața creativității și a imaginației celor mai puțin informați. Sunt atât de familiarizați cu modelele cunoscute, încât pot da greș în a nu recunoaște sau a nu respecta importanța unei informații noi. Procesul utilizării expertizei presupune, în fond, eliminarea detaliilor neimportante în favoarea celor considerate relevante. Maestrul Zen Shunryu Suzuki spunea: „Mintea începătorului este goală, liberă de obiceiurile expertului, gata să accepte, să pună la îndoială, să se deschidă către toate posibilitățile“. Oamenii cu așa-numitul noroc al începătorului dovedesc mereu acest lucru.

Până și oamenii de știință se bazează pe intuiție și pe conștient și inconștient. Problema este că îi descurajăm să facă asta. Gândește-te că mergi la doctor, un specialist într-o anumită boală, și imediat ce intri în cabinet, acesta spune: „Sunteți bine; vă rog să plătiți la recepție înainte să plecați“. Evident că te-ai gândi că opinia pe care și-a format-o intuitiv nu merită prețul unei consultații adevărate, deși s-ar putea să obții exact același diagnostic după o mulțime de proceduri și de analize făcute cu echipamente sofisticate. Un prieten care este doctor a trebuit să-și dea dovada cunoștințelor științifice unora dintre pacienți, înainte ca aceștia să accepte ce-i spunea intuiția.

– Le zic care sunt pașii de dans. Fac câțiva pași, iar pacienții spun: „Bine, văd că puteți dansa“ și apoi mă cred.

Amatorul de la magazin ne învață că intuiția luată în seamă este mult mai valoroasă decât simplele cunoștințe. Intuiția este darul pe care-l avem toți, în vreme ce acumularea de cunoștințe este un talent. Sunt rari experții care combină o opinie informată cu un respect puternic pentru propria intuiție și curiozitate. Curiozitatea este, până la urmă, felul în care răspundem când intuiția ne șoptește: „E ceva aici“. Eu o folosesc tot timpul în munca mea, pentru că poate debloca informații pe care clienții le ascund de ei înșiși.

De multe ori, duc discuția înapoi la niște detalii pe care clientul le-a menționat în treacăt. Sunt interesat în mod special de cele care nu constituie elemente necesare ale poveștii, de cele care ar putea părea neimportante, din simplu motiv că au fost menționate. Numesc aceste detalii suplimentare sateliți lansați în spațiu pentru a transmite ulterior înapoi informații prețioase. Le urmez întotdeauna.

O clientă care mi-a povestit cum a început să primească amenințări cu moartea în urma unui proces lung și complicat era destul de sigură că autorul era bărbatul pe care îl dăduse în

judecată, dar în istorisirea ei inclusese câteva detalii suplimentare:

– După ce s-a ajuns la o înțelegere, mi-am dat seama că tipul pe care îl dădusem în judecată era destul de furios, dar m-a surprins că s-a coborât până la a-mi trimite amenințări cu moartea. Într-o zi, discutam detaliile înțelegerii cu Tony – a fost stagiar la firma avocatului meu, dar nu mai lucrează pentru el –, mă rog, și i-am spus: „Sper că înțelegerea asta chiar o să fie finalul” și am crezut asta cu adevărat, dar apoi au început să vină scrisorile de amenințare.

Care este satelitul din poveste? *Într-o zi, discutam detaliile înțelegerii cu Tony – cândva fusese stagiar la firma avocatului meu, dar nu mai lucrează pentru el...* Aceste detalii despre cineva către care clienta mea făcuse o remarcă nu sunt elemente-cheie ale poveștii, dar faptul că ea le menționase a fost, pentru mine, un semnal.

– Povestește-mi despre tipul care a lucrat pentru avocatul tău.

– A, Tony? A fost concediat, una dintre multele victime ale procesului, cred. Era atât de drăguț cu mine! A fost foarte interesat de caz, dar se pare că a abandonat celelalte responsabilități. După ce a fost concediat, a continuat totuși să vină la tribunal, să mă susțină, lucru pe care chiar l-am apreciat. Când am ajuns la înțelegere, avocatul meu a dat o petrecere pentru toată lumea, dar Tony nu a fost invitat. Păcat, pentru că m-a sunat și mi-a spus: „Sper să mai ținem legătura și după ce se termină procesul”. [Pauză.] Doar nu crezi...?

Apoi, clienta mea a descris mai multe lucruri ciudate pe care le făcuse Tony, urmate de revelația (mai exact, de amintirea) că Tony îi spusese odată că ajuta o cunoștință care primea amenințări din partea unui fost iubit. Așadar, un personaj străin într-o poveste – un detaliu aparent neimportant – devenise

suspect și, în cele din urmă, chiar agresorul dovedit. Într-o oarecare măsură, clienta mea a știut tot timpul că el era cel mai bun suspect, dar negase, preferând să-l acuze pe nesuferitul ei adversar, în favoarea aliatului prietenos.

De câte ori n-ai spus, după ce ai dezvoltat o anumită idee: „Nu trebuia să fac asta”? Aceasta înseamnă că ai primit semnalul, pe care nu l-ai urmat. Știm toți să respectăm intuiția, deși, de multe ori, nu pe cea proprie. De exemplu, oamenii tind a investi câinii cu tot soiul de abilități intuitive, un lucru care mi-a fost amintit de curând, când un prieten mi-a spus povestea aceasta:

– Ginger a reacționat foarte urât în fața noului nostru constructor; l-a și mârâit. Părea că simte că nu e de încredere, așa că o să mai cer niște oferte.

– Asta trebuie să fie! am glumit. Câinele simte că trebuie să cauți alt constructor, pentru că ăsta e necinstit. Ironia, i-am explicat, e că e mult mai probabil ca Ginger să fi reacționat la semnalele tale, decât tu la ale ei. Oricât ar fi de inteligentă, Ginger nu știe nimic despre modurile în care poate un constructor să umfle costurile în beneficiu propriu, sau despre cât de onest e, sau despre avantajele unui comision procentual față de un deviz fix, sau despre recomandarea oarecum ezitantă pe care ți-a făcut-o un fost client legat de acel constructor, sau despre mașina extravagantă cu care a venit, ori despre răspunsul rapid, dar evaziv, pe care ți l-a dat la întrebarea ta punctuală.

Prietenul meu a început să râdă când și-a dat seama că Ginger, a cărei intuiție fusese iute supraevaluată, era, de fapt, o novice într-ale renovărilor. De fapt, Ginger e mai puțin de atât. (Dacă există pe undeva câini care intuiesc ce citesc aici stăpânii lor, îmi retrag afirmația.)

Contrar a ceea ce cred oamenii despre intuiția câinilor, abilitățile noastre intuitive sunt infinit superioare (și, dat fiind că noi adăugăm zilnic experiență, suntem în cea mai bună

formă în fiecare moment). Ginger simte și reacționează la frica oamenilor pentru că știe, instinctiv, că un om (sau un animal) înspăimântat este mai probabil să fie periculos, dar ea nu are nimic din ce nu ai tu. Problema, de fapt, este acel ceva în plus pe care îl ai tu, dar câinele nu: raționamentul, și chiar el stă în calea percepției și a intuiției tale. La pachet cu raționamentul, vine abilitatea de a-ți ignora intuiția, dacă nu o poți explica logic, ardoarea de a-ți judeca și de a-ți condamna senzațiile, în loc să le dai crezare. Ginger nu este distrasă de cum ar putea fi, sau de cum au fost, ori de cum ar trebui să fie lucrurile. Ea le percepe doar așa cum sunt. Încrederea noastră în intuiția câinilor este, adesea, o formă de a ne permite să avem o opinie pe care altminteri am fi obligați să o considerăm (Doamne, ferește!) neîntemeiată.

Îți poți imagina un animal reacționând la darul fricii la fel ca unii oameni, cu disconfort și dispreț, în loc de atenție? Nici un animal în sălbăticie, cuprins brusc de frică, nu și-ar cheltui energia mentală gândindu-se: „Probabil nu-i nimic“. Și, totuși, ne muștrăm dacă dăm crezare, fie și pentru o clipă, senzației că e cineva în spatele nostru pe o stradă aparent pustie, sau că un comportament neobișnuit ar putea fi straniu. În loc să fim recunoscători că avem o puternică resursă internă, recunoscători că ne purtăm singuri de grijă, în loc să ne gândim că mintea noastră ar putea, de fapt, să lucreze chiar pentru noi, și nu doar să ne păcălească, ne grăbim să ridiculizăm impulsul. În contrast cu orice altă creatură a planetei, noi alegem să nu explorăm – ba chiar să ignorăm – semnalele de supraviețuire. Energia mentală pe care o folosim căutând explicații inocente legat de orice ar putea fi folosită mult mai constructiv pentru observarea mediului, în scopul de a căuta informațiile importante.

Zilnic, oameni care își sfidează superior propria intuiție devin, la jumătatea gândului, victime ale violenței sau ale accidentelor. Așadar, când ne mai întrebăm de ce suntem atât de des în postura victimei, răspunsul e simplu: pentru că ne pricepem la asta.

O femeie nu i-ar putea face treaba mai ușoară viitorului ei atacator decât pierzând timpul spunându-și: „Dar pare un tip atât de drăguț!” Da, exact asta fac foarte mulți oameni. O femeie așteaptă liftul și, când se deschid ușile, vede în lift un bărbat care îi dă fiori. De obicei, nu este o fricoasă, deci de vină ar putea fi ora târzie, statura lui, frecvența atacurilor în zonă, o știre pe care a citit-o cu un an în urmă – nu contează ce. Ideea e că are o senzație de frică. Cum răspunde ea celui mai puternic semnal de alarmă din natură? Îl suprimă, spunându-și: „N-o să trăiesc așa; n-o să-l jignesc pe tipul ăsta lăsând ușile să i se închidă în față”. Dar frica nu dispare, iar ea își spune că e stupid, apoi intră în lift.

Deci, ce e mai stupid: să aștepti liftul următor sau să intri în cutia metalică izolată fonic cu un străin de care ți-e frică?

Chiar și atunci când intuiția ne vorbește în termenii cei mai clari, chiar și când mesajul ajunge la noi, tot căutăm, uneori, o altă părere, înainte să ne ascultăm vocea interioară. Este o poveste despre un psihiatru al cărui pacient îi spune:

– În ultimul timp, când soția mea se duce la culcare, eu caut o scuză să mai rămân jos, până adoarme. Dacă e încă trează când urc spre dormitor, stau la baie cât pot de mult, să fiu sigur că adoarme. Credeți că încerc, inconștient, să evit să facem sex?

Psihiatrul l-a întrebat:

– Care ar fi lucrul inconștient aici?

Când victimele îmi explică, post-factum, că au știut „inconștient” că sunt în pericol, aș putea întreba același lucru:

– Care ar fi lucrul inconștient aici?

Felul ciudat al oamenilor de a evalua riscurile explică, oarecum, de ce alegem, de atâtea ori, să nu evităm pericolul. Avem tendința să acordăm întreaga atenție riscurilor pe care nu le putem controla (catastrofe aviatice, dezastre nucleare), în timp ce le ignorăm pe cele în cazul cărora simțim că avem controlul (moarte provocată de fumat, dietă nesănătoasă, accidente rutiere), deși cele din urmă sunt mult mai probabile. În *Why the Reckless Survive*, excepționala carte a lui Melvin Konne, despre tine și despre mine (și despre toate celelalte ființe umane), autorul arată că „bem alcool și conducem fără centură și ne mai aprindem o țigară [...] după care anulăm vacanța în Europa, pentru că există o șansă la un milion să se întâmple un atac terorist“. Mulți americani care n-ar călători să vadă piramidele din Egipt, de teamă să nu fie omorâți, rămân acasă, unde același risc este de douăzeci de ori mai ridicat.

În vreme ce ne asumăm, voluntar, unele riscuri, obiectăm în fața celor ce ni se impun. Konner observă că este ca și cum am spune: „Dacă vreau să mor din cauza țigărilor e treaba mea, dar dacă vreo companie încearcă să mă omoare cu azbest sau cu gaze toxice, iau foc!“ Vom tolera riscuri familiare, în detrimentul celor neobișnuite. Deturnarea unui avion de linie în Grecia ni se pare mai neliniștitoare decât un părinte care-și omoară copilul, chiar dacă una se întâmplă foarte rar, iar cealaltă, zilnic.

Negăm, pentru că suntem făcuți să vedem doar ce vrem să vedem. În cartea *The Day the Universe Changed*, istoricul James Burke arată: „Creierul este cel care vede, nu ochii. Realitatea există în creier înainte de a fi experimentată, altminteri semnalele pe care le primim de la ochi n-ar avea nici un sens.“ Acest adevăr subliniază cât este de important să avem în cap piesele puzzle-ului violenței, înainte de a avea nevoie de el, pentru că numai așa putem recunoaște semnalele de supraviețuire.

Cu siguranță, ne interesează subiectul îndeajuns, încât să învățăm semnalele: un sondaj Harris arată că marea majoritate a americanilor percep cele mai mari riscuri în privința infracțiunilor și a siguranței personale. Dacă e adevărat, trebuie să punem niște întrebări despre violență și despre noi înșine. De exemplu, e normal să știm mai multe despre motivele pentru care un bărbat cumpără o anumită marcă de spumă de ras, decât despre cele pentru care cumpără o armă? Și de ce suntem atât de fascinați când o persoană publică este agresată de un hărțuitor, lucru care se întâmplă o dată la doi-trei ani, dar nu ne interesează că o femeie este omorâtă de fostul soț sau iubit la fiecare două ore? De ce există zeci de centre de prevenire a sinuciderilor în America, și nici unul de prevenire a omuciderilor?

Și de ce ne plac atât de mult retrospectivile (ca toate recapitulările zilei, ale săptămânii, ale anului, de la TV) și, în același timp, ne îndoim de prognoze, care chiar ar putea face diferența în viața noastră?

Un motiv e că nu e nevoie să ne dezvoltăm propriile abilități predictive într-o lume în care experții ne spun tot timpul ce să facem. Katherine, o tânără de 27 de ani, îmi pune (mie, expertului) o întrebare pe care ar trebui să și-o pună aproape toate femeile din societatea noastră:

– Cum îmi pot da seama dacă un bărbat cu care mă întâlnesc devine o problemă? Există vreo listă de semne?

În loc să răspund direct, întreb la ce se referă și îi cer să-mi dea un exemplu.

– Păi, am avut câteva întâlniri cu tipul ăsta, Bryan, care a devenit cam obsedat și nici nu a vrut să audă când i-am spus să nu ne mai vedem. Ne-am cunoscut la o petrecere de-a unei prietene și, probabil, a luat numărul meu de la cineva de-acolo. Când am ajuns acasă, aveam deja trei mesaje de la el. I-am spus

că nu vreau să ies cu el, dar era atât de încântat, încât nu prea am avut de ales. La început, era super atent, părea să știe mereu ce voiam. Era flatant, dar, în același timp, mă făcea să nu mă simt în largul meu. De exemplu, am zis ceva cum că aș avea nevoie de mai mult spațiu pentru cărți și a apărut, într-o zi, cu rafturi și tot ce trebuie și le-a pus pe pereți. N-am putut să spun nu. Și îmi răstălmăcea atât de mult vorbele! M-a întrebat odată dacă merg cu el la un meci de baschet și eu am spus că „poate”. Mai târziu, mi-a zis: „Ai promis!” Vorbea despre chestii serioase atât de devreme, cum ar fi să ne mutăm împreună, să ne căsătorim, să facem copii. A început cu glume despre asta de la prima întâlnire, dar, mai târziu, nu a mai glumit. Sau când mi-a sugerat să-mi iau un telefon pentru mașină. Nici măcar nu eram sigură că vreau un telefon pentru mașină, dar el mi-a cerut mașina într-o zi și, pur și simplu, mi l-a instalat. Era un cadou, ce puteam să spun? Și, bineînțeles, mă suna de câte ori eram în mașină. Și era atât de categoric când îmi cerea să nu vorbesc vreodată cu fostul meu prieten de la acel telefon. Mai târziu, se enerva dacă vorbeam oricum cu el. Într-un final, când am spus că nu mai vreau să fiu iubita lui, nici n-a vrut să audă. Pur și simplu, a insistat să rămân în acea relație și, cum n-am vrut, m-a obligat să intru într-o relație în care el mă suna sau mă vizita la orice oră, îmi trimitea cadouri, vorbea cu prietenii mei, venea la mine la muncă neinvitat. Ne știam doar de vreo lună, dar el se purta de parcă era cea mai importantă relație din viața lui. Deci, care sunt semnalele de alarmă pentru un tip de genul ăsta?

Desigur, Katherine își răspunsese la întrebări (mai multe despre acest gen de hărțuire în Capitolul 11). Cel mai bun sfat al meu ar fi putut să n-o mulțumească: „Ascultă-ți vocea interioară!” Experții ne spun rareori că știm deja răspunsul. Așa cum noi vrem lista lor, ei vor banii noștri.

Pare că experți de primă mână în predicțiile cu miză mare de zi cu zi sunt ofițerii de poliție. Cei cu experiența străzii au căpătat multe cunoștințe despre violență și despre semnalele de alarmă, dar negarea permanentă poate eclipsa toate acele cunoștințe. Michael Cantrell, expert în supraviețuire, în cadrul poliției, a aflat acest lucru de multe ori, în cariera lui.

Cantrell era de patru ani în poliție, când partenerul său, să-i spunem David Patrick, i-a povestit un vis în care „unul din noi e împușcat“.

– Păi, ar trebui să fii atent, i-a răspuns Cantrell, pentru că n-o să fiu eu ăla.

Patrick a mai adus odată vorba despre asta, spunând într-o zi:

– Sunt sigur că eu voi fi împușcat.

Cantrell a ajuns să-l creadă, mai ales cu strategiile de supraviețuire îndoielnice ale lui Patrick. În una dintre misiunile lor împreună, au tras pe dreapta o mașină ocupată de trei bărbați. Deși șoferul era prietenos, Cantrell a simțit, intuitiv, pericolul, întrucât ceilalți doi bărbați priveau fix în față. Era consternat că partenerul său nu era conștient de posibilul pericol și părea mai interesat să-și aprindă o pipă, rămânând lângă mașina de poliție. Cantrell i-a cerut șoferului să iasă din mașină și, când acesta a deschis ușa, a văzut o armă pe podeaua mașinii și-a strigat: „Armă!“ în direcția partenerul său, dar, neatent, Patrick nu a reacționat imediat.

Au supraviețuit acelui moment periculos, dar, incapabil să scape de sentimentul că premoniția partenerului său fusese o predicție exactă, într-un târziu, Cantrell a discutat cu șeful lui. Sergentul i-a spus că exagerează. De fiecare dată când Cantrell i-a mai cerut să discute problema, sergentul l-a certat:

– Uite, în toată cariera mea în poliție, n-am scos niciodată o armă și n-am avut nici un incident armat pe-aici de când mă știu.

Într-una dintre zilele libere ale lui Cantrell, Patrick era alături de alți ofițeri la ședința de informare, ascultând descrierea a doi bărbați implicați în mai multe jafuri armate. Peste câteva ore, Patrick (care patrula singur) a observat doi bărbați care se potriveau descrierii. Unul din ei stătea lângă un telefon public, dar nu părea a vorbi cu nimeni. Celălalt a trecut de mai multe ori prin fața vitrinei unui supermarket, uitându-se, de fiecare dată, înăuntru. Patrick avea mai mult decât motive suficiente să ceară ajutor, dar, probabil, nu voia să se facă de râs, dacă se dovedea că nu erau infractorii căutați. Cei doi l-au văzut pe Patrick și s-au îndepărtat. El i-a urmat, în mașina de poliție. Fără să transmită prin radio nici un fel de descriere sau solicitare de ajutor, a trecut de suspecti, a coborât din mașină și i-a solicitat unuia din ei să se întoarcă, pentru percheziție. Deși văzuse destule ca să devină suspicios, deși recunoscuse și judecase conștient că aceștia puteau fi infractorii căutați, a continuat să ignore semnalele de supraviețuire. Când, în sfârșit, a înregistrat un semnal de pericol iminent din partea bărbatului de lângă el, a fost mult prea târziu ca să mai reacționeze. Patrick a văzut cu coada ochiului arma care se ridica încet și care, o fracțiune de secundă mai târziu, i s-a descărcat în față. Bărbatul a tras de șase ori, Patrick căzând la pământ. Al doilea suspect a scos, și el, o armă și l-a împușcat o dată în spate.

După ce agresorii au fugit, Patrick a reușit să scoată stația radio. Ascultând înregistrarea apelului radio, Cantrell a putut auzi limpede sângele umplând gura lui Patrick în timp ce acesta bolborosea: „Am fost împușcat. Am fost împușcat.”

În mod miraculos, Patrick și-a revenit și s-a întors la munca de polițist pentru încă un timp. Ulterior, încă refuzând să-și asume responsabilitatea pentru propria siguranță sau neglijență, i-a spus lui Cantrell:

– Dacă erai cu mine, nu s-ar fi întâmplat.

Să revenim la sergentul care îl acuzase pe Cantrell că reacționase exagerat. El evaluase că riscul era mic doar în baza a doi factori: nu folosisese arma niciodată în cariera sa și nici unul dintre ofițerii din departament nu fusese împușcat, în istoria recentă. Dacă acest al doilea factor ar fi fost o variabilă validă, împușcarea lui Patrick ar fi trebuit să schimbe evaluarea sergentului asupra riscului. Se pare că nu se întâmplase asta, pentru că, doar cu câteva luni în urmă, el însuși fusese împușcat într-un magazin.

Cantrell abandonase cariera de polițist pentru una corporatistă, dar continuase să-i învețe pe ofițerii de poliție darul fricii săptămânal, ca voluntar. Oamenii îl ascultau acum, când le spunea să se asculte pe ei înșiși.

Pe lângă negarea categorică a semnalelor intuitive, mai există o cale de a intra în bucluc. Intuiția noastră dă greș atunci când este alimentată cu informații inexacte. Dat fiind că noi înșine cenzurăm informațiile și hotărâm care dintre ele au credibilitate, este important să evaluăm sursele acestor informații. Am explicat aceasta în timpul unei prezentări la CIA pentru câteva sute de evaluatori guvernamentali, legându-mă de o situație periculoasă foarte rară: atacurile cangurilor. Le-am arătat celor din sală că, într-un an, în jur de 20 de oameni sunt uciși de animale în mod normal prietenoase și că, întotdeauna, cangurii prezintă un set anume de indicatori înainte să atace:

- 1) afișează ceea ce pare a fi un zâmbet larg și autentic (de fapt, își arată dinții);
- 2) își pipăie compulsiv marsupiul de mai multe ori, pentru a se asigura că puiul nu e acolo (nu atacă niciodată în timp ce puiul este în marsupiu);
- 3) se uită în spate (pentru că se retrag imediat după ce ucid).

După aceste semnale, se aruncă înainte, își lovesc brutal inamicul, apoi se îndepărtează rapid.

Am rugat două persoane din public să se ridice și să repete cele trei semnale de avertizare. Ambii au descris, fără greșală, zâmbetul, verificarea marsupiului și privitul în spate. De fapt, toți cei din sală (și acum, și tu) își vor aminti aceste semnale foarte importante pentru supraviețuire. Dacă te vei afla vreodată față-n față cu un cangur, fie mâine, fie peste zeci de ani, vei avea în minte acești trei indicatori pre-incident.

Problema este, le-am spus celor de la CIA, că am inventat aceste semnale. Am făcut-o pentru a demonstra riscurile informațiilor inexacte. De fapt, nu știu nimic despre comportamentul cangurilor (deci, uită de cele trei semnale, dacă poți – sau evită cangurii agresivi).

De-a lungul vieții, suntem bombardați de semnale de acest gen, deghizate în cunoaștere, iar intuiția noastră se bazează pe noi pentru a decide cărora dintre ele să le dăm credibilitate. Cum spunea James Burke: „Ești ceea ce știi“. El arăta că, în secolul al XV-lea, europenii *știa*u că toate astrele de pe cer se roteau în jurul Pământului. Apoi, telescopul lui Galileo a schimbat acest adevăr.

Astăzi, observă Burke, adevărul este din nou diferit și, „la fel ca oamenii din trecut, ignorăm fenomenele care nu se potrivesc convingerilor noastre, ca fiind «greșite» sau depășite. La fel ca strămoșii noștri, noi știm adevărul adevărat.“

Când vine vorba de siguranță, există o mulțime de „adevăruri adevărate“ și multe dintre acestea ne expun riscurilor. De exemplu: oare întotdeauna cea mai bună soluție, pentru o femeie hărțuită de un fost partener, este să obțină un ordin de restricție? Cu siguranță, acesta este modul tradițional de abordare a problemei. Și, totuși, zilnic sunt ucise femei de bărbați împotriva cărora fuseseră emise ordine de restricție, documente adesea

inutile, pe care polițiștii le găsesc în gențile sau în buzunarele victimelor (mai multe despre aceasta în Capitolul 10).

Poate, probabil, cel mai important adevăr fals este că unii oameni, pur și simplu, nu sunt intuitivi, de parcă acest element-cheie necesar supraviețuirii, cumva, nu le-a fost tipărit în ADN.

Cynthia este suplinitoare, o femeie frumoasă, amuzantă, total diferită de suplinitoarele plictisite și agasate pe care mulți dintre noi și le amintesc din anii de școală. Într-o zi, în timp ce luam prânzul, Cynthia mi s-a plâns că, pur și simplu, nu este intuitivă.

– Întotdeauna văd semnalele când este prea târziu; nu am vocea aceea interioară pe care o au unii oameni.

Și, totuși, i-am amintit, de mai multe ori pe săptămână, întră într-o încăpere plină de copii de șase sau de șapte ani pe care nu i-a mai întâlnit niciodată și face, automat și inconștient, evaluări ale viitorului lor comportament. Cu o precizie uimitoare, anticipează care dintre cei 30 va încerca să o pună la încercare cel mai mult, care dintre ceilalți copii îl vor urma pe acesta, ce strategii de disciplinare vor funcționa cel mai bine ș.a.m.d.

– Așa este, a spus ea. În fiecare zi trebuie să anticipez ce vor face copiii și reușesc, din motive pe care nu mi le pot explica.

După o pauză de gândire, a adăugat:

– Dar nu pot anticipa comportamentul adulților.

Interesant, pentru că gama de comportamente pe care le pot aborda copiii este mult, mult mai largă decât cea a adulților. Foarte puțini adulți vor începe, brusc, să arunce cu obiecte prin clasă, după care să izbucnească într-un râs de necontrolat. Foarte puține femei, fără vreun motiv aparent, își vor ridica fustele în cap sau se vor întinde spre biroul vecin, la muncă, să smulgă ochelarii de pe nasul colegei. Puțini adulți vor turna vopsea pe

podea, pentru a o întinde, apoi, cu picioarele peste tot. În schimb, fiecare comportament de acest gen îi este familiar unui suplinitor.

Anticiparea comportamentului obișnuit al adulților din aceeași cultură cu noi este atât de simplă, de fapt, încât rareori ne obosim s-o facem conștient. Reacționăm doar la neobișnuit, la ceea ce ar putea arăta că urmează ceva care merită anticipat. Persoana de pe locul alăturat din avion nu îmi atrage atenția timp de cinci ore, până când nu observ, cu coada ochiului, că citește revista din mâna mea. Ideea este că evaluăm intuitiv oamenii permanent, chiar cu atenție, dar devenim conștienți de asta abia când avem un motiv. Vedem totul, dar redactăm mare parte din ce vedem. În acest fel, când ne sare ceva în ochi, suntem nevoiți să devenim atenți. Pentru mulți oameni, acesta este un mușchi neantrenat.

I-am spus Cynthiai că îi voi arăta un exemplu de ascultare a intuiției. Ne aflam într-un restaurant în care nici unul din noi nu mai fusese până atunci. Ospătarul era un bărbat puțin cam prea servil, pe care eu l-am bănuit a fi, de origine, din Orientul Mijlociu.

– Să-l luăm pe ospătarul nostru ca exemplu, am spus. Nu l-am întâlnit niciodată și nu știu absolut nimic despre el, dar pot să-ți spun că nu e doar un ospătar. De fapt, este proprietarul acestui restaurant. Este din Iran, unde familia lui a avut o afacere de succes cu restaurante, până să se mute în America.

Nu ne așteptam nici unul, nici altul să am dreptate, spusesem, pur și simplu, ce îmi venise în cap. Am crezut că inventam, creând o poveste. Mai degrabă, o descopeream.

Eu și Cynthia am continuat să discutăm, dar, în mintea mea, demontam teoriile pe care tocmai le exprimasem cu atâta siguranță. Pe peretele opus, am văzut fotografia unui elefant și m-am gândit: „Ah, e din India, nu din Iran; așa e, pentru că un

iranian ar fi și mai servil decât tipul ăsta. Și, clar, nu este el proprietarul.”

Până să ajungă el din nou la masa noastră, concluzionasem deja că toate predicțiile mele fuseseră greșite. L-am întrebat, fără nici o tragere de inimă, cine era proprietarul restaurantului.

– Eu sunt.

– Este primul dumneavoastră restaurant?

– Da, dar familia mea a avut mai multe restaurante de succes în Iran. Le-am vândut, pentru a veni în America.

S-a întors spre Cynthia și a spus:

– Iar dumneavoastră sunteți din Texas.

Cynthia, care nu are defel accent texan, l-a întrebat cum de și-a dat seama.

– După ochi.

Nu are importanță cum de i-am ghicit atât de corect postul ocupat în restaurant, țara de origine și istoria familiei, nu are importanță cum de a știut el că Cynthia este din Texas, important este că amândoi am știut. Mi-aș paria viața pe această metodologie? O fac zilnic, la fel și tu, și n-am făcut-o mai bine logic și conștient.

Cynthia mi-a vorbit și despre ceea ce ea numește „limbajul corporal al mașinilor”, abilitatea ei de a anticipa mișcările mașinilor.

– Știu când o mașină urmează să se încadreze pe banda mea, fără a semnaliza. Știu când o mașină va face stânga sau nu în fața mea.

Cei mai mulți dintre noi acceptăm, bucuroși, această abilitate și călătorim zilnic cu încredere absolută în talentul nostru de a „citi” mașinile. Evident, suntem, de fapt, experți în „cititul” oamenilor, dar, pentru că nu putem vedea șoferul, îi citim intențiile, nivelul de atenție, de competență, de precauție, totul

prin prisma mișcărilor abia sesizabile ale obiectului de metal din jurul lui.

Și, astfel, ne gândim: putem anticipa ce vor face cangurii, copiii și mașinile, dar nu putem anticipa comportamentul uman, pentru a ne salva viața.

Povestea Chinei Leonard nu este despre violență. Este, în schimb, despre viață și moarte și despre negarea intuiției. Ea și fiul ei, Richard, tocmai se instalaseră în salonul preoperatoriu la Spitalul St. Joseph, unde Richard urma să fie supus unei intervenții minore la ureche. Puștiul avea, de obicei, o mulțime de întrebări pentru doctori, dar când anestezistul, dr. Joseph Verbrugge Jr., a intrat în cameră, băiețelul a amuțit. Nici măcar nu i-a răspuns doctorului când acesta l-a întrebat dacă are emoții.

– Uită-te la mine! i-a cerut doctorul, dar Richard nu a răspuns.

Era evident că băiatului nu-i plăcea atitudinea abruptă a doctorului, iar China simți același lucru, dar și ceva în plus. Un puternic impuls intuitiv i-a trecut prin minte: *Anulează operația!*, era mesajul clar. *Anulează operația!* Cum China Leonard nu obișnuia să se îngrijoreze prea ușor, a fost nevoie de ceva efort pentru a-și ignora vocea interioară. „Nu fi caraghioasă“, s-a gândit, „St. Joseph e unul dintre cele mai bune spitale din stat; este al Surorilor Filantropiei, pentru numele lui Dumnezeu! Nu trebuie decât să te gândești că doctorul acesta este bun.“

Cu intuiția anulată cu succes, operația a avut loc conform programului, iar Richard a murit în timpul procedurii minore. Este o poveste tristă care ne învață că mai bine spui: „Știu eu“, decât: „Știam eu“.

Ulterior, s-a dovedit că și alți colegi de-ai doctorului Verbrugge erau îngrijorați în privința lui. Aceștia au spus că era neatent și, cel mai grav, în cel puțin șase rânduri, colegii raportaseră că părea să fi adormit în timpul operațiilor. Pentru conducerea spitalului, acestea erau semnale clare, dar eu nu pot fi sigur ce anume observaseră China și fiul ei. Îngrijorarea lor – orice ar fi fost – a fost justificată de moartea băiatului, iar pentru mine asta este de ajuns.

Inclusiv în sala de operație au fost persoane care și-au auzit și ignorat intuiția. Chirurgul i-a spus lui Verbrugge că respirația lui Richard era neregulată, dar Verbrugge nu a luat nici o măsură. O asistentă a spus că a îngrijorat-o starea băiatului, dar că a „ales să creadă” că Verbrugge era competent.

Probabil că unul dintre doctorii care a evaluat acțiunile celor prezenți în sala de operații vorbea despre negare, în general, când a spus: „E ca și cum te-ai trezi acasă la tine într-o cameră plină de fum, ai deschide fereastra să iasă fumul și te-ai culca la loc”.

Am observat de multe ori că, după ce trece șocul violenței, victimele se întorc, mental, pe coridorul sau în parcare, aceea, înapoi la împrejurimi, la mirosuri și la sunete, înapoi la momentul în care încă aveau de ales, înainte de a trece sub controlul unei persoane răuvoitoare, înainte de a refuza darul fricii. Adesea vor spune despre un anume detaliu: „Acum îmi dau seama de asta, dar atunci nu am știut-o”. Desigur, dacă se gândesc la asta acum, au făcut-o și atunci. Ceea ce vor să spună este că abia acum acceptă semnificația. Acest lucru m-a învățat că procesul intuitiv funcționează, deși adesea nu la fel de bine ca principalul său concurent, procesul negării.

În cazul negării, detaliile de care avem nevoie pentru cele mai bune predicții trec, tăcute, pe lângă noi, ca instrumente de

supraviețuire, și, chiar dacă îți creezi iluzia confortabilă că ești încă în cabina ta, deși ești pe cale să cazi peste bord, vei plăti curând luxul de a visa cu ochii deschiși. Știu foarte multe despre asta; mi-am petrecut jumătate din copilărie și jumătate din viața de adult exersându-mi capacitatea de predicție și perfecționându-mi-o pe cea de negare.

3

ACADEMIA PREDICȚIILOR

*Sunt capabil de aceleași lucruri ca oricare altă ființă umană.
Asta este una dintre cele mai bune lecții despre război și viață.*

– Maya Angelou

Înainte să împlinesc 13 ani, am văzut un bărbat împușcat, altul bătut și lovit cu picioarele până la inconștiență, am văzut un prieten lovit aproape mortal în față și în cap cu o bară de oțel, mi-am văzut mama devenind dependentă de heroină, mi-am văzut sora bătută, iar eu însumi eram un veteran al bătăilor pe care le încasasem mai mult de jumătate din viața mea. Miza predicțiilor mele, atunci, era la fel de importantă ca astăzi – viață sau moarte – și consideram că era responsabilitatea mea să mă asigur că supraviețuim, cu toții, acelor ani. Nu s-a întâmplat așa și, pentru multă vreme, am crezut că și asta a fost tot responsabilitatea mea, dar nu despre mine e vorba acum. Este vorba despre tine, pentru că, deși împrejurările sunt diferite, ai avut cel puțin o dată aceleași emoții pe care le-am simțit și eu. În vreme ce unele erau dureroase, iar altele înspăimântătoare, nici una dintre experiențele mele nu a avut un impact mai mare asupra mea decât au avut experiențele tale asupra ta.

Oamenii spun, uneori, că nu-și pot imagina cum s-ar fi simțit trăind o anume experiență, dar ne putem imagina fiecare sentiment uman și, după cum vei vedea, această abilitate ne face experți în anticiparea acțiunilor altora.

Vrei să afli cum să identifici persoanele cu înclinații spre violență, cum să te menții în siguranță, în prezența pericolului. Ei bine, din moment ce știi totul despre ființele umane, aceste expediții încep și se termină într-un teritoriu familiar. Ești student al acestei universități de ani de zile și, pentru a-ți lua diploma în anticiparea violenței, nu trebuie decât să accepți un singur adevăr: nu există nici un mister al comportamentului uman care să nu poată fi rezolvat în mintea și în inima ta.

Nicholas Humphrey, de la Universitatea Cambridge, spune că evoluția ne-a dat introspecția special pentru a putea „modela alte ființe umane și, astfel, a le anticipa comportamentul“. Trebuie să știm, mai spune el, „cum e să fii om“.

Demult, pe când încă era o anonimă, am asistat o tânără procuratoare, pe nume Marcia Clark, în procesul împotriva ucigașului Robert Bardo. Bardo o omorâse pe actrița Rebecca Schaeffer, iar Clark l-a trimis la închisoare pe viață. Când l-am interogat, în închisoare, relativa lui normalitate m-a scos din mediul sigur al conceptului de *NOI* și *EI* – experți și criminali – și m-a transportat în lumea umanității ubicue. Oricât de surprinzător și de neplăcut ar fi, eu, tu și Bardo avem mai multe în comun, decât deosebiri.

Distinsul psihiatru Karl Menninger spunea: „Nu cred în ideea de minte criminală. Mintea oricui este criminală; toți suntem capabili de fantezii și de gânduri criminale.“ Două dintre marile minți al istoriei, Albert Einstein și Sigmund Freud, au mers chiar mai departe. Într-o corespondență extraordinară, cei doi au explorat subiectul violenței umane.

Scrisoarea lui Einstein concluziona că „omul poartă în el nevoia de a urî și de a distruge“.

În răspunsul său, Freud era „întru totul“ de acord și adăuga că instinctele umane pot fi împărțite în două categorii: „cele care caută să conserve și să unească și cele care caută să distrugă și să ucidă“. A continuat spunând că fenomenul vieții evoluează din capacitatea acestor instincte „de a acționa împreună și unul împotriva celuilalt“.

O demonstrație a opiniilor lui Einstein și Freud este faptul că violența și omorul apar în toate culturile. În lucrarea lor despre originile violenței, *Demonic Males*, Richard Wrangham și Dale Peterson spun că omul modern este „supraviețuitorul uluitor a 5 milioane de ani de agresiune letală continuă“. Acei exploratori științifici plecați în căutarea comunităților care ar contrazice universalitatea violenței umane s-au întors, cu toții, dezamăgiți. Locuitorii insulelor din Pacificul de Sud au fost incorect prezentați romanțat ca nonviolenți, în cartea lui Margaret Mead, *Coming of Age in Samoa*. Cei din insulele Fiji, percepuți astăzi, în mod corect, ca fiind cei mai prietenoși oameni din lume, erau, nu demult, printre cei mai violenți reprezentanți ai speciei umane. Populația !Kung din Kalahari era una de „oameni inofensivi“, după cum a fost numită într-o carte cu același titlu, dar Melvin Konner, ale cărui drumuri în căutarea adevărului l-au dus, odată, printre vânătorii-culegători din Africa, a ajuns la concluzia că, „din nou, etnografii au descoperit Edenul în sălbăticie, doar pentru a-și găsi descoperirea anulată de informații mai bune“.

Deși suntem în epoca spațială, avem încă minți demne de Epoca Pietrei. Suntem competitivi, teritoriali și violenți, exact ca strămoșii noștri primitivi. Există oameni care insistă că lucrurile nu stau așa, care insistă că n-ar putea ucide niciodată, dar, invariabil, adaugă elocvent: „Doar dacă, desigur, cineva nu

încearcă să rănească un apropiat“. Deci resursele de violență sunt în noi toți; nu se schimbă decât justificarea fiecăruia.

Studiindu-i și chestionându-i pe cei care folosesc violența pentru a-și atinge scopurile, am învățat, de mult, că trebuie să caut în ei ceva din mine însumi. Trebuie să existe un punct de sprijin de care să mă agăț, înainte să cobor în bezna vreunei minți întunecate; trebuie să existe ceva familiar de care să mă țin.

Un om omoară, cu un topor, o vacă, o spintecă și se vără în ea, pentru a vedea cum se simte; apoi, cu același topor, își ucide părinții împușcându-i în ochi cu o pușcă de vânătoare. Folosim cuvântul *inuman* pentru a-i descrie pe acești criminali, dar îi cunosc pe amândoi, și nu sunt inumani – ambii sunt perfect umani. Cunosc mulți alții ca ei; le cunosc părinții, la fel și pe părinții victimelor. Actele lor violente, bineînțeles, stârnesc repulsie, dar nu sunt inumane.

Când cel care jefuiește o bancă împușcă un paznic, înțelegem toți de ce, dar, în cazul ucigașilor cu comportament aberant, oamenii refuză conceptul de umanitate. Asta pentru că e mult mai confortabil să gândim în termeni de *NOI* și *EI*. În munca mea nu-mi permit acest lux. Miza anumitor predicții îmi cere să recunosc în adâncul meu și să accept ceea ce observ în alții, indiferent cine sunt aceștia, indiferent ce au făcut, indiferent ce ar putea face, indiferent unde ajung eu, astfel, în mine însumi. Ai putea întâlni ocazii de-a lungul vieții în care nici tu să nu-ți permiți luxul de a spune că nu recunoști intențiile criminale ale altcuiva. Supraviețuirea ta ar putea depinde de acest lucru.

Deși antropologii se concentrează atât de mult pe diferențele dintre oameni, recunoașterea asemănărilor ne permite să anticipăm cât mai precis violența. Desigur, a accepta umanitatea cuiva nu înseamnă a-i scuza comportamentul. Această lecție este, probabil, cea mai prețioasă, când îți petreci timpul cu cei

mai violenți și mai periculoși oameni din lume, cei pe care i-ai putea numi monștri, cei care au comis acte pe care crezi că nu ți le-ai putea imagina. Mulți dintre ei sunt închiși la Atascadero State Hospital din California. Am înființat și finanțat acolo un program numit Patient Pets¹, care le permite pacienților să aibă grijă de animale mici. Mulți dintre cei de aici voi fi închiși pe viață, fără posibilitatea de a primi vizite, iar un hamster sau un canar ar fi tot ce pot avea.

Îmi amintesc reacția fiecărui pacient la moartea unui anume porcușor de Guineea care fusese unul dintre primele animăluțe din program. Când au observat că bătrânul animal era bolnav, au încercat să găsească o cale prin care să îi împiedice sfârșitul, chiar dacă majoritatea știau că nu va fi posibil. Coordonatoarea programului, Jayne Middlebrook, mi-a trimis următorul raport:

Unul dintre pacienți, Oliver, a luat asupra lui responsabilitatea ca animalul suferind să aibă tot ce-i trebuie. Oliver a cerut să îl țină în camera lui, „ca să nu fie singur noaptea, în cazul în care se hotărăște să moară”. Într-un final, bătrânul porcușor de Guineea nu s-a mai putut mișca, iar respirația i-a devenit din ce în ce mai greoaie. Oliver a adus mai mulți pacienți în biroul meu, iar porcușorul de Guineea i-a murit în brațe, înconjurat de un grup funerar neobișnuit. În toată secția nu era nimeni care să nu plângă, în timp ce pacienții și-au luat rămas-bun și au ieșit din birou.

Ți-am împărtășit de multe ori efectele acestor evenimente asupra pacienților, dintre care unii, mișcați de moartea câte unui animal, au plâns pentru prima dată, înțelegând răul pe care l-au pricinuit altora. Acum vreau

¹ Animăluțe pentru pacienți (n.tr.)

să-ți împărtășesc câteva dintre propriile mele sentimente. Cum stăteam eu în birou, privind pacienții, toți infractori, cei mai mulți vinovați de crime violente, cei mai mulți pierduți în tot felul de dependențe (la alegere) și văzuți și ca rebuturi ale societății, am sesizat un licăr de compasiune, un pic de emoție și o rază de umanitate pe care societatea crede (în cele mai multe cazuri, greșit) că acești oameni nu le au. Este adevărat că majoritatea lor sunt exact unde trebuie să fie; ar fi de neconceput să-i eliberăm la loc, în societate, dar nu le putem ignora umanitatea, pentru că, dacă o facem, cred, vom deveni mai puțin umani.

Deci, chiar și într-un grup de criminali cu comportament aberant există ceva din tine și din mine. Când vom accepta asta, ne va fi mult mai ușor să recunoaștem violatorul care încearcă să se insinueze pe drumul spre casă, pedofilul care aplică pentru slujba de baby-sitter, colegul ucigaș, asasinul din mulțime. Când acceptăm că violența este comisă de oameni care arată și se comportă la fel ca toți ceilalți, amuțim vocea negării, vocea care ne șoptește că „tipul ăsta nu arată ca un criminal“.

Raționamentele noastre ar putea clasifica o persoană ca fiind inofensivă sau periculoasă, dar supraviețuirea este mai bine servită de percepția noastră. Raționamentul are ca rezultat o etichetă, ca atunci când îl numim pe Robert Bardo un monstru și-atât. Astfel de etichete le permit oamenilor să se gândească, liniștiți: „Asta e, am înțeles“. Etichetele acestea trag și o linie groasă între „dementul ăla“ și noi, dar percepția ne duce mult mai departe.

În fond, oamenii de știință nu observă o pasăre care-și distruge ouăle și spun: „Păi, așa ceva nu se întâmplă niciodată; pasărea asta e un monstru!“ Mai degrabă, ajung la concluzia corectă că, dacă această pasăre a făcut-o, ar mai putea fi și altele

ca ea, și că la mijloc trebuie să fie un scop natural, o cauză, ceva predictibil.

Oamenii care comit acte de o violență ieșită din comun aleg aceste acte dintr-o multitudine de opțiuni. Nu trebuie să vin cu o listă de orori pentru a demonstra asta – dovezile pot fi găsite chiar în mintea ta. Imaginează-ți cel mai rău lucru pe care i l-ar putea face cineva unei alte ființe umane; imaginează-ți ceva mult mai rău decât orice ai văzut vreodată într-un film, sau ai citit, sau ai auzit. Imaginează-ți ceva *original*. Ia o pauză și construiește ideea asta în minte.

Acum, în virtutea faptului că tu ai putut-o concepe, fii sigur că și un altul a făcut-o, pentru că tot ceea ce o ființă umană îi putea face altei ființe umane a fost deja făcut. S-au întâmplat acte de o cruzime și de o violență extraordinare și nu putem afla de ce, dacă privim aceste comportamente ca fiind ceva din afara noastră. Ideea pe care tocmai ai definit-o era în tine, și deci parte din noi. Pentru a reuși cu adevărat să anticipăm și să prevenim, trebuie să acceptăm că astfel de acte sunt comise de oameni care aparțin așa-zisului „noi“ al umanității, nu de interlopi care s-au strecurat cumva în acest grup.

Acum câțiva ani, într-o seară, Robert Ressler, legendarul cercetător de la FBI în domeniul comportamentului uman și cel care a inventat termenul de „criminal în serie“, a venit la mine la cină (Ressler a scris cartea *Whoever Fights Monsters... – Oricine luptă cu monștrii*, al cărei titlu vine dintr-un citat de Nietzsche, pe care l-am folosit adesea: „Oricine luptă cu monștrii trebuie să aibă grijă să nu devină el însuși un monstru. Când te uiți prea mult într-un abis, abisul se uită înapoi în tine.“) Tocmai terminasem de citit o versiune avansată a *Tăcerii mieilor* și discutam despre personajul fictiv (credeam eu) care

omora tinere, pentru a le „recolta” pielea necesară unui „costum de damă”. Ressler mi-a spus, atunci:

– Ah, cazul Ed Gein.

Apoi mi l-a descris pe cel care fura cadavre din cimitire, le jupuia și le tăbăcea pieile, pentru a le purta ulterior. Ressler știa că nimic uman nu ne e străin. Aflase destule despre așa-ziii monștri, pentru a ști că nu trebuie căutați în pivnițe gotice sau în păduri întunecate. Îi găsim la mall, la școală, în oraș, printre noi toți.

Dar cum să-i găsești, înainte să înceapă să facă victimă după victimă? În cazul animalelor, depinde de perspectivă: pisica e un monstru pentru pasăre, iar pasărea e un monstru pentru rămă. În cazul oamenilor, la fel, ține de perspectivă, dar e mai complicat, pentru că violatorul poate fi, la început, un străin fermecător, iar asasinul poate fi un simplu admirator. Prădătorul uman, spre deosebire de ceilalți, nu poartă un costum atât de diferit de ale noastre, ca să-l putem distinge mereu cu ochiul liber.

Ochiul acoperit, firește, nu-l va recunoaște niciodată, motiv pentru care dedic acest capitol și următorul încercării de a ridica acest vâl de pe ochi, de a dezvălui adevărurile și miturile despre înfățișarea pe care o poate lua cineva, pentru a te transforma într-o victimă.

Am să încep cu un mit des invocat, pe care îl vei regăsi în nenumărate știri de la TV: „Vecinii îl descriu pe criminal ca pe un bărbat timid, care își vedea de treabă. Spun că era un vecin tăcut și amabil.”

Nu ai oboseit să tot auzi asta? Un mod mai corect și mai cinstit în care reporterii ar putea traduce banalele interviuri cu vecinii ar fi: „Vecinii nu știu nimic relevant”. În schimb, ei ne prezintă noninformația pe post de informație. Ar putea spune, la fel de bine (și uneori, chiar o fac): „Operatorul telefonic de la compania

de cablu care vorbea cu el lunar despre factură ni l-a descris pe ucigaș ca fiind liniștit și normal“. Judecând după frecvența acestui clișeu, am putea chiar crede că aparenta normalitate este un indicator pre-incident al unei crime odioase. Nu este.

Un lucru care chiar anticipează violența este copilăria cuiva. De exemplu, cercetările lui Ressler au confirmat o statistică incredibilă despre criminalii în serie: 100% din ei au fost abuzați în copilărie, fie agresați violent, fie neglijăți, fie umiliți.

Nu te-ai gândi la asta, dacă ai vedea la televizor știrile despre copilăria lui Ted Kaczynski, faimosul Unabomber. Reporterii de la TV o înfățișau pe mama suspectului (pe atunci) ca fiind „o femeie drăguță, plăcută de vecini“, de parcă asta ar fi avut vreo relevanță. Vecinii au, de obicei, o singură calitate care îi califică să apară la știri: sunt dornici să discute cu reporterii. Nu crezi că se putea întâmpla ceva mai mult decât știau vecinii în casa aceea pe vremea când Ted și fratele lui, David, erau copii?

Să luăm doar câteva informații despre familia Kaczynski: părinții au crescut doi băieți, ambii au eșuat ca adulți în societate, ducând vieți izolate, antisociale. Unul dintre ei a trăit o vreme într-o groapă pe care și-a săpat-o în pământ – și era cel *sănătos*, David, care nu a ajuns să ucidă pe nimeni. Cel „nebul“, Ted, a ajuns, în cele din urmă, un brutal ucigaș în serie. Și, totuși, vecinii le povestesc reporterilor că nu au văzut nimic neobișnuit, iar aceștia ne spun că familia era una normală, și mitul violenței iscate din senin continuă la nesfârșit.

Nu vreau să las să se înțeleagă că îi acuz pe toți părinții care cresc copii violenți, pentru că au existat și cazuri în care acte îngrozitoare au fost comise de oameni cu dezechilibre mentale organice, pe care Alianța Națională a Bolilor Mintale le califică, în mod corect, drept „boli fără vină“ (este adevărat, în același timp, și că mulți dintre cei cu boli mintale au fost abuzați în copilărie). Predispoziția genetică ar putea juca, și ea, un rol

în comportamentul violent, dar, oricare ar fi „norocul“ unei familii, părinții au la dispoziție un minimum din ceea ce Daniel Goleman, autorul cărții *Inteligența emoțională*, numește „fereastră de oportunitate“.

Această fereastră a fost închisă bine în timpul copilăriei celor mai mulți criminali. Pentru a înțelege ce devin acești copii abuzați, trebuie să începem de unde au început și ei: ca oameni obișnuiți. Unul dintre ei a crescut și a violat-o pe Kelly și ucis o altă femeie, altul a ucis-o pe Rebecca Schaeffer, altul a omorât un polițist, imediat după ce Robert Thompson a ieșit din acel magazin, iar altul a scris cartea pe care o citești acum. O copilărie dificilă nu scuză nimic, dar explică multe lucruri – la fel cum face și copilăria ta. Să ne gândim la acest lucru, introspectiv, e cel mai bun mod de a ne rafina abilitatea de a anticipa acțiunile altora. Întreabă-te și răspunde-ți de ce faci tot ceea ce faci!

Când criminalul Robert Bardo mi-a spus că acasă era tratat, precum motanul familiei, hrănit și abandonat în camera lui, m-am gândit să-l întreb cum și-ar compara copilăria cu viața lui de acum, din închisoare.

Bardo: E la fel, în sensul că mă retrag întotdeauna în mine, în celula mea, la fel ca acasă.

GdeB: Nu există nici o diferență între ceea ce faci aici și ceea ce făceai când erai copil?

Bardo: Păi... aici trebuie să socializez.

GdeB: Acasă nu trebuia niciodată să socializezi?

Bardo: Nu, am învățat să fac asta în închisoare.

Câtă vreme există părinți care nu-și pregătesc copiii pentru mai mult decât închisoare, nu vom avea nici o problemă să

ținem închisorile pline. În timp ce societatea plătește factura, victimele crimelor sunt cele care plătesc prețul suprem.

Studiind copilăria marcată de abuzuri și de neglijare a lui Bardo, nu am putut trece peste asemănările cu unele dintre experiențele noastre timpurii. Am fost șocat și de intersectarea extraordinară a experiențelor noastre ca adulți, ambii atrași, deși din direcții opuse, de omor.

Revelația mi-a amintit de Stacey J., un asasin în devenire pe care îl cunosc bine. Ani de zile, firma mea l-a împiedicat, cu succes, să se întâlnească cu o clientă de-a noastră, în legătură cu care Stacey dezvoltase o obsesie. Am ajuns să-i cunosc familia în urma nenumăratelor apeluri și convocări în Los Angeles, pentru a-l recupera, precum și în urma nenumăratelor ocazii când sunau ei la firmă, să ne avertizeze că Stacey plecase să ne caute clienta, sau că furase o mașină, sau că dispăruse dintr-un spital pentru boli mintale. Odată, l-am găsit prăbușit într-o cabină telefonică, cu hainele rupte, sângerând la ambele picioare, cu răni pe toată fața și complet irațional, din cauză că nu-și mai luase medicamentele de o săptămână. Pe drum spre camera de gardă, mi-a descris originile interesului său în privința asasinatului:

– Când a fost ucis John Kennedy, atunci am știut; atunci a început totul.

Și eu, și Stacey am fost profund marcați de același eveniment, fiecare dintre noi stând, la zece ani, în fața televizorului, în exact același moment. În parte și din cauza a ceea ce am văzut atunci, ne găsim acum împreună, unul dintre noi hărțuind o persoană publică, celălalt protejând-o.

În cei 15 ani în care firma mea i-a monitorizat comportamentul, Stacey s-a maturizat oarecum, dar, din când în când, tot mai e nevoie de atenția noastră sau de cea a Serviciilor Secrete (pentru amenințările pe care le-a făcut la adresa lui

Ronald Reagan). De câte ori l-am văzut, uneori bine, alteori jalnic, obez și distrus de efectele secundare ale tratamentului, mă gândesc la el ca la copilul de 10 ani și mă minunez de căile pe care o pot lua viețile oamenilor.

Deși eu nu am ajuns un adult violent, am devenit un fel de ambasador între cele două lumi, vorbind fluent ambele limbi. Îți pot descrie cum gândesc mulți criminali, pentru că e similar cu felul în care am gândit și eu o bună parte din viață. De exemplu, dat fiind că, în copilărie, totul era despre predicții, am învățat să trăiesc în viitor. Nu simțeam lucrurile din prezent, pentru că voiam să fiu o țintă în mișcare, transportat în viitor înainte ca vreo lovitură să poată fi simțită cu adevărat. Această abilitate de a trăi mâine sau la anul m-a imunizat în fața durerii și a disperării din cele mai grele momente, dar m-a făcut și nechibzuit în legătură cu propria-mi siguranță. Neglijența și bravadele sunt caracteristice multor persoane violente. Unii le-ar putea numi îndrăzneală sau curaj, dar, cum vei vedea în capitolul despre criminali, „eroismul“ are două fețe.

Copil fiind, am rămas cu jocurile care treceau dincolo de timp: îngrijorarea și anticiparea. Puteam avea viziuni asupra viitorului mai precise decât ale celor mai mulți oameni, pentru că nu mă distrăgea prezentul. Această capacitate de concentrare este o altă trăsătură comună celor mai mulți criminali. Lucruri care pe cei mai mulți adulți i-ar înfricoșa pe mine nu mă distrăgeau, un copil, pentru că devenisem atât de obișnuit cu pericolul, încât nu mă mai alarma mai nimic. La fel cum un chirurg își pierde aversiunea față de măruntaiele umane, așa i se întâmplă și unui criminal. Poți observa asta la oameni care nu reacționează la fel ca tine în situații șocante. Când toți cei care tocmai au asistat la o dispută violentă sunt zguduți, de exemplu, respectiva persoană rămâne calmă.

O altă caracteristică tipică prădătorilor criminali (și multor altor oameni) este nevoia vizibilă de a deține controlul. Gândește-te la cineva cunoscut și despre care ai putea spune că e obsedat de control. Persoana aceea, la fel ca majoritatea oamenilor violenți, a crescut într-un mediu haotic, agresiv sau care i-a creat dependențe. În cel mai bun caz, a fost o casă în care comportamentul părinților nu a fost constant și nu a generat încredere, un loc în care dragostea era nesigură sau condiționată. Pentru el sau ea, controlarea celorlalți a devenit singurul mod prin care le poate prezice comportamentul. Oamenii pot fi extrem de motivați să devină experți în control, deoarece incapacitatea de a prezice comportamentele este absolut intolerabilă pentru ființele umane și pentru orice alt animal social (faptul că marea majoritate a oamenilor se comportă predictibil este, ad litteram, liantul societăților umane).

Punctând aceste câteva caracteristici, nu vreau să spun că toți cei nechibzuți sau curajoși, cei care își păstrează calmul în vreme ce alții se alarmează, sau toți cei care caută să dețină controlul sunt predispuși la violență; acestea nu sunt decât trei piese mici din puzzle-ul violenței umane, care să îți informeze mai bine intuiția.

O altă piesă ar fi faptul că ucigașii nu sunt chiar atât de diferiți de noi cum ne-ar plăcea să credem. Voi proteja identitatea prietenei mele care mi-a povestit o experiență trăită pe când avea douăzeci și ceva de ani. Era atât de furioasă din pricina fostului ei iubit, încât își imagina că l-ar omorî, deși știa că n-ar face niciodată așa ceva. Într-o dimineață, în timp ce conducea spre birou, s-a întâmplat o coincidență uimitoare: fostul ei iubit traversa strada chiar prin fața mașinii ei. Prezența lui acolo părea un semnal, iar ea, simțind cum o cuprinde furia, a apăsă pedala de accelerație până la podea. Mașina gonia cu peste 70 km/h când a intrat în el, dar, dat fiind că el se ferise în ultima clipă, pentru a-și salva viața,

nu a fost lovit decât în picior. Dacă mașina nu ar fi făcut atât de mult zgomot, această femeie ar putea purta azi stigmatul unui criminal obișnuit. În schimb, este una dintre cele mai celebre și mai admirate persoane, cineva cunoscut, cineva despre care nu ai crede în ruptul capului că poate fi asemenea unui criminal.

Probabil cunoști mai multe persoane decât crezi care au încercat să omoare pe cineva, așa cum am învățat, din nou, când Mark Wynn mi-a povestit ceva despre fostul său tată vitreg, un om foarte violent:

– Eu și fratele meu hotărâserăm că ne ajunsesse, dar nu aveam cu ce să-l împușcăm și știam că nu l-am putea înjunghia. Văzuserăm la televizor o reclamă la spray-ul Black Flag și, pentru că era mortal, i-am luat sticla de vin de pe noptieră și am umplut-o cu spray împotriva gândacilor. Mai târziu, a venit cu sticla în camera de zi și a început s-o dea pe gât. Nu și-a dat seama că era otravă și a băut până la ultima picătură. Apoi, am așteptat să cadă la pământ și să moară.

Povestea lui Mark Wynn este chiar mai interesantă, pentru că vorbim despre sergentul Mark Wynn, unul dintre fondatorii Diviziei împotriva Violenței în Familie din Nashville, considerată una dintre cele mai inovative organizații din țară. Pentru simplul motiv că tatăl său vitreg nu a murit, Mark nu este un ucigaș și, deși a urmat cursurile „școlii de criminali“, cum spune chiar el, nu a ajuns să fie un adult criminal (mai multe despre motivele pentru care unii oameni ajung criminali, iar alții nu, în Capitolul 12).

Fii sigur că ai stat măcar o dată lângă cineva al cărui trecut, dacă l-ai cunoaște, te-ar șoca. Posibil chiar să fi comis genul de crime pe care le vezi la știri, genul de acte despre care întrebăm: „Cine ar putea face așa ceva?“ Ei bine, acum știi... Oricine!

Deși experiențele noastre din copilărie vor afecta mare parte din ceea ce facem, un trecut violent nu înseamnă neapărat și un

viitor violent. Iată o poveste despre dramaturgul David Mamet, un adevărat geniu al comportamentului uman. Când a auzit despre nemulțumirile a doi actori faimoși din distribuția uneia dintre piesele sale, acesta a glumit: „Dacă nu voiau să ajungă vedete, nu trebuiau neapărat să aibă copilăriile alea oribile“.

Nu e nimic ieșit din comun ca aceia care, în ciuda provocărilor imposibile din perioada copilăriei, să creeze lucruri minunate ca adulți. De la artiști la oameni de știință, chiar fostul președinte Bill Clinton (asupra căruia, în copilărie, tatăl său vitreg a tras un foc de armă), oameni cu copilărie neștiută de public pot contribui din plin la viața societății. Băiețelul supus violenței și care asistă la morți ce puteau fi prevenite poate ajunge să-i ajute pe ceilalți să evite violența și morțile ce pot fi împiedicate. Băiețelul al cărui tată e omorât de hoți poate ajunge agent al Serviciilor Secrete în garda președintelui. Fetița a cărei mamă moare de Alzheimer poate deveni un neurolog celebru. Băiatul care evadează din haos, refugiindu-se în propria imaginație, poate ajunge să încante milioane de cinefili cu rodul aceleiași imaginații. Acești oameni fac ceea ce fac din alte motive decât banii. Toți avem anumite motive pentru care facem tot ce facem, iar acestea sunt, uneori, la vedere.

Din nefericire, mulți dintre copiii victime ale violenței vor contribui la cu totul altceva: la creșterea violenței – împotriva copiilor și a soțiilor lor, împotriva ta sau a mea, și acesta este motivul pentru care subiectele copilăriei și al umanității împărtășite apar într-o carte scrisă pentru a te ajuta să fii în siguranță.

Când nu mai poți găsi nici un punct comun care să te ajute în predicțiile tale, amintește-ți că marea majoritate a oamenilor violenți și-au început viața la fel ca tine, au simțit aceleași lucruri, și-au dorit aceleași lucruri ca tine. Diferența ține de lecțiile pe care le-au primit. Mă întristează să știu că, în timp ce

scriu aceste cuvinte și în timp ce tu le citești, un copil este învățat că violența are rostul ei, că, dacă vine vorba de cruzime, mai bine să fii cel crud, decât victima.

Dacă nu aș fi avut asemenea puncte de reper în munca mea, ar fi putut să nu-mi pese de nimic din toate astea, dar am întâlnit prea mulți oameni care au fost abuzați în copilărie și care au dat înapoi înzecit societății. Au crescut, probabil, ca orice persoană, dar trimit semnale subtile care le pot dezvălui intențiile.

4

SEMNAL DE SUPRAVIEȚUIRE

Oamenii ar trebui să învețe să vadă și, astfel, să evite toate pericolele. La fel cum un om deștept stă departe de câinii răi, nimeni n-ar trebui să se apropie de oamenii răi.

– Buddha

Kelly presimțise că urma să se întâmple ceva rău din clipa în care a auzit vocea străinului, iar acum vrea să-i spun eu de ce. Mai mult decât orice altceva, dubioasă era prezența bărbatului acolo, pentru că, de vreme ce nu auzise nici o ușă înainte de apariția lui, Kelly a știut (măcar intuitiv) că, probabil, o așteptase ascuns lângă holul de la intrare. Abia în timpul discuției noastre, și-a dat seama că, atunci când el i-a spus că merge la etajul al patrulea, nu i-a spus și de ce. Kelly a fost cea care a umplut golurile, concluzionând că mergea în vizită la familia Kline, care locuia pe partea opusă a palierului. Acum își dă seama că, dacă doamna sau domnul Kline ar fi deschis prin interfon unui oaspete așteptat, ar fi trebuit să audă încuietoarea electrică deschizându-se, iar doamna Kline ar fi așteptat în capătul scării, deja angajată într-o conversație zgomotoasă cu vizitatorul. Din toate aceste motive, intuiția lui Kelly dăduse alarma.

Kelly îmi spune că nu și-a ascultat vocea interioară pentru că nimic din ceea ce văzuse în comportamentul bărbatului nu explica panica pe care o simțea. La fel cum uneori trebuie să vezi ca să crezi, alteori trebuie să crezi ca să vezi. Comportamentul străinului nu se potrivea cu imaginea lui Kelly despre cel al unui violator, iar ea nu putea recunoaște conștient ceea ce nu recunoștea. Nici tu nu poți, astfel că unul dintre modurile de a reduce riscul este să înveți cum arată acesta.

Criminalul capabil de o întâlnire față în față cu victima este un expert în a o împiedica să vadă semnalele de supraviețuire, dar exact aceleași metode pe care le folosește pentru a le ascunde le pot dezvălui.

COLABORARE FORȚATĂ

Kelly mă întreabă ce semnale a afișat atacatorul ei, iar eu încep cu cel pe care îl numesc „colaborare forțată”. A fost indicată de folosirea persoanei întâi la plural („Ne așteaptă o pisică flămândă”). Colaborarea forțată este un mod eficient de a stabili o încredere prematură, deoarece o atitudine de genul *suntem în aceeași barcă* este greu de respins, fără a te simți nepoliticos. Împărtășirea unei situații neplăcute, cum ar fi un lift blocat sau sosirea simultană la un magazin care tocmai s-a închis, va deplasa, oarecum de înțeles, oamenii dincolo de barierele sociale. Însă colaborarea forțată nu are legătură cu coincidențele; este intenționată și regizată și este una dintre cele mai sofisticate forme de manipulare. Semnalul detectabil al colaborării forțate este proiecția unui scop sau a unei experiențe comune când acestea nu există: „Noi doi”; „Ce echipă facem!”; „Cum să facem asta?”; „Suntem caraghioși!” etc.

Filmul lui David Mamet, *Mecanismul*, este o analiză minunată a escrocilor și a artiștilor înșelătoriei, care înfățișează

colaborarea forțată în toată splendoarea ei. Un tânăr soldat intră într-un birou al Western Union târziu, într-o seară; este neliniștit în privința banilor care îi trebuie ca să-și cumpere un bilet de autobuz și care nu știe dacă vor ajunge înainte să se închidă biroul. Acolo se mai află un bărbat, aparent în aceeași situație neplăcută. Cei doi se compătimesc reciproc, în timp ce așteaptă, iar la un moment dat bărbatul îi spune soldatului:

– Hei, dacă îmi vin mie banii mai întâi, îți dau eu cât îți trebuie. Mi-i trimiți tu înapoi când ajungi la unitate.

Soldatul este mișcat de amabilitatea străinului, dar acesta face un gest de nepăsare, spunând:

– Ai face la fel pentru mine.

De fapt, străinul *nu* este în aceeași barcă cu soldatul, pentru că nu așteaptă nici un ban. Este un escroc. Cum era previzibil, nu sosesc decât banii soldatului, iar când biroul se închide, acesta insistă ca străinul să accepte o parte din banii săi. Cei mai buni escroci își fac victimele să fie participative.

Kelly nu a recunoscut conștient ceea ce intuiția ei a știut clar, astfel că nu a putut folosi cea mai simplă apărare în fața colaborării forțate, refuzul limpede de a accepta ideea parteneriatului: „Nu ți-am cerut ajutorul și nu-l vreau!“ Ca multe dintre cele mai bune tactici de apărare, aceasta are reversul de a te face să pari nepoliticoasă. Kelly știe, acum, că e un preț mic de plătit, prin comparație.

Siguranța este grija primară a tuturor ființelor și justifică un refuz aparent abrupt, din când în când. Oricum, politetea este un termen relativ. Dacă cineva te calcă pe picior când stai la coadă pentru bilete la un film, iar tu te răstești: „Hei!“, nimeni nu spune că ai reacționat nepoliticos. Poate ai fost chiar reținut. Asta pentru că reacțiile noastre sunt considerate adecvate sau nu în funcție de comportamentul care le-a provocat. Dacă am vedea colaborarea forțată așa cum este ea, de fapt – un

comportament neadecvat –, ne-am face mai puține griji că am putea părea nepoliticoși refuzând-o.

Colaborarea forțată este folosită în multe contexte și din multe motive, dar când este folosită de un străin la adresa unei femei aflate într-o situație vulnerabilă (de exemplu, singură, într-o zonă izolată sau nelocuită), este întotdeauna nepotrivită. Nu are legătură cu parteneriatul sau cu coincidența, ci cu stabilirea unei legături, iar asta poate fi sau nu în regulă, în funcție de *motivul* pentru care caută străinul să stabilească acea legătură.

În general, crearea unei legături are o reputație mult mai bună decât ar merita. Este percepută ca admirabilă când, de fapt, aproape întotdeauna servește unor interese egoiste. Chiar dacă motivele pentru care majoritatea oamenilor caută să stabilească legături nu sunt dubioase, ca atunci când ai o conversație plăcută cu cineva proaspăt cunoscut la o petrecere, nu înseamnă că o femeie trebuie să accepte o legătură cu orice bărbat care o abordează. Poate cel mai admirabil motiv pentru a stabili o legătură este acela de a liniști o persoană, dar, dacă doar asta este intenția străinului, o modalitate mult mai simplă ar fi s-o lase pe persoana respectivă în pace, pur și simplu.

FARMEC ȘI AMABILITATE

Farmecul este o altă calitate supraapreciată. Observă că am numit-o calitate, și nu caracteristică înăscută a personalității cuiva. Farmecul este aproape întotdeauna un instrument controlat care, la fel ca stabilirea legăturii, are motivele lui. A fermeca înseamnă a constrânge, a controla prin seducție sau prin atracție. Gândește-te la farmec ca la o acțiune, nu ca la o însușire. Dacă îți spui, conștient: „Persoana asta încearcă să mă farmece“, și nu: „Persoana asta este fermecătoare“, vei vedea

pădurea de dincolo de copaci. Cel mai adesea, nu e nimic rău să vezi ce se află în spatele farmecului cuiva, dar uneori îți vei mulțumi că te-ai uitat.

O mulțime de semnale se citesc pe chip, îi spun lui Kelly. Ea a descifrat, intuitiv, chipul atacatorului său, la fel cum îl descifrează acum pe al meu și cum îl descifrez și eu pe al ei. Psihologul Paul Eckman, de la University of California din San Francisco, spune: „Dacă vreau să induc pe cineva în eroare, persoana aceea trebuie să fie un pic mai inteligentă decât mine, pentru a putea să-mi citească intențiile. Vorbim deci de un soi de întrecere între arme.“

Criminalul prădător face tot ce-i stă în puteri pentru ca această întrecere să pară detensionată. „Era atât de amabil!“, iată o remarcă pe care o aud adesea la persoane ce descriu bărbatul care, la câteva clipe sau la câteva luni după momentul de amabilitate, le-a atacat. Trebuie să învățăm și apoi să ne învățăm și copiii că amabilitatea nu e același lucru cu bunătatea. Amabilitatea este o decizie, o strategie de interacțiune socială; nu este o trăsătură de caracter. Cei care vor să-i controleze pe ceilalți afișează aproape întotdeauna, la început, imaginea unei persoane amabile. Ca și stabilirea legăturii, farmecul sau zâmbetul înșelător, amabilitatea nesolicitată are, adesea, un motiv detectabil.

Kelly încuviințează din cap și îmi reamintește că atacatorul ei era „foarte amabil“. Îi recit câteva versuri de Edward Gorey, un maestru al umorului negru:

*Supraveghetorul îi cumpără înghețată unui elev
Și speră că băiatul nu-i va rezista,
Când încearcă să practice niște vicii
Despre care puținii știu măcar că există.*

Da, supraveghetorul este atât de amabil, încât îi cumpără băiatului dulciuri, și este amabil în multe alte ocazii, dar asta nu e o garanție a bunelor intenții.

Încă din 1859, într-o carte intitulată *Self Help* (deschizătoare de drum pentru un nou gen), Samuel Smiles scria că personalitatea însăși este, „pur și simplu, un vehicul pentru autodeplasare” și că „aceia cărora faptele le contrazic spusele nu trebuie respectați, căci vorbele lor nu au nici un fel de greutate”. Din păcate, în vremurile noastre, lucrurile nu mai stau chiar așa. Spre deosebire de oamenii care trăiau pe atunci în comunități restrânse și nu-și puteau ascunde unele acțiuni din trecut, acum trăim în vremea întâlnirilor anonime ocazionale și mulți au devenit experți ai artei persuasiunii rapide. Încrederea, pe vremuri câștigată prin fapte, este acum obținută cu îndemânare și viclenie.

Încurajez femeile să respingă explicit abordările nedorite, dar știu că e foarte greu. Așa cum stabilirea legăturii are o reputație bună, atitudinea explicită a femeii are o reputație jalnică în cultura noastră. O femeie care este clară și precisă este percepută ca rece sau ca o cățea, ori ambele. De la o femeie se așteaptă, mai înainte de orice, să răspundă oricărei încercări de comunicare din partea unui bărbat. Iar răspunsul trebuie să releve disponibilitate și atenție. Este considerată atractivă dacă e un pic nesigură (opusul atitudinii explicite). Femeile trebuie să fie calde și deschise, iar, în contextul abordărilor din partea unor bărbați necunoscuți, căldura prelungește întâlnirea, îi crește acestuia așteptările, investiția, și este, în cel mai bun caz, o pierdere de vreme. În cel mai rău caz, nu-i servește decât celui care are intenții ascunse, oferindu-i mare parte din informațiile de care are nevoie pentru a evalua și apoi controla potențiala victimă.

PREA MULTE DETALII

Cei care vor să te inducă în eroare, îi explic eu lui Kelly, vor folosi, adesea, o tehnică simplă, care are un nume simplu: prea multe detalii. Povestea bărbatului despre pisica lăsată nemân-cată în apartamentul unui prieten: prea multe detalii. Ușa lăsată deschisă, cu remarca „cum fac doamnele din filmele clasice”: prea multe detalii. Explicația lui în privința întârzierii („nu din vina mea, mi-a stat ceasul”): prea multe detalii.

Când spun adevărul, oamenii nu se simt bănuți și nu simt nevoia să dea detalii suplimentare. Când mint, în schimb, chiar dacă vorbele lor îți par credibile ție, *lor nu le par credibile*, așa încât continuă să vorbească.

Fiecare detaliu e ca un simplu cui aruncat de el pe șosea, dar mai multe astfel de cuie pot opri un camion. Apărarea e să rămânem conștienți de contextul în care sunt oferite aceste detalii.

Contextul este întotdeauna aparent, la începutul unei interacțiuni, și neobișnuit, la final, dar excesul de detalii ne poate face să-l scăpăm din vedere. Imaginează-ți că privești pe fereastra trenului când acesta pleacă din gară. Detaliile se mișcă pe lângă tine sau tu pe lângă ele, la început mai încet. Pe măsură ce trenul capătă viteză, vezi mai multe detalii, dar din ce în ce mai rapid: un loc de joacă pustiu, un graffiti, niște copii care se joacă pe stradă, un șantier, turla unei biserici, până când trenul atinge o viteză care te obligă să lași componentele individuale să se transforme în... mediu, în împrejurimi. Aceeași tranziție poate apărea pe măsură ce o conversație se transformă într-un... jaf. Toate tipurile de înșelătorie se bazează pe distragerea atenției victimei.

Kelly a primit atât de multe detalii, încât a pierdut din vedere un fapt contextual simplu: bărbatul era un necunoscut și nimic mai mult. De fiecare dată când trenul atinge o viteză prea

mare, iar ea simțea un disconfort, de fiecare dată când ea și-ar fi putut da seama ce se întâmpla, ca atunci când el i-a luat sacoșa din mână, deși ea îl refuzase, el a încetinit trenul cu vreo altă remarcă irelevantă. A folosit detalii interesante pentru a fi perceput drept familiar, drept cineva în care ea putea avea încredere. Dar ea îl cunoștea artificial; cunoștea escrocheria, nu escrocul.

Cei care recunosc strategia excesului de detalii văd pădurea și, în același timp, cei câțiva copaci care contează cu adevărat. Când ești abordată de un necunoscut seara, pe vreo stradă din drumul tău spre casă, indiferent de cât de cuceritor îți pare, nu pierde niciodată din vedere contextul: cel care te-a abordat e un necunoscut. Un exercițiu bun este să-ți amintești din când în când unde ești și care este relația ta cu oamenii din jur. De exemplu, în cazul unei întâlniri romantice, când el mai trage de timp, după ce i-a fost dat de înțeles că întâlnirea s-a terminat, indiferent de cât de glumeț sau de fermecător ar fi, femeia poate rămâne concentrată la context gândindu-se: „I-am spus deja de două ori să plece“. Apărarea în fața excesului de detalii e simplă: adu contextul în plan conștient.

ETICHETARE

O altă strategie folosită de violatorul lui Kelly este aceea a etichetării. Un bărbat etichetează o femeie într-un mod oarecum critic, sperând că se va simți obligată să-i arate că greșește. „Poate că ești prea snoabă să vorbești cu unul ca mine“, ar putea spune el, iar femeia își va arunca mantia de „snoabă“ vorbind cu el. Alt bărbat îi spune unei femei: „Nu pari o persoană care să citească ziarele“, iar ea se simte obligată să-i arate cât de inteligentă și de informată e. Când Kelly a refuzat ajutorul atacatorului ei, acesta a spus: „*Nu crezi că ești cam*

prea orgolioasă?”, iar ea a refuzat etichetarea, acceptându-i ajutorul.

Etichetarea implică întotdeauna un afront ușor, de obicei unul simplu de demontat. Dar, din moment ce atacatorul nu caută decât răspunsul, apărarea, aici, e tăcerea, ca și cum cuvintele atacatorului nici n-au fost spuse. Dacă răspunzi, poți câștiga disputa, dar vei pierde mult mai mult de-atât. Nu că ar conta ce crede un necunoscut, dar cel care etichetează nu crede, nici măcar el, în ce spune! Nu crede decât că va funcționa.

CĂMĂTARUL

Următorul semnal pe care i-l exemplific lui Kelly este unul pe care eu îl numesc „cămătarul”:

– A vrut să-i permiți să te ajute pentru că asta avea să te îndatoreze cumva, iar faptul că datorezi cuiva ceva te face să-ți fie mai greu să-i ceri să te lase în pace.

Cămătarul tradițional împrumută o sumă de bani și apoi cere înapoi mult mai mult. La fel, criminalul prădător îți oferă, generos, ajutorul, dar calculează întotdeauna dobânda. Te poți apăra conștientizând lucruri pe care ni le amintim rareori: el m-a abordat, nu i-am cerut eu ajutorul. Apoi, chiar dacă necunoscutul se va dovedi a fi doar un străin amabil, fii atentă la alte semnale.

Suntem obișnuiți ca necunoscuții să se ofere să ajute femeile; de cele mai multe ori, nu e decât o formă ușoară și simplă de cămătărie a unui bărbat care vrea să „agațe” o femeie. Datoria pe care și-o trece acesta în registre poate fi stinsă, de obicei, foarte ușor, cu o simplă conversație fără prea multă importanță. Dar și el are ceva în comun cu criminalul prădător care își impune falsa caritate în viața cuiva: motivul. Nu există nici o mișcare spirituală dedicată ușurării poverii femeilor care își

cară sacoșele. În cel mai bun caz, cămătăria poate fi a întreba o femeie: „Vii des pe-aici?” În cel mai rău, exploatează simțul datoriei și onestitatea victimei.

Nu m-am concentrat, aici, pe criminalul care se apropie, pur și simplu, scoate o armă și cere banii, pentru că acest tip de atac este mult mai evident decât cele care folosesc strategiile descrise mai sus.

Important e să fie clar că o colaborare forțată, excesul de detalii, farmecul, amabilitatea, etichetarea și cămătăria sunt, toate, folosite zilnic de oameni care nu au intenții ascunse. Poate ai recunoscut deja mai multe dintre aceste strategii ca fiind folosite de bărbați care vor un pic mai mult decât o ocazie de a schimba o vorbă. Nu vreau să iau în răs stilul vreunui Casanova mai necizelat, dar vremurile s-au schimbat, iar noi, bărbații, chiar putem dezvolta stiluri de abordare care să nu se bazeze pe minciună și pe manipulare.

PROMISIUNE NESOLICITATĂ

Pentru următorul semnal, o rog pe Kelly să se întoarcă la momentul în care a ezitat să-l lase pe atacatorul ei să intre în apartament. El i-a spus: „O să las astea aici jos, apoi o să plec. Promit.”

Promisiunea nesolicitată este unul dintre cele mai clare semnale, pentru că are aproape întotdeauna un motiv dubios. Promisiunile au scopul de a ne convinge de o intenție, dar nu oferă garanții. Garanție asigură doar promisiunea cuiva care oferă o compensație, în cazul în care cel care promite nu se ține de cuvânt; acesta se obligă să repare lucrurile, dacă nu merg așa cum a spus. Dar promisiunile simple nu oferă astfel de garanții. Sunt cele mai goale cuvinte, care nu indică decât intenția vorbitorului de a te convinge de ceva anume. Așa că, pe lângă

scepticismul cu care ar trebui să privești toate promisiunile nesolicitate (indiferent dacă au legătură sau nu cu siguranța ta), ar fi util să te întrebi: De ce simte nevoia să mă convingă? Răspunsul, se dovedește, nu e despre cel care promite, ci despre tine. Motivul pentru care cineva promite ceva, motivul pentru care simte nevoia să te convingă este acela că vede că nu ești convinsă. Ai îndoieli (mesaje din partea intuiției), cel mai probabil din cauză că ai motive de îndoială. Marele dar al promisiunii nesolicitate este acela că vorbitorul însuși ți-o spune!

De fapt, promisiunea îți pune în față o oglindă în care ai încă o șansă să-ți vezi propriile semnale intuitive; promisiunea este imaginea și reflexia îndoielilor tale. Întotdeauna, în orice context, tratează promisiunile nesolicitate cu neîncredere. Când violatorul lui Kelly i-a spus că va pleca imediat după ce își ia ceva de băut din bucătărie, i-a citit îndoiala, așa că a adăugat: „Promit“.

Iată cum te aperi – când cineva spune „Promit“, spune (măcar în gând): „Ai dreptate, ezit să am încredere în tine, probabil dintr-un motiv serios. Mulțumesc că mi-ai atras atenția.“

IGNORAREA REFUZULUI

S-a făcut târziu, așa că îi propun lui Kelly să continuăm mâine, dar ea mai vrea un semnal înainte să ne oprim. Ca toate victimele unui atac oribil, este nerăbdătoare să dea un sens, să înțeleagă, să se simtă iar în control. Așadar îi vorbesc despre un alt semnal, poate cel mai universal semnificativ dintre toate: bărbatul care ignoră conceptul de *nu*. Violatorul lui Kelly l-a ignorat de mai multe ori, în felurite forme. Mai întâi, ea i-a spus că nu, nu are nevoie de ajutorul lui. Apoi i-a dat de înțeles același lucru când nu a dat drumul imediat sacoșei.

Faptele sunt mult mai elocvente și mai credibile decât cuvintele, mai ales decât un cuvânt scurt și prea puțin prețuit, ca „nu“, și cu atât mai mult când e spus într-o doară sau neconvingător. Așa că, din moment ce Kelly a refuzat, dar apoi a fost de acord, nu a mai fost „nu“. „Nu“ este un cuvânt care nu trebuie negociat niciodată, pentru că persoana care alege să nu-l audă încearcă să te controleze.

În situațiile în care ofertele de ajutor nesolicitat sunt potrivite, ca atunci când vin din partea unui agent de vânzări sau a unui însoțitor de bord, când trebuie să refuzi de trei ori este doar enervant. În cazul unui necunoscut, însă, refuzul de a auzi „nu“ poate fi un semnal de supraviețuire important, la fel ca și în cazul unui admirator, prieten, iubit sau chiar soț.

Refuzul de a auzi „nu“ este semnalul că respectiva persoană caută controlul sau refuză să-l piardă. Nu ceda absolut niciodată în fața unui necunoscut căruia i-ai spus „nu“, chiar dacă are cele mai bune intenții, pentru că, astfel, stabilești bazele unor eforturi suplimentare de a obține controlul. Dacă tot lași pe cineva să te convingă să renunți la „nu“, la fel de bine ai putea să porți o pancartă pe care scrie: „Controlează-mă!“

Cea mai mare greșală, când cineva nu acceptă „nu“ ca răspuns, este să refuzi din ce în ce mai neconvingător și apoi să cedezi. Un alt răspuns des întâlnit care le servește criminalilor este negocierea („Apreciez oferta, dar lasă-mă, mai întâi, să încerc singură“). Negocierile sunt despre posibilități, iar a permite accesul cuiva care te neliniștește nu e o posibilitate pe care vrei s-o lași deschisă. Îi încurajez pe oameni să nu uite că „nu“ este o propoziție completă.

Procesul prin care un nelegiuit își alege victima, pe care eu îl numesc „interviul“, este similar cu ocolurile pe care le dă rechinul potențialei prăzi. Răufăcătorul prădător de orice tip caută pe cineva, pe cineva vulnerabil, care să-i permită să

dețină controlul și, la fel cum dă permanent semnale, le și citește, simultan.

Bărbatul din parcare subterană abordând o femeie care își pune sacoșele în portbagaj pentru a-și oferi ajutorul poate fi un domn amabil sau poate intervievea o potențială victimă. Femeia ai cărei umeri se strâng ușor, care pare intimidată și care spune, timid: „Nu, mersi, cred că mă descurc“, îi poate fi victimă. Pe de altă parte, femeia care se întoarce spre el, ridică mâna pentru a-l opri și îi spune direct: „Nu am nevoie de ajutorul tău“ e mai puțin probabil să-i cadă victimă.

Un bărbat cuviincios ar fi înțeles reacția ei sau, mai degrabă, nu ar fi abordat-o de la bun început, cu excepția cazului în care femeia ar fi avut la modul evident nevoie de ajutor. Dacă un bărbat nu înțelege reacția și se retrage descurajat – și asta e în regulă. De fapt, orice reacție – chiar și de furie – din partea unui bărbat amabil care nu are intenții ascunse este preferabilă atenției susținute a unei persoane violente care ar putea folosi ezitarea ta de a fi nepoliticoasă în avantajul său.

Pentru o femeie singură, este mult mai bine să aleagă chiar ea persoana căreia să-i ceară ajutorul de care are nevoie, decât să aștepte o ofertă nesolicitată. Spre deosebire de cel care te alege pe tine, este foarte puțin probabil ca persoana pe care o alegi tu să devină un pericol în ceea ce te privește, deoarece este incredibil de improbabil să alegi din neatenție un criminal prădător pentru care să fii victima perfectă. Încurajez femeile să ceară ajutorul altor femei și, la fel, este mai sigur să accepți ajutorul unei femei decât pe cel al unui bărbat (din păcate, femeile se oferă rareori să ajute alte femei, tare aș vrea să se întâmple asta mai des).

Vreau să clarific ceva: mulți bărbați se vor oferi să fie de ajutor fără nici un fel de intenții ascunse sau egoiste, din pur cavalerism sau amabilitate, dar m-am referit la acele ocazii în

care bărbații refuză să audă cuvântul „nu“, iar asta nu e cavalierism, ci o situație periculoasă.

Când cineva ignoră acest cuvânt, întreabă-te: De ce vrea să mă controleze? Ce anume urmărește? Este mai bine să te îndepărtezi, pur și simplu, dar, dacă nu e posibil, răspunsul cel mai sigur e să insiști din ce în ce mai categoric, sărind mai multe trepte de politețe. „Am spus NU!“

Când întâlnesc oameni șocați de aparenta impolitețe a acestui răspuns (și sunt destui), îmi imaginez următoarea conversație, după ce un necunoscut a abordat o femeie care l-a refuzat:

Bărbatul: Ce nenorocită! Care-i problema ta, femeie? Nu voiam decât să ajut o gagică. Ce ești atât de paranoică?

Femeia: Aveți dreptate. N-ar trebui să-mi fac griji. Exagerez. Adică, doar pentru că un bărbat mă abordează nesolicitat și insistent într-o parcare subterană, într-o societate în care crimele împotriva femeilor au crescut de patru ori mai repede decât restul infracțiunilor și în care trei din patru femei vor fi victimele unor agresiuni; și doar pentru că am auzit personal povești de groază de la toate prietenele pe care le-am avut vreodată; și doar pentru că trebuie să fiu atentă unde parchez, pe unde umblu, cu cine vorbesc și cu cine mă întâlnesc în contextul în care cineva ori mă va omorî, ori mă va viola, ori mă va speria de moarte; și doar pentru că, de câteva ori pe săptămână, cineva face o remarcă nepotrivită, se holbează la mine, mă hărțuiește, mă urmărește sau merge cu mașina în paralel cu mine fixându-mă cu privirea; și doar pentru că trebuie să-l suport și pe administratorul blocului care-mi dă fiori din motive pe care încă nu le-am înțeles, deși pot să-mi dau seama din felul în care mă

privește că, dacă ar avea ocazia, ar face ceva ce ne-ar transforma pe amândoi în subiect de știri; și doar pentru că toate astea sunt situații de viață și de moarte despre care majoritatea bărbaților habar nu au, și așa ajung să mă simt caraghioasă pentru că sunt prea precaută, chiar dacă trăiesc în mijlocul unui vârtej de pericole posibile, *nu înseamnă că unei femei ar trebui să-i fie teamă de un bărbat care ignoră cuvântul „nu”.*

Fie că bărbații pot sau nu să empatizeze ori să accepte situația, așa stau lucrurile. Femeile, în special în orașele mari, trăiesc într-o teamă continuă. Viețile lor sunt ca mersul pe sârmă, într-un fel pe care bărbații, pur și simplu, nu-l experimentează niciodată. Întreabă orice bărbat pe care-l cunoști: „Când te-ai îngrijorat ultima dată sau ți-a fost teamă că vei fi agresat de cineva?” Cei mai mulți nu-și pot aminti ca un asemenea incident să se fi întâmplat în ani de zile. Întreabă o femeie același lucru și majoritatea îți vor da un exemplu recent sau vor spune: „Aseară”, „Azi” ori chiar: „Zilnic”.

Cu toate astea, temerile femeilor în privința propriei siguranțe sunt frecvent subiectul comentariilor critice din partea bărbaților din viața lor. O doamnă mi-a povestit de remarcile sarcastice continue ale iubitului, de fiecare dată când discutau despre teamă sau siguranță. Spunea că măsurile ei de precauție sunt prostesti și o întreba: „Cum poți să trăiești așa?” Răspunsul ei: „Cum să n-o fac?”

Am un mesaj pentru femeile care se simt obligate să-și justifice temerile în privința siguranței: spuneți-le domnilor Știu-Eu-Totul-Despre-Pericole că nu au cu ce să contribuie la subiectul siguranței voastre personale! Spuneți-le că instinctul vostru de supraviețuire este un dar al naturii care știe mult mai

multe despre siguranța voastră decât știu ei. Și mai spuneți-le că natura nu are nevoie de aprobarea lor!

Perspectiva bărbaților este foarte diferită de cea a femeilor, e de înțeles – bărbații și femeile trăiesc în lumi diferite. Nu-mi amintesc unde am auzit prima dată această descriere simplă a contrastului dramatic dintre sexe, dar este uimitor de precisă: în esență, bărbaților le este teamă că femeile vor râde de ei, în timp ce, în esență, femeilor le e teamă că bărbații le vor ucide.

I-am recomandat lui Kelly cursul IMPACT, despre care cred că este cel mai bun curs de autoapărare pentru femei. Acum, este instructor acolo, ajutând alte femei să țină seama de semnalele de avertizare. La IMPACT, care este organizat în majoritatea orașelor mari din SUA, femeile au parte de confruntări fizice cu instructorii bărbați care joacă rolul agresorului (instructorii poartă costume bine căptușite care să amortizeze loviturile directe). Femeile învață nu doar tactici de apărare fizică, ci și cum să se descurce cu necunoscuții care le fac oferte nesolicitate.

Majoritatea noilor cursante IMPACT se tem să nu înfurie un eventual agresor, motivând că ar putea determina astfel un bărbat cu intenții bune să devină un pericol. Atenție, totuși, este *imposibil* ca un astfel de context să transforme un bărbat obișnuit și cumsecade într-un violator sau un ucigaș. Din fericire, însă, este posibil ca tu însăși să te transformi într-o persoană care răspunde la semnale și astfel e mai puțin probabil să ajungi o victimă.

Am avut recent ocazia să studiez îndeaproape mai multe dintre strategiile descrise mai sus. Eram într-un avion care zbura de la Chicago la Los Angeles, având loc lângă o adolescentă care călătorea singură. Un bărbat de vreo patruzeci

de ani de peste culoar, care o urmărea de ceva timp, și-a scos căștile din urechi și i-a spus pe un ton voios:

– Chestiile astea nu se aud destul de *tare* pentru mine!

Apoi, i-a întins mâna și a continuat:

– Eu sunt Billy.

Deși nu a fost evident imediat, vorbele lui erau, de fapt, o întrebare, iar fata i-a răspuns chiar cu informația pe care Billy spera să o obțină: numele ei întreg. Apoi, i-a întins și ea mâna, pe care el a ținut-o un pic prea mult. În conversația care a urmat, el nu a cerut, în mod direct, nici o informație, dar pot spune că a obținut destule.

I-a spus fetei:

– Urăsc să aterizez într-un oraș, fără să știu dacă mă așteaptă sau nu cineva.

Fata a răspuns întrebării spunând că nici ea nu știa cum o să ajungă de la aeroport acasă. Billy a formulat o altă întrebare:

– Prietenii chiar te pot lăsa la nevoie uneori.

Tânăra a răspuns explicându-i:

– Cei cu care locuiesc [deci nu familia] se așteaptă să ajung mai târziu, cu un alt zbor.

Billy a continuat: .

– Îmi place independența pe care mi-o dă faptul că nu știe nimeni când voi ajunge.

Acest lucru contrazicea de-a dreptul ceea ce spusese cu câteva clipe mai devreme, anume că ura să aterizeze într-un oraș fără să fie așteptat de nimeni. Apoi a adăugat:

– Dar probabil că tu nu ești atât de independentă.

Ea se grăbi să-i spună:

– Călătoresc singură încă de la 13 ani.

– Semeni cu o doamnă pe care am cunoscut-o în Europa, pari mai mult o femeie decât o adolescentă, spuse el,

înmânându-i paharul său de scotch, pe care tocmai i-l adusese însoțitoarea de zbor. Pare că joci după reguli proprii.

Am sperat că ea va refuza să ia băutura, și chiar așa s-a întâmplat, în primă fază, dar el a insistat:

– Ei, hai! Poți să faci ce vrei.

Iar ea a luat o gură din paharul lui.

L-am privit pe Billy, constituția lui solidă, tatuajul care i se întrezărea deasupra încheieturii mâinii și bijuteriile ieftine. Am reținut că bea alcool, deși era dimineață, și că nu avea bagaj de mână. M-am uitat la cizmele de cowboy, la jeanșii și la jacheta de piele, toate noi. Știam că fusese de curând în închisoare. Mi-a observat privirea și m-a interplat:

– Cum te simți, prietene? Evadezi un pic din Chicago?

Am dat din cap.

Când Billy s-a ridicat să meargă la toaletă, a mai pus o bucatică de momeală în capcana întinsă fetei. S-a aplecat spre ea, a zâmbit leneș și a spus:

– Ai niște ochi *incredibili*.

Într-un interval de doar câteva minute, l-am văzut pe Billy folosind colaborarea forțată (pe nici unul din ei nu-i aștepta nimeni), excesul de detalii (căștile audio și doamna pe care o cunoscuse în Europa), cămătăria (băutura oferită), farmecul (complimentul legat de ochii fetei) și etichetarea („probabil că tu nu ești atât de independentă“). L-am văzut și ignorând refuzul fetei în privința băuturii.

În timp ce Billy se îndepărta pe culoar, am întrebat-o dacă îi pot vorbi puțin, iar ea a ezitat, dar a încuviințat. Faptul că vorbise fără probleme cu Billy, dar era un pic temătoare în fața altui pasager (eu) care îi ceruse permisiunea să-i vorbească, spune multe despre puterea strategiilor unui prădător.

– O să se ofere să te ducă el de la aeroport spre casă, i-am spus eu, și nu e unul dintre băieții buni.

L-am văzut din nou pe Billy la ridicarea bagajelor, abordând-o pe tânăra din avion. Deși nu i-am putut auzi, a fost evident ce discutau. Ea clătina din cap spunând „nu“, iar el nu accepta refuzul. Fata s-a ținut tare, iar el s-a îndepărtat, în cele din urmă, făcând un gest de lehamite, scăpând de masca „amabilității“ pe care o purtase până atunci.

N-am văzut nici un film pe parcursul aceluia zbor, dar Billy mi-a oferit spectacolul unui interviu care, un pic mai mult decât contextul (un necunoscut de patruzeci și ceva de ani și o adolescență singură), avea o miză mare.

Nu uita, cel mai amabil tip, cel care nu are nici un fel de intenții egoiste, cel care nu vrea nimic de la tine, nu te va aborda deloc. Nu comparăm bărbatul care te abordează cu toți ceilalți bărbați, dintre care cei mai mulți nu au intenții ascunse. Îl comparăm cu alți bărbați care fac oferte nesolicitate femeilor singure sau cu alții care nu te aud când spui „nu“.

În firmă, când facem predicții complexe, cu miză mare, o parte a abordării implică și comparații. Să ne imaginăm că încercăm să anticipăm dacă un fost iubit poate deveni violent la adresa femeii pe care o hărțuiește. Mai întâi, încercăm să identificăm caracteristicile care îl deosebesc de restul populației ca întreg. În acest scop, imaginează-ți un cerc conținând 240 de milioane de americani. În centrul acestuia sunt câteva mii de bărbați care îșiucid țintele. Pornind de la inelul exterior de 240 de milioane de oameni, îi eliminăm pe cei de alt sex, pe cei prea tineri, prea bătrâni sau care nu se califică din alte motive. Apoi încercăm să determinăm dacă acest bărbat are un comportament asemănător mai degrabă celor din centrul cercului, decât celorlalți.

O predicție despre siguranță nu este, desigur, doar statistică sau demografică. Dacă ar fi așa, o femeie ce traversează singură un parc într-o seară târzie și-ar putea calcula astfel riscurile:

sunt 200 de oameni în parc; 100 sunt copii, deci nu prezintă motive de îngrijorare. Din cei 100 rămași, cu excepția a 20 de persoane, toți sunt cupluri; cinci dintre cei 20 sunt femei, ceea ce înseamnă că ar trebui să-și facă griji în privința a vreo 15 bărbați pe care i-ar putea întâlni. Dar, decât să acționeze doar pe baza acestui tabel demografic, intuiția femeii se va concentra pe comportamentul celor 15 (și pe contextul respectivului comportament). Orice bărbat singur i-ar putea atrage atenția pentru un moment, dar dintre aceștia doar cei care fac anumite lucruri vor fi mutați spre centrul cercului predicției. Cei care o privesc, care se arată interesați, care o urmăresc pe furiș sau care o abordează vor fi mult mai aproape de centru decât cei care trec fără vreun interes vizibil sau decât cei care se joacă cu un câine ori se plimbă cu bicicleta sau au ațipit întinși pe gazon.

Că tot veni vorba de parcuri, văd adesea femei care încalcă unele dintre cele mai simple reguli naturale legate de propria siguranță. Femeia care aleargă în timp ce ascultă muzică în căști și-a dezactivat simțul cel mai probabil să o avertizeze în fața unei abordări periculoase: auzul. Ca lucrurile să fie și mai grave, cele două fire care îi atârnă din urechi arată clar oricui punctul ei vulnerabil. Un alt exemplu este că, în timp ce, evident, nimeni n-ar rătăci aiurea legat la ochi prin parc, multe femei nu-și folosesc văzul la întreaga capacitate; ezită să privească în ochi necunoscuții care le provoacă teamă. O femeie care se simte urmărită va arunca o privire scurtă peste umăr, sperând să vadă cu coada ochiului dacă e așa. E mai bine să te întorci cu totul, să observi ce se întâmplă și să privești fix în ochi persoana în legătură cu care simți ceva în neregulă. Nu numai că vei obține informații, dar îi vei arăta că nu ești o potențială victimă nesigură și înspăimântată. Ești o creatură a naturii, complet dotată cu auz, văz, intelect și instrumente de apărare periculoase. Nu ești o pradă ușoară, deci nu te comporta ca atare.

Anticiparea incidentelor violente între necunoscuți trebuie să se bazeze, în mod normal, pe câteva detalii, dar chiar și cea mai simplă infracțiune este precedată de o selecție a victimelor care urmează un oarecare protocol. Infracțiunile mai complicate, cum sunt cele comise de violatorul și criminalul în serie de care a scăpat Kelly, au nevoie de o serie de condiții care trebuie îndeplinite. Unele aspecte ale selecției victimelor (aspectul sau „genul” potrivit, de exemplu) se află, în general, în afara sferei de control a victimei, dar cele care implică faptul de a te pune la dispoziția criminalului, cum ar fi disponibilitatea, împrejurările și circumstanțele (toate parte a contextului), sunt determinabile. Cu alte cuvinte, le poți influența. Îți poți controla răspunsul la testele pe care ți le face intervievatorul. Te vei angaja într-o conversație cu un necunoscut chiar dacă n-ai vrea s-o faci? Poți fi manipulată prin vinovăție sau prin simțul datoriei doar pentru că un om s-a oferit să te ajute? Vei ceda voinței cuiva doar pentru că așa vrea respectivul sau hotărârea îți va fi întărită când va încerca să-i controleze comportamentul? Cel mai important, îți vei asculta intuiția?

A vedea un interviu fix ca pe un interviu chiar în timp ce are loc nu înseamnă că vezi în fiecare întâlnire neașteptată un posibil atac, ci că reacționezi la semnale dacă și când apar. Ai încredere că ceea ce a declanșat o alarmă probabil trebuia s-o facă, deoarece, când e vorba de pericole, intuiția are mereu dreptate în cel puțin două feluri importante:

- 1) Întotdeauna reacționează la ceva anume.
- 2) Are întotdeauna în vedere propriul tău interes.

Pentru că tocmai am spus că intuiția are întotdeauna dreptate, îmi imaginez că unii cititori vor strâmba din nas, așa că o

să clarific. Intuiția are întotdeauna dreptate în felurile pe care le-am arătat, însă interpretarea pe care o dăm noi intuiției nu este întotdeauna corectă. Evident, nu tot ce anticipăm se va întâmpla, dar, pentru că intuiția reacționează întotdeauna la ceva anume, decât să facem un efort rapid să o ignorăm sau să negăm un posibil pericol, e mai înțelept (și mai natural) să facem efortul de a identifica pericolul, dacă acesta există.

Nu avem nimic de pierdut, oricum, iar dacă nu există nici un pericol nu am făcut altceva decât să adăugăm o nouă nuanță intuiției noastre, astfel ca într-o viitoare situație similară să nu mai dea alarma prematur. Procesul de adăugare a nuanțelor este unul dintre motivele pentru care ne e mai greu la început să dormim într-o casă nouă: intuiția nu a clasificat încă toate zgomotele și umbrele casei. În prima noapte, clinchetul aparatului de făcut gheață sau hurelul centralei vor părea un intrus. În cea de a treia noapte, mintea știe deja mai bine și nu ne mai trezește atât de ușor. Pare greu de crezut, dar intuiția funcționează chiar și în timpul somnului. Un anticar pe care îl cunosc revine adesea din călătoriile sale în afara orașului noaptea târziu: „Pot să intru în garaj, să deschid și să închid ușa din spate, să urc scările, să deschid ușa dormitorului, să-mi las jos geanta, să mă dezbrac și să mă bag în pat – iar soția mea nu se trezește. Dar, dacă fiică-mea de patru ani deschide ușa camerei ei, sare din pat cât ai clipi.”

Intuiția învață în permanență și, deși câteodată mai dă semnale care se dovedesc ulterior a fi nu chiar atât de urgente, toate informațiile pe care ți le transmite sunt utile. Spre deosebire de teamă, intuiția nu-ți va irosi timpul. Intuiția ți-ar putea trimite unul dintre mulții săi mesageri pentru a-ți atrage atenția și, deoarece aceștia se deosebesc în funcție de urgență, e bine să le cunoaștem clasificarea. Semnalul intuitiv cel mai înalt, cel de cea

mai mare urgență, este frica; în consecință, trebuie ascultat întotdeauna (mai multe despre aceasta în Capitolul 15). Urmează neliniștea, apoi suspiciunea, ezitarea, îndoiala, senzația lăuntrică din stomac, presimțirea și curiozitatea. Mai sunt senzațiile sâcâitoare, gândurile persistente, senzațiile fizice, surpriza și anxietatea. În general, acestea din urmă sunt mai puțin urgente. Gândindu-te la aceste semnale, cu mintea deschisă, pe măsură ce apar, vei învăța cum să comunici cu tine însăși.

Mai există un semnal pe care oamenii îl recunosc rareori: simțul umorului.

Într-o întâmplare care ne oferă un exemplu excelent, toate informațiile au fost la îndemână, ca un mare lan de grâne lăsat să se usuce în soare. Recepționera avea liber în acea zi, așa că Bob și alți colegi de la Asociația Silvică din California sortau corespondența. Când au dat de un colet, l-au privit și au început să se întrebe ce să facă cu el. Era adresat fostului președinte al asociației, iar ei dezbăteau dacă să i-l trimită acestuia sau nu. Când a sosit președintele în funcție, Gilbert Murray, l-au întrebat și pe el ce să facă. Murray a spus:

– Să-l deschidem.

Taylor s-a ridicat și a zis în glumă:

– Eu mă duc în biroul meu, înainte să explodeze bomba.

A străbătut coridorul până la biroul său, dar, înainte să se așeze, a auzit explozia puternică în urma căreia șeful său a murit. Datorită intuiției, bomba nu l-a ucis pe Bob Taylor.

Toate informațiile de care avusese nevoie fuseseră acolo, ignorate de ceilalți, dar nu înainte ca intuiția lui Taylor să le trimită tuturor celor prezenți un semnal foarte limpede: „Eu mă duc în biroul meu înainte să explodeze bomba“.

Am învățat să ascult glumele pe care le fac clienții mei când vorbim de unele pericole posibile. Dacă vreun președinte de corporație îmi spune, în timp ce mă ridic să plec: „Te sun

măine... dacă nu cumva mă împuşcă cineva“, mă așez la loc, să cer mai multe informații.

Umorul, mai ales cel negru, este o cale obișnuită de a comunica temeri reale fără riscul de a ne simți, ulterior, caraghioși și fără a trăda prea mult frica. Dar cum evoluează acest tip de remarcă? Nimeni nu-și pune conștient problema să caute printre zeci de remarci amuzante pe care le-ar putea spune. Dacă ar fi fost așa, Bob Taylor s-ar fi putut uita la coletul adresat cuiva care demisionase în urmă cu un an și ar fi făcut, probabil, o glumă mai amuzantă: „O fi vreun tort rătăcit de la Crăciun“ sau orice alt comentariu dintr-o mie. Sau ar fi putut să nu spună nimic. Dar, cu genul acesta de umor, apare în partea conștientă a minții câte o idee care, în context, e atât de ciudată, încât pare ridicolă. Și fix de-asta e amuzantă. Dar important e că acea idee a apărut conștient. De ce? Pentru că toate informațiile erau acolo.

Coletul trimis de Unabomber pe adresa Asociației Silvice din California era foarte greu. Era prins cu bandă adezivă, avea mult prea multe timbre și trezise destul interes în dimineața aceea, încât mai mulți oameni să speculeze dacă ar putea conține sau nu o bombă. Notaseră numele firmei din Oakland trecută la expeditor și, dacă ar fi sunat la Registrul Comerțului, ar fi aflat că nu există. Și, totuși, l-au deschis.

Cu câteva săptămâni înainte, directorul de publicitate Thomas Mosser primise un astfel de colet acasă, în New Jersey. Chiar înainte de a-l deschide, a avut curiozitatea s-o întrebe pe soția lui dacă aștepta un pachet. Ea a spus că nu. Mosser a pus o întrebare bună, dar, un moment mai târziu, a ignorat răspunsul primit. A fost ucis de bomba din pachetul expedit de același Unabomber.

Inspectorul poștal Dan Mihalko spune:

– Am auzit de atâtea ori de oameni care au zis într-o doară ceva de genul „asta arată ca o bombă“, ca să deschidă apoi

pachetul, peste numai câteva secunde. E ceva de domeniul psihologilor. Poate că nu vor să sune la poliție și să se facă de râs, în caz că se dovedește că nu aveau motiv de îngrijorare.

Însuși Unabomber le-a ridiculizat pe unele dintre cele 23 de victime ale bombelor sale. La doi ani după ce a fost rănit, informaticianul David Gelenter a primit o scrisoare de la Unabomber:

„Dacă ai fi avut vreun pic de minte, ți-ai fi dat seama că o grămadă de oameni urăsc felul în care schimbă lumea tehnocilarii ca tine și n-ai fi fost atât de idiot încât să deschizi un colet pe care nu-l așteptai, expediat de un necunoscut. Voi, ăștia cu diplome și doctorate, nu sunteți atât de deștepți cum vă credeți.“

În apărarea victimelor, să nu uităm, totuși, că bombe expediate prin poștă sunt foarte rare și nu sunt tipul de pericole de care ne e teamă, în mod normal. Oricum, e la fel de probabil ca oamenii să facă glume despre agresiuni mai obișnuite înainte să se lase pradă vreunui pericol ce putea fi evitat.

În timp ce angajații fabricii Standard Gravure luau prânzul, au auzit niște zgomote puternice afară. Unii s-au gândit că sunt artificii, dar cineva a făcut o glumă despre un coleg furios:

– O fi Westbecher. S-a întors să ne concedieze pe toți.

Un moment mai târziu, însuși Joseph Westbecher dădea buzna în încăpere, trăgând rafale în stânga și-n dreapta, unul dintre gloanțe lovindu-l chiar pe cel care făcuse gluma. Ascultă-ți simțul umorului, în special pe cel al umorului negru! E posibil să-ți folosească mai mult decât doar pentru o porție bună de râs.

MESAGERII INTUIȚIEI

Senzații săcăitoare

Gânduri persistente

Umor

Surpriză

Anxietate
Curiozitate
Presimțiri
Senzații în stomac
Îndoială
Ezitare
Suspiciune
Neliniște
Frică

Primul mesager al intuiției lui Kelly a fost neliniștea. China Leonard a primit mesajul legat de operația fiului ei prin intermediul unui gând persistent. Michael Cantrell a simțit niște senzații sâcâitoare legate de superficialitatea partenerului său. Semnalul de supraviețuire pentru Bob Taylor, legat de coletul-bombă, a venit prin intermediul umorului negru. Robert Thompson a primit cel mai puternic semnal – frica – atunci când a intrat și a ieșit imediat din magazin.

Este același mesager la care a fost atentă o tânără pe nume Nancy, în timp ce stătea pe locul din dreapta dintr-o mașină sport oprită într-o parcare. Prietenul ei lăsase motorul pornit și ieșise să scoată bani de la un bancomat. Brusc și fără să știe de ce, Nancy a simțit o frică teribilă. Se simțea în pericol, dar de unde venea acest pericol? Să-i dăm credit subliniind că nu a așteptat răspunsul la această întrebare. I s-a oprit respirația, iar mâinile au început să-i zvâcnească: a bâjbâit înfrigurat după încuietoarea mașinii, dar era prea târziu. Un bărbat a deschis ușa șoferului, a intrat, i-a pus un pistol în dreptul stomacului și a accelerat, răpind-o pe Nancy.

Nu l-a văzut venind, atunci de unde a venit semnalul fricii? O mică reflexie în oglinda retrovizoare de pe partea cealaltă a mașinii, o întrezărire a jeanșilor bărbatului – acela a fost

semnalul care-i spunea că individul era mult prea aproape de mașină și se mișca mult prea rapid. Acesta a fost semnalul ei interpretat corect, că bărbatul ar putea intra în orice clipă în mașină, cu gânduri rele. Toate acestea au fost adunate doar dintr-un petic de material albastru, care avea sens numai în context, pe care ea nu a avut timp să-l descifreze, dar pe care intuiția ei îl descifrase deja. Dacă ar fi încercat cineva să o convingă pe Nancy să încuie mașina doar pe baza acelei străfulgerări albastre din oglindă, probabil că ar fi protestat, dar frica este mai convingătoare decât logica.

Nancy a supraviețuit unui chin de cinci ore urmându-și o altă intuiție: s-a angajat într-o conversație constantă cu necunoscutul periculos. În mintea ei, auzea repetat cuvântul „calm, calm, calm“. Pe din afară, părea că vorbește cu un prieten apropiat. Când răpitorul i-a ordonat să iasă din mașină în spatele unui depozit izolat, la câțiva kilometri de oraș, Nancy a simțit că acesta n-ar împușca o persoană pe care începuse s-o cunoască. Și a avut dreptate.

Am expus pe larg semnalele de avertizare care te pot ajuta să eviți să cazi victimă violenței, dar, chiar dacă ajungi să faci predicții excelente, te-ai putea trezi, la un moment dat, într-o situație periculoasă. Deși mi se cere adesea sfatul în legătură cu felul în care cineva ar trebui să reacționeze când este jefuit sau când îi este furată mașina, de exemplu, nu pot scoate o listă pe puncte cu tot ceea ce ai de făcut în fiecare tip de situație periculoasă de care te-ai putea lovi, deoarece abordările generaliste sunt periculoase. Unii spun în cazul violului, de exemplu: „Nu opune rezistență“, în timp ce alții spun: „Rezistă, orice ar fi!“ Nici una dintre strategii nu funcționează în toate situațiile, în schimb, aceasta da: ascultă-ți intuiția! Nu știi ce ar fi mai bine să faci într-o situație periculoasă sau alta, pentru că

nu am toate informațiile, dar tu le vei avea. Nu te lua după listele de la televizor, cu ce trebuie să faci, sau după cele din reviste, sau după povestea legată de ce a făcut prietena ta. Ia seama la înțelepciunea care urmează după ce le-ai auzit pe toate, ascultându-ți vocea interioară.

Poveștile din acest capitol s-au referit la pericolele reprezentate de necunoscuți, dar cum procedăm când pericolele vin din partea celor pe care am ales să-i aducem în viața noastră ca angajați, șefi, iubiți, soți? Aceste relații nu încep odată cu prima întâlnire – cunoaștem și oameni pe care nu-i păstrăm în viața noastră. *Relațiile noastre încep, de fapt, odată cu predicțiile, predicții care chiar determină cursul și calitatea vieții noastre.* A venit, deci, timpul să vorbim despre calitatea acestor predicții.

5

STRĂINI IMPERFECȚI

*O piatră încetează să mai fie o piatră
în clipa în care un singur om o privește
având în minte imaginea unei catedrale.*

– Antoine de Saint-Exupéry

Încearcă să-ți imaginezi că ești în anul 2050, iar predicțiile despre oameni sunt perfecte, făcute cu ajutorul unor teste chimice de înaltă tehnologie. Poți să accepți liniștită ca un bărbat perfect necunoscut să te ducă acasă, poți să rogi un om al străzii, pe care nu l-ai mai văzut niciodată, să aibă grijă de casa ta cât ești plecată din oraș. Poți face toate astea fără teama că vei avea de suferit, deoarece te boți baza complet pe predicțiile legate de intenții sau de caracter.

Zbori cu aeroglisorul tău într-o după-amiază, să-ți duci fiica de șase ani în parc, când primești un mesaj care te anunță că trebuie să te prezinți la o întâlnire de afaceri urgentă. Ajungi, totuși, în parc, și cauți din priviri un străin cu care să-ți lași fiica. Pe o bancă, vezi o femeie între două vârste care citește o carte și te așezi lângă ea. Femeia îți zâmbeste. Folosind un dispozitiv pe care în 2050 îl are aproape toată lumea, îi faci un test instantaneu, la fel cum îți face și ea ție, și amândouă îl treceți fără probleme. Fără cea mai mică ezitare, o întrebi dacă

o poate supraveghea pe fiica ta pentru câteva ore, până te întorci. Ea încuviințează, faceți un schimb de informații de contact și pleci, fără griji, pentru că ai prezis, spre mulțumirea ta, că necunoscuta este sănătoasă emoțional, competentă, de încredere și nu consumă droguri.

Povestea pare trasă de păr, dar facem deja absolut toate aceste predicții când angajăm o dădacă. Nu le facem la fel de repede sau de precis.

Cu tehnologia prezentului, cam cât timp ar trebui să petreci cu o necunoscută până când să nu mai fie necunoscută? Câte teste ar trebui să treacă cu succes o dădacă până să ai încredere în ea? Încercăm să facem aceste predicții obișnuite, totuși de mare miză, citind un CV și punând câteva întrebări, dar, hai să vedem, mai atent, cum stau lucrurile. Întâi de toate, nu am intervieuat, pur și simplu, o femeie pe care tocmai am întâlnit-o în parc. Nu, am vrea pe cineva recomandat de o persoană cunoscută, pentru că ne place să ne bazăm pe predicțiile altora. Kevin este atât de inteligent și de onest, ne spunem; dacă el recomandă pe cineva, ei bine, respectivul sau respectiva trebuie să fie în regulă. Cel mai adesea, însă, îi transferăm, de fapt, persoanei recomandate atributele lui *Kevin* și nu luăm în seamă propriile incertitudini. În timp ce conducem spre casă, lăsând copilul în spate cu o persoană pe care am cunoscut-o în urmă cu jumătate de oră, un gând nu ne dă pace: „Nu știi niciodată cu adevărat cum sunt oamenii“.

În interviul nostru cu dădaca, suntem atenți la semne ale... ale ce anume? Ale drogurilor? Păi, există teste destul de precise pentru asta; zeci de mii de teste de felul acesta sunt făcute de angajatori ale căror riscuri sunt mult mai mici decât în cazul părinților care angajează o dădacă. Majoritatea oamenilor cred că problema drogurilor este una foarte importantă, dar ai auzit vreodată de vreun părinte care să fi cerut un test de consum de

droguri pentru o dădacă? Sau un alcooltest? Cei mai mulți părinți nici măcar nu iau legătura cu familiile pentru care a mai lucrat candidata, așa că nu e de mirare că pleacă gândindu-se că „nu știi niciodată cum sunt oamenii”.

Nu spun că ar trebui să supunem dădacele testelor antidrog sau cu poligraful, doar subliniez că rareori folosim mai mult de a zecea parte din resursele disponibile pentru a face predicții cu miză mare. De exemplu, adevărata întrebare la care părinții și-ar dori un răspuns din partea unei candidate este: „Ai abuzat vreodată un copil?” Dar nu o pun niciodată. De ce? Pentru că oamenii au impresia că o astfel de întrebare directă este grosolană sau ridicolă, din moment ce, oricum, o persoană care abuzează copiii nu ar răspunde vreodată afirmativ. *Pune oricum întrebarea*, iar felul în care ți se va răspunde te va face să te simți mai liniștit sau mai îngrijorat în legătură cu respectiva candidată. Imaginează-ți că întrebi: „Ai abuzat vreodată un copil?”, iar candidata răspunde: „Definiți abuzul” sau: „Ce ați auzit?” Este perfect onest și potrivit să întrebi persoana căreia îi vei încredința copilul despre subiectele care te interesează cel mai mult. Candidatele potrivite vor înțelege asta, cu siguranță, în timp ce persoanele nepotrivite se vor trăda.

Fără să aibă informațiile pe care chiar vrea să le știe, un părinte ar putea vedea candidata mângâind pisica familiei și ar gândi: „Îi plac animalele. E un semn bun.” (sau, mai rău, „Tabby (pisica) o place, e un semn bun”). Oamenii vor atât de mult să angajeze pe cineva, încât caută mai mult calitățile decât defectele unui candidat, dar acesta este un proces în care e mai bine să vezi jumătatea goală a paharului.

Să ne „întoarcem” pentru o clipă în 2050. Nu doar că nu ai nici o ezitare să accepți să te ducă un necunoscut undeva cu mașina, dar există chiar o aplicație pentru transportul urban dedicată exact acestui gen de situații. Decât să conduci singură din Los

Angeles până în San Diego, introduci în computer adresa și ora la care vrei să pleci, iar aplicația identifică alte persoane care pleacă la acea oră din zona ta spre San Diego. O persoană complet necunoscută va opri la adresa ta, te va lua și te vei întoarce apoi în același mod. Asta s-ar întâmpla dacă predicțiile ar fi perfecte. Din moment ce nu sunt, 100 000 de mașini transportă încă pasagerii care ar putea călători la fel de bine în 25 000 de automobile. Teamă de ceilalți și lipsa de încredere în predicțiile noastre face alternativa să le pară imposibilă multora dintre noi.

Dar dacă am avea astfel de aplicații în prezent¹ și, pe lângă datele de identitate ale șoferului și ale pasagerilor, ne-ar oferi și niște informații demografice? Ai putea merge până la San Diego într-o dubă veche, alături de doi bărbați de vreo treizeci de ani, șomeri, sau ai alege un SUV ultimul model, cu o mamă și copilul ei de un an? Probabil te-ai gândi că ar fi mai sigur să mergi cu mama și copilul ei (mai gălăgios, poate, dar mai sigur). Ce altceva ai vrea să mai știi despre potențialii parteneri de drum? Cazierul, dacă au amenzi de circulație, dacă mașinii i s-a făcut inspecția tehnică periodică? Ideea e că, dacă ai putea afla destule informații despre fiecare candidat, te-ai baza chiar liniștită pe propriile predicții, pentru că exact așa necunoscuții devin persoane în care ai încredere. Afli destul de multe despre ei. Trec câteva din testele tale și, brusc, nu mai sunt niște necunoscuți.

Unele animale percep pericolul la nivel chimic – probabil, o parte din felul în care îl percepem și noi are loc la nivel chimic. Dar va veni, oare, ziua în care vom putea face predicții despre oameni nu judecând după aparențe sau după felul în care sunt îmbrăcați, sau după zâmbet ori atitudine, ci doar în urma unui

¹ Astfel de aplicații – *car pooling* sau *car sharing* – există deja. (n.tr.)

test chimic? Cred că da, deși nu voi mai fi pe aici să spun: „V-am zis eu!” Până atunci, pentru că tot trebuie să facem predicții în felul acesta demodat, este extrem de important să înțelegem ce se întâmplă cu adevărat.

Psihologul John Monahan este un pionier în domeniul predicției, care mi-a influențat enorm munca și viața. În minunata sa carte *Predicting Violent Behavior*, John începe cu cea mai simplă întrebare: „În ce direcție ar cădea această carte, dacă i-ai da drumul?”

Tehnic, cititorul nu ar putea susține decât că orice obiect solid căruia i-a dat vreodată drumul din mână a căzut în jos, și nu a luat-o în sus sau a rămas suspendat în aer. Ceea ce permite predicția că și acest obiect, dacă va fi la un moment dat eliberat, va cădea în jos este cunoașterea unei teorii – a gravitației – care ne permite să generalizăm plecând de la cazuri de același gen întâmplate în trecut, la cazul nostru în particular. Șmecheria e, bineînțeles, că știm mult mai multe despre gravitație decât despre violență.

Eu și prietenul meu, John, am putea polemiza pe această temă, dat fiind că eu știu mai multe despre violență decât despre gravitație. Sunt convins că, asemenea gravitației, comportamentul se supune anumitor reguli esențiale. Este adevărat că nu întotdeauna, dar să ne amintim că nici gravitației nu i se aplică întotdeauna același set de reguli. Locul în care se află obiectele (de exemplu, în spațiu sau sub apă) influențează mișcarea acestora. Relațiile dintre obiecte și cele dintre obiecte și mediul înconjurător (cazul magnetilor, al avioanelor etc.) contează, de asemenea, în predicții precum acestea. La fel ca în

cazul gravitației, și în cel al comportamentului contextul este primordial, dar mai există câteva reguli care pot fi aplicate corect celor mai mulți dintre noi:

- Căutăm legătura cu ceilalți.
- Ne afectează pierderea și încercăm să o evităm.
- Nu ne place să fim respinși.
- Ne place să primim recunoaștere și atenție.
- Vom face mai mult pentru a evita durerea, decât pentru a căuta plăcerea.
- Nu ne plac situațiile ridicole și jenante.
- Ne pasă de ce cred alții despre noi.
- Căutăm să deținem un anumit grad de control asupra vieții noastre.

Aceste ipoteze nu sunt nici pe departe revoluționare și, chiar dacă ne-am aștepta la ceva mai ocult în legătură cu oamenii violenți, aceste concepte lumești sunt valabile și în cazul celor mai mulți dintre ei, la fel cum sunt valabile și pentru tine. Această listă conține câteva dintre ingredientele rețetei umane și ce cantități din fiecare ingredient vor influența rezultatul final. Bărbatul care se apucă să-și împuște colegii la locul de muncă nu are, în structură, vreun ingredient suplimentar misterios și nici nu-i lipsește neapărat vreun altul. De obicei, e vorba despre echilibrul și interacțiunile dintre aceleași ingrediente care ne influențează pe toți. Da, chiar asta vreau să spun: un astfel de incident poate fi anticipat în parte și prin evaluarea echilibrului dintre factori la fel de comuni precum cele opt ipoteze de mai sus.

Cu siguranță, există sute de alte variabile pe care firma mea, de exemplu, le ia în considerare în ceea ce privește prezicerea violenței, și le-aș putea prezenta aici cu grafice și tabele, șabloane și capturi de ecran. Aș putea folosi termeni din

psihiatrie, care ar solicita un psihiatru, pentru a fi interpretați, dar scopul meu este să simplific și să identific, în experiența ta, factorii care contează cel mai mult.

Cum spuneam și mai devreme, nu contează cât de anormal este omul al cărui comportament încerci să-l anticipezi, nu contează cât de diferiți sunteți sau ai vrea să fiți, trebuie să cauți în el ceva din tine, și în tine ceva din el. Când încerci o predicție cu miză mare, continuă să cauți până găsești o zonă comună, ceva ce aveți și tu, și persoana al cărei comportament încerci să-l prezici – te va ajuta să vezi situația așa cum o percepe el. De exemplu, pe necunoscutul care te sună l-ar putea excita frica pe care i-o provoacă victimei. Plăcerea dată de frica altora este ceva cu care cei mai mulți dintre noi nu ne putem asocia – până ne amintim de încântarea cu care orice adolescent își sperie un frate sau o prietenă sărind din întuneric. Oricum, în cazul necunoscutului nostru, nu neapărat despre frică e vorba, cât despre atenția pe care o primește. Când un necunoscut le provoacă frică oamenilor, aceștia devin foarte atenți. S-ar putea ca nu acesta să fie modul lui preferat de a primi atenție, dacă ar percepe alte opțiuni sau dacă ar simți că are alte avantaje în relația cu victima sa, dar, probabil, a mai funcționat și altădată. Nu vreau să insinuez că necunoscutul care te sună este atât de introspectiv, încât să cântărească conștient toate aceste opțiuni, dar nici comportamentul nostru nu este, de obicei, rezultatul unor decizii conștiente.

Chiar dacă e adevărat că oamenii au mai multe în comun decât deosebiri, vei întâlni unele persoane care au standarde și feluri de a percepe aceeași situație extrem de diferite de ale tale. De exemplu, unii oameni funcționează fără a-și asculta conștiința; nu le pasă de binele celorlalți, punct. La locul de muncă am putea numi asta neglijență; în rest, e criminalitate. Capacitatea de a ignora propria conștiință ori empatie este o caracteristică asociată psihopaților. Cartea *Without Conscience*

a lui Robert D. Hare identifică mai multe astfel de caracteristici. Asemenea oameni sunt:

- ușuratici și superficiali
- egocentrice și plini de ei
- lipsiți de remușcări sau vină
- înșelători și manipulatori
- impulsivi
- în permanentă căutare a emoțiilor
- lipsiți de responsabilitate
- lipsiți de emoții.

Multe erori care apar în predicția comportamentului vin din convingerea că toată lumea are aceleași percepții ca noi. Psihopatul descris mai sus nu le are. Pentru a-i anticipa corect comportamentul, trebuie să privești o situație în felul tău și al lui. Îți va fi ușor, evident, să vezi lucrurile din punctul tău de vedere, e de la sine înțeles. Să privești lucrurile prin prisma altei persoane, pe de altă parte, e o abilitate dobândită, dar pe care ai dobândit-o deja. Imaginează-ți că vrei să concediezi un angajat ale cărui comportament, personalitate și filosofie de viață nu ar putea fi mai diferite de ale tale. Cu toate aceste diferențe, tot vei ști dacă va privi concedierea ca pe ceva meritat, complet nedreaptă, parte a unei răzbunări sau motivată de discriminare ori de lăcomie etc. Mai ales dacă ai lucrat îndeaproape cu respectivul angajat, i-ai putea expune părerile la fel de bine ca el. Chiar dacă nu-i împărtășești convingerile, le poți, totuși, intui.

Anticiparea comportamentului uman este ca recunoașterea unei piese de teatru după primele dialoguri. Este despre încrederea că acțiunile unui personaj vor fi în ton cu felul în care percepe el situația. Dacă piesa respectă natura umană, acțiunea va curge firesc, natural.

Imaginează-ți o pasăre plutind spre pământ, pregătindu-se să aterizeze. Soarele aruncă umbra păsării pe sol, iar pasărea se deplasează odată cu umbra ei spre punctul în care va ateriza. Știm că pasărea nu ar putea ajunge acolo înaintea umbrei. La fel, acțiunile unui om nu pot apărea înaintea impulsului, iar impulsul nu apare înaintea declanșatorului. Fiecare pas e precedat de pasul dinaintea lui. Nu poți trage cu arma fără ca mai întâi să o atingi și nici nu o poți atinge fără ca mai întâi să vrei s-o faci, la fel cum nu poți să vrei s-o faci fără să ai un motiv sau cum nu poți avea un motiv înainte să reacționezi la ceva anume și nu poți reacționa la ceva anume înainte de a-i da acelui ceva un înțeles, și tot așa. În mai multe momente între cel în care ridici arma și cel în care apeși trăgaciul, mai ales când contextul nu este unic, există gânduri și emoții pe care le-au mai experimentat și alții în situații similare.

Gândește-te la o situație în care s-au aflat mulți alții: să zicem că ai ajuns târziu la aeroport (dar nu prea târziu), înaintea zborului tău. Pe baza experienței tale, poți prezice unele dintre gândurile, emoțiile și, deci, comportamentul unui pasager grăbit. O să se plimbe agale prin aeroport? O să-i lase amabil pe ceilalți să i-o ia înainte, la biroul de check-in? O să admire arhitectura interesantă a aeroportului?

Pentru că suntem familiarizați cu această situație, ne este ușor să anticipăm ce va face pasagerul. Exact din cauza faptului că nu sunt familiarizați cu violența, unii oameni au impresia că nu o pot anticipa, și, totuși, anticipează zilnic comportamente *nonviolente*, iar *procesul este identic*. În cartea sa *Information Anxiety*, Richard Saul Wurman explică: „Recunoaștem toate lucrurile prin existența opusului lor – ziua se distinge de noapte, eșecul de succes, pacea de război“. Am putea adăuga „siguranța de pericol“.

Când o femeie nu are o problemă cu prezența unui necunoscut în casă, cineva care livrează mobilă, să zicem, liniștea ei ne spune că a anticipat deja că necunoscutul nu reprezintă un pericol. Intuiția ei a întrebat și și-a răspuns mai multor întrebări, pentru a completa acea predicție. A evaluat aspectele pozitive și negative ale comportamentului străinului. Dat fiind că suntem mai obișnuiți cu comportamentele pozitive, dacă facem o listă a acestora și apoi le notăm corespondentul opus, vom prezice gradul de periculozitate. Numim aceasta „regula opușilor“, un instrument predictiv foarte puternic.

POZITIVE	NEGATIVE
Își face treaba și nimic mai mult	Se oferă să te ajute la alte treburi
Respectă intimitatea	Curios, pune multe întrebări
Păstrează distanța cuvenită	Stă prea aproape de tine
Așteaptă să fie condus	Se plimbă singur prin casă
Nu vorbește decât despre ce are de făcut	Încearcă să discute despre alte subiecte; face comentarii personale
Nu pierde timpul; lucrează rapid	Nu-i pasă de timp; nu se grăbește să plece
Nu îl interesează cine mai e în casă	Vrea să știe dacă mai e cineva în casă
Nu îl interesează dacă aștepți pe cineva	Vrea să știe dacă aștepți pe cineva
Nu îți acordă mai multă atenție decât e cazul	Te urmărește cu privirea

Toate tipurile de predicții comportamentale, nu doar cele despre situațiile periculoase, pot fi îmbunătățite aplicând regula opușilor.

La fel cum putem anticipa comportamentul odată ce cunoaștem situația sau contextul, putem recunoaște și contextul în funcție de comportament. Cineva insistă să ajungă în față la casa de bilete din aeroport, își privește des ceasul, pare exasperat de încetineala celui de la ghișeu. După ce ia biletul aleargă ciudat, trăgând de bagaje. Pare grăbit și stresat. Se uită plin de speranță la toate porțile pe lângă care trece. Care dintre următoarele ipoteze e cea mai probabilă?

- a) Este un politician în campanie, care se va opri și va discuta cu fiecare trecător.
- b) Este un voluntar care strânge donații.
- c) E cineva care a întârziat și care se va îndrepta direct spre poarta de îmbarcare.

Un angajat indisiplinat este concediat când se întoarce la muncă, după câteva zile de absență. Refuză să părăsească clădirea. Îi spune șefului său: „O să mai auziți de mine“, apoi îi recită adresa. Continuă: „O să-ți fac o vizită cu prietenii mei, Smith și Wesson².“ Agenții de pază sunt chemați să-l evacueze, iar a doua zi de dimineață, șeful își găsește mașina cu parbrizul distrus.

Ce va face fostul angajat mai departe?

- a) Va trimite un cec pentru înlocuirea parbrizului.
- b) Se va înscrie a doua zi la o școală de asistenți medicali.
- c) Va începe să-și sune șeful noaptea, acasă?

² Smith & Wesson este o marcă de revolvere foarte populară în SUA. (n.tr.)

Peste câteva zile, șeful angajatului concediat găsește un șarpe mort în cutia poștală de acasă. Cine l-a pus acolo?

- a) Un vecin pus pe șotii.
- b) Un membru al Ligii pentru Protejarea Șerpilor, pentru a trezi conștiința socială.
- c) Cel concediat în urmă cu câteva zile.

Am folosit aceste exemple evidente pentru a demonstra una dintre cele mai puternice resurse ale predicției comportamentului uman: rareori vei da greș în clasificarea oamenilor, când îi încadrezi între opțiuni complet opuse. Pare evident, dar este o unealtă de evaluare foarte puternică.

O femeie este abordată într-o parcare subterană de un bărbat care se oferă să o ajute să-și pună cumpărăturile în portbagaj. Femeia și-ar putea rafina predicțiile despre necunoscut, îngăduindu-și, în același timp, un mic exercițiu creativ, întrebându-se cine ar putea fi bărbatul:

- a) Un membru al unui grup de voluntari a căror misiune este să patruleze parcurile subterane în căutarea femeilor care au nevoie de ajutor?
- b) Proprietarul unui lanț de magazine în căutarea unui model pentru următoarea sa campanie publicitară?
- c) Cineva care are vreun interes sexual în privința mea?

Până ajungi să formulezi prima ipoteză din listă, probabil că deja știi răspunsul corect și ai intuit nivelul de risc imediat. Nu uita, intuiția știe mai multe despre o situație anume decât știm noi la nivel conștient. În parcare subterană, știe când l-a văzut femeia prima dată pe acel bărbat, și nu când și-a dat ea seama

că l-a văzut; poate ști și când a văzut-o el prima dată; poate ști câți oameni sunt în jur. Știe despre zonele luminate, despre propagarea sunetului, despre capacitatea ei de a fugi sau de a se apăra la nevoie etc.

În mod similar, când îl evaluează pe angajatul concediat, intuiția știe cam cât timp a avut respectivul resentimente în trecut. Își amintește de amenințări pe care le-a mai făcut, care au fost urmate de acte de vandalism cu autor necunoscut. Își amintește de povestea lui stânjenitoare despre cum și-a reglat conturile cu un vecin.

Motivul pentru crearea celor trei opțiuni este acela că, astfel, te eliberezi de nevoia de a avea dreptate; știi că cel puțin două dintre ele sunt greșite, iar această eliberare de prejudecăți îți deschide calea către intuiție. În practică, acest exercițiu se dovedește a fi mai puțin unul de creativitate cât unul de revelare; ceea ce crezi că inventezi, de fapt *scoți* la iveală. Mulți cred că procesul de creativitate este unul de asamblare a gândurilor și conceptelor, dar cei foarte creativi vor spune că ideea, melodia, imaginea era *în* ei, iar sarcina lor a fost să le scoată la iveală, un proces de revelare, nu de creație propriu-zisă.

Acest lucru a fost formulat cel mai grăitor de Michelangelo, care, întrebat cum a creat faimoasa statuie a lui David, a răspuns: „E ușor – nu trebuie decât să îndepărtezi piatra care nu seamănă cu David“.

Da, poți ști că va fi un om, mult înainte ca statuia să fie gata. Este o ironie a predicțiilor faptul că dacă aștepti destul de mult fiecare dintre ele va fi corectă. Până în ceasul al doisprezecelea, cei mai mulți factori sunt clari și e mai puțin probabil ca aceștia să se schimbe, pentru că sunt mai puține ocazii de a interveni sau a-i influența. Cheia este să finalizăm o predicție cu destul de mult timp înainte pentru a beneficia de pe urma ei, cu alte

cuvinte, cât mai avem încă timp să pregătim sau să influențăm rezultatul.

În fond, de ce facem predicții? Pentru a evita un rezultat sau pentru a-l exploata. Oricum ar fi, predicția trebuie urmată de pregătire. Predicția fără pregătire este doar curiozitate. A prezice dacă Lucky Dancer va fi mai rapid capătă valoare doar dacă ai timp să exploatezi rezultatul pariind pe el înaintea cursei. Pe de altă parte, dacă stai în calea unui cal galopând, vei folosi aceeași predicție pentru a evita să fii călcat în picioare și te retragi într-o parte.

Cât de mult trebuie să ne pregătim pentru un rezultat anume depinde de evaluarea importanței evitării sau exploatării acelui rezultat, ca și de costul și de eficiența strategiilor pe care le vom folosi.

Când decidem cum să ne pregătim sau ce precauții să ne luăm, măsurăm, de asemenea, credibilitatea percepută a predicției. Dacă așa prezice că vei fi lovit mâine de trăsnet și îți-aș spune că pot să te salvez, pentru 50 000 de dolari, nu ai fi interesat. Deși este foarte important să eviți să fii trăsnit, credibilitatea predicției mele este scăzută și, deci, costul mult prea mare. Dacă, în schimb, un medic îți spune că ai nevoie urgent de un transplant de inimă, altfel mori, costul de 50 000 de dolari pare, dintr-odată, rezonabil. Rezultatul ar fi același, în ambele cazuri: moartea, dar credibilitatea percepută a predicțiilor medicale este mult mai ridicată.

Același proces de comparare a credibilității, importanței, costului și eficienței (ceea ce, la noi în firmă, numim evaluarea RICE³) este felul în care oamenii iau cele mai multe decizii zilnice.

Societatea pune la punct măsuri de precauție folosind aceeași evaluare RICE. Dejucarea unei tentative de asasinat asupra

³ Reliability, Importance, Cost, Effectiveness – credibilitate, importanță, cost, eficiență (n.tr.)

primarului unui mare oraș este mai puțin importantă decât dacă ținta e un candidat prezidențial. Din acest motiv, cheltuim mai mulți bani pentru protecția candidaților la președinție într-o săptămână, decât pentru protecția celor mai mulți primari într-un an. Am putea considera că predicțiile noastre în legătură cu posibilitatea ca un candidat prezidențial să fie împușcat sunt mai precise decât cele despre primari. De fapt, atentatele la viața primarilor sunt mult mai frecvente și cu rată mai mare de succes decât cele împotriva candidaților la funcția de președinte. Dacă adăugăm guvernatorii, aflăm că aproape toți beneficiază de dispozitive de protecție, unele chiar serioase, dar eu nu am cunoștință de vreun guvernator în funcție care să fi fost asasinat (doi guvernatori în funcție au fost împușcați, dar nici unul pe motiv că era guvernator: George Wallace, deoarece candida la președinție; iar John Connelly, pentru că se afla în mașină atunci când a fost asasinat John Kennedy). Deci, deși e mult mai probabil ca un primar să fie ucis pentru că deține acea funcție, îmi pare rău să le-o spun cititorilor mei primari, ne interesează mai mult să-i protejăm pe guvernatori.

În cazul societăților, ca și în cazul indivizilor, când evaluarea RICE e făcută irațional, aceasta se întâmplă întotdeauna din cauza emoției. De exemplu, peste tot prin lume este de o mare importanță să evităm deturnarea unui avion, pasagerii fiind controlați de arme de peste *un miliard* de ori anual. Doar câteva sute de persoane sunt arestate, de fapt, pentru încălcarea regimului armelor și aproape nici una dintre ele nu avea vreo intenție să deturneze nava. Ca o ironie, singurele decese asociate cu deturnarea vreunui avion în America au apărut *după* instituirea controalelor cu pricina în aeroporturi. În concluzie, luând în calcul eficiența, plătim destul de mult ca să facem ceva ce previne doar câteva incidente. Facem asta din cauza emoției: în speță, a îngrijorării. Vreau să clarific: sunt de

acord cu controlul pasagerilor, dar asta pentru că sunt la fel de utile pentru liniștea lor sau pentru descurajarea răufăcătorilor cât pentru detectarea armelor.

Probabilitatea unei spargerii în cartierul tău ar putea fi destul de mică, dar importanța evitării unui astfel de incident face prețul unor încuietori bune să pară rezonabil. Unii oameni consideră că probabilitatea unei spargerii este mai mare sau li se pare mai important să-și ia măsuri de precauție, așa că achiziționează sisteme de securitate. Alții nu vor simți același lucru. Toate abordările noastre legate de precauții și de prevedere se reduc la o evaluare RICE personală. Întreabă-te cât de credibile sunt predicțiile legate de siguranță pe care le faci tu, cât de important e, pentru tine, să eviți un rezultat neplăcut și care sunt costul și eficiența precauțiilor disponibile. Cu răspunsurile obținute în minte, poți decide ce resurse să folosești pentru siguranța personală.

Când ești într-o situație de pericol iminent, intuiția uită complet toate aceste gânduri logice și trimite doar semnalul de frică. Ți se dă ocazia să reacționezi la o predicție deja finalizată până să ajungă în mintea conștientă. Aceste predicții intuitive sunt involuntare, dar adesea trebuie să facem predicții conștiente. Cum le putem face pe acestea mai bune? Ingmar Bergman spunea: „Imaginați-vă că arunc o suliță în întuneric. Aceasta este intuiția mea. Apoi, trebuie să trimit o expediție în junglă, care să caute sulița. Acesta este intelectul.”

Prin simplul fapt de a arunca sulița, ne îmbunătățim serios predicțiile conștiente. Fără să facem nimic mai mult decât să investigăm sau chiar să ne întrebăm, curioși, ce-ar face cineva, intrăm într-o alianță conștientă cu intuiția noastră, o alianță cu sinele. Logica și rațiunea pot șovăi uneori să urmeze acea suliță în junglă, dar conceptele din următorul capitol te vor ajuta să le convingi.

6

PREDICȚII CU MIZĂ MARE

Odată ce apare o cauză a mișcării, un lucru urmează altuia fără întrerupere.

– Aristotel

Îmi amintesc de cazul unui bărbat care a mers la un hotel din apropierea casei lui și a cerut o cameră la ultimul etaj. Deși nu avea bagaj, a fost însoțit până la etajul 18 de un băiat de serviciu. I-a lăsat acestuia bacșiș toți banii pe care-i avea (61 de dolari). Apoi a întrebat dacă are, în cameră, hârtie și ceva de scris. Cinci minute mai târziu, s-a sinucis, aruncându-se pe fereastră. Putea fi anticipat acest act de persoana de la recepție sau de băiatul de serviciu? Ambii au avut ocazia să observe comportamentul și atitudinea oaspetelui, dar se gândeau la cu totul alte urmări. Își puneau întrebări ca: „O să poată plăti?“, „Este utilizator autorizat al cardului de credit?“, „Când să mai primesc un bacșiș ca ăsta?“ Indicatorii pre-incident pentru acele predicții nu îi includ pe cei relevanți pentru suicid: „De ce nu are bagaj?“, „De ce se cazează la hotel cineva care locuiește în apropiere?“, „De ce a vrut o cameră la ultimul etaj?“, „De ce a întrebat de hârtie și ceva de scris?“, „De ce a dat toți banii pe care îi avea?“

Oamenii fac toate astea din diferite motive, bineînțeles. Poate că bărbatul își pierduse bagajul. S-ar putea caza la hotel,

cu toate că locuiește în apropiere, pentru că acasă a făcut o dezinsecție (dar, în cazul ăsta, n-ar trebui să aibă bagaj)? S-ar putea caza pentru că tocmai s-a certat cu soția (și a ieșit fără să mai aibă timp să-și ia ceva). Poate a cerut o cameră la ultimul etaj pentru priveliște și putea cere hârtie și stilou ca să scrie un bilet (soției?). Poate că a dat toți banii băiatului de serviciu pentru că era un tip generos. O întrebare care ar fi putut aduce lumină asupra comportamentului său este: „Părea deprimat?” Dar asta nu e ceva la care să se gândească personalul unui hotel.

Sunt sigur că un avocat ar putea să găsească un caz legat de răspunderea hotelului, însă problema este alta: pentru a putea anticipa ceva conștient, trebuie să știi ce anume anticipezi sau să observi suficienți indicatori pre-incident, pentru a putea aduce acele urmări posibile în zona conștientului. Aici se aplică un lucru din filosofia Zen: *Cunoașterea întrebării este primul pas spre cunoașterea răspunsului.*

LIMBAJUL PREDICȚIEI

Dacă ai fi înconjurat de o haită de câini feroși nu te-ai putea afla într-o companie mai potrivită decât a lui Jim Canino. Expert în comportamentul canin, Jim a lucrat cu sute de câini pe care oamenii îi considerau răi sau impredictibili. Deși tu și Jim ați putea observa aceleași mișcări ale unui câine, cel mai probabil el ar fi cel care să recunoască mai multe semnificații ale acelor mișcări. Asta deoarece cunoaște limbajul predictiv al câinelui. De exemplu, tu ai putea crede că un câine care latră la tine cel mai probabil te va mușca, dar Jim știe că nu face altceva decât să cheme alți câini. Mârâitul este semnalul pe care trebuie să-l respecti. În limbajul predictiv al câinilor, mârâitul înseamnă: „Nu vine nimeni, deci trebuie să mă descurc singur”.

Când cineva îți vorbește într-o limbă pe care n-o înțelegi, cu toate că auzi sunetele perfect, acestea nu înseamnă mare lucru pentru tine. Citește următorul paragraf, de exemplu:

Fileming. Bwart, CZR, Ltn-john, Iⁱ, stosharne, :powell. Kckkm, cokevstner, michL fir fir fir fir fir, hawstevking, bjacksrowne, steVlder, dgeLnrs.

Pare o bolboroseală fără sens, dar intuiția îți spune, probabil, că nu e așa. Paragraful conține numele a cincisprezece oameni celebri, dar într-un limbaj oarecum diferit decât al restului cărții.

Fileming este Ian Fleming (I *în* Fleming). Bward este Warren Beatty (War *în* B-T). CZR e Cezar (C-ZaR). Ltn-john este Elton John (L-ton john), Iⁱ este Iisus (I-i-sus).

Acum știi destule despre acest limbaj astfel încât să poți descifra restul numelor. Aceste criptograme sunt dovada că înțelesul este adesea chiar în fața ochilor noștri, așteptând să fie descoperit. Uneori nu trebuie decât să credem că e acolo.

Criptogramele ne mai arată și altceva, un lucru despre diferențele dintre intuiție și predicție conștientă. Dacă soluția pentru una dintre criptograme nu apare rapid, atunci nu mai contează decât dacă „îți pică fisa“, pentru că, oricât te-ai uita la ele, nu vei dispune de alte informații despre ele decât ceea ce vezi. Dacă rezolvi una, răspunsul era deja undeva în mintea ta și nu trebuia decât să se arate. Mulți refuză această idee, crezând că rezolvă enigma mutând literele și încercând să le reordoneze, ca în anagrame. Dar nu sunt anagrame și nu au, toate, aceleași reguli, iar oamenii le rezolvă adesea destul de repede, fără să aibă timp prea mult de gândire.

Afișez o serie de astfel de criptograme intuitive în multe din prezentările mele și le cer spectatorilor să spună cu glas tare răspunsurile imediat ce le află. Cele mai multe răspunsuri corecte – uneori, aproape toate – vin de la femei. Pe de altă parte, majoritatea răspunsurilor *incorecte* vin tot de la femei.

Asta pentru că femeile sunt mai dispuse să spună cu voce tare ce le vine – sunt mai dispuse să ghicească. Bărbații, dimpotrivă, nu vor să riște să greșească în fața unei săli pline, așa că nu vor da un răspuns înainte să fie siguri că e corect. Rezultatul este că, în vreme ce bărbații testează logic, din greu, fiecare criptogramă, femeile dau toate răspunsurile. Ele se bazează mai ușor pe intuiție, pentru că fac asta tot timpul.

Intuiția înseamnă a asculta; predicția seamănă mai mult cu încercarea de a rezolva enigmele logic. Tu poți avea mai multă încredere în predicțiile conștiente pentru că îți poți demonstra metodologia folosită, dar asta nu le crește neapărat acuratețea. Chiar dacă acest capitol este despre îmbunătățirea predicțiilor conștiente, când vine vorba despre comportamentul uman să nu crezi nici o clipă că predicțiile conștiente sunt mai bune decât cele inconștiente.

Anticipăm comportamentul altor ființe umane pe baza abilității noastre de a citi anumite semnale pe care le recunoaștem. În *Bodytalk*, Desmond Morris descrie semnificația gesturilor și a mișcărilor corporale și arată în ce părți anume ale lumii ce sensuri se aplică. Uimitor, 66 dintre semne au același înțeles în toată lumea, sunt universale pentru toți indivizii din toate culturile de pe Pământ! Majoritatea ne sunt dezvăluite inconștient. Peste tot în lume, bărbia îndreptată în față este semn de agresivitate, capul ușor retras este semn de teamă, nările dilatate și respirația precipitată înseamnă furie. Oriunde pe planetă, cineva care își întinde mâinile în față cu palmele în jos, „apăsând” repetat aerul, vrea să spună: „Calmați-vă!” În orice cultură, frecatul bărbiei înseamnă „Mă gândesc”.

Aceste gesturi sunt inconștiente și, prin urmare, și noi le înțelegem tot inconștient, adesea. Dacă ți-aș cere să enumeri doar 15 din cele 66 de gesturi sau mișcări valabile oriunde în

lume, ți-ar fi destul de greu, dar garantat le știi pe toate și răspunzi, la fiecare, intuitiv. Mai înainte, am menționat limbajul predictiv al câinilor, complet nonverbal. Desmond Morris a identificat una dintre părțile nonverbale ale limbajului uman, dar mai avem multe altele. Adesea, a cunoaște limbajul unei anume predicții este mult mai important decât a înțelege exact ce spune cineva. Cheia este să înțelegi sensul și perspectiva de dedesubtul și din spatele cuvintelor pe care le aleg oamenii. Revenind la comportamentul violent, printre limbajele predictive se numără:

Limbajul refuzului
 Limbajul dreptului
 Limbajul vanității
 Limbajul căutării atenției
 Limbajul răzbunării
 Limbajul atașamentului
 Limbajul căutării identitare.

Căutarea atenției, vanitatea, dreptul și răzbunarea sunt, adesea, interconectate. Gândește-te la un cunoscut care are mereu nevoie de atenție, care nu suportă să fie singur sau să nu fie auzit. Puțini sunt cei cărora le place să fie ignorați, desigur, dar în privința persoanei de care vorbim, acest lucru are un înțeles mult mai important. Imaginează-ți că Al Sharpton¹ sau Rush Limbaugh² nu ar putea atrage atenția prin metodele pe care le folosesc în prezent. Crezând că o merită (dreptul și vanitatea), știind că au nevoie de ea (frica de respingere), ar putea refuza, îndârjiți, o scădere a audienței. Dacă nevoia este

¹ Pastor baptist și activist american pentru drepturile civile, personaj controversat, cu legături înalte în lumea politicii americane (n.tr.)

² Moderator de talk-show-uri radio, scriitor și comentator politic conservator, controversat și el, acuzat adesea de afirmații false și atacuri suburbane la adresa unor persoane (n.tr.)

destul de puternică în ei (tu ce crezi?), ar putea face niște lucruri destul de extreme ca să atragă interesul publicului.

Gândește-te la un cunoscut a cărui părere despre sine este foarte bună sau vanitoasă, chiar dacă uneori în mod întemeiat. Când se oferă voluntar și apoi află că nu a fost ales sau nici măcar nu a fost luat în considerare, vestea va avea, pentru el, un alt înțeles decât pentru o persoană modestă. Un astfel de individ s-ar putea simți și umilit mai repede decât cineva modest.

Legat de fiecare predicție despre comportamentul violent, trebuie să ne întrebăm ce înseamnă contextul, stimulii și desfășurarea evenimentelor pentru persoana implicată, nu doar pentru noi. Trebuie să ne întrebăm dacă subiectul va percepe violența ca pe ceva care îl apropie de rezultatul dorit sau, dimpotrivă, îl îndepărtează. Decizia conștientă sau inconștientă de a recurge la violență ori de a face aproape orice implică multe procese mentale și emoționale, dar, de obicei, totul se rezumă la felul în care o persoană percepe patru lucruri relativ simple: justificarea, alternativa, consecințele și aptitudinea. Noi abreviem aceste elemente în firmă ca JACA, iar evaluarea lor ne ajută să anticipăm comportamentul violent.

JUSTIFICARE PERCEPUTĂ (J)

Subiectul se simte îndreptățit să recurgă la violență? Justificarea poate fi percepută ca simplă provocare („Hei, m-ai călcat pe picior!“) sau poate fi complicată, precum căutarea unui motiv de scandal, ca în cazul partenerului care provoacă o ceartă, pentru a justifica faptul de a da un răspuns răstit. Procesul construcției și al fabricării unei justificări poate fi observat. Cineva care caută justificare pentru o anumită acțiune poate trece de la: „Mă înfurie ceea ce ai făcut“ la „E greșit ceea ce ai făcut!“ Justificările cele mai întâlnite includ superioritatea

morală a indignării îndreptățite și mai rudimentara ecuație cunoscută după denumirea ei biblică: ochi pentru ochi.

Furia este o emoție foarte seducătoare, pentru că este profund energizantă și înviorătoare. Uneori, oamenii simt că furia lor este îndreptățită prin prisma unor greșeli din trecut și, fără cea mai mică scuză, scot la iveală resentimente care nu au nici o legătură cu situația de moment. Ai putea spune că o astfel de persoană are o ostilitate prejustificată, cunoscută și drept „capsa pusă“.

Desigur, gradul de provocare este cel perceput de persoana provocată. John Monahan spune că „felul în care evaluează o persoană un eveniment are o influență puternică asupra felului în care el sau ea va răspunde în ultimă instanță – violent sau nu“. Ceea ce numește el „intenție percepută“ (de exemplu: „Nu doar te-ai ciocnit de mine, ai vrut să mă lovești“) este, probabil, cel mai clar exemplu de persoană care caută o justificare.

ALTERNATIVĂ PERCEPUTĂ (A)

Subiectul recunoaște că are alternativă la violență, pentru a atinge rezultatul dorit? De vreme ce violența, ca orice alt comportament, are un scop, merită să cunoaștem scopul subiectului. De exemplu, dacă o persoană își vrea slujba înapoi, violența nu ar fi cea mai eficientă strategie, pentru că ar desființa exact rezultatul dorit. Pe de altă parte, dacă vrea răzbunare, violența *este* o strategie viabilă, chiar dacă, de obicei, nu singura. Alternativele la violență pot fi campaniile de ridiculare și defăimare, procesele sau alte daune nonfizice provocate persoanei sau firmei vizate. Cheia este cunoașterea rezultatului dorit. Dacă subiectul vrea să provoace răni fizice, are mai puține alternative la violență. Dacă vrea să pedepsească pe cineva, ar putea avea mai multe. Abia atunci când nu recunoaște alternativele, violența devine cea mai probabilă.

David nu s-ar fi bătut cu Goliat, dacă ar fi recunoscut alternativele. Simpla justificare n-ar fi fost de ajuns, pentru a compensa capacitatea lui scăzută de a-și învinge adversarul. Mai mult ca orice, a luptat pentru că n-a avut de ales. Un om (sau un animal) care simte că nu are alternativă va lupta chiar dacă violența nu se justifică, inclusiv atunci când consecințele par nefavorabile și când capacitatea de a învinge este scăzută.

CONSECINȚE PERCEPUTE (C)

Cum vede o persoană consecințele ce decurg din folosirea violenței? Înainte de a recurge la forță, oamenii cântăresc consecințele posibile, chiar dacă inconștient sau foarte rapid. Acestea pot fi intolerabile, ca, de exemplu, pentru cineva a cărui identitate și percepție despre sine ar avea prea mult de suferit dacă ar recurge la violență. Contextul poate schimba, însă, acest lucru, ca în cazul celor care sunt în mod normal pasivi, dar devin violenți în bande sau grupuri mari (violența poate deveni tolerabilă cu sprijinul sau încurajarea altora). Violența devine posibilă când consecințele sunt percepute ca favorabile, ca în cazul asasinului care vrea atenție și n-are mai nimic de pierdut.

APTITUDINI PERCEPUTE (A)

Subiectul crede că poate mânui eficient armele albe sau de foc ori bomba? Cei care au mai recurs cu succes la violență în trecut au o imagine mai bună asupra capacității de a învinge din nou folosind violența. Oamenii înarmați sau care au alte avantaje percep (de multe ori, corect) o aptitudine deosebită în utilizarea violenței.

Pentru a vedea elementele JACA puse în practică, pe scară largă, uită-te la conflictele lumii. Palestiniienii au ca scop redobândirea și protejarea propriilor drepturi teritoriale. Unii îl au și pe cel de a răzbuna trecutul și de a-i pedepsi pe israelieni. Toți simt că violența este *justificată*. Toți văd *consecințele* violenței ca favorabile (presiune pe israelieni, atenția lumii asupra problemelor lor, răzbunarea suferințelor din trecut etc.). Toți percep *aptitudini* avansate de a oferi violență (de-acum, deja motive bine întemeiate).

Pentru a afla dacă palestinienii vor continua sau nu să recurgă la violențe, trebuie – cel puțin în scopul evaluării – să vedem lucrurile prin prisma lor. Este extrem de important să privești din perspectiva celui căruia încerci să-i anticipezi comportamentul. O ediție recentă a emisiunii *60 Minutes* a prezentat un exemplu bun legat de faptul că majoritatea oamenilor ezită să facă asta. Reportajul a încercat să creeze profilul teroristului cunoscut ca Inginerul, un bărbat care ajută atentatorii sinucigași să-și monteze pe ei vestele și centurile explozive. Agenții lui deveneau bombe pe două picioare ce răspândeau moartea în zonele aglomerate. Reporterul Steve Kroft i-a cerut unuia dintre acoliții Inginerului să-l descrie pe cel în stare de asemenea lucruri. Răspunsul:

– E un tip foarte obișnuit, ca noi toți.

Kroft a obiectat:

– Ai spus că e la fel ca noi toți. Eu, eu, eu aș zice că... că nimeni nu v-ar considera normali nici pe voi, nici pe el.

Teroristul a replicat:

– Cred că afirmația ta e incorectă. Sunt mii și mii în țara noastră care cred ce credem și noi – și nu doar în țara noastră. Și în restul lumii arabe și chiar și în țara ta.

Teroristul avea dreptate.

Elementele JACA pot fi observate și în aparatele de stat, la fel ca în cazul indivizilor. Când America se pregătește de război, justificarea vine prima: imperiul răului, dictator nebun, criminal internațional, ne protejăm interesele, „nu putem să stăm și să privim detașați“ etc. Alternativele la violență intră la apă pe măsură ce trecem de la negocieri la cereri, de la avertismente la boicot și, în final, la blocade și atacuri. Consecințele percepute ale unui război trec de la intolerabile la tolerabile, odată cu alinierea opiniei publice la cea a guvernului. Evaluarea aptitudinilor noastre crește pe măsură ce navele și trupele sunt mutate în apropiere de inamic.

În fond și la urma urmei, bombardierul american care omoară o sută de oameni în Irak recurge la violență în același fel ca palestinianul-bombă umană care omoară o sută de oameni în Israel.

Această idee s-ar putea să-i tulbure pe unii cititori, dar, cum am spus în Capitolul 3, predicțiile eficiente cer să nu facem judecăți de valoare. În schimb, trebuie să privim lupta – măcar pentru o clipă – de pe puntea vasului inamic, pentru că fiecare individ are propria perspectivă, propria realitate, indiferent de cât de diferită este față de a noastră. Așa cum explică istoricul James Burke: „Tot ce poate fi spus cu acuratețe despre cineva care se crede ou fiert e că este în minoritate“.

ELEMENTE ALE PREDICȚIEI

Există o modalitate de a evalua probabilitatea succesului unei predicții, un mod de a prezice predicția, cum ar veni: măsurarea a unsprezece elemente. Aceste elemente, pe care le expun aici pe post de viziune rapidă asupra unora dintre strategiile folosite de firma mea, se aplică fiecărui tip de predicție, nu numai celor ce implică comportamentul violent. Știu cât de universale sunt

deoarece multe corporații pe care le-am asistat în privința predicțiilor cu miză ne-au cerut ajutorul și în alte cazuri de predicții, cum ar fi ce ar putea face adversarul dintr-un litigiu.

Începem prin a răspunde următoarelor întrebări:

1. Măsurabilitate

Cât de măsurabil este rezultatul pe care vrei să-l anticipezi? Se va ști sigur dacă a avut sau nu loc? De exemplu, imaginează-ți că întrebarea predictivă este: „Va exploda o bombă în sală în timpul congresului pro-avort?” Acel rezultat este măsurabil (adică va fi evident dacă a avut sau nu loc).

În schimb, dacă întrebarea este: „O să mă simt bine în excursia din Hawaii?”, s-ar putea să nu împărtășim aceeași noțiune a „simțitului bine”. S-ar putea ca felul meu de a mă simți bine să nu fie evident pentru tine și să nu fie ușor de descoperit. Astfel, predicția are mai puține șanse de succes, decât cele al căror rezultat este ușor măsurabil.

2. Poziție favorabilă

Persoana care face predicția are o poziție din care poate observa indicatorii pre-incident și contextul? De exemplu, pentru a anticipa ce se va întâmpla între doi oameni care se ceartă, un avantaj ar fi o poziție favorabilă din care să-i poată vedea și auzi pe cei doi.

3. Iminență

Anticipezi rezultatul unui eveniment ce va avea loc curând sau cândva, întâmplător, în viitor? Ideal ar fi ca rezultatele unor evenimente care s-ar putea întâmpla să fie anticipate cât timp au încă sens. „Va încerca cineva un atentat asupra senatorului Smith săptămâna viitoare?”, iată o întrebare predictivă cu șanse mai mari de răspuns decât: „Va încerca cineva un atentat asupra

senatorului Smith în următorii 30 de ani?" Prima întrebare are mai multe șanse de succes, deoarece condițiile de săptămâna viitoare nu vor fi afectate de atât de mulți factori de influență precum cele de peste 30 de ani.

Cele mai bune resurse predictive ale noastre sunt folosite când rezultatele ar putea apărea cât timp au încă înțeles pentru noi. Cu părere de rău pentru senatorul Smith, dar pentru oamenii de azi s-ar putea să nu conteze prea mult dacă pățește ceva peste 30 de ani.

O dinamică similară există și în cazul unor întrebări predictive mai personale, de genul: „Fumatul o să mă ucidă?” Fumătorii pot anticipa cu ușurință că probabilitatea e foarte mare, dar rezultatul este atât de îndepărtat în timp, încât își pierde mult din semnificație.

4. Context

Contextul situației este limpede pentru persoana care face predicția? Pot fi evaluate condițiile și circumstanțele subiec-tului, relațiile dintre părți și cele dintre evenimente?

5. Indicatori pre-incident (IPI)

Există indicatori pre-incident detectabili care vor apărea, în mod credibil, înaintea rezultatului anticipat? Acesta este cel mai valoros dintre elemente. În cazul calculării probabilității ca un guvernator să fie ținta unei tentative de asasinat în timpul unui discurs, indicatorii pre-incident ar putea include apariția pe scenă a asasinului înarmat – dar acesta este un IPI prea tardiv pentru a putea fi util (pentru că oferă prea puțin timp unei intervenții). Nașterea asasinului este, de asemenea, un IPI, dar este prea vechi pentru a avea vreo valoare. Deși ambele evenimente sunt intersecții critice pe harta acestei predicții în particular, cel care face predicția speră să găsească un IPI undeva între cele două, între cel

mai vechi factor posibil de detectat și cele care apar cu câteva momente înainte de atac. IPI folositori în cazul unui asasinat includ încercările asasinului de a afla programul țintei, punerea la cale a unui plan, achiziționarea unei arme, un jurnal sau faptul că a spus cuiva că „urmează să se întâmple ceva serios“.

Rezultatul este precedat de mai mulți IPI credibili, dar ideal ar fi ca aceștia să fie și detectabili. Faptul că unui individ i-a venit ideea unui asasinat și luarea deciziei asasinatului sunt ambele niște IPI extraordinari, însă, de vreme ce se întâmplă în mintea asasinului, ar putea să nu fie detectabili în sine. Mai târziu, voi discuta despre IPI în legătură cu violența la locul de muncă, cu omuciderile casnice, cu cele provocate de copii și cu atacurile asupra persoanelor publice. Sunt mereu acolo, chiar dacă nu li se arată întotdeauna celor care fac predicțiile.

6. Experiență

Cel care face predicția are experiență în domeniul specific al subiectului predicției? Un împlânzitor de lei poate anticipa dacă un leu va ataca sau nu mult mai corect decât aș face-o eu, prin prisma experienței sale. Poate face o treabă și mai bună dacă are experiența ambelor rezultate posibile (lei care nu atacă și lei care o fac).

7. Evenimente comparabile

Ai cum să studiezi sau să iei în considerare rezultate comparabile – nu neapărat identice – cu subiectul predicției? Ideal ar fi să te bazezi pe evenimente care sunt substanțial comparabile. Pentru a anticipa dacă un senator va fi împușcat de un bolnav mintal din public, cineva ar putea studia cazurile unor primari împușcați de atacatori nebuni, dat fiind că ar fi o situație substanțial asemănătoare, iar relația dintre personajele principale este similară. Se pot afla IPI din cazurile primarilor, pentru a vedea dacă se potrivesc predicției. Pe de altă parte,

studierea cazurilor de senatori împușcați de soții sau ale celor care s-au sinucis are slabe șanse de a contribui la succesul unei predicții despre atacul unui necunoscut asupra unui senator.

8. Obiectivitate

Persoana care face predicția este destul de obiectivă pentru a crede că orice rezultat e posibil? Cei care cred că nu e posibil decât un rezultat și-au completat deja predicția. Decizând să ia o decizie înainte ca toată gama de teste predictive să fie completată, aceștia s-au lovit de zidul propriei abilități intuitive. Cel căruia i se cere să anticipeze dacă un anume angajat va deveni violent, și crede că așa ceva nu se poate întâmpla niciodată, nu este alegerea potrivită pentru acea sarcină.

9. Implicare

În ce grad este persoana care face predicția implicată în rezultat? Mai simplu spus, cât de mult vrea să evite sau să exploateze rezultatul? Are vreun motiv să vrea ca predicția să fie corectă? Dacă ți-aș cere chiar acum să prezici dacă mâine o să mă trezesc târziu, nu vei pune la bătaie cele mai bune resurse predictive, pentru că nu-ți pasă. În schimb, dacă depinzi de mine ca să te duc la aeroport dis-de-dimineață, predicția ta va fi infinit mai precisă.

10. Replicabilitate

Poți testa practic subiectul exact al predicției, încercându-l, mai întâi, în altă parte? Când ți se cere să spui dacă apa dintr-o oală va fierbe când este încălzită, nu trebuie neapărat să încălzești *acea* apă ca să-ți îmbunătățești predicția. Poți testa subiectul, îl poți replica exact, încălzind mai întâi alt recipient cu apă. Este un experiment cu costuri mici pentru o predicție cu miză mare. În vreme ce, pentru majoritatea predicțiilor științifice,

replicabilitatea este piatră de temelie, în cazul predicțiilor cu miză mare asupra comportamentului uman este aproape inutilă. Nu pot testa dacă un angajat furios va împușca un inspector dându-i o armă și urmărindu-l.

11. Cunoștințe

Persoana care face predicția are cunoștințe *riguroase* despre subiectul predicției? Dacă nu sunt relevante și corecte, cunoștințele pot fi *Titanicul* despre care atâția au insistat că nu se poate scufunda, deoarece cunoștințele pot trece adesea drept înțelepciune. Dacă un director de corporație știe că cei mai mulți dintre autorii actelor de violență la locul de muncă sunt bărbați albi între 35 și 50 de ani, ar putea ignora comportamentul ciudat al unui angajat care „nu corespunde profilului”.

(În firma mea, folosim un instrument predictiv care asociază puncte valorice fiecăruia dintre aceste 11 elemente. Scara și gradațiile pot fi găsite în Anexa 5, alături de câteva exemple de predicții des întâlnite.)

Cel mai avansat concept de predicție trebuie să ajungă la decizia momentului în care va începe să se întâmple ceva. Predicția cutremurelor de pământ ne oferă un exemplu extrem: contrar credinței populare, există indicatori pre-incident credibili pentru cutremure. Problema este că IPI pot dura zeci de mii de ani și, din acest motiv, cutremurele rămân, în termeni umani, impredictibile. În termeni geologici, pe de altă parte, se poate spune că următorul cutremur în Los Angeles deja a început. În geologie, a numi ceva catastrofal nu înseamnă decât că evenimentul are loc într-un interval de timp îndeajuns de scurt încât să aibă sens pentru oameni. Nu mișcarea pământului este problema, pentru că pământul pe care stai se mișcă chiar în acest moment. Problema este caracterul brusc al mișcării.

În predicția comportamentului violent, un indicator pre-incident care are loc pe termen lung atrage întrebarea dacă merită să așteptăm până când întâmplarea devine o catastrofă sau încercăm să o detectăm la mijlocul drumului. Un atentat începe când este tras primul foc de armă asupra victimei sau când arma este scoasă, sau când este introdusă în sală, sau când e încărcată, sau când e achiziționată, sau când apare prima dată ideea asasinatului? Predicția trece de la știință la artă când îți dai seama că *indicatorii pre-incident sunt, de fapt, parte a incidentului*.

Când aplici acest concept oamenilor, vei vedea cum comportamentul este ca un lanț. De prea multe ori, privim doar legăturile individuale. Când întrebăm de ce s-a sinucis un om, cineva ar putea spune: „Era deprimat din cauza unor pierderi financiare serioase“, de parcă asta ar putea fi o explicație. Mulți oameni sunt deprimați din cauza pierderilor financiare serioase, dar nu se sinucid. Deși vrem să ne gândim la violență în termeni de cauză și efect, aceasta este, de fapt, un proces, un lanț în care rezultatul violent este doar o za. Dacă ar trebui să spui cum ți-ar reacționa un prieten dacă și-ar pierde slujba, n-ai spune: „O, s-ar sinucide“ decât dacă ar exista mulți alți IPI pentru suicid. Ai vedea pierderea slujbei ca pe o unică za, nu ca pe tot lanțul. *Procesul suicidului începe înainte de actul în sine*.

Același lucru este adevărat și în cazul omuciderii. Am putea încerca să explicăm o crimă folosind logica simplă cauză–efect (de exemplu: „A aflat că soția avea o aventură, așa că a omorât-o“), dar acest mod de a gândi nu ajută deloc predicția. La fel ca în cazul cutremurelor, violența este rezultatul unui proces început cu mult înainte ca bărbatul respectiv să se fi căsătorit.

Până aici, ai aflat o mulțime de lucruri despre predicțiile de succes, probabil mai mult decât ți-ai putea aminti ulterior cu ușurință. Și, totuși, nu e nevoie de nici un test de memorie, pentru că informațiile sunt deja în mintea ta. Știu asta pentru că de la început a venit din mintea ta. Aceste elemente ale predicției sunt aceleași pe care s-au bazat strămoșii noștri în lupta pentru supraviețuire. Dacă îți par niște noutăți este pentru că au fost, în mare parte, ignorate de civilizația occidentală. Simțim mai puțin nevoia lor, pentru că ne aflăm într-un punct al evoluției în care viața înseamnă mai puțin să prevezi riscuri și mai mult să le controlezi.

Înzestrați cu o inteligență superioară care să ne protejeze, am dezvoltat tehnologii extraordinare pentru supraviețuire. Cea mai importantă este medicina modernă; chiar dacă nu suntem mai puțin vulnerabili, este mult mai puțin probabil să murim din cauza unor răni. Tehnologia ne-a oferit capacitatea de a obține rapid ajutor, astfel că ne simțim rareori izolați în caz de urgență. Avem sisteme de transport care să ne ducă rapid la spital sau care să aducă rapid spitalul la noi. Cu toate astea, ne e mai frică azi decât ne-a fost vreodată și, în cea mai mare parte, este vorba de frica de ceilalți.

Pentru a ne elibera de ea pe cât de mult posibil, trebuie să ne recăpătăm abilitățile predictive înnăscute. În următoarele capitole, elementele de predicție și de intuiție despre care am discutat se vor întrepătrunde, în practică. Vei vedea că, la fel cum a-ți asculta intuiția nu e altceva decât descifrarea semnalelor pe care ni le dăm nouă înșine, anticiparea comportamentului uman nu este altceva decât interpretarea semnalelor pe care ni le dau alții.

7

PROMISIUNEA MORȚII

Omul este laș, pur și simplu. Iubește viața prea mult. Se teme de alții prea mult.

– Jack Henry Abbott

„Am să te omor.“ Aceste patru cuvinte au declanșat mai multe predicții cu miză mare decât orice altă frază spusă vreodată. Au provocat, cu siguranță, crize serioase de frică și anxietate. Dar de ce?

Poate avem impresia că numai un alienat mintal sau o persoană periculoasă s-ar putea gândi vreodată să ne facă rău, dar nu e deloc așa. O mulțime de oameni s-au gândit să-ți facă rău: șoferul mașinii din spatele tău, căruia i s-a părut că mergi prea încet, persoana care aștepta în spatele tău, la casă, să-ți găsești portofelul în geantă, persoana pe care ai concediat-o, iubitul pe care l-ai părăsit – tuturor le-a trecut prin cap vreo idee violentă. E adevărat, e oribil ca un om să se gândească să-ți facă rău, dar e inevitabil. Nu gândul e problema; expresia gândului este cea care ne provoacă anxietate și, de cele mai multe ori, asta e și ideea. Simpla înțelegere a acestui fapt te va ajuta să scapi de fricile nemotivate.

Cineva care ne-ar putea tulbura liniștea interioară, care ar putea rosti cuvinte atât de greu de retras, care ne-ar exploata

frica, căruia i-ar păsa atât de puțin, care ar ridica miza atât de sus, care s-ar coborî atât de jos – toate astea ne alarmează, și e normal.

Amenințările sunt coordonate ca niște soldați la ordin: provocați anxietate care nu poate fi ignorată. Surprinzător, desfășurarea lor nu e în totalitate o veste proastă. Evident, nu este bine când cineva amenință cu violența, dar amenințarea înseamnă, cel puțin pentru moment, că s-a gândit să recurgă la violență și a renunțat. Amenințarea înseamnă că, cel puțin pentru moment (și, de obicei, pentru totdeauna), preferă cuvintele care alarmează, în locul acțiunilor care rănesc.

Pentru un instrument de comunicare folosit atât de frecvent, amenințarea este prea puțin înțeleasă, dacă nu te gândești atent. Părintele care amenință cu pedeapsa, avocatul care amenință cu „acțiuni ulterioare“, șeful de stat care amenință cu războiul, fostul soț care amenință cu moartea, copilul care amenință că va face o scenă – toți folosesc cuvinte exact cu aceeași intenție: să provoace incertitudine.

Ordinea socială se bazează pe felul în care acordăm credibilitate unor amenințări, în vreme ce le neglijăm pe altele. Convingerea că mașina va fi ridicată dacă o lăsăm în cutare loc ne determină să căutăm alt loc de parcare, lipsit de acea amenințare. Faptul că nu credem că partenerul nostru glumeț chiar ne va omorî dacă întârziem la cină ne ajută să ne păstrăm căsnicia. Înțelegi, nu amenințările sunt problema, ci contextul.

De exemplu, dacă urmărești doi oameni care se ceartă, o escaladare a ostilității care în alt context te-ar alarma, faptul nu-ți declanșează nici un semnal de acest gen, dacă are loc între doi actori de teatru pe o scenă. Dimpotrivă, un comportament care în mod normal nu este alarmant, cum ar fi un bărbat urcând niște trepte, devine alarmant dacă bărbatul este un

spectator care urcă neinvitat pe aceeași scenă. Contextul este cel care dă un anume sens celor câteva trepte pe care le urcă.

Un singur cuvânt între două persoane apropiate, eventual fără sens pentru alții, poate exprima un mesaj puternic de dragoste sau o amenințare, în funcție de context. Contextul este legătura necesară care dă sens tuturor lucrurilor pe care le observăm.

Imaginează-ți un bărbat ajungând la muncă într-o dimineață. Nu intră pe ușa din față, descuiată, pe care ar intra cei mai mulți oameni, ci ocolește clădirea, îndreptându-se spre intrarea din spate. Când vede pe cineva în fața lui folosind o cheie ca să intre, fuge și prinde ușa înainte ca aceasta să se închidă la loc. Odată intrat, abia dacă răspunde când un coleg îi strigă:

– Șeful vrea să te vadă.

– Mda, și eu vreau să-l văd, spune omul încet.

Duce o geantă sport care pare prea grea ca să conțină doar haine. Înainte să meargă în biroul șefului, se oprește în vestiar, caută în geantă și scoate un pistol. Mai ia încă o armă din geantă și le ascunde pe amândouă sub sacou. Apoi pleacă să-și caute șeful.

Dacă ne-am opri aici, iar tu ar trebui să faci o predicție asupra comportamentului bărbatului pe baza a ceea ce știi, contextul ar completa povestea, pentru că o singură informație le poate schimba pe toate celelalte: bărbatul este polițist. Dacă ar fi fost poștaş, predicția ta ar fi fost diferită.

Deși contextul este cheia pentru anticiparea amenințărilor care vor fi duse la capăt, oamenii sunt, adesea, reticenți să-l pună înaintea celorlalte informații. Există chiar și experți care cred că identificarea și luarea în considerare a așa-ziselor cuvinte-cheie ajută la evaluarea amenințărilor. Se presupune că aceste cuvinte sunt semnificative prin simpla lor prezență, însă,

în practică, rareori lămuresc ceva. Cuvintele pe care le alege o persoană care creează comunicare sunt parte a acelei creații, dar sunt doar instrumentele, și nu produsul final.

Uită-te peste această listă de cuvinte:

OASE

BĂTUT

SMULGĂ

AVERTISMENT

SÂNGE

OMOR

MUTILÂND

Un entuziast al metodei cuvintelor-cheie ar primi o mulțime de semnale de alarmă dintr-un singur paragraf care conține cuvintele *omor*, *sânge* și *mutilând*, dar crezi că produsul final merită să ne îngrijoreze?

Tot drumul, frigul mi-a intrat adânc în oase. Vântul a bățut atât de tare, încât credeam că o să smulgă acoperișul. Și vă mai dau un avertisment: nu mergeți în excursie cu rudele. Nu s-o face sângele apă, dar să încerc să-mi omor plictiseala ascultându-l pe unchiul Harry mutilând niște bancuri și așa răsuflata a fost prea mult.

Acum uitate alte cuvinte și contextul în care apar:

ORDINE

FLORI

FRUMOASE

MINUNAT

Pune-ți treburile în ordine și cumpără niște flori frumoase, pentru că Dumnezeu mi-a poruncit să te duc într-un loc minunat, unde de-abia te așteaptă.

Iată o scrisoare pe care am evaluat-o odată pentru o clientă:

Când ne-am plimbat ieri, grația diafană a trupului tău mi-a dat fiori. Fumusețea ta mă face să apreciez toate celelalte frumuseți, a unei flori sau a unui pârâu. Câteodată nu-mi pot da seama unde te termini tu și unde începe frumusețea naturii și tot ce vreau e să-ți simt trupul și să-ți împărtășesc dragostea.

Contextul este cel care face povestea din această scrisoare atât de alarmantă: a fost trimisă de un bărbat de 50 de ani fiicei de 10 ani a unei vecine (omul s-a mutat imediat după ce l-am chestionat; acum este închis pentru o infracțiune predictibilă: propuneri repetate de relații sexuale adresate unei minore).

Un SMS ca: „Bună, iubito, sunt eu“ poate comunica, de unul singur, o amenințare îngrozitoare, dacă este trimis de un fost soț de care femeia a încercat să fugă mutându-se în alt stat și schimbându-și numele.

Cum am mai pus, contextul este mult mai important pentru predicții decât conținutul, iar acest adevăr este corelat cu siguranța în moduri semnificative. De exemplu, în timp ce scriu această carte, mă aflu în Fiji, unde, din când în când, cineva e ucis de un lucru pe care cei mai mulți dintre noi nu-l considerăm periculos: o nucă de cocos. Dat fiind că mulți cocotieri sunt foarte înalți, iar nucile foarte mari, dacă îți cade una în cap impactul este comparabil cu cel al unei bile de bowling aruncate de pe o clădire cu patru etaje.

Putem prevedea pericolul acelei nuci? Categorie, într-o mulțime de feluri, dar a le identifica ar însemna să evaluăm toți factorii care influențează momentul în care va cădea o nucă de cocos. S-ar putea să fiu nevoit să mă cațăr în copac, să testez rezistența cozii nucii, să iau în considerare lucruri ca umiditatea și densitatea fibrelor, greutatea nucii etc. Aș putea măsura viteza vântului și frecvența cu care au căzut recent nuci similare din copacii din apropiere. Și, totuși, până la urmă, nu există decât un singur indicator pre-incident practic. Este sunetul pe care-l face o nucă de cocos căzând printre ramurile și frunzele uscate. De cele mai multe ori, acest avertisment vine prea târziu pentru a fi exploatat. Cu alte cuvinte, ar putea fi ultimul sunet pe care îl aude cineva. Așadar, există vreo modalitate de a evita un asemenea rezultat mortal?

Da, există, dar nu sunt nevoit să stau la baza unui copac întrebându-mă asta în timp ce o nucă de cocos cade în capul meu. De vreme ce rezultatul se întâmplă numai în contextul foarte limitat în care m-aș afla sub un cocotier, pot evita complet riscul... pur și simplu, stând în alt loc. La fel, putem evita riscuri care sunt inerente doar anumitor situații. Nu suntem obligați să traversăm, sfidători, teritoriul unei bande violente, sau să purtăm Rolexul într-o excursie în Rio, sau să rămânem într-o relație violentă. Contextul poate fi, de unul singur, un termen predictiv al riscului.

Contextul poate fi și un garant credibil al siguranței. Am predat un curs de drept penal la George Washington University, unde am rugat cinci studenți să se gândească la cele mai înfiorătoare și mai convingătoare amenințări cu moartea pe care și le puteau imagina și să mi le transmită. Urma să le evaluez și să determin seriozitatea fiecăreia dintre ele.

Primul student s-a ridicat și a spus:

– E ironic că ați ales să desfășurați acest experiment chiar în seara asta și mi se pare incredibil că m-ați ales fix pe mine primul, pentru că, de fapt, chiar plănuiam să vă ucid. Când am văzut ce urma să predați azi, am împrumutat, mă rog, *am luat* pistolul fratelui meu. Îl am aici, în geantă.

A ridicat servieta și a înclinat-o într-o parte și în cealaltă, ca să putem auzi că, într-adevăr, conținea ceva greu.

– Mai întâi, m-am gândit să vă împușc în drum spre mașină, dar m-am hotărât s-o fac aici, în sală. Date fiind tema cursului și faptul că sunteți expert în amenințări, uciderea dumneavoastră va intriga lumea și îmi va aduce atenție pentru mult timp de-acum înainte.

A privit în jur, către ceilalți studenți, unii dintre ei părând destul de neliniștiți.

– Cine nu vrea să fie martor la ce urmează ar trebui să iasă acum.

A întins încet mâna spre geantă, timp în care eu am spus:

– Următorul!

Iar el s-a așezat. Le spuseseam că voi putea anticipa corect seriozitatea și efectul fiecărei amenințări și asta se și întâmplase. Pentru că tot ceea ce spuneau sau cum o spuneau nu avea nici o relevanță. Din moment ce eu le cerusem să mă amenințe, contextul – nu conținutul – dicta evidența: nici una dintre amenințări nu avea să fie urmată de fapte.

Dar, pentru că majoritatea oamenilor au prea puțină experiență în ceea ce privește amenințările cu moartea și pentru că, de obicei, cred (greșit) că o amenințare cu moartea este automat diferită de toate celelalte feluri de amenințări, cuvintele provoacă, de regulă, o frică exagerată. De fapt, amenințarea cu moartea este una dintre cele mai improbabile să fie duse la capăt.

Primul pas spre a decide ce cuvinte anume prevestesc pericolul este să înțelegem ce sunt și ce nu sunt amenințările. O amenințare este declararea intenției de a face rău, punct. Nu exprimă condiții, alternative, căi de ieșire. Nu conține cuvinte ca *dacă*, *dacă nu*, *până când*. Frazele care conțin aceste cuvinte nu sunt amenințări; sunt intimidări, iar între cele două există o deosebire importantă.

Intimidarea presupune declararea unor condiții ce trebuie îndeplinite pentru a evita un rezultat neplăcut. De exemplu, „O să dau foc sediului, *dacă* nu sunt promovat“ este o intimidare, nu o amenințare, pentru că oferă o condiție care poate evita finalul nedorit. În cazul intimidării, motivul se află chiar în propoziție, iar rezultatul dorit de autor este limpede. „*Dacă nu-ți ceri scuze, te omor*“ (vorbitorul pretinde scuze). „*Dacă mă concediați, o să vă pară rău*“ (vorbitorul vrea să-și păstreze slujba).

Aceste declarații se deosebesc radical de amenințări, deoarece joacă rolul unor manipulări cu miză mare. Vorbitorul vrea să i se îndeplinească condițiile – nu vrea să provoace răul. În cazul amenințărilor, dimpotrivă, nu sunt oferite condiții, de obicei, pentru că vorbitorul nu prea vede multe alternative. Astfel, amenințările sunt, mult mai probabil, urmate de violență, decât intimidările. Un alt pont: amenințările care sunt mișcări de închidere a jocului – cele introduse târziu în controversă – sunt mai serioase decât cele folosite devreme. Asta pentru că amenințările folosite devreme reprezintă mai degrabă un răspuns emoțional imediat, spre deosebire de decizia de a recurge la violență.

Ca instrument de comunicare, amenințarea este cu adevărat similară promisiunii (deși promisiunile sunt ținute mult mai des). În cazul unei promisiuni, dacă judecăm că vorbitorul e sincer, mai departe decidem probabilitatea ca el să se țină de

cuvânt în timp. Cineva poate promite ceva astăzi, dar să se răzgândească mâine. Amenințările sunt, adesea, rezultatul emoțiilor și, pentru că emoțiile sunt efemere, de multe ori cei care recurg la amenințări își pierd hotărârea cu timpul. Amenințările și promisiunile deopotrivă sunt ușor de afirmat și greu de realizat.

Și promisiunile, și amenințările au rolul de a ne convinge de o intenție, dar amenințările ne conving, de fapt, de o emoție: frustrarea. Amenințările îl trădează pe autor, dovedind că nu a reușit să influențeze evenimentele în alt mod. Cel mai adesea, ele reprezintă disperarea, nu intenția. Nici amenințările, nici promisiunile nu sunt garanții, contracte, și nici măcar angajamente; nu sunt decât cuvinte. (Garanțiile oferă posibilitatea unei compensații, dacă o promisiune nu este respectată. În cazul contractelor există niște costuri ale încălcării promisiunii. Oamenii care își iau angajamente au un cost personal, dacă nu reușesc să își îndeplinească promisiunile, dar cei care folosesc amenințări au găsit cea mai ieftină formă de promisiune, cea pe care ceilalți chiar speră să nu și-o respecte.)

Deși n-ai spune, după reacțiile de care au parte frecvent, amenințările sunt rareori proferate dintr-o poziție de forță. Oricâtă forță ar avea, aceasta derivă din frica pe care o inoculează victimei, deoarece frica este moneda de schimb a agresorului. Acesta câștigă din incertitudinea victimei, dar, odată cuvintele spuse, el trebuie să se retragă sau să avanseze și, la fel ca restul oamenilor, speră să-și păstreze demnitatea, oricare ar fi direcția.

Felul în care răspunde cineva la amenințări determină dacă acestea vor fi instrumente utile sau simple vorbe. Astfel, ascultătorul, și nu vorbitorul, este cel care hotărăște câtă forță va avea o amenințare. Dacă ascultătorul pălește, începe să tremure și imploră iertarea, tocmai a transformat amenințarea

sau intimidarea în aur. Dimpotrivă, dacă pare neafectat, nu rămâne decât tinicheaua.

Chiar și în cazuri în care amenințările sunt considerate serioase (și, deci, cer intervenții sau precauții serioase), ne sfătuim clienții să nu-i arate niciodată agresorului cât de importante îi par cuvintele, să nu arate niciodată că se tem.

În prezent, amenințările cu bomba sunt o tactică răspândită printre oamenii furioși. Este incredibil câtă frică poate provoca un singur apel telefonic; poate determina o întreagă organizație să evacueze o clădire, să suspende programul de lucru pentru restul zilei ori să adopte proceduri de securitate mai restrictive. Dar, ca să-l crezi pe cel care dă telefon, spunând: „Am pus o bombă care va exploda în trei ore“, ar trebui să crezi că persoana respectivă și-a asumat o muncă și un risc extraordinare, pentru a obține componentele bombei, apoi pentru a căuta o locație unde să fie sigur că nimeni nu va vedea vreodată ce face, apoi să asambleze bomba, după care să își asume riscul pierderii libertății sau a vieții în timpul instalării dispozitivului și, la sfârșit, să anuleze totul dând un avertisment telefonic.

Care ar putea să fie motivele lui pentru a suna și a spune ce a făcut? Oare sună pentru a salva niște vieți? N-ar fi mai ușor să salveze vieți amplasând bomba într-un loc unde nu ar fi oameni sau, pur și simplu, renunțând la idee?

Să facem un pas mai în profunzime: imaginează-ți o persoană care a construit și a amplasat o bombă, după care s-a răzgândit și a făcut o amenințare ca să se asigure că nimeni nu va fi rănit. Oare un astfel de sociopat neverosimil, nehotărât și disfuncțional, nu ți-ar da informații specifice, cum ar fi locul amplasării bombei?

Un alt motiv posibil pentru ca un terorist real să facă un apel de amenințare este ca să se asigure că primește credit pentru explozie, pentru că, după ce aceasta se întâmplă, alte persoane

sau grupări ar putea spune că au fost autorii. Doar persoana care a sunat înainte va fi, cu siguranță, creditată pentru explozie. Totuși, gândește-te la asta: dacă un terorist este atât de egomaniac, încât să vrea să se asigure că primește toată atenția pentru masacrul provocat de el, chiar s-ar sabota de unul singur dând timp poliției să găsească și să-i dezamorseze mândria și bucuria?

Dăm atâta credibilitate cuvintelor: „Am pus o bombă“, încât mă întreb adesea dacă am fi la fel de creduli în fața altor revendicări neverosimile. Dacă vreun anonim ar suna și ar spune: „Ascultă, am îngropat 1 milion de dolari cash în spațiul verde din fața clădirii“, ar da fuga afară toată lumea, de la CEO până la recepționistă, și s-ar apuca să răscolească spațiul verde?

Dar atunci când autorul apelului se contrazice singur? Mai întâi spune că a plasat o bombă în hol, iar peste zece minute sună din nou și spune că, până la urmă, nu a pus nici o bombă în hol. Oprim căutarea și-i lăsăm pe toți să se întoarcă la muncă? Dar când aceeași amenințare cu bomba, pentru care am evacuat clădirea luni, se repetă marți și chiar și miercuri? În ce moment încetăm să tratăm autorii anonimi ai unor amenințări ca pe cele mai credibile persoane pe care le-am auzit vreodată, când, de fapt, aproape sută la sută din aceste apeluri sunt false? Răspunsul este: în momentul în care vom avea încredere mai mare în predicțiile noastre.

Căpătăm o asemenea încredere înțelegând cât mai mult posibil în legătură cu amenințările. De exemplu, dacă autorul amenințării este furios și ostil, apelul este, probabil, menit să producă rezultatul pe care și-l doresc cele mai multe amenințări: să provoace frică și anxietate. Cineva care vrea să își descarce furia la telefon folosind exemplificări violente („O să vă dezintegrați în mii de bucăți“) sau care este agitat și agresiv nu are comportamentul unui terorist real. Majoritatea adevăraților

teroriști merg pe ideea „o să te prind eu cândva“, sunt oameni răbdători care își pot amâna emoțiile pentru altă dată. Aceștia își exprimă furia aruncând lucruri în aer, nu prin apeluri telefonice ostile. Ca o ironie, cei care folosesc bombe nu au personalități explozive.

(Deoarece amenințările cu bombe nasc atât de multe probleme care țin de responsabilitatea angajatorului – de exemplu: *Ar trebui să evacuăm locul? Să le spunem angajaților despre amenințare, astfel încât să ia propriile decizii? Cum trebuie evaluate amenințările? Cine ar trebui anunțat?* –, firma noastră consiliază organizații și companii în ceea ce privește stabilirea politicilor de răspuns la amenințările cu bombă. La cele mai multe întrebări se poate răspunde dinainte, astfel încât cei vizați să nu orbecăie prin întuneric. Fără această abordare, deciziile critice sunt luate sub presiunea stresului, într-un moment de mare încărcătură. Ca în cazul oricăror altor amenințări, contextul este cheia. O amenințare primită la Olimpiadă, un eveniment cu încărcătură politică și care acaparează mare parte din atenția presei, va fi evaluată diferit față de aceleași cuvinte în cazul unui centru comercial.)

Unii dintre autorii amenințărilor sunt atât de dezorganizați, încât își schimbă amenințarea inițială sau lansează mai multe concepte alarmante unul după altul. Unii spun: „O să săriți în aer în cel mult o oră“, apoi: „Trebuie să fiți uciși“, după care: „Va veni și ziua voastră, vă promit!“ Noi numim aceste amendamente „declarații de reducere a valorii“, iar cei care recurg la ele se dovedesc a fi mai interesați să-și verse furia, decât să avertizeze în privința unui pericol.

Lucrurile pe care le spun oamenii când îi amenință pe alții sunt intenționat șocante și alarmante. Victimele descriu adesea o amenințare pe care au primit-o drept „oribilă“ sau „diabolică“,

pentru că le proiectează în fața ochilor o imagine macabră. „O să te tai în mii de bucățele“ este o amenințare foarte răspândită. La fel și „O să-ți zbor creierii!“ Sunt nevoit să repet, însă, conținutul este mult mai puțin semnificativ decât contextul, iar alegerea cuvintelor alarmante spune, de obicei, mai multe despre intenția cuiva de a înspăimânta, decât despre intenția aceluiași de a răni. „O să-ți zbor capul“ sau „O să te omor ca pe-un câine“ poate, în funcție de context, să prezinte un pericol mai mic, decât un simplu „Nu mai suport!“

Și, totuși, cuvintele alarmante îi fac pe oameni să reacționeze prin adoptarea unei posturi defensive din punct de vedere psihologic. Chiar dacă lucrurile șocante sau bizare nu prezintă, de obicei, nici un risc real, incertitudinea riscului ne alarmează, iar asta determină apariția unei alte probleme: când suntem șocați sau neatenți ratăm exact puntea – percepția – pe care ar trebui să trecem pentru a putea anticipa corect desfășurarea unui eveniment.

În ultimii 30 de ani, am citit, auzit și văzut cele mai creative, macabre, scârboase și convingătoare amenințări. Am învățat că este important să reacționezi calm, pentru că, atunci când suntem speriați, încetăm să mai evaluăm informația rațional și începem s-o facem fizic.

De exemplu, o amenințare cu moartea comunicată printr-o scrisoare sau un apel telefonic nu are cum să reprezinte un pericol imediat, însă, cu toate astea, destinatarul va începe să se pregătească din punct de vedere fizic, de pericol: circulația sângelui crește spre extremități (pentru a-și folosi brațele și picioarele în luptă sau ca să fugă), se eliberează, în organism, un hormon numit cortizol (care ajută la coagularea mai rapidă a sângelui, în cazul apariției unei răni), acidul lactic încălzește mușchii (pentru a-i pregăti de efort), vederea se ascute, iar ritmul respirației și al inimii cresc, pentru a susține toate aceste

proces. Genul acesta de răspuns este valoros în cazul unui pericol real (ca atunci când Kelly s-a ridicat și a ieșit din apartament), dar, pentru evaluarea unui *viitor* pericol, calmul dă rezultate mult mai bune. Poți face asta răspunzând conștient la întrebarea: „Există riscul unui pericol imediat?” Corpul tău vrea să ignore întrebarea, dar, odată ce ți-o pui, vei putea să observi în voie ce se întâmplă.

Marele inamic al percepției și, în consecință, al predicțiilor precise, este părerea. Adesea, oamenii se mulțumesc cu foarte puțin, ca să li se pară că un lucru aparține unei categorii sau alteia. Observă un comportament ciudat și spun: „Tipul ăsta e nebun!” Părerile sunt categorisirile automate ca fiind ale unei persoane sau situații doar pentru că vreo particularitate îi este familiară observatorului (deci orice a însemnat acea particularitate înainte trebuie să însemne și acum). Familiaritatea este confortabilă, dar asemenea judecăți lasă cortina jos, împiedicând efectiv observatorul să vadă restul piesei.

Un alt caz în care oamenii încetează să mai perceapă informațiile noi este când judecă prematur vinovăția sau nevinovăția cuiva. Amintește-ți cazul femeii care era sigură că primea amenințările din partea bărbatului pe care îl dăduse în judecată. Povestindu-mi despre asta, ea mi-a pus la dispoziție anumite detalii care nu erau necesare povestirii (detalii pe care eu le numesc sateliți). Le-am perceput drept ce erau – informații prețioase –, dar ea nu le observa, pentru că deja se hotărâse asupra unui anume suspect, blocându-și, astfel, percepția.

Se poate întâmpla și invers, ca atunci când oamenii exclud un anume suspect de pe listă. Găsește satelitul în povestea lui Sally:

– Cineva mă terorizează și trebuie neapărat să aflu cine. Acum câteva săptămâni, o mașină a urcat dealul până în fața casei mele, iar cel de la volan a stat acolo și a privit fix ușa din

față. Am stins și am aprins lumina pe terasă și a plecat. După care au început telefoanele. O voce de bărbat spunea: „Ar trebui să te muți; nu e un loc prea sigur pentru o femeie singură. Nu acolo e locul tău.“ Noroc că l-am cunoscut pe Richard Barnes câteva zile mai târziu – e tipul căruia îi vând casa. Și știi ceva? Casa mea chiar e prea izolată pentru o femeie singură.

Care este satelitul, detaliul care nu e necesar? Numele celui căruia îi vinde casa.

– Povestește-mi despre Richard Barnes.

– A, n-are nici o legătură. E doar tipul care-mi cumpără casa, dar zici că mi l-a trimis Dumnezeu. Într-o zi, am ieșit la cutia poștală și l-am văzut făcând jogging și am intrat în vorbă. A spus, în treacăt, ce mult îi plac arcadele ferestrelor mele și, dintr-una într-alta, mi-a făcut o ofertă a doua zi după-amiază.

– Ce anume te-a speriat la telefoanele anonime?

– Mi-era teamă că poate cineva vrea să-mi facă rău, bineînțeles.

– Dar cel care suna ți-a spus să te muți. Mutarea ta n-ar servi nimănui care ar intenționa să-ți facă rău. Cui i-ar folosi mutarea ta?

– Nimănui. [Pauză] Cuiva care vrea să cumpere casa?

Știi deja ce urmează. Mai departe, discuția a relevat faptul că Richard Barnes locuia în suburbii, la mai bine de o oră de părtare, deci cum de făcea jogging în cartierul lui Sally? Știa detalii despre casa ei (ferestrele cu arcade) pe care le-ar fi putut afla doar dacă ar fi intrat pe aleea lungă până în fața casei. Sally își făcuse deja o părere care îl exclusese pe el ca suspect și, în consecință, nici măcar nu se gândea la el.

Aproape toate amenințările au ca scop să influențeze viitoare acțiuni, așa că eu le sugerez clienților să se întrebe cui i-ar folosi, dacă ar acționa așa cum ar acționa, crezând că

amenințările vor fi duse la îndeplinire. Adesea, calea aceasta dezvăluie identitatea agresorului.

O formă de intimidare des utilizată, rareori anonimă, este șantajul. În cazurile obișnuite de șantaj, cineva amenință că va dezvălui informații pe care le anticipează ca dăunătoare și se oferă să păstreze secretul, în schimbul unei compensații. Din moment ce ținta amenințării – și nu cel care amenință – va decide ce valoare are respectiva amenințare, felul în care va reacționa va da și prețul.

Proverbialul șantaj este, de fapt, o intimidare, deoarece conține cuvintele *dacă, dacă nu, altfel, până când*: „Dacă nu-mi dai zece mii de dolari, o să-i spun soției tale că ai o aventură“. Cel mai bun răspuns: „Așteaptă o clipă, să o chem pe soția mea la telefon și îi poți spune chiar acum“. O astfel de reacție transformă amenințarea din aur în tinichea. Dacă poți convinge un șantajist că amenințarea lui te lasă rece, în cel mai rău caz ai obținut o poziție mai bună de negociere. În multe cazuri, ai putea chiar neutraliza întreaga problemă.

Dimpotrivă, o reacție supusă sau rugămințile îi cresc șantajistului valoarea amenințării. Răul pe care amenință șantajistul că îl va provoca poate fi atât de greu de suportat de către victimă, încât acesteia i se pare că merită să plătească tăcerea. Adesea, o astfel de reacție netezește drumul spre repetarea amenințării ulterior, pentru că aceia care obțin o dată bani în urma unui șantaj se pot întoarce la „bancă“.

Sigur, unii oameni aleg să plătească șantajul, deși eu recomand asta foarte rar. În afară de ceea ce eu numesc șantaje legale (scrisori de la avocați care cer despăgubiri pentru pretențiile nejustificate ale vreunui client), puțini șantajști pot fi creditați că vor respecta termenii înțelegerii pe care ar

putea-o face. Cu alte cuvinte, negociezi un contract cu cineva legat de care nu te poți baza că îl va respecta.

Persoanele publice sunt, probabil, cel mai frecvent ținta șantajului și există câteva învățăminte de tras din experiențele lor. Într-un caz tipic, cineva deține informații potențial dăunătoare și cere să fie răsplătit pentru păstrarea secretului. Îmi amintesc de o tânără vedetă de film a cărei ascensiune spre celebritate a atras un apel telefonic din partea unui fost iubit cu mult tupeu, iubit de care nu mai auzise nimic de ani de zile. În cazul în care clienta mea nu-i plătea 50 000 de dolari, amenința că va dezvălui că făcuse un avort. Gândul că această informație ar fi putut deveni publică i-a provocat o stare de anxietate puternică, iar asta a crescut valoarea amenințării. Până să ajungă la mine, nu mai reușise să doarmă bine noaptea de o săptămână. Eu gestionez astfel de situații începând întotdeauna cu o evaluare organizată a amenințării. Am rugat clienta să facă o listă cu persoanele de a căror reacție, în urma dezvăluirii acelei informații, se temea.

– E ușor, mi-a spus ea. Părinții mei. Nu vreau să afle.

Am întrebat-o dacă nu i-ar putea suna chiar ea, să le furnizeze informația în felul ei, decât să trăiască cu spaima că ar putea afla în modul acela (sau dintr-un tabloid). I-am spus că este singura persoană din lume care poate determina valoarea acestei amenințări.

A dezvălui chiar ele informații dăunătoare este, pentru victime, o idee atât de radicală, încât cele mai multe persoane șantajate nici măcar nu o iau în considerare, dar, în zece minute, clienta mea a luat dificila decizie, și-a sunat părinții și a anihilat amenințarea. A terminat convorbirea telefonică vizibil ușurată și mai puternică.

– Am venit aici dispusă la orice l-ar fi oprit să dezvăluie acel secret. Acum nu mai vreau să fac absolut nimic, pentru că nu-mi pasă ce-o să spună.

(Clienta mea nu a plătit nimic, iar bărbatul nu a dezvăluit, oricum, informația. Am câteva cazuri identice în fiecare an.)

Șantajul este o infracțiune de ocazie, comisă, de obicei, de amatori care tind să abordeze, mai întâi, cea mai ocolitoare rută: „Știi, te-am văzut aseară la Premiile Emmy și te simțeai atât de bine și-așa... Și câștigi atât de mult, iar eu am avut un an groaznic cu banii și mă gândeam cât de bine arătai în pozele alea pe care le-am făcut atunci în Mexic...” Pentru că șantajul este oarecum jenant pentru un începător, ar vrea ca victima să intervină și să-i ușureze treaba spunând ceva de genul: „Te ajut cu cea mai mare plăcere cu niște bani, dar mă întrebam cum aș putea recupera pozele acelea. Nu mi-ar plăcea să devină publice.”

Victima încearcă, adesea, să-l mulțumească pe șantajist, dar aceste eforturi nu fac altceva decât să-i dea ocazia de a-și păstra aparențele nemeritate ale decenței. Le sugerez clienților să-l oblige pe șantajist să-și recunoască ticăloșia, ceea ce îl va pune în defensivă. Nu-l lăsa doar să flirteze cu propria josnicie – fă-l să o ia de nevastă rostind cuvintele acelea hidoase. Le cer victimelor să repete: „Nu înțeleg unde vrei să ajungi” până când șantajistul spune clar ce vrea. Mulți șantajişti n-o pot face și ori se împleticesc în jurul problemei, ori abandonează cu totul ideea proastă. Fă-l să declare explicit șantajul și vei ști și dacă este împins de lăcomie sau de răutate, iar asta deschide o hartă a rezultatului pe care și-l dorește.

Deși este foarte greu uneori, este important să fii politicos cu șantajistul, pentru că ar putea fi inclusiv în căutare de justificări pentru a-și duce amenințările la capăt. Unui amator nu-i vine ușor să se coboare atât de jos și, poate ți se pare greu de crezut, este într-o poziție foarte vulnerabilă din propriul punct de vedere. Nu interpreta asta ca pe vreo compătimire din partea mea – doar că e mai bine să nu-l ataci emoțional, pentru că furia i-ar conferi putere.

Adesea, victimelor șantajului comis de cineva cunoscut li se pare greu de crezut că respectivul chiar își va pune în practică amenințarea. Poți face propriile predicții cu privire la ce va face, dar, pentru a economisi timpul oricărui cititor care s-ar putea afla într-o astfel de situație, țin minte: șantajistii motivați doar de răutate sunt mai predispuși să ducă la capăt o amenințare decât cei motivați de lăcomie. Oricum, cu cei motivați de răutate este, de obicei, atât de greu de negociat, încât le sugerez clienților să nici nu încerce. Un alt sfat: e mai probabil ca aceia care spun clar ce vor încă de la început să pună amenințarea în practică, decât cei care ocolesc subiectul.

Când amenințarea de orice fel include referințe neclare la ce urmează să se întâmple, cum ar fi: „O să-ți pară rău“ sau: „Nu te juca cu mine“, e mai bine să întrebi direct: „Ce vrei să spui?“ Întreabă ce anume urmează să facă șantajistul. Elaborarea ideii va fi aproape întotdeauna mai slabă decât insinuările. Pe de altă parte, dacă explicația comentariului este o amenințare explicită, mai bine afli de la început, decât să ai, mai târziu, incertitudinea ei.

Unul din cele mai bune exemple despre cât de puternic poate fi contextul apare în evaluarea amenințărilor la adresa persoanelor publice. Presupuneri corecte în alte situații sunt, aici, complet eronate. De exemplu, în situații interpersonale (vecin, prieten, soț) o amenințare tinde să crească probabilitatea apariției violenței, erodând calitatea comunicării și intensificând frustrarea, dar exact aceeași amenințare adresată unei persoane publice nu prevestește nicidecum violență.

Și, totuși, un mit stăruitor spune că aceia care amenință celebritățile sunt cei care le vor răni, cel mai probabil. De fapt, este mult mai puțin probabil ca aceia care amenință direct persoanele publice să le facă rău decât cei care comunică în alte moduri nepotrivite (iubire maladivă, adorație exagerată, teme

refuzului, convingerea că o relație e „menită să fie“, planuri de călătorie sau întâlniri, convingerea că celebritățile TV le datorează ceva etc.). Amenințările directe nu sunt un indicator pre-incident credibil în America, așa cum demonstrează faptul că *nici măcar un singur atacator de succes al unei persoane publice, în epoca media, nu și-a amenințat mai întâi victima în mod direct.*

Dacă amenințările comunicate direct victimelor celebre nu prevestesc violența, cele adresate unor persoane obișnuite sunt mai serioase. Persoana care anunță poliția că un văr sărit de pe fix a spus că îl va împușca pe guvernator furnizează informații foarte prețioase. Asta pentru că amenințările transmise altcuiva decât victimelor nu sunt atât de probabil a fi motivate de intenția de a speria victima. Deși inclusiv acestea sunt foarte rare luate în considerare, amenințările transmise altor părți ar trebui raportate întotdeauna poliției.

Mitul conform căruia cei care atacă persoane publice mai întâi își vor amenința victimele i-a determinat pe mulți să concluzioneze, în mod eronat, că acele comunicări neobișnuite care nu conțin amenințări nu sunt semnificative. De fapt, e fix invers. Persoanele publice care ignoră scrisorile nepotrivite doar pentru că nu conțin amenințări vor rata fix comunicările cele mai relevante pentru siguranța lor.

Ideea că prezența unei amenințări reduce riscul, iar absența ei îl crește este greu de conceput, probabil pentru că este oarecum contraintuitivă, dar este adevărată, și nu este singurul lucru surprinzător legat de amenințările la adresa celebrităților.

De exemplu, deși amenințările anonime cu moartea provoacă un înalt grad de îngrijorare, acestea prevestesc un pericol mai mic, decât amenințările revendicate. Cei care trimit amenințări anonime sunt mult mai puțin predispuși la acțiune directă decât cei care semnează cu numele lor real. Există

câteva motive convingătoare pentru care lucrurile stau așa. Agresorul care își dă numele nu încearcă să evite luminile rampei, ci, mai degrabă, le caută. Astfel, se aseamănă mai mult asasinilor care rămân în picioare pe scena crimei și spun: „Eu am făcut-o“.

Cu toate astea, polițiștii au fost dintotdeauna intrigați de amenințările cu moartea anonime și indiferenți față de cele semnate. Dat fiind că polițiștii au de-a face, de obicei, cu suspecți care încearcă să evite identificarea, când dau peste unul care se identifică singur, răspunsul obișnuit este: „Țipul ăsta n-ar face niciodată așa ceva – uite, s-a semnat chiar aici!“ Raționamentul este că, dacă expeditorul ar intenționa să-și pună amenințarea în practică, arestarea ar fi ușoară. Această abordare ignoră faptul că atacatorii reali ai unor persoane publice au încercat rareori să evite arestarea. Înțelegerea greșită a amenințărilor anonime de către polițiști rezultă din diferențele dintre un asasin și aproape orice alt gen de infractor. Cine și-ar mai plănui infracțiunea în așa fel încât să se asigure că va fi prins? Cine ar mai spera că actul său va fi înregistrat de camere?

Pentru infractorii mijloacelor de comunicare moderne, mai ales pentru un asasin, aceasta este descrierea crimei perfecte, și câțiva oameni își vor dedica viața încercării de a o comite. E puțin probabil să te găsești vreodată în fața unui asasin, bineînțeles, dar fii convins că vei întâlni oameni la fel de dedicați, oameni care refuză să renunțe.

8

PERSEVERENȚĂ, PERSEVERENȚĂ

Asta se întâmplă când ești supărat pe oameni. Îi faci parte din viața ta.

– Garrison Keillor

În America, perseverența e cam ca pizza: n-am inventat-o, dar ne-am însușit-o până la capăt. Le promitem copiilor noștri că perseverența le va fi răsplătită. O tratăm ca pe un atribut al succesului și îi felicităm pe cei care stăruie împotriva oricăror șanse. Totuși, când perseverența este nedorită, aceiași oameni pe care i-am lăudat ne pot distruge viețile. Puține situații sunt mai complicate decât cele în care ai de a face cu oameni care nu vor să renunțe. Încercăm să anticipăm ce urmează să facă, ne temem că s-ar putea înfuria sau că ar deveni periculoși și ne stoarcem mințile în căutarea unor strategii care să-i facă să înceteze orice se simt ei obligați să continue.

Imaginează-ți că ți s-ar fi întâmplat ție asta, în locul unui client de-al meu: tu și soția participați la un seminar și o cunoștință vi-l prezintă pe Tommy, un tânăr activ, stilul de student de universitate cu pretenții. Când află de viitoarea extindere a agenției voastre de turism, tânărul este cuprins de entuziasm.

Această întâlnire întâmplătoare n-ar trebui să sune ca începutul unui coșmar, dar exact asta a fost pentru Mike Fedder și soția lui, Jackie. Printre altele, Tommy le-a împărtășit câteva dintre ideile lui legate de industria turismului:

– Dintotdeauna m-au interesat pachetele turistice neconvenționale și este evident că lumea se îndepărtează de zona hotelurilor mari, îndreptându-se către camping, rafting și drumeții. Am câteva idei de pachete care sunt convins că ar dubla vânzările oricărei agenții. Doar că încă n-am găsit partenerii potriviți să le pun în practică.

Le-a povestit soților Fedder despre vânzarea pachetelor de vacanță tată—fiu prin publicitatea destinată listelor făcute de cluburile din ligile de juniori.

– Lucrez cu câteva dintre aceste echipe, iar părinții investesc mult timp pentru copiii lor, așa că, evident, ar vrea să investească banii în activități plăcute. Ligile sunt bine organizate, deci pachetele ar putea fi oferite prin intermediul newsletterelor sau la întâlnirile cu părinții. Ca să nu mai spun că poți lua un tată dintr-un grup și să-i oferi stimulente pentru înscrierea altora.

Jackie i-a spus lui Tommy că îi place ideea de familie, Mike a spus că i se pare interesant, „Noapte bună!“, „Noapte bună!“ și asta a fost tot.

Două zile mai târziu, Tommy l-a sunat pe Mike la agenția sa de turism cu 75 de angajați. Luase numărul de la femeia care le făcuse cunoștință și acum voia să continue „discuția de afaceri pe care am început-o“. Voia „doar o întâlnire scurtă“.

– Aș putea trece azi pe la tine. Nu-mi trebuie decât zece minute. Promit!

Ca să nu-i rănească sentimentele, Mike a fost de acord.

– La două?

– La două.

La ora două, Mike era într-o convorbire telefonică, așa că lui Tommy i s-a cerut să aștepte câteva minute. Părea puțin încurcat de situație:

– Credeam că a rămas să ne vedem la ora două.

– A, da, scuze, pregătesc o excursie de 40 de persoane în Africa... *De ce oare mă justific în fața tipului ăstuia?* s-a întrebat Mike.

Bună întrebare!

Cele zece minute cerute de Tommy s-au transformat în douăzeci. Adunase niște materiale legat de ideea lui și era chiar impresionant – nu atât calitativ, cât cantitativ; era evident că depusese ceva efort.

– Alaltăseară, cum chiar ne-am implicat în toată ideea asta, am început să mă gândesc... a spus Tommy și apoi vizita lui în trecere a devenit o propunere formală: avea să-și ia un concediu (de unde? Mike nu auzise niciodată unde lucra Tommy) și să organizeze niște pachete tată-fiu pentru parcul Yosemite. Dacă nu aveau succes, Mike nu trebuia să plătească nimic, iar dacă reușeau, Tommy ar fi primit un procent.

Când Mike i-a spus că nu lucrează, în mod normal, cu agenți din afara firmei, Tommy i-a spus că înțelege:

– M-aș putea alătura echipei cu program întreg.

Mike i-a spus că nu avea nici un loc liber, iar Tommy a replicat:

– Ei, pot începe așa și oficializăm noi situația când se eliberează ceva.

Perseverent, s-a gândit Mike. *Semnul succesului*. Într-adevăr, era un semn, dar nu al succesului. Era refuzul de a accepta un „nu” drept răspuns, un semnal clar de probleme în orice context.

Trecuseră deja 40 de minute:

– Uite, Tommy, s-ar putea ca Marlene, cel mai bun agent al meu, să plece în următoarele câteva luni – se căsătorește. Dacă se întâmplă asta, te sun și ne putem gândi din nou la planul tău.

Tommy era dezamăgit că nu obținuse un rezultat mai concret, dar a spus că va ține legătura, pentru a căuta moduri de a trece „la următoarea etapă”.

A sunat peste o săptămână și l-a întrebat pe Mike dacă a luat vreodată decizie. (În legătură cu ce?)

– Nu s-a schimbat nimic, Tommy. Marlene și logodnicul ei nu au stabilit încă o dată.

Și hai, bine, hai, că am treabă.

Tommy a încheiat spunând:

– Bine, atunci, salut-o pe Jackie.

Acest apel a oferit câteva indicii despre încă o caracteristică a celor care nu renunță: proiectarea asupra altora a unor angajamente care nu au fost exprimate și nu există.

A doua zi, Marlene, un pic ezitantă, l-a întrebat pe Mike dacă are un prieten pe nume Tommy. Sunase și se interesase despre planurile ei de căsătorie! Întrebuse dacă avea „măcar o estimare” a datei când va pleca, pentru că „eu și Mike încercăm să trecem la următoarea etapă”.

În mai puțin de cinci minute, Mike vorbea cu Tommy la telefon:

– Uite, ești un puști simpatic, știu că ești foarte încântat și nerăbdător să începi afacerea, dar trebuie să-ți fie clar: *dacă* vom dori vreodată să-ți preluăm ideea și *dacă* se potrivește cu planurile noastre, o să te sun. Nu e nevoie să mă mai cauți și chiar nu cred că trebuia s-o suni pe Marlene? Înțelegi?

Tommy nu a părut deloc descurajat:

– O, înțeleg foarte bine, îmi pare rău pentru confuzie. M-am gândit doar să-i cer o estimare, ca să mă pot pregăti de treabă, atâta tot, nu-i mare problemă. N-o s-o mai deranjez.

Părea că înțelesese, până când a adăugat:

– A zis în jur de opt săptămâni, așa că o să mă pregătesc pentru atunci.

– Ăăă, mda, uite, Tommy, nu te pregăti pentru nimic. Afacerile în turism nu sunt așa; nu știi niciodată ce se poate întâmpla. Sper să ne mai întâlnim, îți doresc mult noroc și îți mulțumesc din nou pentru sugestii.

În sfârșit, asta a fost. *Ce tip perseverent, s-a gândit Mike, dar sunt sigur că a înțeles mesajul.*

Peste vreo trei luni, în timp ce se întorcea de la masa de prânz, Mike a găsit trei mesaje de la Tommy pe robotul telefonului. *Domnul Perseverent.* Înainte să apuce Mike să-l sune, Tommy era din nou pe linie. Părea agitat:

– Am fost surprins, Mike, și nu în sensul bun – mai mult șocat. Când am sunat azi-dimineață, să reluăm legătura, mi s-a spus că Marlene a plecat de două săptămâni. Două săptămâni! Am avut o înțelegere, știi, așa că am fost cam dezamăgit. Nu-mi vine să cred că am pierdut două săptămâni prețioase! Sunt foarte hotărât să fac totul ca ideea asta să meargă și am investit o grămadă de timp, perfecționând lucrurile. Am ajuns departe. Sper că n-ai angajat pe nimeni în locul lui Marlene.

Lui Mike îi păru rău, pentru că era evident cât de mult însemna planul acela pentru el. Cum să facă să-l refuze mai blând?

– Păi, în primul rând, poziția lui Marlene nu s-a ocupat încă (*De ce i-oi fi spus asta?!*), dar, ăă... nu asta e ideea. Noi doi nu am avut nici o înțelegere. A fost doar o discuție.

– Mă rog, poate asta crezi tu că a fost, dar eu am pus suflet în treaba asta. Știi, am crezut că ai genul ăla de hotărâre necesară să te ții de o treabă începută, dar poate că nu-i așa.

O ieșire, s-a gândit Mike.

– Poate că nu, Tommy, așa că hai să cădem de acord să mergem fiecare pe drumul lui și să o punem pe seama experienței. Îmi pare rău că te-ai chinuit atât.

Și a închis telefonul.

A doua zi, Tommy a sunat din nou, de două ori, dar Mike nu l-a mai sunat înapoi. Unul dintre mesaje spunea că era urgent, dar ce poate fi urgent în privința cuiva pe care abia îl cunoști?

Tommy a mai lăsat încă cinci mesaje în săptămâna aceea, și Mike i-a împărtășit, într-un final, și soției toate întâmplările.

– Nu mi se pare că i-am dat ceva de înțeles, dar e evident că am spus sau am făcut ceva care i-a creat toate așteptările astea. Nu știu ce să-i mai spun și nu pot să-i ignor, pur și simplu, apelurile. Nu vreau să-l enervez.

– E deja nervos, a spus Jackie cu înțelepciune. S-a enervat în clipa în care nu i-am devenit cei mai buni prieteni și nu ne-am asociat cu el în afacere. Cred că orice i-ai spune n-ar fi înțeles așa cum vrei tu.

Jackie, ca mai toate femeile, avea mai multă experiență decât Mike în gestionarea insistențelor nedorite. Știa că „poate” este perceput uneori ca „sigur”, că „îmi plăci” poate fi luat drept „te iubesc” și că aceia care nu te aud nu te aud. Ajungi în punctul în care n-are nici un sens să tot încerci, când, de fapt, nu faci, astfel, decât să înrăutățești lucrurile, pentru că încurajezi atașamentul căutând detașarea.

Dacă Tommy își putea imagina un parteneriat de-o viață din aproape nimic, atunci ar fi putut interpreta un răspuns în cine știe ce sens nedorit. Contactul nu face decât să toarne gaz pe foc, iar Tommy era genul care n-are nevoie decât de o scânteie.

– Îl mai las o săptămână și, dacă nu încetează, o să-l sun și o să-i spun în față.

– Mike, dar i-ai spus deja, i-a reamintit Jackie. I-ai spus foarte clar să nu te mai caute. Ai spus „să mergem fiecare pe drumul lui”. Mie mi se pare destul de limpede.

Jackie avea dreptate. Dacă îi spui cuiva de zece ori că nu vrei să vorbești cu el, *vorbești* cu el – de nouă ori mai mult decât ai

vrut. Dacă îl suni înapoi după ce a lăsat 20 de mesaje, nu faci decât să-i arăți că îl costă 20 de mesaje ca să-l suni înapoi.

Două săptămâni n-a mai sunat, iar Mike se bucura că se terminase, în sfârșit. Dar, apoi, a mai apărut un mesaj: „Trebuie să vorbim urgent, imediat!” Mike a simțit că trebuia să pună capăt imediat situației. La fiecare pas, făcea predicții în privința reacțiilor lui Tommy, dar le făcea aplicând propriile standarde de comportament. Mike se gândea că a nu suna înapoi putea fi luat drept insultă, dar, cumva, a suna înapoi *insultând* ar fi îmbunătățit lucrurile, așa că exact asta a decis să facă.

– Care-i problema ta? Ești nebun? N-o să lucrăm împreună, punct. M-ai auzit? Ar fi trebuit să fie clar, dar nu ascuți. Nu vreau să mai discut despre asta cu tine, bine?

Tommy a reacționat într-un mod pe care Mike nu-l prevăzuse. A spus că a sunat doar ca să-și ceară scuze, pentru că voia să lase o ușă deschisă.

– Încă mai cred că putem da lovitura cu treaba asta într-o zi, a adăugat.

– Nu, Tommy, ar trebui să mergi mai departe. Dacă aud de vreo ocazie interesantă, o să te anunț (*O, doamne, de ce oi fi spus asta?*) Dar asta va fi ultima noastră convorbire, bine? Putem să ne oprim aici?

Mike întreba, nu comunica.

În sfârșit, în sfârșit, Mike credea că o scosese la capăt cu tipul ăsta. În seara aceea, i-a spus lui Jackie:

– Azi l-am sunat înapoi pe tipul ăla și, ce să vezi, nu voia decât să-și ceară scuze.

Jackie i-a răspuns:

– Foarte bine, sper că e ultima dată când ai vorbit cu el.

– Bineînțeles că e ultima convorbire. Și-a cerut scuze și am încheiat.

Până peste o săptămână, când a venit un plic Federal Express din partea lui Tommy. Conținea un mesaj prin care îl ruga pe Mike să semneze o scrisoare de recomandare, care l-ar fi ajutat pe Tommy la bancă.

Deși Mike o asigurase pe Jackie că aceea fusese ultima convorbire, a hotărât să răspundă cererii lui Tommy. Spre ușurarea lui, Mike a dat de un robot și a lăsat un mesaj: „Nu mă simt confortabil să semnez scrisoarea de recomandare pe care ai trimis-o, dar îți urez mult noroc“.

Oamenii care nu renunță au adesea mici rugăminți care par rezonabile, precum scrisoarea de recomandare a lui Tommy, dar adevăratul scop al acestui gen de cereri este cimentarea atașamentului sau găsirea unui nou motiv de contact. În câteva ore, Tommy a lăsat un mesaj pentru Mike: „Nu mă surprinde că n-ai avut curaj să vorbești direct cu mine. Știi, ți-ar fi luat mai puțin timp să semnezi scrisoarea aia decât ți-a luat să-mi lași mesajul ăla condescendent. Nu mă mir că ai o afacere în turism; toată lumea vrea să stea cât mai departe de tine. Te rog să-mi trimiți înapoi scrisoarea nesemnată.“

Din păcate, Mike aruncase deja scrisoarea. Acum, Tommy avea încă un os de ros.

A doua zi, încă un mesaj: „Nu trebuie să suni înapoi, m-am gândit să te informez că ești un nemernic. Vreau scrisoarea aia!“

A fost prea mult pentru Mike. A simțit că trebuia să treacă la acțiuni serioase. În asemenea situații, acesta este momentul în care se întâmplă ceva fascinant: agresorul și victima încep să aibă ceva în comun – nu mai vrea nici unul să renunțe. Agresorul este obsedat de obținerea unui răspuns, iar victima capătă obsesia de a opri cumva hărțuirea.

Ceea ce spune, de fapt, agresorul este: „N-o să-ți permit să mă ignori!“ Va apăsa buton după buton, până când unul dintre ele va provoca o reacție, iar, apoi, cât timp funcționează, va continua să-l

apese. Vina este, de obicei, prima, apoi hărțuirea, apoi insulta. Fiecare funcționează o vreme, apoi nu mai funcționează. Când victima participă la acest proces, amenințările nu sunt departe.

Dar Mike nu avea de gând să aștepte fără să facă nimic. A sunat-o pe cea care le făcuse cunoștință, i-a povestit tot ce se întâmplase și i-a cerut ajutorul:

– Poate reușești tu să-l faci să înțeleagă să mă lase în pace.

A doua zi, Mike avea în telefon trei mesaje de la Tommy, unul dintre ele lăsat la 2 dimineața: „Acum ai distrus una dintre cele mai bune prietenii ale mele, idiotule! Nu știu ce minciuni îndrugi despre mine, dar aștept scuze. Scrise. Consideră-l un preaviz.”

Peste două zile, alte mesaje, inclusiv unul în care Tommy spunea că va depune o plângere oficială, orice ar fi însemnat asta. Apoi altul care spunea: „O să fac câte 20 de rezervări false în fiecare lună la agenția ta. N-o să știi care e a mea și care nu. Așa o să înveți să nu mai faci promisiuni pe care n-ai de gând să le ții.”

Jackie l-a convins pe Mike să păstreze mesajele, dar altfel să le ignore. În săptămâna următoare a mai venit un mesaj care spunea că, dacă Mike suna să-și ceară scuze, Tommy ar putea accepta asta, „dar ne îndreptăm spre punctul în care scuzele nu vor mai fi de ajuns. Îmi place Jackie și îmi pare rău pentru toate necazurile pe care i le va pricinui încăpățânarea ta.”

Mike și Jackie au ajuns, în cele din urmă, în biroul meu, dându-mi să ascult mesajele. Deja fuseseră de două ori la poliție. Polițiștii îl vizitaseră pe Tommy și îi puseseră în vedere să înceteze, dar asta îl înrăise și mai tare. Pentru a înțelege tendința polițiștilor de a interveni direct, trebuie să recunoaștem că, în toate culturile lumii, rolul poliției este acela de a controla conduita. Poliția este instrumentul de constrângere al societății noastre, iar când oamenii au un comportament inadecvat, de la poliție ne așteptăm să-i oprească. De obicei, așa stau lucrurile,

cu excepția cazurilor când contactul cu poliția încurajează chiar comportamentul pe care ar trebui să-l descurajeze. Când nu a mai funcționat nimic, polițiștii i-au spus lui Mike să obțină un ordin de restricție, dar Jackie l-a convins să aștepte până după întâlnirea cu mine.

Așezat pe canapeaua din biroul meu, Mike a spus limpede că era la capătul răbdării. Voia să „trimit pe cineva“ să-l convingă pe Tommy să înceteze (chiar dacă asta nu funcționase când o făcuseră prietena lor sau polițiștii). Mi-a spus că voia să-i „explic lui Tommy cum stă treaba în termeni fără echivoc“.

I-am spus lui Mike că, pentru Tommy, nu există termeni fără echivoc.

– Dar, dacă știe că o să aibă probleme, e logic să se oprească, a argumentat Mike.

– Tommy nu a dat nici o dovadă de logică. El nu vorbește aceeași limbă ca noi, și nu-l putem învăța limbajul nostru folosind logica. Dacă ar fi fost rațional, n-ar fi avut comportamentul acesta de la bun început. Cu escrocii nu poți vorbi pe față.

Mike nu s-a lăsat:

– Nu vreau să creadă că poate să scape după ce m-a hărțuit.

I-a răspuns Jackie, înainte s-o fac eu:

– Dacă nu putem controla ce face, cu siguranță nu putem controla ce crede.

Am sugerat, cu acordul rapid al lui Jackie, că, dacă Mike nu ar mai răspunde, Tommy își va îndrepta, în cele din urmă, atenția în altă parte.

– Ar putea necesita ceva timp și răbdare și știu că nu-i ușor, dar efortul de a-l face să se răzgândească sau de a-l schimba este opusul a ceea ce îți dorești. Nu-l vrei mai bun – vrei să dispară. Nu-l mai vrei în viața ta. Există o regulă pe care o numim „provoacă și înfurie“. Cu cât relaționezi mai mult cu el – rău sau bine –, cu atât mai mult vor escalada lucrurile. Vezi tu, noi știm un secret:

acela că tu nu vei lucra niciodată cu el, nu vei fi niciodată prieten cu el și nu vrei să ai vreodată de a face cu el. Din moment ce nu-l va satisface nimic mai puțin de-atât, știm deja partea asta a rezultatului. Va fi dezamăgit și furios și va trebui să se descurce cu asta. Dacă vorbești cu el, orice spui devine o problemă. Singurul mod în care poți obține ceea ce îți dorești este să nu ai nici un fel de contact cu el. Abia atunci va începe să caute alte soluții la problemele lui, cu care tu oricum nu-l poți ajuta. Atâta timp cât obține o reacție din partea ta, atenția lui este distrasă de la propria viață. Dacă, dimpotrivă, nu-i mai răspunzi la mesaje, de fiecare dată când mai lasă unul, mesajul pe care îl primește înapoi este acela că poți rezista hărțuirii lui.

– Da, dar el nu se oprește niciodată.

Jackie a intervenit:

– Nu ai încercat încă acest „niciodată“, Mike. Nu ai încercat nici măcar două săptămâni.

Avea dreptate. Le-am explicat că, de fiecare dată când Mike l-a sunat înapoi pe Tommy ori a dovedit o reacție abia detectabilă la hărțuirea lui, nu a făcut decât să-l atragă.

– Cu fiecare contact, îi mai acorzi șase săptămâni.

Le-am explicat că aceleași concepte se aplică în cazul hărțuitorilor din dragoste care nu vor să renunțe, foștilor iubiți care nu vor să renunțe, angajaților concediați care nu vor să renunțe, tuturor întruchipărilor termenului „nu renunț“. Voiam ca Mike să înțeleagă că, deși Tommy era enervant, nu era unic.

L-am întrebat pe Mike ce credea că ar putea face Tommy în continuare.

– Habar n-am. De-asta am venit la tine.

Am așteptat.

– Probabil, o să mă mai amenințe cu ceva. (O predicție foarte precisă venind din partea cuiva care, cu o secundă mai înainte, nu avea habar.)

Mike a avut de-a face cu un gen de situație care, inițial, oferă două planuri de gestionare destul de diferite: (1) schimbă agresorul sau (2) schimbă felul în care acțiunile agresorului te afectează. În prima categorie sunt acțiuni ca avertismentele, contraatacurile, intervenția poliției și alte strategii gândite să controleze acțiunile cuiva. În a doua, sunt lucruri precum izolarea de pericol sau sursa neplăcerilor, evaluarea probabilității violenței și monitorizarea comunicărilor. În al doilea plan, limităm impactul care îi este permis situației, limitându-ne frica și anxietatea. Limităm, de asemenea, impactul asupra agresorului, lipsindu-l de reacția noastră.

În cazul nostru, am căzut de acord ca firma mea să pornească o verificare a lui Tommy, să evalueze toate mesajele și informațiile disponibile până în acel moment și să stabilească următorul plan de acțiune: Mike își va instala o altă mesagerie. Firma mea va verifica o dată pe oră vechea casuță vocală și îi va redirecționa toate mesajele, cu excepția celor de la Tommy. Vom analiza, evalua și păstra fiecare mesaj lăsat de Tommy. I-am asigurat pe Mike și pe Jackie:

– Între punctul în care ne aflăm acum și momentul în care Tommy va deveni violent, vor exista mai multe semnale de avertizare detectabile. Dacă va exista ceva care ne va da cel mai mic motiv să credem că ar putea trece dincolo de faza apelurilor telefonice, vă vom contacta imediat.

Impactul pe care îl are un agresor este unul dintre puținele lucruri pe care le poate controla o victimă și, din ziua aceea mai departe, apelurile lui Tommy nu au mai avut nici cel mai mic efect asupra lui Mike sau Jackie.

Până la urmă, Tommy a continuat să sune încă cinci săptămâni. A lăsat multe mesaje, inclusiv amenințări cărora lui Mike i-ar fi fost greu să nu le răspundă. Predicția lui Mike fusese că Tommy nu se va opri decât dacă cineva „l-ar fi obligat

să se oprească“, dar adevărul era exact opusul. Nu s-ar fi oprit decât dacă nimeni nu l-ar fi obligat s-o facă.

Acest caz ar fi putut fi foarte diferit. Mike și Jackie ar fi putut obține un ordin de restricție, ceea ce, de fapt, presupune să chemi pe cineva în judecată ca să te lase în pace și să păstreze distanța față de tine. Tommy ar fi continuat sau ar fi dat înapoi? Cine avea mai multe de pierdut: Tommy sau Mike și Jackie? A reacționat Tommy favorabil de fiecare dată când Mike a încercat să forțeze schimbarea comportamentului său (apelând la prietena lui Tommy sau trimițând poliția)? Ce ar fi însemnat un proces pentru justificarea propriilor acțiuni ale lui Tommy?

Cei care se trezesc în astfel de situații foarte frecvente, fie că este vorba de un fost iubit, de un fost angajat sau de cineva ca Tommy, se luptă cu opțiunile pe care le au, rareori înțelegând că a nu întreprinde nimic provocator este, de asemenea, o opțiune. Toți cunoscuții au o sugestie: „O să se oprească dacă îl suni înapoi. Nu vrea decât recunoaștere“, „Poate ar trebui să pui pe altcineva să-l sune să-i spună că ești plecată din oraș“, „Încearcă să-ți schimbi numărul, o să priceapă mesajul“. Există o dorință aproape irezistibilă de a face ceva dramatic ca răspuns la amenințări sau hărțuire, dar, adesea, aparența inacțiunii este cel mai bun plan. Sigur, asta nu înseamnă chiar să nu faci nimic; este un plan rațional de gestionare și o comunicare către agresor exact la fel de clară ca un contact direct. Această abordare este un adevărat test de răbdare și rezistență psihică pentru victime, dar este, de cele mai multe ori, cel mai rapid mod de a scăpa de hărțuire.

Felul în care un prieten de-al meu descrie cum abordează munca îmi oferă o analogie de valoare pentru gestionarea unor situații interpersonale: „Biroul meu are două sertare. Unul este pentru lucrurile pe care trebuie să le rezolv eu, iar celălalt este pentru lucrurile pe care le va rezolva timpul“. Timpul va rezolva și problemele celor care nu renunță.

Unii dintre acești oameni perseverenți suferă de iluzii patologice, a căror definiție explică foarte clar de ce nu renunță: o falsă convingere care nu poate fi zdruncinată nici măcar în fața unei dovezi clare contrare. Cei mai mulți hărțuitori, însă, suferă de ceva mai puțin decât iluziile patologice, ceva ce am putea numi percepție alternativă sau opinie irațională. Soluția pe care o caută aceștia nu este, de obicei, realizabilă, iar acești oameni sunt atât de tulburați pentru că problema originală de care se agată este văzută din perspectiva lor neobișnuită. Putem crede cât vrem că Mike nu i-a promis nimic lui Tommy, dar Tommy spune altceva. Își poate chiar baza sentimentele pe fapte obiective și pe afirmații care chiar au fost făcute.

Dar scopul urmărit și drumul ales sunt cele care îl relevă pe Tommy ca pe o persoană irațională. Profesorul Mary Rowe de la MIT este printre puținii reprezentanți ai mediului academic care au studiat aceste cazuri. Ea identifică drept semnal de avertizare „natura extremă a dorinței – de exemplu, dorința de control fizic și emoțional total al unei alte persoane, sau cea de control total al activității unei firme, ori cea de a concedia fără avertisment o altă persoană, ori acceptarea totală a unei propuneri“. Descrie, de asemenea, un „sentiment extraordinar de îndreptățire, ca în «*Trebuie să vorbească cu mine!*»... «*Șeful trebuie să mă lase să lucrez la proiectul acela!*» sau: «*Refuz să eliberez biroul!*»“

Când cineva își dorește un lucru irealizabil, cum ar fi supunerea totală în fața unei cereri nerezonabile, este momentul să oprim negocierile, pentru că este limpede că respectivul nu va putea fi satisfăcut. Dacă ne lăsăm atrași în discuții despre problema originală, ratăm esențialul. E ca și cum una din părți ar veni la negocieri cerând un milion de dolari, iar cealaltă parte ar fi pregătită să plătească cinci dolari sau nimic. În astfel de situații nu e nimic de negociat.

În unele cazuri, rezultatul dorit de cineva nici măcar nu poate fi determinat, cu atât mai puțin obținut. Ce l-ar fi mulțumit pe Tommy, spre finalul campaniei sale de hărțuire? Scuzele? Un parteneriat de succes cu Mike? Nu știu, și cred că nici Tommy nu știa.

Profesorul Rowe pune sub lupă imensul conflict intern al unor astfel de persoane, explicând că „nu vor, cu siguranță, să piardă, dar la fel de bine ar putea fi incapabili să reziste victoriei în înțelesul convențional, pentru că asta ar însemna că lupta s-a terminat“.

Desigur, nimic nu se termină până când nu ies toți participanții din ring și, atâta timp cât oamenii încearcă să-i schimbe sau să-i mulțumească pe agresori, lupta continuă. Cel mai adesea, teama de violență pândeste din umbră și îi face pe oameni să continue să încerce, dar oare Tommy avea să devină violent? Să-l analizăm în termenii celor patru elemente ale violenței (JACA):

Justificare percepută

Tommy s-ar fi putut simți provocat când Mike a sunat-o pe prietena lui, dar nu a demonstrat că s-a gândit că violența era justificată.

Alternativă percepută

Oamenii care puteau deveni violenți recunosc puține alternative sau chiar deloc, dar apelurile continue ale lui Tommy au dovedit că el avea mai multe alternative (amestecul în afacerile lui Mike, hărțuirea, amenințarea etc.).

Consecințe percepute

Cei care pot fi violenți simt că violența va avea pentru ei consecințe tolerabile sau chiar favorabile. Tommy nu a dat nici un semn că ar fi dispus să renunțe la libertate (o consecință

intolerabilă pentru el) devenind violent. Interesant, consecințele amenințărilor (inclusiv vizita polițiștilor) erau evident tolerabile.

Abilități percepute

Cei violenți percep că au abilitatea de-a folosi violența, dar Tommy nu a spus și nu a făcut nimic care să indice că ar simți asta.

Deși e de înțeles că victimele se simt confuze, majoritatea oamenilor care nu renunță sunt foarte predictibili. Poate pare prea facil să spui că vor continua până se vor opri, dar, în esență asta se întâmplă în marea majoritate a cazurilor – dacă nu sunt provocați. Pentru a anticipa cu acuratețe micile detalii de comportament de-a lungul drumului, trebuie să înțelegem limbajele îndreptățirii, atașării și refuzului. Mai presus de toate acestea, trebuie să vedem situația în contextul acestei culturi, care crede în mitul recompensării perseverenței. Cea mai veche versiune pe care am auzit-o cu toții este: „În America, oricine poate fi președinte“, când, de fapt, o singură persoană poate fi președinte, iar 240 de milioane nu. F. Scott Fitzgerald a spus despre perseverență ceva ce i-ar putea inspira pe toți cei ca Tommy: „Vitalitatea transpare nu numai din capacitatea de a persevera, ci și din capacitatea de a o lua de la capăt“.

Nici un alt grup social nu știe mai multe despre cum e să fii hărțuit cu insistență decât celebritățile. De la regina balului din oraș până la politicieni sau vedete internaționale, toți ne pot învăța ceva despre perseverență. O vedetă foarte cunoscută poate atrage sute de urmăritori, literalmente sute de Tommy.

Cei aflați în situația lui Mike și a lui Jackie se întreabă adesea cum ar fi să aibă resurse nelimitate pentru a influența, controla și pedepsi un hărțuitor. Își imaginează chiar cât de simplu ar fi totul, dacă ar avea de partea lor poliția, justiția și administrația

statului. Dar asta este o fantezie, pentru că, indiferent de cât de puternici ar fi susținătorii, pur și simplu, nu poți întotdeauna să controlezi comportamentul altor oameni.

Cazul cântăreței canadiene Anne Murray dovedește clar acest lucru. A fost urmărită ani de zile de un bărbat care a primit nenumărate sentințe judecătorești pe care le-a încălcat, care a fost arestat iar și iar și, în cele din urmă, trimis la închisoare pentru șase ani. Când a fost eliberat, judecătorul i-a ordonat din nou să o lase în pace pe Murray, dar, în primele luni de libertate, hărțuitorul a încălcat ordinul judecătoresc de peste 200 de ori.

John Searing, un bărbat de 36 de ani din New Jersey, agent de vânzări de materiale de artă, a fost la fel de perseverent în încercarea de a obține ce își dorea de la Johnny Carson. În 1980, a scris la emisiunea *The Tonight Show*, întrebând dacă l-ar putea lăsa să facă ceva ce își dorea de când era copil, să strige: „Iată-l pe Johnny!” în direct, într-o seară. În loc de răspuns, a primit o fotografie de-a lui Johnny Carson.

Cei mai mulți ar fi înțeles mesajul, dar Searing a continuat să le scrie. După un timp, am primit un formular tipizat din partea unui angajat, prin care îi mulțumea pentru propunere și îi explica, cu regret, că nu este posibilă. Searing a continuat să scrie. A trimis înregistrări cu el imitându-i pe Jimmy Stewart și pe Richard Nixon. Vocile lor celebre cereau același lucru: „Lăsați-l pe John Searing să strige «Iată-l pe Johnny!»”

Povestea a continuat multă vreme, timp în care Searing a trimis peste 800 de scrisori. Cei de la *Tonight Show*, având la activ zeci de ani de experiență cu expeditori de scrisori perseverenți, nu s-au alarmat. Nu au apelat la poliție ca să-l oprească. L-au sunat, totuși, pe John Searing să-l întrebe de ce era atât de important pentru el.

– Pentru că nimic nu e mai important în viață pentru mine, le-a spus el.

La scurt timp după acea convorbire, s-a întâmplat ceva incredibil: *The Tonight Show* a acceptat cererea pe care o ignorase de mai mult de 800 de ori. Searing a fost adus la Los Angeles, i s-a dat o cabină cu numele lui pe ușă și, ca într-un vis (visul lui), a fost condus în studio. L-a privit din culise pe Ed McMahon prezentându-l pe Johnny Carson cu faimoasa sintagmă: „Iată-l pe Johnny!“ „Și eu?“, a întrebat Searing. I s-a spus să aibă răbdare.

După prima pauză de publicitate, Johnny le-a povestit spectatorilor despre John Searing și sutele lui de scrisori și apoi Searing a fost prezentat Americii. A stat lângă faimoasa vedetă, la faimosul birou, în jur de șase minute, explicând de ce a fost atât de insistent și ce înseamnă toate astea pentru el. Carson i-a arătat lui Searing microfonul și a mers în spatele cortinei. Lui Searing i s-a înmănat o foaie de pe care el a citit cu entuziasm:

– Din Hollywood, *The Tonight Show* cu Johnny Carson. Sunt John Searing, alături de Doc Severinsen și de Orchestra NBC și vă invit să-i urmăriți pe Johnny și pe invitații săi: Danny DeVito; de la grădina zoologică San Diego, Joan Embery; expeditorul de scrisori John Searing și aventuri în bucătărie cu Doc.

S-au auzit tobele.

– Iar acum, doamnelor și domnilor... Iaaată-l pe Johnny!

Carson a ieșit de după cortină, în aplauzele asistenței, și i-a dat lui Searing un sfat simplu:

– Acum pleacă și nu mai scrie.

Și exact asta s-a întâmplat: Searing s-a întors la vânzarea de materiale de artă. Oricât a fost de perseverent, scrisorile lui nu au conținut niciodată nimic sinistru sau rău prevestitor. Și-a păstrat tot timpul slujba, a avut și alte interese și, mai presus de toate, nu a escaladat natura comunicărilor sale. Deși nu recomand prea des

strategia de a le da urmăritorilor exact ceea ce vor, mai ales recunoscând cât de puțin practic este să o aplici regulat, ar trebui să reținem un lucru interesant: *The Tonight Show* nu a făcut nici un efort să-l oprească pe Searing de la a mai trimite scrisori.

Johnny Carson și cei din stafful său știau că acele scrisori, indiferent de cât de frecvente, nu făceau rău nimănui, în vreme ce un război i-ar fi putut răni pe toți cei implicați. Dacă Searing ar fi fost lăsat în pace, probabil că ar fi continuat să trimită scrisori, poate că încă niște ani, poate pentru tot restul vieții, iar asta n-ar fi fost nici o problemă. Am avut la firmă mai multe cazuri de oameni care au trimis peste *zece mii de scrisori* unei vedete și nu au încercat nici măcar o dată să o întâlnească. Acei clienți sunt complet neafecțați de scrisori, pe care cei din stafful lor ni le trimit nedeschise, pentru ca noi să le analizăm.

Problema, atunci, nu este perseverența și cunoașterea diferențelor dintre comunicarea și comportamentul care prevestesc deteriorarea lucrurilor, pe de o parte, și cele din care poți anticipa că urmăritorul este mai probabil să se retragă sau, pur și simplu, să dispară cu timpul, de cealaltă parte. În aceste situații, este de înțeles că victimele sunt cel puțin frustrate și că vor să se facă ceva pentru ca urmăritorul lor să fie oprit. Instituțiile psihiatrice, organele legii și cele din aparatul de stat au dovedit că, indiferent de ce resurse dispui, nu poți controla cu siguranță comportamentul tuturor. E neplăcut, dar asta e. Rolul meu este să cresc gradul de siguranță și să minimizez frica, nu să le spun oamenilor ce vor să audă. Și totuși, întotdeauna apare cineva dispus să facă orice vrea o vedetă, indiferent dacă este sau nu calea de rezolvare cea mai sigură.

Nu știu de câte ori am văzut un detectiv particular confruntând agresorul și apoi crezând că acțiunea lui a fost justificată deoarece, în cele din urmă, comportamentul urmăritorului s-a înrăutățit. Aducând agresorul în stare de război, detectivul

va spune: „Pfiu! Bine că i-am făcut toate alea, pentru că uite cât de grav e cazul ăsta. Ți-am spus că trebuie făcut ceva.“ Oare nu se întreabă niciodată ce s-ar fi întâmplat, dacă l-ar fi lăsat, pur și simplu, în pace?

Prin analogie, când conduci noaptea pe niște serpentine alunecoase, nu îndepărtezi pericolul ieșind din mașină și ștergând asfaltul – încetinești și conduci cu grijă. Când avem de-a face cu oameni care nu renunță, trebuie să avem strategii de limitare a probabilității unei întâlniri nedorite. Schimbi ce poți și nu mai încerci să schimbi ceea ce nu poți.

O strategie de observare și așteptare este, de obicei, un prim pas înțelept, dar oamenii aplică mai mereu un alt plan de acțiune: provoacă și înfurie. Opțiunea de a provoca un urmăritor îți va fi întotdeauna la îndemână, dar, odată folosită, nu te mai poți întoarce, pur și simplu, la a observa și la a aștepta, chiar dacă, poate, îți vei da seama că nu e atât de rău prin comparație.

Chiar dacă Johnny Carson știa asta, lecția că perseverența nu este în sine prevestitoare de rău a venit prea târziu pentru altă celebritate, vedeta radio Jim Hicklin, din Los Angeles. Cunoscut ascultătorilor în rolul de pilot comentator al condițiilor de trafic, a raportat și alte evenimente demne de luat în seamă, din elicopterul său. Când a primit niște scrisori neplăcute din partea unui fan, a găsit rapid oameni care i-au spus ce voia să audă: „Ne ocupăm noi“. N-au făcut-o.

Prima scrisoare a ajuns acasă la Hicklin aproape de sfârșitul lui august 1971. Autorul era Edward Taylor, un tip fricos și ciudat, în vârstă de 45 de ani, a cărui poveste este cel mai bine spusă de scrisorile sale. Prima dintre ele voia să fie amicală și de susținere. Se adresa cu: „Dragă James“ și semna: „Cu respect, al tău Ed Taylor“.

Deși Hicklin nu a răspuns scrisorii, au continuat să vină și altele. Conțineau laude, amintiri, complimente, iar alta chiar

sugera ca Jim Hicklin să candideze pentru postul de guvernator. În alta scria: „Ești o stea“.

Jim Hicklin n-are de unde să știe că Taylor era un expeditor neobosit de scrisori, pe care mai mulți oameni sus-puși din Los Angeles îl cunoșteau de ani buni. Scrisorile lui Taylor îi amuzaseră sau îi enervaseră pe acești oameni; în cea mai mare parte fuseseră, pur și simplu, ignorate. Dar Hicklin nu le-a ignorat. În schimb, a angajat doi detectivi particulari care să rezolve problema. Aceștia i-au făcut o vizită neanunțată acasă lui Taylor și au dat un singur semnal clar: nu mai trimite scrisori.

Această intervenție nepoftită nu a oprit scrisorile, dar le-a schimbat. Prima scrisoare după vizita detectivilor avea șase pagini. Stilul era acum dezordonat, erau multe corecturi neglijente, iar toată atitudinea prietenoasă și laudele din trecut dispăruseră. „M-ai jignit îngrozitor“, scria Taylor. „M-am gândit mult la amenințarea subînțeleasă pe care mi-ai transmis-o; probabil, ești paranoic... sau naiv... sau ai luat de bune niște sfaturi proaste... sau poate ești, pur și simplu, insuportabil de arogant?“

Această scrisoare a introdus o nouă temă în jurul căreia avea să se concentreze toată viața lui Taylor vreme de un an: litigiul. Continua:

Sunt flatat și impresionat, în același timp, de a fi investigat. Întrebarea este: în legătură cu ce? Fix din acest motiv există avocații... și ai mare nevoie de unul... Cu prima ocazie a lui Hicklin, este imperativ să mă informeze, în scris, de identitatea Avocatului său.

Următoarea scrisoare a fost trimisă directorului general al postului de radio la care lucra Hicklin:

Au apărut la domiciliul meu doi detectivi particulari în numele Golden West Broadcasting [proprietarul postului de radio]. Au venit neanunțați pentru a mă interoga în legătură cu unele însemnări foarte personale și confidențiale pe care, în ultimele luni, i le-am trimis lui Hicklin.

Angajații dumneavoastră au recunoscut că au fost instruiți de Jim Hicklin să mă viziteze... neanunțați... fără pic de respect pentru Familia, Oaspeții, Responsabilitățile sau chiar Starea mea de Sănătate. Asta e hărțuire; este invadarea virulentă a vieții private a unui om; este amenințator; este o intimidare & este nedrept!

Mai exact, de ce vină condamabilă mă acuză Jim Hicklin? Profesional și personal, este foarte important pentru mine să aflu. Și voi afla!

O săptămână mai târziu, Taylor a trimis la FAA¹ prima dintr-o serie lungă de scrisori care puneau la îndoială competența lui Hicklin de a deține licență de pilot: „Până când autoritatea dumneavoastră va stabili că domnul Hicklin este în deplinătatea facultăților sale fizice și mentale, sugerez că este o amenințare pentru viață, proprietate și pentru el însuși”.

Să observăm că, în acest punct, introdusesese conceptele de amenințare și siguranță. Taylor a depus apoi plângere civilă la instanța superioară, pretinzând scuze din partea lui Hicklin. I-a scris judecătorului:

Cazul citat a însemnat denunțarea necruțătoare și repudierea dreptului prezumtiv al unui cetățean să conspire să contravină dreptului altuia de liberă exprimare; de a

¹ FAA, sau Federal Aviation Administration (Administrația Federală a Aviației), este autoritatea americană care reglementează domeniul aviației civile. (n.tr.)

trimitе corespondență; de a fi liber fără teama unor represalii psihologice; emasculare în ușa propriei case.

Această scrisoare este o bună ocazie să privim situația din perspectiva lui Taylor. S-a simțit invadat, amenințat și, poate cel mai important, emasculat. Să ne reamintim prezumțiile despre care am spus că se pot aplica celor mai mulți dintre noi:

- căutăm legături cu ceilalți;
- pierderile ne deprimă și încercăm să le evităm;
- nu ne place să fim refuzați;
- ne plac recunoașterea și atenția;
- vom face mereu mai mult pentru a evita durerea, decât pentru a căuta plăcerea;
- ne pasă ce cred alții despre noi;
- căutăm să avem un anumit grad de control asupra vieții noastre.

Efortul de a-l opri pe Taylor trimițându-i detectivii acasă a intrat în conflict cu majoritatea celor de mai sus. Taylor căuta o legătură, iar apoi a fost dezamăgit de pierderea relației sale de prietenie (chiar dacă unilaterală) cu Hicklin. A fost refuzat. Ajuns în punctul în care situația nu-i mai putea aduce nici o satisfacție, tot ce putea face era să oprească durerea. S-a simțit pedepsit și umilit. A simțit că va decădea în ochii celorlalți, dacă nu își recapătă masculinitatea obținând scuzele lui Hicklin. În ultimul rând, a simțit că a pierdut controlul asupra vieții sale.

Într-o zi, Hicklin a făcut în direct un comentariu despre oamenii care declanșează incendii de pădure:

– Ar trebui legați de un stâlp și lăsați acolo.

Imediat, Taylor a scris că un adolescent și-ar putea „îndemna prietenii să pună în practică fantezia dementă lansată de

Personalitatea Pilot-Reporter-Eroul-Celor-Simpli Hicklin. Organele legii găsesc destule rămășițe umane printre dealuri. Este animalic să auzi pe cineva scuzând crima prin incendiere.“

Să observăm natura sinistră a referințelor sale. Acestea au continuat în următoarea plângere a lui Taylor către FAA, în care spunea că Hicklin i-a survolat casa într-un așa-zis „raid aerian”: „Există, oare, un act mai barbar, mai absurd și mai obscen, decât un pilot care să îndrepte un aparat de zbor către oamenii lipsiți de apărare de la sol, cu singurul scop de a-i hărțui; un pilot a cărui singură misiune dementă este să-și demonstreze dominația asupra victimelor sale?“

Nu mai e nevoie să spunem că FAA nu a întreprins (nici nu putea s-o facă) nici o acțiune care l-ar fi mulțumit pe Taylor. La fel, instanța a respins plângerea lui. Cu alternativele împruțindu-se, Taylor a dactilografiat o notă de șapte pagini, povestind amănunțit fiecare „incident“ care-l implica pe Hicklin. A susținut că Hicklin și-a folosit elicopterul ca armă și că „aparatele de zbor manevrate de oameni dezechilibrați mintal constituie armament de atac“.

Să luăm o pauză și să privim contextul. La început, a fost simplu: o persoană faimoasă a primit niște scrisori peste măsură de laudative din partea unui membru al publicului său. Deși, probabil, scrise într-un stil neatrăgător pentru Hicklin, scrisorile erau potrivite contextului. La început, situația nu a fost interpersonală, dar, după ce admiratorul a primit vizita unor bărbați care l-au intimidat și avertizat să nu mai trimită scrisori, a devenit interpersonală. Jim Hicklin obținuse ultimul lucru pe care și-l dorea: o relație cu Edward Taylor. Deveniseră inamici.

Hicklin –

Aș fi putut înțelege atitudinea ta dacă mai degrabă ai fi venit la mine la ușă cu un pistol în mână, decât să trimiți doi detectivi particulari – ca o Regină Stresată.

Așa, ți-ai asmuțit gorilele să-mi amenințe viața. E trist.
Nu uita să-mi spui „domnule“.

În ziua în care a trimis această scrisoare, Edward Taylor a făcut mai mult decât doar să scrie despre un pistol. A mers și și-a cumpărat unul.

Între timp, Hicklin decisese să mai încerce o dată prima strategie. I-a rugat pe cei de la biroul procurorului să trimită niște detectivi care să-l determine pe Taylor să se oprească. Aceștia l-au vizitat, dar nu l-au făcut să se oprească.

Taylor le-a spus detectivilor că el era victima hărțuielilor din partea lui Hicklin, nu invers. Se temea că Hicklin i-a survolat casa, pentru a desena o hartă. Le-a explicat că îi era atât de frică de comportamentul bizar al lui Hicklin, încât avea tot timpul asupra lui o notă explicativă adresată Departamentului de Poliție din Los Angeles și Procuraturii. Pe lângă această notă, purta în permanență un pistol.

După ce a fost avertizat de detectivi, Taylor le-a scris:

Când un reclamant înțelege că autorităților oficiale nu le pasă și/sau nu empatizează cu situația în care se află cineva a cărui viață este amenințată de un robotizat lipsit de rațiune și manipulator; să treacă la patruzeci și șase de ani prin trauma achiziționării unui pistol, pentru a se apăra de asasini plătiți sau implicați emoțional; să vadă un pistol pe biroul său în timpul orelor de program; să-l vadă iar dimineața când se trezește și tot acesta să fie ultimul lucru pe care-l vede la căderea nopții. Cel mai rău lucru dintre toate este să luați în considerare natura pretinsei provocări din partea reclamatului asupra reclamantului (să-l auziți pe acesta din urmă spunând-o): scrisori (!).

Toate informațiile necesare se aflau în această scrisoare. Ceea ce proiecta Taylor asupra lui Hicklin, mai exact că ar fi „un asasin implicat emoțional“, se petrecea, de fapt, în interiorul lui. Cum spunea James Baldwin: „În fața victimei, agresorul de vede pe sine“. Taylor nu a amenințat niciodată că-l va răni pe Hicklin, dar, chiar și așa, imaginea clară a pericolului poate fi reconstituită din acea scrisoare aplicând elementele JACA: Taylor simțea că folosirea violenței (pentru a se apăra) era *justificată*; mai avea câteva *alternative* (autorităților nu le păsa de el); *consecințele* violenței deveniseră favorabile deoarece violența avea să-l oprească pe „robotizatului lipsit de rațiune“; în sfârșit, avea *abilitatea* de a da naștere violenței: pistolul.

Vizita detectivilor procuraturii, la fel ca prima vizită a detectivilor particulari, a avut, evident, un impact major și nefavorabil în urma căruia lui Taylor i-a fost greu să-și revină. Imixtiunea extremă, insulta supremă încă nu se întâmplase, iar, după aceasta, Taylor nu își va mai putea reveni.

Într-o seară în care primise vizita mamei lui în vârstă, Taylor a răspuns bătailor în ușă. Erau polițiștii care, în fața mamei lui, l-au arestat pe Edward Taylor. A fost trimis la Închisoarea Districtului Los Angeles, pentru calomnie. Fără să poată contacta pe cineva care să-l scoată pe cauțiune în weekend, și-a petrecut trei zile în închisoare.

Revenit acasă, zguduit mai mult decât își dădea seama el însuși, Edward Taylor nu și-a putut stăpâni indignarea în legătură cu tot ce se întâmplase. Acum, că scrisorile sale aveau un cost, a încetat să le mai scrie. În schimb, a gătit ceva, a încercat să doarmă, a încercat să mănânce și a mai gătit ceva. Nu-și mai putea regăsi viața dinainte ca toate astea să se întâmple, așa că a stat acasă ascultând la radio emisiunea lui Jim Hicklin. Din acest punct de vedere, vedetelor media le este aproape imposibil să nu toarne gaz pe foc prin simpla prezență

pe un canal sau altul. Cine e obsedat de o vedetă de cinema, de exemplu, ar putea s-o vadă într-o revistă, într-un program de știri mondene sau într-un talk-show. Ca o ironie, chiar dacă ar vrea, unui obsedat i-ar fi greu să se distanțeze de obiectul obsesiei sale.

Însă, curând, Hicklin avea să ia o pauză de emisie. El și soția lui plecau în vacanță într-o croazieră. Așa cum plănuiise și *așa cum anunțase și la radio*, Jim Hicklin și soția s-au imbarcat pe nava de croazieră *Italia*, în 2 aprilie 1973.

Înainte să iasă din port, soții Hicklin s-au mai întreținut cu prietenii care veniseră să-i conducă. Dar nu toți cei de la bord erau prieteni. În prezența soției sale, Jim Hicklin a fost împușcat mortal de un bărbat pe care nu-l cunoscuse și cu care nu vorbise niciodată. Edward Taylor se „apăraseră” în felul la care era evident că se gândea de ceva timp.

Convingerea că ceilalți vor reacționa așa cum am face-o noi este cel mai periculos mit al intervenției. Când oamenii au vrut să oprească scrisorile lui Edward Taylor, au fost convinși că un avertisment serios va fi de ajuns, apoi au fost convinși că arestarea lui va fi de ajuns. Însă, nici măcar arestarea, judecarea, condamnarea și încarcerarea pe viață nu au oprit scrisorile lui Edward Taylor. A continuat să le scrie procurorului și altora până în ziua în care a murit în închisoare.

Oamenii care nu renunță sunt din ce în ce mai prezenți și fiecare caz ne învață o lecție valoroasă: nu porniți la război. Războaiele se sfârșesc rareori cu bine, pentru că, prin definiție, cineva trebuie să piardă.

În *Predicting Violent Behavior*, John Monahan explică de ce violența este *inter-acțională*: „Reacția unei potențiale victime a violenței poate face diferența dintre o altercație verbală și crimă”. Așa cum ați observat deja din cazurile hărțuitorilor de

celebrități și din ale celor care nu renunță, în clipa în care ai de a face cu o asemenea persoană, nu ai de ales, iar dacă te înfurii, acest lucru în sine este un fel de victorie a agresorului.

Ți-l amintești pe Tommy? În timpul unei investigații de verificare ulterioare, firma mea a aflat că se angajase la o bancă, își petrecuse trei „luni de miere” acolo, după care fusese concediat pentru indisciplină. A început o campanie de hărțuire împotriva directorului de resurse umane al băncii, care mai continuă și la data la care scriu aceste rânduri. Banca l-a amenințat cu un proces, iar el i-a amenințat cu tot ce i-a trecut prin cap. Foștii angajatori ai lui Tommy, la fel ca alții îngrijorați de violența unui angajat furios, au de a face cu situații care sunt foarte predictibile (pe locul al doilea, de fapt, după cele de violență în cuplu). Această ușurință a predictibilității îi neliniștește pe unii angajatori, deoarece, odată cu abilitățile, vin și responsabilitățile. După ce vei termina următorul capitol, le vei avea și pe unele, și pe celelalte.

RISCURILE MESERIEI

Consecințele furiei noastre sunt mult mai dureroase decât actele care o provoacă.

– Marcus Aurelius

Dragă Laura,

E timpul să scoatem mănușile. Este opțiunea mea să-ți fac viața praf dacă asta e ceea ce-ți dorești. Ți-am spus că, dacă sunt concediat sau îmi pierd autorizarea, pot să te oblig să ieși cu mine. M-ai întrebat ce-o să fac, o să te omor? Răspunsul a fost + încă mai e Nu. Dacă te-aș omorî n-ai putea să regreti ce ai făcut. Am adresa părinților tăi, deci nici nu ai unde să fugi. Îmi vând casele, mi-am închis fondul de pensie, mi-am vândut acțiunile. Pot să mă mișc foarte repede. Să zicem că nu dai înapoi + destul de curând, cedez presiunii + o iau razna, distrugând tot ce-mi stă în cale până când mă prinde poliția + mă ucide.

Ai grijă de tine,

Rick

Pe măsură ce parcurgi aceste rânduri, intuiția ta țipă cerând mai multe detalii. Cine e Rick? Cine e Laura? Care e relația dintre ei? A fost Rick concediat? Intuiția îți cere să fii curios

deoarece mai multe informații înseamnă predicții mai bune. Vrei să știi care e contextul, însă, doar bazându-te pe ce ai aflat din scrisoare, tot poți să folosești elementele JACA pentru a vedea lucruri pe care alți cititori nu le-au observat. Scrisoarea vorbește despre *justificarea* violenței din punctul de vedere al lui Rick (pierderea slujbei), împuținarea *alternativelor* („să scoatem mânușile”), *consecințele* favorabile ale violenței (s-o facă pe Laura să regrete ce a făcut) și despre *abilitățile* lui îmbunătățite (are adresa părinților ei, și-a vândut proprietățile și este pregătit de plecare).

Autorul scrisorii se numește Richard Farley, iar femeia căreia îi scrie este Laura Black. S-au cunoscut pe vremea când lucrau amândoi într-o companie din Silicon Valley – ESL, o filială a TRW. Farley a invitat-o pe Laura la o întâlnire, iar, când a fost refuzat, nu a acceptat răspunsul. Șefii lui au încercat de câteva ori să-i spună s-o lase în pace pe Laura, dar, după fiecare astfel de intervenție, el a devenit și mai agresiv. De la un moment dat, au început amenințările cu moartea. I-a trimis Laurei chiar și o scrisoare care-i transmitea sec faptul că avea o vulnerabilitate: în plic era cheia de la ușa casei ei.

Când șefii ESL i-au spus lui Farley că va fi concediat dacă nu încetează, reacția lui l-a făcut pe unul dintre ei să îl întrebe sceptic:

- Vrei să spui că dacă te concediem o să mă omori?
- Nu doar pe tine, a răspuns Farley.

Cam în aceeași perioadă, Laura a cerut, fără prea multă tragere de inimă, un ordin de restricție împotriva lui Farley. Intuiția ei avea perfectă dreptate când a declarat în sala tribunalului:

- Mi-e frică de ce mi-ar putea face acest om dacă depun plângere.

Farley a fost concediat și i s-a interzis accesul în perimetrul ESL, dar el a revenit într-o zi, dornic de răzbunare. A trecut prin ușile de acces – de-a dreptul *prin* ele – după ce le-a spulberat geamurile cu una dintre puștile pe care le avea asupra sa. În plus, avea și mai multe pistoale, pe care le-a scos în timp ce bătea coridoarele firmei împușcându-i în stânga și-n dreapta pe foștii săi colegi.

Când a ajuns, în cele din urmă, la biroul Laurei Black, a împușcat-o cu un singur foc de armă și a lăsat-o într-o baltă de sânge. A împușcat zece oameni în ziua aceea, dintre care șapte au murit. Laura, deși pierdea mult sânge, a reușit să se târască afară din clădire.

Ulterior, mi-a spus:

– Ordinul de restricție a fost fitilul. Am ezitat mult timp înainte să-l cer, dar compania m-a îndemnat s-o fac. Mi s-a spus chiar că ezitățile mele ar putea avea un impact negativ asupra avansării mele. Atunci am spus: „OK, merită să-mi asum riscul“.

Atacul a avut loc în ziua premergătoare înfățișării la tribunal pentru a transforma ordinul de restricție dintr-unul temporar într-unul permanent.

În schimb, Laura și-a petrecut acea zi și multe altele în spital. Farley și-a petrecut acea zi și multe altele în închisoare. Reporterii și-au petrecut acea zi și multe altele spunând că Farley „a cedat, pur și simplu“ și a început să tragă cu arma în stânga și-n dreapta. Dar asta nu se întâmplă absolut niciodată.

JACA ți-a demonstrat că oamenii nu „cedează, pur și simplu“. Există un proces observabil și adesea predictibil, ca apa care ajunge la temperatura de fierbere. Deși o numim violență la locul de muncă, la bază e orice tip de violență, comisă de orice fel de atacator. Este omorul din răzbunare, când un angajat ce s-a simțit umilit sau emasculat vrea să arate

că trebuie luat în serios. Este violența domestică, dacă un soț își verifică soția la muncă. Este hărțuire când un bărbat care refuză să renunțe își urmărește victima la muncă. Este acces de furie, când un angajat hotărât să îngrozească lumea alege s-o facă la muncă. Frica de violența la locul de muncă este de înțeles, pentru că tocmai la muncă cei mai mulți dintre noi suntem obligați să interacționăm cu oameni pe care nu noi am ales să-i introducem în viața noastră.

Din fericire, violența la locul de muncă ne oferă multe ocazii predictive, și aproape întotdeauna există oameni a căror poziție le permite să observe semnalele de avertizare. Cu toate astea, avertismente evidente sunt adesea ignorate. Cazurile ne arată că nu trebuie neapărat să fie așa.

S-ar putea ca numele lui Pat Sherill să nu-ți spună nimic, dar el este unul dintre motivele pentru care, când se gândesc la atacuri armate ale unor indivizi solitari, americanii se gândesc la Serviciul Poștal American. Colegii îl știau pe poștaşul de 44 de ani din Oklahoma drept Pat Nebunul. În 1986, imediat după ce șefii îl amenințaseră cu concedierea, a venit la muncă ducând ceva mai mult decât furia obișnuită împotriva șefilor: trei pistoale. Sherill și-a împușcat 20 de colegi, din care 14 mortal, apoi s-a sinucis.

Contrar percepției publicului, la care Sherill a contribuit din plin, statisticile despre actele violente ale angajaților Poștei sunt chiar mai bune decât pentru majoritatea domeniilor de activitate din America. Doar că, la sute de mii de angajați permanenți și aproape un milion de colaboratori, sunt șanse să aibă mai mult din toate – mai multe erori, mai multe probleme medicale, mai multă creativitate, mai multă delăsare, mai multă amabilitate, mai multă violență. Incidente armate se întâmplă în restaurantele fast-food mult mai des decât în oficiile poștale,

dar acestea nu sunt raportate ca fiind parte a unei tendințe (a nu se înțelege că stilul și strategiile de management ale serviciului poștal sunt perfecte, dar nici mitul celor mai proaste servicii din țară nu stă în picioare).

Deși atacul lui Sherill a fost o baie de sânge, în mai puțin de un an, un alt angajat furios îl va face să pară un incident minor, prin comparație. De data asta personajul principal al știrilor a fost David Burke, angajat la USAir. Ulterior atacului, reporterii au aflat o mulțime de lucruri despre Burke, informații care le-ar fi fost de mare folos celor de la USAir atunci când au hotărât să-l angajeze: cazierul lui includea condamnări pentru trafic de droguri, furturi din magazine, furturi de mașini, precum și pentru agresarea prietenei lui din acea perioadă. Tăiașe cablurile de la motorul mașinii ei, o bătuse și o amenințase cu arma. Ajunsesse până în punctul în care ea obținuse un ordin de restricție pe numele lui.

Comportamentul problematic al lui Burke s-a făcut simțit, evident, și la locul de muncă, unde a lăsat un mesaj de amenințare cu moartea pe robotul șefului său, Ray Thompson, pe care îl considera vinovat pentru multe din problemele sale. Burke insista că fusese izolat din motive rasiale, și era indignat că USAir îl concediase pentru furtul a 69 de dolari. Un alt angajat USAir (cu o judecată cel puțin precară) i-a împrumutat lui Burke revolverul său Magnum. Nu avea să-l mai primească înapoi.

Când l-au concediat pe Burke, cei de la USAir au omis să-i retragă ecusonul, iar el l-a purtat până în ultima clipă a vieții. Mulțumită aceluși ecuson, femeia care opera detectorul de metale i-a făcut cu mâna și i-a urât:

– O zi bună!

Burke i-a răspuns:

– O să fie foarte bună!

Apoi a intrat în biroul lui Thompson și și-a cerut slujba înapoi. Thompson a spus nu, apoi a scurtat discuția, pentru că trebuia să ia avionul spre San Francisco. La scurt timp după aceea, Burke s-a așezat la rând și a cumpărat un bilet pentru același zbor. Spre deosebire de ceilalți pasageri care își ocupau locurile la bordul zborului 1771 în acea după-amiază, lui Burke nu-i păsa unde trebuia să plece acesta pentru că știa deja unde va ajunge.

După decolare, a scris un mesaj pe o pungă de hârtie: „Salut, Ray. Cred că e un pic ironic să sfârșim așa. Am cerut puțină bunăvoință pentru familia mea, mai știi? Și n-am primit deloc. Nici tu nu vei primi.”

La 7 000 de metri altitudine, echipajul a auzit două focuri de armă (Burke tocmai îl omorîse pe Ray Thompson). Au transmis imediat prin radio către controlorii de trafic: „Focuri de armă la bord!”. Câteva secunde mai târziu, cutia neagră a avionului a înregistrat încă trei împușcături, apoi gălăgie, apoi o ultimă împușcătură.

Turnul de control a încercat să reia legătura cu piloții, dar avionul nu mai era sub controlul lor, ci sub controlul ferm al gravitației, plonjând spre sol cu peste 1 100 km/h. 43 de oameni au murit pe loc, făcând din Burke autorul celei mai îngrozitoare tragedii legate de violența la locul de muncă din istoria Americii. Cea mai îngrozitoare, însă departe de a fi ultima.

În general, ne gândim că aceste atacuri sunt comise de angajați ai unor corporații mari sau ai unor agenții guvernamentale, dar tot mai multe sunt declanșate de hărțuitori, clienți sau chiar studenți și elevi. Mulți dintre clienții noștri sunt acum universități importante. În anii trecuți nu ar fi avut asemenea preocupări, dar violența pătrunde în toate instituțiile societății noastre, iar cei care nu se așteaptă la violență nu sunt nici pregătiți pentru ea.

Adesea, semnele sunt acolo, dar la fel este și negarea. De exemplu, în urma vreunui incident violent teribil în campus, oficialii școlii vor spune despre atacator că era „un student bun”. Asemenea descrieri spun, cu alte cuvinte, „cine ar fi știut?”, dar niște investigații suplimentare răspund întotdeauna acestei întrebări.

Cazul lui Wayne Lo este un bun exemplu în acest sens. În dimineața zilei în care avea să devină faimos, Wayne a primit la universitate un pachet. O recepționeră a devenit suspicioasă cu privire la conținutul pachetului (suspiciunea este un semnal al intuiției), din cauza a două cuvinte din adresa expeditorului: „Classic Arms¹”. A făcut exact ce trebuia și i-a anunțat pe directori, care au luat pachetul cu ei, la întâlnirea obișnuită cu decanul, Bernard Rodgers. Membrii conducerii au vrut să deschidă pachetul, în care credeau că se află o armă, dar decanul a spus că ar fi incorect ca universitatea să violeze corespondența unui student. A fost, totuși, de acord că cineva din conducere ar trebui să discute problema cu Wayne Lo.

Lui Wayne i s-a permis să ridice pachetul și să-l ia în camera sa. Curând după aceea, Trink Robinson, directoarea căminului, a venit și l-a întrebat pe Wayne ce conținea pachetul atât de greu. El a refuzat să-l deschidă. Ea l-a mai întrebat o dată, el a refuzat din nou, așa că directoarea a plecat. Când s-a întors mai târziu cu soțul ei, Floyd, pachetul fusese desfăcut. Wayne le-a spus că nu conținea o armă, ci trei încărcătoare goale și niște componente ale unei arme. Mai era și o cutie de cartușe goală. Le-a spus că a comandat unele dintre lucruri pentru a le face cadou, iar pe altele pentru a le folosi personal.

Aparent alegând să uite că Wayne refuzase să deschidă pachetul în prezența Trinkăi, Floyd Robinson a fost mulțumit

¹ Arme clasice (n.tr.)

cu acest răspuns. L-a descris ulterior pe Wayne ca fiind „foarte deschis și deloc defensiv“. Această observație trebuia să transmită același vechi „cine ar fi știut?“, chiar dacă, la momentul acela, mai multe persoane ar fi trebuit deja să știe.

În seara aceea, în jurul orei 21, un necunoscut a sunat-o pe Trinkă să-i spună că Wayne are o armă și vrea s-o omoare pe ea, familia ei și pe alții.

Trinka a luat în serios amenințarea, suficient cât să sune mai mulți oficiali ai școlii. Și-a luat imediat copiii și i-a dus acasă la unul dintre paznicii școlii. Soțul ei li s-a alăturat în jurul orei 21.30. Au hotărât să meargă și să percheziționeze camera lui Wayne. Dacă găseau vreo armă, sau dacă el refuza să se supună, aveau să sune la poliție. Dar, dacă decanul nu-i lăsase nici măcar să deschidă pachetul lui Wayne, cum ar fi reacționat dacă ar fi auzit că îi percheziționaseră camera? Au decis că e mai bine să-l sune pe decan, și exact asta făceau când au auzit primele focuri de armă.

Când zgomotele asurzitoare au încetat, fuseseră împușcați șase oameni. Doi dintre ei erau deja morți. Trecuseră mai puțin de 12 ore din momentul în care Wayne ridicase pachetul care îi determinase pe oficialii școlii să facă orice altceva numai ce era evident necesar nu: să sune la poliție. Nici măcar apelul care îi avertizase foarte clar despre intențiile lui Wayne nu i-a făcut să cheme poliția.

Abia peste încă 10 zile, decanul Rodgers a avut prima apariție publică pentru a oferi explicații. Oamenii erau nerăbdători să afle ce știa despre incident. Dar, în loc de asta, el le-a spus ce nu știa:

– Nu știu nimic despre arme. Nu știu nimic despre pistoale.

Sunt sigur că decanul știa că armele sunt periculoase și sunt sigur că știa că există oameni pe care putea să-i sune în legătură cu asta.

Deoarece oficialii școlii știau prea puține despre sentimentele și percepțiile lui Wayne, le-ar fi fost greu să aplice elementele JACA, dar acesta este un exemplu perfect în care contextul este elementul principal al predicției: un student primește un pachet de la un furnizor de arme; îl deschide când rămâne singur; peste câteva ore, un necunoscut anunță că un student are o armă și plănuiește să ucidă niște oameni. Aceste evenimente nu s-au întâmplat independent; s-au întâmplat *toate*, și ar mai trebui adăugat un factor important: oamenii au simțit intuitiv pericolul.

Când Wayne Lo și-a făcut apariția la proces, purta un tricou pe care scria „*M-am săturat de toate*“. Simt același lucru în legătură cu nenumăratele cazuri în care negarea se transformă în neglijență și în care toți cei care ar fi trebuit să știe întreabă „cine ar fi știut?“

Am prezentat toate aceste cazuri în care semnalele de avertizare au fost ignorate, și astfel au avut loc tragedii, pentru a înțelege, de asemenea, că oamenii implicați – cei care i-au făcut o vizită lui Edward Taylor pentru a-l determina să-l lase în pace pe Jim Hicklin, cei de la universitatea lui Wayne Lo, colegii și șefii Laurei Black ori cei de la USAir, până și mult huilul Serviciu Poștal al Statelor Unite – făceau tot ce puteau cu instrumentele pe care le aveau la dispoziție în momentul acela. Sunt convins că dacă ar fi avut cunoștințele pe care tu le ai acum ar fi făcut alte alegeri, astfel că observațiile mele nu sunt legate de vinovăție, ci de educație.

Park Dietz, cel mai bun psihiatru criminalist din țară și expert în comportamentul violent, spunea despre astfel de cazuri că sunt „pline de rapoarte, scrisori, însemnări și amintiri care arată că oamenii s-au simțit neliniștiți, amenințați, intimidați, violați și în pericol, fix din cauza aceleiași persoane care

ulterior a comis acte de violență oribile“. Unul dintre cazurile studiate de Dietz este o poveste despre negare în cea mai incontestabilă formă a sa: un bărbat și-a ucis un coleg de muncă, și-a ispășit pedeapsa în închisoare, a fost eliberat și apoi *a fost angajat de aceeași firmă al cărei angajat fusese omorât de el*. A doua oară în aceeași firmă, i-a îndepărtat pe toți cei din jur cu firea lui închisă și furioasă. A proferat amenințări despre care superiorii săi au aflat și și-a hărțuit o colegă. După ce a demisionat (pentru a nu fi oricum concediat), a continuat s-o hărțuiască pe femeie și, în cele din urmă, a ucis-o.

Cine ar fi știut?

Acțiunile distrugătoare îndreptate împotriva colegilor de muncă sau a firmelor nu sunt nici rare, nici izolate. Într-o eră a preluărilor ostile, a fuziunilor, a restrângerilor de activitate, în care oamenii sunt adesea concediați, emoția unui angajat este o forță de luat în seamă. Pierderea unui loc de muncă poate fi la fel de traumatizantă ca pierderea unei persoane dragi, dar prea puțini angajați concediați primesc compătimire sau ajutor.

În vreme ce frecvența incidentelor violente a crescut, cei mai mulți factori de influență au rămas neschimbați. Multe companii americane angajează oameni nepotriviti și nu se obosesc să afle nimic despre ei. Apoi angajații sunt conduși în feluri care au toate șansele să scoată din ei tot ce e mai rău. Nu în ultimul rând, felul în care sunt concediați influențează evenimentele la fel de mult ca faptul că au fost angajați de la bun început. Foarte puțini oameni ar aprinde conștient fitilul unui tub de dinamită, dar foarte mulți angajatori fac exact asta, în mod necugetat. Mulți ajung ulterior la mine, dar doar câțiva vor să învețe ceva despre acest subiect *înaintea* declanșării unei crize.

Le povestesc acelor clienți despre cel mai comun tip de angajat problemă, cel pe care eu îl numesc Scenaristul. Acesta

are mai multe caracteristici care sunt detectabile încă de la începutul carierei. Una este inflexibilitatea; nu este receptiv la sugestii, pentru că le ia ca pe un afront sau ca pe o critică a felului în care își face treaba. O altă caracteristică este aceea că le atribuie celorlalți cele mai rele motivații și caractere. Într-o discuție despre o eroare în fluturașul său de salariu, de exemplu, el spune sau gândește „Să nu cumva să-ți treacă prin cap să mă păcălești la bani“. E ca și cum se așteaptă ca oamenii să-l desconsidere sau să-i facă rău.

Scenaristul e genul de persoană care îți pune o întrebare, își dă singur răspunsul, apoi pleacă supărat din pricina a ce ai spus. Astfel, el *scrie un scenariu* al interacțiunilor sale cu șefii și colegii. În acest scenariu, el este un angajat bun și disciplinat, care trebuie să se apere permanent de atacurile colegilor și ale superiorilor. Problemele nu apar niciodată din vina lui, și chiar și incidentele neintenționate sunt opera altora, care încearcă să-l scoată vinovat. Oamenii sunt împotriva lui, punct. Iar compania nu face nimic în legătură cu asta și nu-i apreciază munca.

Când încerci să te descurci sau să discuți rațional cu o astfel de persoană, afli că nu reacționează la ce spui, ci mai degrabă la ce se așteaptă să spui; reacționează la propriul scenariu. Are o personalitate dăunătoare sieși. Bancul cu cricul demonstrează cum funcționează o astfel de personalitate.

Un om care conducea singur pe un drum izolat face o pană de cauciuc. Pregătindu-se să schimbe roata, își dă seama că nu are cric. În depărtare, se văd luminile caselor unor fermieri, așa că pornește la drum să caute un cric de împrumut. Se întunecă și, pe drum, omul nostru începe să-și facă griji că va fi refuzat.

„Probabil că nici nu vor vrea să deschidă ușa sau, mai rău, se vor preface că nu sunt acasă“, își spune el. „Va trebui să merg

încă un kilometru până la următoarea casă, unde îmi vor spune că nu vor să deschidă și că, oricum, nu au cric. Când o să gădesc, în sfârșit, pe cineva care să vorbească cu mine, o să-mi ceară să-i conving că nu sunt vreun hoț și, dacă vor fi de acord să mă ajute, o să-mi ceară să le las portofelul meu, ca nu cumva să fug cu cricul lor stupid. Ce naiba au toți oamenii ăștia? Nu au nici măcar atâta încredere încât să ajute un om la nevoie? Ar prefera să mă lase să îngheț aici?”

În acest punct, ajunge la prima casă. Montat deja într-o stare de furie, bubuie tare în ușă, spunându-și: „Ar face bine să nu pretindă că nu sunt acasă, pentru că aud televizorul”.

După câteva clipe, o femeie drăguță deschide larg ușa și îl întreabă zâmbind:

– Pot să vă ajut?

Moment în care el începe să țipe:

– N-am nevoie de ajutorul tău și nu ți-aș lua cricul ăla idiot nici dacă mi l-ai împacheta legat cu fundă!

Scenaristul nu le dă nici un credit oamenilor care vor să-l ajute, iar asta îi face pe colegii săi să-l izoleze. Scenariul său începe, astfel, să devină realitate și oamenii încep să-l trateze așa cum se așteaptă să fie tratat. Până să fie angajat de compania în care lucrează acum, cel mai probabil a mai avut astfel de probleme și la alte locuri de muncă sau în alte relații.

Scenaristul emite tot timpul avertismente: „Să nu cumva să încerci să dai vina pe mine pentru ce s-a întâmplat!” sau „Ați face bine să mă promovați!”. Chiar și când i se face pe plac, e convins că asta se întâmplă doar pentru că el i-a obligat pe ceilalți să facă așa cum a vrut. Se va gândi în continuare că șefii n-au vrut să-l promoveze, dar n-au avut încotro.

De câte ori citesc fișa de personal a unui astfel de angajat, mă uimește cât de multe incidente grave de indisciplină sau de

performanță sunt documentate. Multe sunt genul pentru care o companie și-ar putea concedia angajatul imediat. A proferat amenințări, și-a agresat colegii sau i-a intimidat. Câte unul recurge chiar la acte de sabotaj sau devine violent, și totuși nu este concediat, pentru că tuturor le este frică să-l dea afară. În general, șefii îl mută dintr-un departament în altul, sau îl pun în schimbul de noapte, sau fac orice să scoată castanele din foc cu mâna altcuiva. Nimeni nu vrea să stea cu el la o masă, să-l privească în ochi și să-l concedieze, pentru că toți știu că va reacționa urât.

Deoarece dinamica se inflamează de la sine și lucrurile se agravează și pentru că, cu cât stă mai mult în acel loc, cu atât se simte mai îndreptățit să fie acolo, cheia este ca angajatorul să scape de Scenarist cât mai repede (n-am să intru în jungla motivațiilor legale pentru o concediere, dar o să mă refer la cazurile în care există un motiv de concediere a unui angajat, iar decizia de a-l da afară a fost luată). Odată cu apariția primului motiv de a concedia un angajat ar trebui s-o faci. Trebuie să te asiguri că e un motiv întemeiat și că hotărârea ta este de nezdruccinat. Pentru că dacă încerci și nu reușești să-l dai afară, pregătești scena pentru sindromul TIME², când apar amenințările, intimidările, manipulările și escaladarea conflictului.

Manipulările sunt afirmații menite a influența un rezultat fără a fi nevoie de amenințări. Escaladarea constă în acțiuni menite a provoca frică, disconfort sau anxietate, cum ar fi vizitele inopinate și fără o invitație prealabilă, trimiterea unor scrisori sau obiecte alarmante, distrugerea sau alte acțiuni rău prevestitoare.

² Acronim pentru threats, intimidations, manipulations, escalation – amenințări, intimidări, manipulări, escaladare (n.tr.)

Când avem de-a face cu un angajat dificil și înclinat spre violență, este important să înțelegem că TIME este de partea lui și că trebuie să acționăm rapid. Conducerea ar putea intui în mod corect că nu va fi ușor să-l concedieze, dar, cu cât mai curând va fi dat afară, cu atât va fi mai ușor. Dacă ai impresia că îți va fi greu să-l concediezi acum, poți fi sigur că mai târziu îți va fi și mai dificil.

Adesea, scenaristul este cineva ale cărui manipulări și intimidări au fost, în trecut, încununate de succes. Angajatorul său l-a învățat, efectiv, că aceste strategii funcționează, și din acest motiv el se așteaptă să funcționeze din nou. Când șefii fac, în sfârșit, pasul și îl concediază, se trezesc față în față cu un om șocat și care simte că este tratat injust. Ar putea chiar avea parțial dreptate, deoarece, în comparație cu lucrurile pe care le-a mai făcut fără a fi dat afară, motivul invocat acum ar putea părea o nimica toată. E furios, amenință, și nu poate fi calmat.

Când manipulările care au funcționat în alte cazuri par să nu mai aibă efect, începe să le extindă. În acest punct, conducerea trebuie să ia în considerare toate problemele pe care le-ar putea crea această persoană companiei și personalului. În trecut, când i-au văzut această latură, șefii au bătut în retragere. De data asta, ei și-au păstrat poziția, iar el a plusat, dându-le de înțeles un lucru evident: omul trebuia concediat de mult.

Înainte de a vorbi de câțiva IPI care ar trebui să determine o analiză mai aprofundată la locul de muncă, vreau să explic că, în general, evit listele pe puncte, pentru că oamenii ar putea înțelege greșit că există scurtături în predicțiile cu miză mare. Am așteptat până acum să te familiarizezi cu resursele și filosofia predicțiilor pentru a-ți prezenta o listă de indicatori pre-incident. Cei mai puțin pregătiți ar putea s-o folosească într-un mod greșit. În cazul tău, va fi o sursă de informare a intuiției.

1. Inflexibilitate: angajatul e rezistent la schimbare, rigid și refuză să discute idei care le contrazic pe ale sale.

2. Arme: și-a achiziționat o armă în ultimele 90 de zile, sau colecționează arme, sau face des glume ori comentarii despre arme, sau discută despre arme ca instrumente ale puterii sau ale răzbunării.

3. Tristețe: este posomorât, supărat sau deprimat. Furia cronică este un semnal pentru ceva mai mult decât violență. Oamenii care experimentează sentimente puternice de furie au un risc crescut de atacuri de cord (de fapt, furia depășește statistic factori de risc precum fumatul, hipertensiunea arterială și nivelul crescut al colesterolului). Astfel de oameni reprezintă un risc pentru ei înșiși și pentru ceilalți. Prin urmare, furia cronică nu trebuie ignorată niciodată. Semnele depresiei includ variațiile de greutate, iritabilitatea, gândurile sinucigașe, disperarea, tristețea și pierderea interesului.

4. Disperare: a făcut remarci de genul „La ce bun?“, „Oricum, nu se schimbă nimic“, „N-am nici un viitor“. Emite adesea remarci sau amenințări suicidale ori face sau descrie planuri de sinucidere concrete (își pune conturile în ordine, își vinde proprietățile etc.). Pesimismul este un semn prevestitor important al unor probleme (la fel cum optimismul este un semn prevestitor important al succesului).

5. Identificare: admiră sau se identifică cu alți autori ai unor atacuri violente. Se referă chiar și în glumă la ei sau este fascinat de știrile legate de acte de violență majore. Este atras de filmele violente, de publicații precum *Soldier of Fortune*³, de cărți violente sau știri despre crime îngrozitoare.

³ *Soldier of Fortune* (Mercenarul) este o revistă militară lunară din SUA. (n.tr.)

6. Teama colegilor: colegilor le este frică de el sau sunt neli-niștiți din cauza lui (indiferent dacă pot sau nu să spună care ar fi motivele). Acest IPI se alimentează cu intuiția colegilor.

7. Timp: a recurs la amenințări, intimidări, manipulări și a escaladat conflictele cu șefii sau colegii de muncă.

8. Paranoia: simte că toată lumea „are ceva” cu el, că evenimente fără legătură au legătură cu el, că ceilalți conspiră împotriva lui.

9. Critică: reacționează ostil la critici, îi suspectează pe cei care îl critică și refuză să ia în considerare părțile bune ale oricăror observații critice legate de performanțele sau de comportamentul său.

10. Vină: îi învinovățește pe ceilalți pentru rezultatele propriilor acțiuni și refuză să-și asume responsabilitatea.

11. Luptă: duce o luptă proprie sau aderă la luptele sau misiunile altcuiva (important de știut, mai ales dacă ar spune că duce un război „de unul singur”).

12. Așteptări iraționale: așteaptă laude, să fie ținut minte, scuze, să fie declarat „câștigătorul” vreunei dispute sau să i se spună că „a avut dreptate”.

13. Nemulțumire: are sau a avut de-a lungul timpului nenumărate plângeri sau doleanțe.

14. Probleme cu poliția: a avut recent probleme cu poliția (inclusiv arestări) sau are un trecut marcat de infracțiuni legate de comportament.

15. Știri: a văzut de curând știri legate de violența la locul de muncă sau despre alte acte de violență puternic mediatizate. Reportajele pe marginea acestor subiecte îi stimulează adesea

pe cei care se identifică cu făptașii și sunt atrași de atenția pe care o primesc aceștia. La fel ca atacurile asupra persoanelor publice, violențele la locul de muncă apar adesea în serie, cu autorii acestora referindu-se adesea la cei care i-au precedat și pe care i-au văzut la știri.

16. Obiectul atenției: monitorizează rutina, activitățile, performanțele și orarul altor angajați, deși nu e treaba lui; ține un dosar sau un carnetel despre alt angajat sau a urmărit recent pe cineva în timpul sau în afara programului de muncă (aproape jumătate dintre hărțuitori apar la locul de muncă al victimelor, deci companiile care vor să afle mai multe despre asta sunt perfect îndreptățite).

17. Contact: deși a fost concediat, a continuat să ia legătura cu foștii colegi; refuză să renunțe și pare mai concentrat pe slujba pe care tocmai a pierdut-o decât pe căutarea alteia.

Chiar dacă nici un IPI nu poate duce la bun sfârșit o predicție de unul singur, și nu toate cazurile grave se vor încadra în toate punctele de pe listă, acestea sunt câteva dintre semnalele de avertizare la care trebuie să fim atenți. Cei mai mulți cunoaștem sau am cunoscut oameni care prezentau câteva dintre aceste semne, dar dacă ai un coleg care se încadrează în mai multe puncte, este o problemă care necesită o atenție sporită.

Când managerii și șefii de departamente și colegii recunosc aceste semnale, e mult mai probabil să detecteze o situație gravă înainte de a deveni o situație critică. Cu mintea lui sclipitoare, Park Dietz a contribuit la un studiu asupra incidentelor violente la locul de muncă, întins pe durata mai multor ani. La final, împreună cu mine, a scris și a produs o serie de cursuri video folosite acum de multe corporații și agenții guvernamentale (vezi

Anexa 3). Comentariul pe care l-am primit cel mai adesea de la cei care folosesc programul a fost că detectarea rapidă a acestor angajați este mult mai ușoară decât se așteptau. Au mai spus și că cea mai folosită gestionare a acestor situații a fost consilierea psihologică a angajaților problemă, și nu concedierea lor. Consilierea a fost posibilă pentru că au recunoscut din timp faptul că un anume angajat are nevoie de ajutor. După studierea fiecărui incident major care a implicat focuri de armă la locul de muncă, dr. Dietz a concluzionat:

Pentru a reuși să răspundă genului de lucruri pe care angajații le consideră perfect predictibile, companiile trebuie să afle despre ele. E nevoie de timp pentru a-i încuraja pe angajați să raporteze șefilor când cineva îi face să simtă neliniște sau frică. E nevoie de planificare. Dar când strigă cineva că se trage în Corpul 16, este deja prea târziu pentru planuri.

Studiul său mi-a întărit și mie câteva convingeri despre relația dintre știrile din presă și violența la locul de muncă:

Este deja un șablon, și depinde atât de mult de media, încât putem anticipa după fiecare incident mediatizat la nivel național că vor mai apărea și altele în săptămânile următoare. Motivul este că cei care comit aceste acte caută soluții la dilemele proprii. Când văd o știre despre cineva care a acționat cum ar vrea și ei să o facă, cineva care le seamănă, se identifică cu autorii, iar asta este o parte importantă din ceea ce îi determină să treacă la acțiune.

Multe situații care au ajuns la violență au dospit mult timp, iar cei din conducere n-au avut habar de ce se întâmpla. De ce? Pentru că nimeni nu a vrut să le raporteze unui șef. De ce?

Pentru că cineva ar fi putut spune: „Hei, nu te descurci cu oamenii din subordine? Nu știi ce ai de făcut?”

Acum vreo doi ani am avut o întâlnire cu un client, CEO al unei mari companii naționale. În timpul unei discuții despre restaurantele deținute de companie, am spus:

– Trebuie să fi avut parte de o mulțime de cazuri în care angajatele au avut de a face cu hărțuiri sau urmăriri nedorite.

Mi-a răspuns:

– Am auzit despre un astfel de caz, dar chiar nu a fost o problemă serioasă pentru noi.

Peste câteva ore, l-am întrebat același lucru pe directorul de resurse umane, iar acesta a răspuns:

– O, sigur, au fost șase sau șapte cazuri de genul ăsta numai în ultimul an; pot crea uneori probleme.

Apoi l-a chemat pe directorul diviziei de restaurante, care a spus:

– Probabil că avem vreo două cazuri pe lună. Pot să-mi amintesc vreo 20 din ultimul an. E o problemă foarte serioasă.

Dacă managerii nu au niciodată ocazia să discute sau să influențeze o situație care ar putea fi relevantă pentru securitate, deciziile critice sunt lăsate la latitudinea oamenilor care nu le iau decât pentru că au impresia că le-o cer șefii sau pentru că le e teamă să spună că nu pot. Companiile pot stimula raportarea, comunicându-le angajaților că vor să știe și apreciind informațiile primite, chiar dacă sunt vești proaste. În unele companii, dacă un manager anticipează că un angajat cu un comportament alarmant sau deranjant se va transforma într-o problemă, și aduce situația în atenția șefilor săi, există riscul ca aceștia să considere că greșește exagerând sau că greșește neputând rezolva problema de unul singur. Ce este mai nedrept, fiecare zi care trece fără să se fi întâmplat nimic serios va fi în dezavantajul lui. Propun ca organizațiile mari să redefinească

termenul de *greșeală* în acest context, pentru a include doar trei criterii. Se va considera că un manager greșește doar dacă:

- 1) nu pune pe primul loc siguranța
- 2) nu pune întrebările potrivite
- 3) nu transmite îngrijorările limpede și din timp.

Am norocul să lucrez cu companii moderne și deschise la minte, care le spun clar managerilor: „Nu ne așteptăm să rezolvați voi aceste probleme care țin de știința comportamentului. Nu așteptăm de la voi să știți cum să vă descurcați cu angajați care sunt alarmanți sau volatili. Dacă puteți conduce 95% din oamenii cu care aveți de a face, asta e o realizare. Cei-lalți 5% din afara comportamentului normal – cei care intimidază, amenință sau înfricoșează – trebuie raportați nouă.”

Concedierile și situațiile dificile care implică angajați violenți sunt similare altor situații sociale instabile. Acestea includ divorțurile, certurile între vecini, disputele cu instituțiile financiare, procesele penale și parteneriatele desfăcute. Toate au în comun conflictul dintre interesele părților. În același timp, deznodământul satisface rareori complet toate părțile implicate.

Pentru a complica lucrurile și mai mult, angajatul dificil are adesea probleme similare cu cele de la muncă și în restul timpului. Lucrurile bune din viața lui încep să cadă ca piesele de domino: încrederea dă rămă performanța, care dă rămă identitatea, care dă rămă părerea despre sine. Pierderea slujbei ar putea doborî ultimele câteva piese rămase în picioare, dar cea la care trebuie să aibă cea mai mare grijă angajatorii este piesa demnității, pentru că, odată dă rămă, violența devine extrem de probabilă. Să ne gândim la JACA:

Justificare: angajatul poate crede că violența ar fi justificată din moment ce șefii i-au luat *totul*.

Alternativă: ar putea percepe din ce în ce mai puține alternative la violență, mai ales dacă și-a consumat celelalte opțiuni de contestare.

Consecințe: evaluarea lui asupra consecințelor violenței se modifică pe măsură ce se scufundă mai adânc. Dacă se simte destul de furios, *mai ales dacă se simte umilit*, consecințele violenței îi pot părea favorabile.

Aptitudini: adesea, foștii sau actualii angajați nemulțumiți își supraestimează capacitatea de a folosi violența. Acest lucru este periculos, pentru că au tendința să încerce atacuri grandioase, să „împușc pe toată lumea” sau să „arunc totul în aer”. Deși rareori ajung la nivelul visat, tot rănesc sauucid prea mulți oameni.

Ce au făcut sau nu au făcut angajatorii care au suferit consecințele cele mai grave?

Desigur, totul începe în momentul angajării. Funcționarul de la resurse umane a făcut o predicție conform căreia candidatul va fi potrivit pentru nevoile companiei și va fi un angajat adaptat, capabil și productiv. Știm că predicțiile sunt cu atât mai bune cu cât se bazează pe mai multe informații, deci cheia este analiza de fond a candidatului. Nu spun că analizele de fond vor filtra negreșit angajații care ar putea reacționa violent ulterior, deoarece violența este un proces care evoluează în timp; nu este o condiție sau o stare. Dar analizele eficiente îi oferă angajatorului ocazia să afle informații importante despre un candidat în cel mai ușor mod.

Am fost audiat ca martor într-un caz care implica o firmă de securitate, numită MacGuard, care angajase un bărbat pe nume

Rodney Garmanian. I-au dat uniforma pe care el a folosit-o pentru a ademini o fată de 18 ani, Teak Dyer, în mașina lui. I-au dat mașina pe care a folosit-o ca s-o răpească. I-au dat cheile de la clădirea unde a dus-o, cătușele cu care a imobilizat-o, bastonul de cauciuc cu care a lovit-o și arma cu care a ucis-o. Firma MacGuard nu a făcut nici un fel de analiză de fond și nici măcar nu a citit cererea de angajare a lui Garmanian înainte de a-l angaja. Dacă și-ar fi rezervat acele câteva minute necesare, ar fi aflat că nu reușise să completeze cea mai mare parte a formularului și că informațiile pe care le furnizase, totuși, nu-i erau deloc favorabile. Scrisese că serviciul militar durase trei luni. O astfel de informație ar trebui să nască, evident, întrebări: „De ce ați fost în armată doar trei luni, domnule Garmanian? Majoritatea celor care se înrolează rămân mai mult în serviciul militar.” Scrisese în dreptul motivului pentru care nu mai avea două foste slujbe „concediat”, iar cei de la MacGuard nu l-au întrebat nimic în legătură cu asta.

Probabil cel mai bizar lucru legat de acest caz este ce am aflat eu doar sunând doi dintre foștii săi angajatori. Primul mi-a spus: „A, da, mi-l amintesc pe Rodney Garmanian. A încercat odată să facă sex cu o fată la etajul al doilea când clădirea era închisă.” A doua persoană a spus: „A, da, mi-l amintesc pe Rodney Garmanian. A desenat niște porcării pornografice și le-a pus în toaleta femeilor.” Crima pe care a comis-o în cele din urmă Garmanian a avut loc în toaleta pentru femei de la etajul al doilea al unei clădiri închise. Pentru 25 de cenți, am aflat informații care i-ar fi putut salva viața lui Teak Dyer, dacă angajatorii lui Garmanian s-ar fi oboșit să le afle. *Verificarea referințelor și a foștilor angajatori este o datorie extrem de importantă a oricărui angajator.*

Un alt caz în care am fost audiat tot ca martor este cel al unui angajat care a trecut intenționat cu mașina, în mare viteză, printr-un rând de greviști; mai multe persoane au fost rănite, iar una a suferit traume cerebrale. Și aici a fost vorba despre o

analiză pre-angajare inefficientă. Persoanele de referință nu au fost contactate, informațiile furnizate în cererea de angajare nu au fost verificate. De fapt, la o analiză superficială, era clar că cererea nu oferea toate informațiile necesare și era lipsită de sinceritate. De exemplu, numere de telefon ale persoanelor de contact care apăreau și în dreptul rudelor, numere particulare furnizate ca fiind ale unor companii. Verificarea acestui gen de informații ne poate spune fără prea mult efort dacă persoana respectivă nu este sinceră. Sau măcar că există niște probleme care ar trebui investigate mai îndeaproape.

Ratarea pasului evident al contactării persoanelor de contact constituie o adevărată epidemie în America, și nu-i înțeleg deloc pe managerii care se plâng de angajații pe care nu i-au verificat înaintea angajării. Scuza obișnuită e că, oricum, referințele vor spune numai lucruri bune din moment ce candidatul le-a avertizat că vor fi sunate. De fapt, există o mulțime de informații ce pot fi aflate din confirmarea informațiilor din CV cu persoanele de referință. „L-ați cunoscut pe vremea când lucra pentru cutare firmă? Când a lucrat la firma X? Aveți idee cam ce salariu avea? Ce școală a absolvit? Spuneți că ați fost colegi de școală“. Cel mai bine ar fi ca întrebările puse persoanelor de referință să fie ghidate de informațiile din CV.

Cel mai important lucru pe care îl poți obține de la referințe sunt alte referințe. Noi le numim „surse valorificate“. Sunt persoane care cunosc candidatul, dar pe care acesta nu le-a indicat în CV, ceea ce înseamnă că nu sunt pregătite pentru întrebările tale și probabil îți vor oferi informații mai valoroase. Obții sursele valorificate, cerând surselor indicate în CV numele altor persoane care îl cunosc pe candidat.

Interviul este o altă ocazie de a obține informații importante. Ar putea părea evident, dar mulți angajatori nu folosesc această resursă. Primul subiect de explorat este sinceritatea unui

candidat în procesul premergător angajării. Cei care mint în CV țin minte rareori exact *cum* au mințit, așa că sugestia mea e să îți CV-ul în mână și să ceri direct informații din el. Cea mai întâlnită minciună este legată de durata slujbelor anterioare. Opt luni devin un an, 18 luni doi ani etc.

Există o serie de întrebări pe care le recomandăm a fi puse în timpul interviurilor pentru angajare (care pot fi înregistrate video). Iată mai jos câteva exemple:

„Povestește-mi despre cel mai bun șef pe care l-ai avut vreodată” și „Povestește-mi despre cel mai rău șef pe care l-ai avut vreodată”.

Aceasta este o întrebare de forță, pentru că poate scoate la iveală poziții importante față de manageri și de conducere. Dacă vorbește foarte puțin despre cel mai bun șef, dar poate să toarne minute-n șir despre cel mai rău, asta spune ceva despre el. Folosește expresii precum „conflict de personalitate” pentru a explica de ce nu mai lucrează pentru foștii angajatori? Își ridiculizează foștii șefi? Își asumă vreo responsabilitate?

„Povestește-mi un eșec din viața ta și spune-mi de ce s-a întâmplat”.

Îți spune că nu-i vine nici unul în minte? Dacă îți poate descrie ceva ce el percepe ca eșec, își asumă responsabilitatea, sau dă vina pe alții (de exemplu, „Nu am terminat niciodată liceul, pentru că nenorociții ăia de profesori nu au știut cum să mă motiveze”)?

„Care ar fi câteva lucruri pe care le-ar fi putut face fostul tău angajator pentru a avea mai mult succes?”

Îți înșiră o listă interminabilă și pare să creadă că el ar fi condus firma mai bine? Comentariile lui sunt constructive sau răutăcioase? Iată și continuarea:

„Le-ai împărtășit vreodată foștilor angajatori părerile tale despre felurile în care ar putea perfecționa afacerea?”

Dacă spune: „Da, dar nu ascultă niciodată pe nimeni” sau „Da, dar mi-au spus să-mi văd de treabă”, asta ar putea spune mai multe despre stilul său de a pune problema decât despre foștii săi șefi. Majoritatea antreprenorilor reacționează bine la sugestii care le sunt oferite într-un mod constructiv, indiferent dacă le urmează sau nu. Un alt răspuns nefavorabil este: „La ce bun? Oricum nu se schimbă nimic niciodată”. Unii candidați îi vor acuza pe foștii șefi că le-au furat ideile. Alții vor spune povești de pe front despre eforturile de a-i determina pe foștii șefi să le urmeze sugestiile. În astfel de cazuri, întreabă dacă a fost doar inițiativa lui sau s-a aliat cu colegii. Unii candidați vor spune: „Nu, colegii n-au avut curajul să-i înfrunte ca mine”.

„Ce ar fi putut face ultimul angajator ca să te păstreze?”

Unii candidați îți vor da un răspuns rezonabil (un salariu un pic mai mare, un program mai bun etc.), dar alții vor avea o listă de cereri care demonstrează așteptări nerezonabile (de exemplu, „Ar fi putut să-mi dubleze salariul, să mă promoveze vicepreședinte și să-mi dea liber vinerea”).

„Cum rezolvi problemele la muncă de obicei?”

Răspunsurile bune sunt despre consultarea cu alții, cântărirea tuturor opiniilor, discutarea acestora cu părțile implicate etc. Cele proaste conțin tema unei confruntări („Îi spun celui care are probleme să-și revină” sau „Mă duc direct la cel responsabil și îi spun verde-n față”). Un alt răspuns nefavorabil

este că nu face nimic să rezolve problemele, spunând: „Oricum nu se schimbă nimic niciodată“.

„Describe o problemă pe care ai avut-o în viață, în care ajutorul altcuiva a fost foarte important pentru tine.“

Poate să-și amintească o astfel de situație? Dacă da, își arată recunoștința și aprecierea pentru cei care l-au ajutat?

„Cine e cel mai bun prieten al tău și cum ai descrie prietenia dintre voi?“

Îți vine sau nu să crezi, există o mulțime de oameni care nu-ți pot răspunde nici măcar cu un nume. Dacă îți dau un nume care nu apare printre persoanele de contact, întreabă de ce. Apoi întreabă dacă poți suna acel prieten pentru a cere referințe.

Unele afirmații din timpul unui interviu care par favorabile pot ascunde caracteristici nefavorabile. „Ajung *mereu* la timp“ sau „Sunt foarte, foarte organizat“ sunt afirmații făcute uneori de candidați care se vor dovedi mai târziu inflexibili și teritoriali. Teritorialitatea (*biroul meu*, *zona mea*, *sarcina mea*) nu este neapărat un atribut. Un candidat care spune: „Dacă zic că îți dau opt ore, poți să fii sigur că de exact atât o să ai parte, nici un minut în minus“ ți-ar cere și ție să-ți ții promisiunile, confundând înțelegerile cu obligațiile și schimbările neprevăzute cu nedreptățile.

Putem raționaliza oricât, iar când un angajator e prea nerăbdător să ocupe o poziție, să ignorăm intuiția. Cum am menționat mai devreme, în legătură cu angajarea unei dădace, scopul ar trebui să fie descalificarea candidaților nepotriviiți, mai degrabă decât calificarea celor potriviți. *Cei potriviți se vor califica singuri.*

O altă caracteristică frecvent întâlnită în cazurile care se termină prost este aceea că angajatul nu a fost supravegheat în mod corespunzător.

Conceptul de supraveghere corespunzătoare poate fi definit în șase cuvinte: *laude pentru performanțe – corecții pentru erori*. Este la fel de important să prinzi angajații făcând un lucru bine și să le spui, pe cât e să-i prinzi greșind, dar mai presus de orice, nesupunerea nu trebuie ignorată. Șefii renunță adesea să corecteze un angajat problemă. Multe dintre problemele care apar astfel ar fi putut fi evitate dacă acest angajat ar fi fost tratat corespunzător la fiecare pas, însă oamenii l-au tratat diferit pentru că le-a fost mai ușor decât să rezolve problemele.

Genul acesta angajat e foarte sensibil și atent la felul în care este „condus”, mai ales dacă există vreo îngrijorare că ar putea deveni violent. Dacă își dă seama că șefii îl consideră periculos, acest lucru ar putea chiar crește probabilitatea ca el să treacă la fapte, pentru că nu mai are prea multe de pierdut din moment ce este oricum văzut ca un tip violent.

Pe lângă angajarea oamenilor nepotriviti și supravegherea lor în mod necorespunzător, angajatorii care au avut parte de cele mai nefavorabile deznodăminte își concediau cu greu oamenii pe care știau că trebuie să-i dea afară.

Un angajat problemă e mai ușor de concediat înainte de a investi emoțional în slujba sa, înainte ca problemele minore să devină cauze, înainte ca dezamăgirile să devină nemulțumiri. Cu cât e mai mare investiția emoțională, și cu cât mai puternică devine, cu atât mai probabil demiterea va fi dificilă.

Adesea angajatorii ezită să concedieze pe cineva care-i îngrijorează deoarece chiar nu știu care e cel mai bun mod de a o face. Mai jos, prezint câteva strategii pentru concedierile problematice, dar multe dintre ele pot fi aplicate și în alte cazuri

care implică terminarea unor relații în care s-a investit emoțional, cum sunt cele cu pretendenți nedoriți, parteneri de afaceri sau soți. Circumstanțele individuale vor cere întotdeauna răspunsuri personalizate, dar următoarele principii se aplică, de obicei, majorității situațiilor de mai sus.

PROTEJEAZĂ PIESA DE DOMINO A DEMNITĂȚII

Sprijin-o cu înțelegere și amabilitate. Nu-ți pune niciodată angajatul în situații jenante. Ascunde-i orice temeri ai avea despre problemele grave pe care le-ar putea provoca. Anticipează tot ce poate fi mai rău dacă semnalele sunt acolo, dar poartă-te cu angajatul concediat ca și cum ar fi ceea ce speri tu să fie. Tratează-l ca și cum ar fi rezonabil, ca și cum nu te-ai teme de reacția lui. Concediază-l într-o manieră care să-i arate că te aștepți să accepte vestea cu maturitate. Asta nu înseamnă să ignori pericolul. Ba, dimpotrivă: înțelept ar fi să te pregătești pentru ce poate fi mai rău, dar nu în feluri ce pot fi observate de angajatul concediat. Nu-i da de înțeles că anticipezi amenințări sau pericole. Altfel i-ai putea furniza scenariul pe care să-l urmeze. Mai mult, i-ai face cunoscute propriile tale vulnerabilități.

FĂ CONCEDIEREA COMPLETĂ ȘI IREVOCABILĂ

Adesea, angajatorii sunt tentați să ofere o concediere în etape, gândindu-se că, astfel, vor mai atenua din șocul perceput de angajat. Deși la prima vedere o astfel de măsură pare a extinde perioada de angajare, ea prelungește, de fapt, concedierea și, odată cu ea, complicațiile și neliniștea ambelor părți. Este ca și cum am conecta pe cineva la aparate chiar dacă nu mai are nici o șansă de supraviețuire, iar calitatea vieții e aproape zero. Deși

mulți ar crede că astfel îi prelungim viața, nu prelungim, de fapt, decât procesul morții.

NU NEGOCIA

Aceasta ar putea fi numită regula de aur și se aplică ieșirii din orice fel de relație cu cineva care refuză să renunțe. Odată ce decizia încheierii relației a fost luată, te vei întâlni cu angajatul pentru a i-o aduce la cunoștință și atât. S-ar putea ridica diverse probleme, dar nu negocia, indiferent de cât de mult ar vrea el să o faci. Nu este o discuție despre cum ați putea îmbunătăți sau corecta lucrurile, cum ați putea schimba trecutul, găsi vinovați sau să o luați de la început, „pe curat“. Reexaminarea problemelor și a disputelor din trecutul său în cadrul companiei nu ar face decât să reînvie amintiri și emoții negative. Nu e deloc probabil că l-ai putea convinge că plecarea sa este o idee bună – nu-i stă în fire să recunoască așa ceva – deci, scurtează cât mai mult discuția. Le sugerez clienților să-și facă o ciornă cu câteva subiecte pe care vor să le atingă în informarea angajatului despre decizia luată. Le sugerez să-și pregătească și ceea ce în firma noastră numim „frază bumerang“, o afirmație care să poată fi repetată ori de câte ori angajatul va încerca să schimbe subiectul: „Bill, dacă ai fi luat tu această decizie în locul nostru, noi am fi respectat-o“ sau „Nu e un moment potrivit să reînviem trecutul; trebuie să ne concentrăm pe viitor“.

ȚINE DISCUȚIA CONCENTRATĂ PE VIITOR

Evită să aduci în discuție trecutul. Stabilește câteva probleme legate de viitor care să fie rezolvate în timpul întâlnirii. De exemplu: „Ce vrei să le spunem celor care vor încerca să te contacteze? Cum te pot găsi?“, „Vrei să-ți retrimitem noi

corespondența sau vrei să le comunicăm expeditorilor noua ta adresă?“, „Cum am putea descrie mai bine slujba ta viitorilor angajatori care ne-ar putea contacta?“. Fă-l să simtă că părerea lui contează. Incertitudinea despre ce le va spune fostul angajator celor care îl vor căuta provoacă o neliniște intensă, așa că vorbește-i direct despre asta și arată-i că se poate rezolva. Astfel, nu lași focul să ardă înăbușit. Aceste puncte ar putea părea minore, dar ele se concentrează direct pe viitor, pe un nou început, mai degrabă decât să rămână blocate în trecut.

FII DIRECT

În loc să-i aducă, pur și simplu, la cunoștință unui angajat decizia de concediere, unii angajatori abordează subiectul atât de delicat și pe ocolite, încât omul nu își dă seama pe deplin că tocmai a fost concediat. La final, ar putea spune că înțelege că trebuie să-și îmbunătățească performanțele, la care șeful i-ar răspunde: „Nu, nu înțelegi; te concediem“. Asta îl poate face pe cel concediat să se mai simtă și ridicol, pe lângă toate celelalte sentimente care vin în mod normal odată cu concedierea. Adesea, încercând să fii delicat nu reușești decât să fii neclar. Știu un banc care pare mai întâi a susține transmiterea veștilor proaste pe ocolite, dar ne arată că franchețea este, de fapt, recomandabilă.

O femeie o sună pe prietena care are grijă de casă în lipsa ei și o întreabă dacă e totul în regulă.

– Păi, pisica a căzut de pe casă și a murit, îi spune prietena.

– Doamne! răspunde femeia. Cum poți să mi-o spui așa, pur și simplu? Puteai să-mi spui că „Fluffy se juca pe acoperiș și se simțea atât de bine, apoi a început să alunece. Și-a recăpătat echilibrul și părea OK, dar apoi a alunecat din nou și a căzut de pe acoperiș. Am dus-o de urgență la veterinar, iar rănila păreau grave, dar apoi

Fluffy a început să-și revină, și toată lumea a crezut că o să supraviețuiască, dar... ei bine... în cele din urmă s-a stins.“ Așa trebuia să-mi spun.

Prietena ei se scuza pentru că fusese atât de insensibilă. Peste o săptămână, femeia sună din nou să afle cum stau lucrurile. Prietena ei ezită puțin, apoi spuse:

– Păi, mama ta se juca pe acoperiș...

Oamenii sunt mai câștigați dacă primesc veștile proaste în mod direct.

Toată tema întrevederii dinaintea concedierii ar trebui să fie despre convingerea ta că el va reuși în viitor, că își va găsi slujba potrivită și că va fi bine (ai putea fi, de fapt, convins că are probleme emoționale, că are tendințe autodistructive, că nu va reuși niciodată nimic, dar nu are nimeni nimic de câștigat dacă lași aceste mesaje să ajungă la el). Tonul discuției trebuie să fie realist, nici solemn, nici deprimant: „Schimbările fac parte din cariera fiecăruia și toți trecem prin ele, la un moment dat. Mi s-a întâmplat și mie. Noi știm că o să fii bine, iar asta nu ar trebui să te tragă înapoi“.

VORBEȘTE DESPRE PROBLEME GENERALE MAI DEGRABĂ DECÂT DESPRE CELE SPECIFICE

Mulți șefi vor să justifice decizia pe care au luat-o, de parcă l-ar putea convinge pe cel concediat că e o idee bună. Alții folosesc întrevederea pentru a încerca încă o dată să corecteze atitudinea angajatului, transformând discuția într-o lecție de morală. Mulți își critică angajații mult mai direct și mai constructiv în momentul concedierii decât au făcut-o vreodată de când respectivul e angajat. Uită toate astea – e prea târziu. Mai înțelept ar fi să descrii decizia în termeni generali, spunând că așa e cel mai bine

pentru toată lumea. Spune că o slujbă e un drum cu două sensuri și că situația actuală nu avantajează nici un sens. Spune-i că este evident o persoană capabilă, dar că acest loc de muncă nu îi asigură mediul în care să exceleze. Nu te lăsa atras într-o discuție despre cine îl va înlocui. Folosește o frază bumerang sau spune-i că nu a fost luată încă o decizie în privința asta.

NU UITA ELEMENTUL SURPRIZĂ

Din motive ce țin de securitatea și siguranța celor care se ocupă de concediere, angajatul nu trebuie să afle nimic prea din timp. Îți vine sau nu să crezi, mulți angajați ce urmează a fi concediați sunt convocați în biroul șefului chiar așa: „O să te dea afară“.

ACȚIONEAZĂ LA TIMPUL POTRIVIT

O concediere ar trebui să aibă loc la finalul programului, când ceilalți angajați au început deja să plece. Astfel, la finalul întrevederii, angajatul concediat nu va putea să-i caute imediat pe cei pe care îi consideră responsabili de situația lui. Mai mult, va pleca la ora obișnuită și nu se va trezi acasă în plină zi de lucru. Eu cred că cea mai potrivită zi este la sfârșitul săptămânii. Dacă este concediat vineri, nu se va trezi a doua zi gândindu-se la foștii colegi care sunt la muncă (și probabil discută despre el). Nu va vedea nimic diferit față de normal, cum ar fi emisiunile TV, oameni care nu sunt acasă etc. Deși mulți cred că e mai bine să concediezi pe cineva la începutul săptămânii, sunt de părere că astfel îi pui la dispoziție posibile ținte asupra cărora să-și descarce frustrarea cât timp el este încă într-un punct puternic încărcat emoțional.

ALEGE DECORUL

O concediere ar trebui să aibă loc într-o încăpere din afara razei vizuale a celorlalți angajați. Nu ar trebui să se întâmple în biroul persoanei care face concedierea, pentru că astfel nu există o cale de a încheia întâlnirea dacă angajatul concediat vrea să discute în continuare. Trebuie să te poți ridica oricând și să ieși dacă nu mai e productiv să rămâi. Un director cu multă experiență pe care îl cunosc evită să-și folosească biroul deoarece crede că angajații concediați își vor aminti mereu foarte clar unde au primit vestea și se pot întoarce acolo să se răzbune.

ALEGE DISTRIBUȚIA

Cine trebuie să fie prezent? Părerea mea este că decizia concedierii ar trebui adusă la cunoștința angajatului de un manager de nivel superior șefului cu care a lucrat respectivul angajat. Ar trebui să fie cineva care să nu aibă legătură cu problemele de zi cu zi pe care le-a avut angajatul. Cineva calm, care poate rămâne așa în fața acceselor de furie sau chiar a amenințărilor. Atunci când este posibil, a doua persoană ar trebui să fie cineva despre care se știe că este admirat de angajatul concediat sau cineva cu care acesta are o relație bună. Motivul este acela că angajatul va încerca să se comporte exemplar în fața cuiva despre care crede că îl place sau îl respectă.

Cine *nu* ar trebui să fie prezent? Agenți de securitate înarmați, ofițeri de poliție sau Uriașul Ed de la platforma de încărcare. Deși unii angajatori cred că o asemenea asistență îi așază într-o poziție avantajoasă, lucrurile stau exact pe dos. Îți dezvăluie toate punctele slabe pe care un angajat potențial periculos le poate exploata. Nu ar trebui să fie prezenți nici vreun coleg de același nivel sau șeful direct. Prezența acestora

crește probabilitatea unei dispute aprinse despre trecut. Managerul care conduce ședința transmite o poziție de putere nelăsând impresia că are nevoie de întăriri.

Mulți angajatori văd concedierea ca pe ceva ce se face dintr-o poziție de putere, dar nu este așa. A fost un moment când Richard Farley a fost cel mai puternic om din ESL. A fost un moment când David Burke a fost cel mai puternic om din USAir. Erau furioși și indignați, pe bună dreptate, și, cum spunea Emerson, „O indignare bună scoate la iveală toată puterea unei persoane“. Indignarea îndreptățită poate fi motorul unor fapte la care un angajat nici nu s-ar fi gândit vreodată. Nu uita, acest om nu e un monstru. E cineva pe care ei l-au angajat și care probabil lucrează la aceea companie de mulți ani. Dar acum este în stare de șoc. Concedierea i-a zguduit lumea. Ori nu s-a așteptat, ori îi confirmă părerile pentru că se aștepta. Oricum ar fi, vorbim de o schimbare neplăcută în rău, care îi este impusă.

Una e să nu fie plăcut de aproape nimeni din companie, și alta să fie ignorat, respins, *eliminat*. Concedierea este pentru el mult mai importantă, din cauza dezastrelor pe care le aduce cu ea: pierderea statutului, a venitului, a siguranței, a scopului, identității, și, peste toate, pierderea unei lupte. Adversarii săi au învins, iar el a pierdut.

Din toate aceste motive, într-o fracțiune de secundă are loc un transfer important de putere. Totul se schimbă în momentul în care o gamă largă de opțiuni și de alternative se deschide în fața celui concediat, lucruri pe care nu le-ar fi putut face cât timp încerca să-și păstreze locul de muncă. Pârghia principală a angajatorilor este capacitatea de a concedia, dar, odată folosită, odată puterea exercitată, au tras singurul glonț pe care-l aveau, iar acum arma e goală. După asta, puterea e în

mâna angajatului. Multe companii au aflat că prețul subestimării acestei puteri este mult mai mare decât costul respectării ei.

Date fiind zelul avocaților și înmulțirea proceselor pentru concedieri abuzive, unele companii sunt mai îngrijorate de litigii decât de pericole. O amenințare cu un proces din partea unui angajat concediat poate primi mai multă atenție decât alte amenințări. Ironic, pentru că, în contextul genului de angajat despre care discutăm aici, amenințarea cu un proces e, de fapt, o veste bună. Atâta timp cât e concentrat pe un proces, nu vede alternativa violenței. Problema cu procesele apare nu când încep, ci când se termină. Știm că, în cele din urmă, mai ales când reclamațiile sunt nerezonabile sau aberante, angajatul pierde bătălia în justiție. Atunci, compania ar putea avea din nou de a face cu furia lui. Totuși, dacă angajatorii evită să răspundă provocărilor unui angajat concediat, timpul vindecă cele mai multe răni, și, cu puțin noroc, și pe cele provocate demnității și identității acestuia.

Care este cel mai bun mod de a răspunde amenințărilor într-o ședință de concediere? În Capitolul 7, am prezentat mai multe concepte legate de amenințări, concepte care se aplică și acestui gen de situații. Amintește-ți că valoarea unei amenințări este determinată de reacția noastră. Astfel, dacă un angajat recurge la amenințări când e concediat, reacția ar trebui să fie una de genul: „Înțeleg că ești supărat, dar nu e stilul tău să faci astfel de lucruri. Știu foarte bine că ești mult prea rezonabil și ai un viitor mult prea bun ca să gândești astfel.” Această reacție nu este menită a-l convinge că nu e furios, ci mai degrabă că nu ți-e frică.

Este la fel de important să-i dai de înțeles că nu a luat-o pe un drum fără întoarcere. O reacție bună este: „Toți spunem tot felul de lucruri când reacționăm emoțional; și eu am spus. Să le dăm uitării. Știu că vei avea altă părere mâine-dimineață.”

Chiar și atunci când e clar că amenințările sunt serioase (și, astfel, sunt necesare intervenții sau pregătiri extinse), ne sfătuim clienții să nu-i dea de înțeles autorului amenințărilor că vorbele lui au valoare, și niciodată să nu-și dezvăluie teama. Aceasta nu înseamnă că nu trebuie să-și ia toate măsurile de precauție. De fapt, când clienți de-ai noștri concediază vreun angajat dificil, îi sfătuim îndeaproape să aibă astfel de precauții, inclusiv monitorizând video, dintr-o cameră alăturată, întâlnirea, pregătind echipe de intervenție, instalând butoane de panică și îmbunătățind procedurile de control al accesului după concediere.

Toate ședințele de concediere, indiferent dacă merg bine sau nu, oferă informații valoroase despre comportamentul ulterior al angajatului concediat. La fel de important, îi vor arăta acestuia cum va reacționa conducerea la comportamentul lui. Imediat după concediere, persoana care a condus ședința ar trebui să întocmească un raport cu privire la atitudinea, comportamentul, răspunsurile și afirmațiile angajatului concediat. Informațiile pot fi evaluate apoi de profesioniști ale căror opinii pot fi de ajutor în luarea deciziilor legate de securitate sau de alte domenii relevante.

Printre hotărârile care trebuie luate după o concediere dificilă este și cea dacă trebuie anunțat cineva în legătură cu existența unui posibil risc. A nu-i avertiza pe cei care ar putea deveni țintele unor violențe este o neglijență, la fel cum este și neanularea autorizațiilor de acces, nesupravegherea plecării unui angajat furios din clădire, neanunțarea personalului de securitate, sau omiterea oricăror alți pași obligatorii în legătură cu cineva care poate reprezenta un pericol pentru alții.

Cea mai proastă reacție posibilă în fața unei amenințări este o contraamenințare. Amenințările din partea unui angajat funcționează deoarece, având prea puține de pierdut, acesta

chiar ar putea face un lucru nesăbuit – iar șefii știu asta. În același timp, angajatul intuiește că managerii nu și-ar permite un asemenea risc. În plus, contraamenințările nu fac decât să înrăutățească lucrurile. Gândește-te la violență ca la o interacțiune. Felul în care răspunzi în fața unei amenințări poate agrava lucrurile și poate transforma situația într-un concurs de amenințări, escaladări și contraamenințări. Este un concurs pe care angajatorii îl câștigă rareori, deoarece pentru ei riscul este mult mai mare decât pentru angajatul concediat, iar ei au mult mai multe de pierdut. Exemple de contraamenințări pot include un șef care spune: „A, da? O să chem poliția în secunda în care încerci ceva!” Contraamenințările îl provoacă pe cel care a făcut prima amenințare și te așază în terenul lui. Tu vrei exact opusul, să dezamorsezi situația și să joci după regulile tale.

Ar trebui să adaug, însă, că există și cazuri în care ar trebui să renunți la reguli cu totul. Firma mea a avut de a face cu un caz în care clientul – primăria unui oraș de dimensiuni medii – a pus regulile mai presus de siguranță. Un angajat care ieșea la pensie din cauza unei probleme de sănătate mentală a refuzat cei 11 000 de dolari pe care i-a oferit primăria, pe motiv că nu includeau un decont de 400 de dolari la care el se simțea îndreptățit. Regulile interziceau decontul cheltuielilor care nu fuseseră aprobate în prealabil, așa că administrația a refuzat să-i plătească. Într-o după-amiază, fostul angajat a venit fără vreo programare și a cerut să-l vadă pe administratorul care luase acea decizie. Cei doi au început să se certe, dar administratorul a respectat ferm regula. Angajatul s-a ridicat și a spus: „Atunci, o să încercăm altfel”. A pus două gloanțe calibru 38 pe biroul administratorului și a ieșit.

Am fost chemați să evaluăm situația. Am aflat că angajatul respectiv îi arătase o armă terapeutului său și comentase principiile disputei financiare: „Ce-i drept e drept, iar dreptatea

învinge întotdeauna“. În raportul nostru, am sugerat ca administrația orașului să plătească cei 400 de dolari, din moment ce, pentru fostul angajat, totul devenise o problemă de mândrie și identitate. Satisfacerea cererilor cuiva nu e întotdeauna posibilă sau practică, dar, în acest caz, consecința nu ar fi fost decât cei 400 de dolari.

Au reacționat la sugestia noastră de parcă le-am fi cerut să renunțe la primii născuți din fiecare familie. Administratorul mi-a spus:

– Avem reguli și, dacă cedăm în fața tuturor celor care au câte o cerere, regulile astea nu mai înseamnă nimic.

S-ar fi putut inspira din înțelepciunea lui Oliver Wendell Holmes: „Tânărul cunoaște regulile, dar bătrânul cunoaște excepțiile“.

Ca și fostul angajat, administratorul ținea la un principiu. În asemenea cazuri, spunem că adversarii sunt „în ring“, adică sunt pregătiți sau chiar nerăbdători să ducă lupta.

Am intervenit:

– Nu am spus să le dați 400 de dolari tuturor celor care îi cer, ci doar unui fost angajat disperat și tulburat emoțional, care, după ce i-a arătat psihologului său o armă, v-a pus două gloanțe pe birou pentru a se face înțeles. Nu cred că vă veți găsi prea des în astfel de situații.

Dar administratorul se agăța de un ideal mult mai înalt decât banii – de fapt, cheltuia mai mult decât cei 400 de dolari doar argumentându-și opinia în fața mea. După ce a terminat a doua prelegere, mai însuflețită, despre sanctitatea regulilor, am vrut să îl aduc înapoi, la contextul mizei uriașe:

– Am o idee: la regulile sunt atât de importante, hai să facem o regulă nouă – angajaților le este interzis să împuște administratorii. Și am rezolvat problema, nu?

A părut chiar că se gândește ce să răspundă când am întrebat retoric:

– Ce regulă ați vrea încălcată?

S-au declanșat războaie din motive mai puțin complicate, dar, într-un târziu, administratorul a fost de acord cu plata celor 400 de dolari, fostul angajat s-a mutat în Arizona, iar primăria a supraviețuit acestui incident izolat, datorită flexibilității. Asemenea rezolvări pot părea evidente, dar, când adversarii sunt în ring, e greu să vadă dincolo de propriii pumni.

Nu trece săptămână fără ca vreo organizație să ne ceară ajutorul în legătură cu un angajat care îi îngrijorează pe colegi. Evaluând atâtea situații cu caracteristici aproape identice și văzând efectele nefaste pe care le au asupra productivității, liniștii și siguranței oamenilor, am ajuns să respect valoarea evitării și a prevenirii. Corporațiile și agențiile care au alocat timp și resurse gestionării acestui gen de pericole înainte să se întâmple au ales, de fapt, să învețe din experiența altora, decât să-și lase angajații să învețe pe pielea lor.

Pe de altă parte, indiferent cât de buni sunt managerii, sau cât de bine gestionează situațiile, mai poate exista o formă de violență la locul de muncă, una care nu se dezvăluie atât de timpuriu. Asta pentru că începe mai aproape de casă.

10

ÎN PAT CU DUȘMANUL

*Nu faceți niciodată nimic în privința lui.
Vorbiți cu el, apoi plecați.*

– Nicole Brown Simpson adresându-se polițiștilor

Nu înțeleg cum ar mai fi putut cineva să aibă îndoieli după descrierea elocventă a procurorului. Știm cu toții povestea: femeia ucisă era agresată de acuzat de mult timp, practic de la începutul relației lor. De câteva ori, chemase poliția, iar o dată a depus chiar plângere împotriva lui (în procesul în care fusese acuzat de molestare, acesta fusese achitat), dar violențele au continuat. În ziua crimei, nu-l invitasese să meargă cu ea la un eveniment monden și, nu mult după ora 22, a fost înjunghiată mortal. Acuzatul i-a spus unui prieten ca avusese un vis în care o omora, dar ulterior avocații lui au spus că probabil fusese ucisă de dealerii de droguri.

Aceste fapte au devenit cunoscute publicului în timpul procesului lui O.J. Simpson, dar povestea de mai sus s-a întâmplat la mii de kilometri de Brentwood, pe când Nicole Brown Simpson mai avea încă șase luni de trăit. Femeia ucisă în acest caz era Meredith Coppola. Dacă aș scrie despre toate celelalte femei ucise anul acesta în America de soți sau de iubiți, cartea aceasta ar avea 4 000 de pagini – iar poveștile ar fi șocant

de asemănătoare. Nu s-ar schimba decât numele și câteva detalii.

Am lucrat cu acuzarea în legătură cu aspectele de hărțuire din procesul penal împotriva lui Simpson, și, ulterior, în procesul civil deschis de familia Goldman, dar nu discut cazul aici în calitate de avocat. Într-un anume sens, nu e nimic mai mult decât un exemplu al acestui tip obișnuit de crimă. Pe de altă parte, e mult, mult mai mult. Pentru copiii americani care nu împliniseră 10 ani în 1997, acest caz a dominat știrile timp de cel puțin 30% din viața lor. Era tot ce vedeau la televizor, pe prima pagină a tabloidelor plasate la vedere în supermarket, și era aparent singurul subiect de discuție între adulți la cină. În fond, este un mit american acesta al lui tati care o omoară pe mami și scapă nepedepsit. Oricare ar fi opinia ta legată de acest caz, acest mit e parte din el. La fel ca multe alte mituri promovate pe larg de Combinatori, echipa de avocați de drept penal ai lui Simpson.

Ne-au spus: „Doar pentru că un bărbat își bătea soția nu înseamnă că a și ucis-o“ și este adevărat. Dar ce legătură are asta cu O.J. Simpson, care și-a bătut soția, a intrat prin efracție în casa ei, a amenințat-o (cel puțin o dată cu arma), a terorizat-o și a urmărit-o? Un astfel de comportament îl plasează foarte aproape de centrul cercului predictiv pentru uciderea soției.

Observația Combinatorilor este ca și cum ai spune: „Doar pentru că cineva cumpără aluat nu înseamnă că o să facă și pizza“ și este adevărat, dar, dacă a cumpărat aluat, îl întinde într-o tavă rotundă, adaugă sos de roșii, adaugă brânză și îl pune în cuptor, atunci, indiferent ce ar spune avocatul lui Simpson, Alan Dershowitz, poți anticipa liniștit că se coace o pizza.

De ce le spun avocaților lui Simpson Combinatorii? Pentru că îmi amintesc de ucigașii de soții și de avocații lor, care încearcă adesea, prin diverse combinații, să pună la cale strategii

de apărare pentru crime imposibil de apărut. Fiecare crimă discutată în acest capitol, cu excepția acelor în care autorii s-au sinucis după ce și-au omorât partenerile, a fost urmată de inventarea unor scuze juridice foarte creative.

Clar în cazul Simpson era că, în timp ce Ronald Goldman s-ar putea să se fi aflat în locul nepotrivit la momentul nepotrivit, Nicole fusese în locul nepotrivit multă vreme. Cum a spus procurorul Scott Gordon, acum șeful inovatorului Consiliu împotriva Violenței Domestice din Los Angeles, „Simpson o omora pe Nicole de ani de zile – ea a murit, în cele din urmă, pe 12 iunie“. Acest concept al unei crime lungi și lente este cel pe care vreau să ne concentrăm în timp ce vom discuta cum să anticipăm și să prevenim astfel de tragedii.

În ciuda dezinformărilor aruncate publicului american de avocați plătiți aflați în slujba unui singur om, există mulți indicatori pre-incident de încredere asociați violenței și crimei în familie. Nu vor fi toți prezenți în fiecare caz, dar, dacă o situație prezintă mai multe astfel de semnale, există motive de îngrijorare:

- 1) Femeia are senzația intuitivă că este în pericol.
- 2) La începutul relației, bărbatul a apăsat pedala de accelerație, trecând prematur în agendă lucruri precum angajamentul, traiul împreună și căsătoria.
- 3) Rezolvă conflictele prin intimidare, abuz și violență.
- 4) Este agresiv verbal.
- 5) Folosește amenințarea și intimidarea ca instrumente de control și de abuz. Aici includem amenințări cu rănirea fizică, cu defăimarea, cu ridiculizarea, cu restrângerea libertății, cu dezvăluirea de secrete,

cu tăierea sprijinului financiar, cu abandonul, cu sinuciderea.

- 6) Sparge sau lovește obiecte în timpul acceselor de furie. Folosește violența simbolică (rupe o fotografie de nuntă, mângălește o față dintr-o fotografie etc.).
- 7) Și-a bătut fostele partenerere.
- 8) Consumă alcool sau droguri și suferă de pe urma efectelor adverse (pierderi de memorie, ostilitate, cruzime).
- 9) Folosește alcoolul sau drogurile drept scuză ori explicație pentru comportamentul ostil sau violent („Vorbea băutura în locul meu; m-am îmbătat atât de rău, că n-am mai știut ce fac“).
- 10) Are un trecut marcat de probleme cu poliția pentru comportament violent (amenințări, hărțuire, agresiune, maltratare).
- 11) A existat mai mult de un incident violent (vandalism, lucruri distruse, aruncate etc.).
- 12) Folosește banii pentru a controla activitatea, cumpărăturile și comportamentul soției/partenerii sale.
- 13) Este gelos pe oricine și orice îi consumă partenerii timpul în afara relației; o ține „din scurt“, îi cere să justifice fiecare oră petrecută în afara relației.
- 14) Nu acceptă refuzul.
- 15) Se așteaptă ca relația să dureze la nesfârșit, folosind probabil fraze de genul „împreună pe viață“, „mereu“, „până la moarte“.

- 16) Proiectează emoții extreme asupra altora (ură, dragoste, gelozie, obligație), chiar dacă nu există vreo dovadă că va determina o persoană rațională să le observe.
- 17) Minimalizează incidentele violente.
- 18) Își petrece perioade mari de timp discutând despre soția/partenera sa și își derivă mare parte din propria identitate din poziția de soț sau iubit al ei.
- 19) Încearcă să-i înroleze pe prietenii și rudele soției într-o campanie menită a păstra sau a salva relația.
- 20) Și-a supravegheat sau urmărit partenera într-un mod nepotrivit.
- 21) Crede că toată lumea are ceva cu el. Este convins că cei din jurul soției sale nu-l plac și că o încurajează să-l părăsească.
- 22) E rezistent la schimbare și este descris ca inflexibil, ostil compromisului.
- 23) Se identifică sau se compară cu personaje violente din filme, știri, romane sau istorie. Caracterizează violența altora ca justificată.
- 24) Are o dispoziție schimbătoare sau este posomorât, supărat ori deprimat.
- 25) Dă vina constant pe alții pentru propriile probleme; refuză să-și asume responsabilitatea pentru rezultatele acțiunilor sale.
- 26) Se referă la arme ca la instrumente de putere, control sau răzbunare.

- 27) Armele sunt o parte substanțială a personalității sale; deține sau colecționează arme ori vorbește, glumește sau citește despre arme.
- 28) Folosește „privilegiul bărbatului” ca justificare pentru felul în care se poartă (o tratează pe soția lui ca pe o servitoare, ia toate deciziile importante, se poartă ca „stăpânul casei”).
- 29) A experimentat sau a fost martor la violențe în copilărie.
- 30) Soția/partenera se teme că va fi rănită sau omorâtă de el. A discutat despre acest lucru cu alții sau și-a făcut planuri de îndeplinit în cazul morții ei (de exemplu, a numit pe cineva care să ia copiii în grijă).

Cu ajutorul acestei liste și cu tot ce știi despre intuiție și predicții, poți acum ajuta să previi cele mai predictibile crime. La propriu. Trimite-o pe ea la un adăpost pentru femeile abuzate, chiar și doar pentru a vorbi cu cineva care știe prin ce trece, în viața și în interiorul ei. Trimite-l pe el la un adăpost pentru femeile abuzate; îi vor putea sugera un program de terapie sau de reabilitare. Când apare violența, sună la poliție.

Această listă ne reamintește că, până la viitorul mic dejun, încă 12 femei vor fi ucise – mame, surori, fiice. În aproape fiecare caz, violențele care au precedat actul final au fost ținute secrete de mai mulți oameni. Această listă le poate spune femeilor asemenea în astfel de situații că trebuie să iasă din ele. Le poate spune polițiștilor care nu ar aresta pe cineva că trebuie să-l aresteze, medicilor care nu ar anunța, că trebuie să anunțe. Le poate spune procurorilor că trebuie să deschidă un dosar

penal. Le poate spune vecinilor care ar ignora violențele că nu trebuie să le ignore.

Le poate vorbi și bărbaților care s-ar putea recunoaște în ea, iar acest lucru e plin de înțelesuri. După pledoaria de final a lui Christopher Darden în procesul lui Simpson, colegul său, procurorul Scott Gordon, și cu mine l-am însoțit în biroul său. Am citit faxuri din toată țara, trimise de victime ale violenței domestice, dar am fost la fel de impresionați de mesajele din partea bărbaților abuzivi. Unul dintre acestea spunea: „Probabil că tocmai i-ați salvat viața soției mele, căci ascultându-vă descriind abuzurile lui Simpson, m-am recunoscut pe mine“. Spre deosebire de alte crime, uciderea partenerului de viață este o crimă care poate lovi *cu* conștiință.

Înainte de orice discuție despre modul în care o femeie poate să iasă dintr-o relație nedorită, trebuie mai întâi să recunoaștem că multe femei aleg să nu plece. Chiar în acest moment, în timp ce citești aceste rânduri, cel puțin o femeie din America este bătută de soțul ei – iar acum alta, pentru că se întâmplă o dată la câteva secunde. Așa că, în vreme ce violența multor bărbați nu mai e de mult o știre, trebuie să acceptăm și că un număr aproximativ egal de femei aleg să rămână lângă ei. Asta înseamnă că multe predicții corecte în privința pericolului sunt ignorate. De ce?

Pot împărtăși o parte din răspunsul la această întrebare din experiența copilăriei mele. Îmi amintesc foarte clar noaptea în care am fugit cu sora mea la ora 2, după ore întregi de violență. Ne era frică să ne întoarcem acasă, așa că am sunat la poliție de la un telefon public și am anunțat că doi copii rătăcesc pe străzi, pentru a fi ridicați și duși în arest, unde aveam să fim în siguranță. Experiența aceea și anii care au dus la acel moment m-au ajutat să înțeleg că multe femei rămân din același motiv

pentru care am rămas și eu: până în noaptea aceea, nu-mi trecuse prin cap că aş avea vreo altă posibilitate. Până în noaptea aceea nu m-ar fi putut face nimeni să-mi părăsesc voluntar familia mai mult decât te pot face eu s-o părăsești pe-a ta în acest moment.

La fel ca un copil bătut, femeia bătută are parte de un sentiment copleșitor de eliberare când episodul violent ia sfârșit. Devine dependentă de acest sentiment. Abuzatorul este singura persoană care poate oferi momentele de liniște fiind alter ego-ul său mai bun pentru un timp. Astfel, abuzatorul deține cheia senzației de bine a persoanei abuzate. El îi oferă culmile care sfârșesc abisul, și, prin contrast, cu cât sunt mai grele perioadele rele, cu atât sunt mai bune cele liniștite. Toate acestea se adaugă faptului că o femeie bătută este îndeajuns de traumatizată încât să creadă că fiecare episod îngrozitor ar putea fi ultimul.

Înțelegerea felului în care oamenii evaluează riscul personal m-a ajutat să pricep mai bine de ce atât de multe femei în pericol aleg să rămână. Așa cum am învățat din experiența violențelor din copilăria mea, multe dintre aceste femei au fost bătute atât de mult încât mecanismul fricii lor a amortit până în punctul în care se supun unor riscuri care altora le-ar părea extraordinare. Relația dintre violență și moarte nu li se mai pare evidentă. O femeie care a ajuns la un adăpost și apoi s-a întors la soțul abuziv este un bun exemplu: a sunat la adăpost într-o noapte, întrebând dacă se poate întoarce. Ca întotdeauna, prima întrebare a consilierului a fost: „Ești în pericol acum?” Femeia a spus că nu. Mai târziu, în timpul convorbirii, femeia a adăugat, aproape într-o doară, că soțul ei era dincolo de ușă, cu o armă în mână. Nu spusese câteva clipe mai devreme că nu e în pericol? Din punctul ei de vedere, dacă el s-ar fi aflat în aceeași cameră cu ea, cu arma la tâmpla ei, abia *atunci* ar fi fost în pericol.

Cum poate cineva să simtă că bătaia nu justifică plecarea? A fi lovit și forțat să nu opui rezistență este o formă aparte de abuz, mult mai traumatizantă, pentru că anihilează treptat reacțiile instinctive de autoapărare ale victimei. Pentru a ignora acest instinct natural de bază, o persoană trebuie să ajungă să creadă că nu merită să fie protejată. Bătaia primită din partea cuiva „drag“ declanșează un conflict între două instincte care nu ar trebui să se concureze niciodată: acela de a rămâne într-un mediu sigur (familia) și cel de a părăsi un mediu periculos. Ca într-un balansoar, instinctul de a rămâne prevalează în absența unor opțiuni concrete de partea cealaltă. Ridicarea aceluia capăt al balansoarului de pe pământ cere mai multă energie decât au majoritatea victimelor.

Nici o logică nu poate convinge, de obicei, o femeie bătută, așa că persuasiunea are nevoie de pârgii emoționale, nu de argumente statistice sau morale. În nenumăratele mele eforturi de a convinge femei să abandoneze relații violente, le-am văzut frica și rezistența la prima mână. Îmi amintesc o conversație îndelungată cu Janine, o tânără de 33 de ani, mamă a doi copii, care mi-a arătat fotografiile făcute de polițiști rănilor ei după una dintre dese bătăi primite. Era la fel de nerăbdătoare să-mi povestească abuzurile la care o supunea soțul ei, pe cât era să-i caute scuze. Deși ultima bătaie o lăsase cu trei coaste rupte, se întorcea iar la el. Am întrebat-o ce-ar face dacă fiica ei adolescentă ar fi bătută de prietenul ei.

– Probabil că l-aș omorî, dar un lucru e sigur: i-aș spune că nu mai are voie să se întâlnească cu el.

– Care e diferența dintre tine și fiica ta? am întrebat.

Janine, care avea câte o explicație la îndemână pentru fiecare aspect al comportamentului soțului ei, nu a avut nici una pentru al ei, așa că i-am oferit-o eu:

– *Diferența e că fiica ta te are pe tine – iar tu nu. Dacă nu pleci mai repede, nici fiica ta n-o să te mai aibă.*

Fraza aceasta a avut ecou pentru Janine, pentru că era adevărată: chiar nu mai avea o parte din ea însăși, instinctul de conservare. Ieșise din copilărie cu el deja încercat, iar soțul ei i-l desființase complet. Îi rămăsese, totuși, instinctul de apărare a copiilor, și pentru ei a fost, în cele din urmă, capabilă să plece.

Deși plecarea nu e o opțiune care să pară disponibilă multor femei bătute, cred că *la prima lovitură primită, o femeie este victimă, iar la a doua, voluntar*. Invariabil, după vreun interviu sau declarație televizată în care spun asta, aud de oameni care cred că nu înțeleg dinamica violențelor în familie, că nu înțeleg „sindromul”. În realitate, înțeleg profund și personal acest sindrom, dar nu ratez nici o ocazie să spun limpede că *a rămâne e o alegere*. Pe cei care mă contrazic îi întreb: e o alegere când o femeie pleacă, în sfârșit, sau e vreun alt sindrom care să explice plecarea ca și cum ar fi, la rândul ei, involuntară? Cred că e foarte important pentru o femeie să vadă rămânerea ca pe o alegere, pentru că doar atunci va putea vedea și plecarea ca pe o alegere și o opțiune.

De asemenea, dacă respingem ideea participării femeii ca fiind o alegere, cum rămâne cu bărbatul? Nu am putea arăta spre copilăria sa, nesiguranțele sale, identitatea instabilă, dependența sa de control și nu am putea spune că și comportamentul lui este determinat de un sindrom și astfel dincolo de alegerile sale? Fiecare comportament uman poate fi explicat de ceea ce-l precedă, dar asta nu-l scuză, iar noi trebuie să-i facem pe cei abuzivi să răspundă pentru faptele lor.

Pe oricine am considera vinovat, există o anumită responsabilitate de ambele părți, mai ales dacă sunt și copii implicați. Amândoi părinții își rănesc îngrozitor copiii (tatăl mai mult decât mama, dar amândoi o fac). Copiii învață cel mai mult prin

imitare și, așa cum o mamă acceptă să fie bătută, cel mai probabil și fiica sa va face la fel. Așa cum un tată lovește, probabil și fiul său va face la fel.

Deși știu că oameni dedicați vor să educe publicul cu privire la motivele pentru care atât de multe femei rămân, vreau să ne concentrăm pe cum fac atât de multe femei să plece. Helen Keller, o femeie prinsă într-o altfel de capcană, spunea: „Lumea e plină de suferință, dar și de victorii împotriva suferinței“.

Mulți soți abuzatori controlează banii, lăsând soțiilor foarte puțin acces la conturile bancare sau chiar la informațiile financiare. Unii controlează programul, cheile de la mașină, achizițiile importante, alegerea hainelor, alegerea prietenilor. Abuzatorul poate fi un obsedat de control binevoitor la începutul unei relații intime, dar, ulterior, devine unul răuvoitor. Și iată încă un dedesubt: recurge la pedepse și la recompense într-un mod imprevizibil, în așa fel încât în orice zi, în orice moment, poate redeveni vechiul iubit minunat, iubitul din luna de miere, iar asta introduce în rețetă un ingredient esențial rămânerii femeii – speranța. Face toate astea intenționat? Nu, e parte a concepției lui despre cum se păstrează o relație de iubire. Copiii care nu învață să aștepte și să accepte iubirea în moduri naturale, devin adulți care caută alte moduri de a o obține.

Controlul poate funcționa un timp, chiar pentru perioade lungi, dar, la un moment dat, începe să nu o mai facă, așa că escaladează. Abuzatorul va face orice să păstreze controlul, dar soția lui se schimbă, iar asta îl face să sufere. Practic, definiția budistă a suferinței umane se potrivește perfect aici: „Ne agățăm de ceea ce se schimbă“. Când bărbații aflați în astfel de situații nu află ce se întâmplă cu ei, în sinea lor, când nu au parte de consiliere sau de terapie psihologică, aleg să continue să folosească

violența. Acești bărbați își asumă riscul ca violența să se transforme în omor, pentru că, așa cum spunea Carl Jung, „Când o trăire interioară nu e conștientizată, din afară pare destin“.

Lucrând îndeaproape cu Consiliul împotriva Violenței Domestice, am învățat că fiecărei femei bătute care alege să plece, noi, ca societate, trebuie să-i asigurăm un loc în care să plece. În districtul Los Angeles, unde trăiesc 11 milioane de oameni, nu există decât 420 de paturi în centrele pentru femeile abuzate! În fiecare noapte, 75% dintre aceste paturi sunt ocupate de copii.

În Los Angeles avem o linie fierbinte care le face legătura automat apelantelor cu cel mai apropiat centru. La acel număr, înființat de procurorul general al Districtului Los Angeles, Gil Garcetti, femeile abuzate sunt învățate cum să plece în siguranță. Învăță să facă copii ale cheilor mașinii și ale actelor de identitate, cum să le ascundă de soții lor, cum să aleagă cel mai bun moment să fugă și cum să nu se lase urmărite când evadează în rețeaua subterană în care s-au transformat centrele de azi. Menționez asta pentru că fiecare oraș din America are nevoie de un astfel de număr de telefon, pe care să-l afișeze cât mai vizibil în toate cabinetele telefonice, cărțile de telefon, benzinăriile, școlile și camerele de gardă din spitale.

Un număr gratuit ca al nostru, la care să răspundă oameni care s-au aflat în astfel de situații și știu să răspundă dilemelor, e mult mai probabil să fie folosit decât alternativa (pe care, de asemenea, o recomand): 911. Motivul ezitării multor femei de a suna la poliție este elocvent exprimat de cazul lui Nicole Brown Simpson.

Într-un episod care nu a fost dezvăluit în timpul procesului penal, Simpson a împins-o pe Nicole dintr-o mașină în mișcare, într-o parcare. Un ofițer de poliție care se afla întâmplător acolo i-a spus lui Simpson: „Ia-ți soția acasă“. În alt incident

(mult după ce divorțaseră), Simpson a spart ușa casei lui Nicole. Polițistul care a răspuns apelului de urgență i-a împărtășit lui Nicole concluzia lui cu privire la ceea ce se întâmplase:

– Nu a lovit nimeni pe nimeni, nu a aruncat cu nimic în dumneavoastră; nu avem nimic altceva decât o altercație verbală.

Nicole a răspuns, pe bună dreptate:

– Eu aş zice că avem o intrare prin efracție.

– Mă rog, a continuat polițistul, e un pic altceva când aveți o relație; nu e ca și cum ar fi vreun hoț.

Absolut greșit, domnule polițist! E chiar ca și cum ar fi un hoț și *a fost* intrare prin efracție și încălcarea proprietății. După ce l-au asigurat pe O.J. Simpson că vor păstra tăcerea asupra incidentului „pe cât de mult ne permite legea”, polițiștii au plecat (apropo, Departamentul de Poliție și Departamentul Șerifului din Los Angeles sunt acum în poziție de frunte în America în privința noilor modalități de a gestiona cazurile de violență domestică).

Am spus mai devreme că, în America, există zeci de mii de centre pentru prevenirea sinuciderilor, dar nici măcar unul pentru prevenirea omuciderilor. Centrele pentru femeile abuzate sunt cel mai apropiat lucru de așa ceva. În comunitatea noastră există femei și copii ale căror vieți sunt în pericol, care au nevoie să știe cum pot pleca și care au nevoie de un loc în care să plece. Los Angeles, orașul de origine al celor mai faimoși abuzatori domestici, este și orașul cu un plan de salvare pentru familiile abuzate pe care alte orașe îl pot folosi ca model.

La fel cum există bătauși care își vor victimiza la rând partenerile, există și victime în serie, femei care își vor alege mai mult de un bărbat violent. Dat fiind că violența este adesea rezultatul neputinței de a influența evenimentele în alt mod, iar acesta este adesea rezultatul neputinței sau al lipsei de dorință

de a comunica eficient, este interesant de studiat atracția atât de răspândită către așa-numitul tip puternic și tăcut. Motivul cel mai des invocat de femei este acela că bărbații tăcuți sunt misterioși și poate că forța fizică, în termeni evoluționiști însemnând siguranță, adaugă acum un element de pericolozitate. Combinația înseamnă că nimeni nu poate fi absolut sigur ce simte sau crede un astfel de bărbat (pentru că e tăcut), iar miza ar putea fi destul de mare (pentru că e puternic și potențial periculos).

Am întrebat o prietenă, care și-a urmat adesea atracția către genul puternic și tăcut, cât timp îi place ca bărbatul să rămână tăcut.

– Două–trei săptămâni, mi-a răspuns. Doar atât cât să-mi stârnească interesul. Îmi place să fiu intrigată, nu păcălită. Partea cea mai grea e să găsesc pe cineva care e misterios, dar nu secretos, puternic, dar nu înspăimântător.

Una dintre cele mai întâlnite erori în alegerea unui prieten sau a unui partener este să-ți bazezi predicția pe potențial. Această predicție nu spune, de fapt, decât ce elemente se pot adăuga în niște contexte diferite: *Nu muncește deocamdată, dar ar putea avea un real succes. O să ajungă un mare artist – sigur, nu poate picta în circumstanțele actuale. E un pic cam nervos și agresiv zilele astea, dar asta doar până își găsește locul.*

Ascultă cuvintele: *nu muncește; nu poate picta; este agresiv.* Contextul pentru predicțiile reușite este ce face o persoană în prezent, iar a te căsători cu un bărbat pe baza potențialului său, sau, dacă e vorba pe-așa, angajarea cuiva doar pe baza potențialului, este cea mai sigură cale de a-ți faulta intuiția. Asta pentru că o concentrare pe potențial ne poartă imaginația către cum ar putea fi lucrurile, departe de cum sunt acum.

Abuzul împotriva partenerului este comis de oameni care sunt descriși de victimele lor cu o frecvență remarcabilă ca

fiind la început „cel mai drăguț, cel mai politicos, cel mai amabil, cel mai săritor“ etc. Într-adevăr, mulți au fost astfel în timpul procesului de selecție și adesea încă mai sunt – între episoadele violente.

Dar, chiar dacă acești bărbați sunt adesea amabili și politicoși la început, există întotdeauna semnale de avertizare. Victimele, însă, nu aleg întotdeauna să le observe. Am spus aceleași lucruri recent, într-un interviu televizat, și o femeie a sunat și a spus:

– Greșiți, nu ai cum să știi când un bărbat se va dovedi a fi violent. Se întâmplă din senin. După care a început să descrie cum fostul ei soț, un colecționar de arme pasionat, a devenit posesiv imediat după nuntă, a început să facă crize frecvente de gelozie, să-i ceară socoteală pentru fiecare oră petrecută în afara casei și nu i-a mai permis să aibă mașina ei.

Oare să nu fi fost toate acestea semnale de avertizare?

În continuarea descrierii acestui bărbat îngrozitor, a spus:

– Prima lui soție a murit în urma bătăilor pe care i le administra.

Nici *ăsta* să nu fi fost un semnal de avertizare? Dar oamenii nu văd semnele, poate pentru că atunci când ne îndrăgostim alegem să nu vedem defectele, iar pentru asta e nevoie de o doză de negare. Această negare este fără îndoială necesară într-o cultură care glorifică genul de iubire care îi face pe îndrăgostiți să dea fuga să se căsătorească, în ciuda tuturor motivelor pentru care ar trebui să n-o facă, și pe bărbații de 50 de ani să-și urmeze ceea ce eufemistic numim inima în relații cu tinerele lor secretare, abandonând relațiile cu soțiile lor de vârstă a doua. Cinstit vorbind, din genul ăsta de iubire rezultă mai mult relații eșuate decât unele reușite.

Felul în care căutăm noi dragostea și împerecherea nu este același în toată lumea. Chiar și aici, în interiorul națiunii noastre, există o altă națiune, cea a nativilor americani, a căror cultură

este marcată istoric de căsătoriile aranjate. Bărbatul și femeia erau aleși de bătrânii tribului, li se spunea să trăiască împreună, și, destul de posibil fără nici cea mai mică urmă de atracție, să-și construiască o viață împreună. Pentru ca asemenea relații să funcționeze, partenerii trebuiau să caute atributele pozitive fiecare în celălalt. Este exact opusul procesului pe care îl folosesc cei mai mulți americani, acela de a *nu* căuta atributele negative.

Subiectul selecției și al alegerii mi-a amintit de psihologul Nathaniel Branden, autor al lucrării *Honoring the Self*. El povestește despre femeia care spune: „Am un ghinion fantastic la bărbați. Iar și iar, mă trezesc în relații cu bărbați abuzivi. Pur și simplu, am un ghinion teribil“. Norocul sau ghinionul au prea puțin de a face cu asta, deoarece caracteristica evident comună a tuturor relațiilor acestei femei este ea. Observațiile mele privitoare la selecție sunt menite a lumina victimele, și nu a le învinovăți, pentru că nu cred că violența este o pedeapsă justă pentru alegerile greșite. Dar cred că este vorba de alegeri.

Deși plecarea este cel mai bun răspuns la violență, momentul în care femeile încearcă să plece este cel în care sunt ucise, de regulă. Aceasta spulberă un mit periculos despre crimele domestice: acela că se întâmplă în timpul unor dispute aprinse. În realitate, majoritatea bărbaților care îșiucid soțiile mai întâi le urmăresc, și, departe de „crima pasională“ așa cum e numită adesea, uciderea soției este, de obicei, urmarea unei decizii și nu a pierderii controlului. Cei mai violenți bărbați nu sunt deloc duși de valul furiei. De fapt, pulsul le scade și devin psihologic mai calmi pe măsură ce sunt mai violenți.

Însăși formularea „crimă pasională“ a contribuit la interpretarea greșită a acestui gen de violență. Această formulare nu este descrierea unei crime – *este descrierea unei scuze*, o modalitate de apărare. Din moment ce 75% din crimele domestice au loc după plecarea femeii, înstrăinarea, nu disputa, este cea

care dă naștere celor mai grave acte de violență. La final, vânarea unei femei nu se întâmplă doar în cazuri de „atrakție fatală” – ci, mult mai adesea, în cazuri de inerție fatală, în care femeia a rămas prea mult într-o relație.

Dintre toate comportamentele violente discutate în această carte, uciderea partenerului este cea mai predictibilă, și, totuși, oamenii ezită s-o anticipeze. Un bărbat din Los Angeles a fost recent acuzat de uciderea soției, a trei dintre copiii lor și a altor trei membri ai familiei sale. Reporterilor de știri care i-au întrebat pe vecini despre suspectul de crimă li s-a răspuns: „Ni s-a părut mereu un tip normal”. Altcineva a spus: „Mai mult ca sigur e nebun”, iar altul: „Nu pot să-mi imaginez că un tată și-ar omorî copiii”. După cum știi, dacă nu-ți poți imagina, nu poți anticipa. Când vom vedea destule povești asemănătoare ca să ne dăm seama că dacă mai mulți membri ai unei familii sunt uciși, autorul este probabil un alt membru al acelei familii? În acest caz, bărbatul pe care vecinii nu și-l puteau imagina ca fiind responsabil de acele crime încercase deja să-și ucidă soția în alte trei rânduri. Mai fusese arestat de două ori și pentru infracțiuni de violență domestică. Mie îmi sună destul de predictibil.

Deci, cum răspunde sistemul, de obicei, celui mai predictibil risc de crimă din societate? Îi spune femeii să deschidă un proces, unul civil, prin care să-și oblige soțul să păstreze distanța. În multe state, se numește ordin de restricție, pentru că se presupune că va restricționa agresorul. În alte state se numește ordin de protecție, presupus a proteja victima. În realitate, de unul singur, un astfel de ordin nu-și atinge nici unul dintre aceste scopuri.

Procurorii, poliția, reporterii TV, consilierii, psihologii și chiar unii avocați ai victimelor recomandă în masă ordinele de restricție. Acestea au devenit o industrie în plină dezvoltare în

această țară. Probabil că ar trebui să le listăm la Bursă, însă ar trebui să *încetăm* să le mai spunem oamenilor că o hârtie îi va proteja automat, pentru că, folosită în anumite cazuri, ar putea face chiar opusul. Este periculos să promovăm un tratament specific fără să diagnosticăm mai întâi problema în cazul individual.

Probabil este prea evident să spunem că un ordin de restricție nu va restricționa un criminal, dar există o controversă serioasă pe acest subiect. În timp ce eu spun că astfel de ordine nu ar trebui recomandate universal, pentru că nu se potrivesc oricărui tip de caz, în orice etapă a unui caz, majoritatea departamentelor de poliție le încurajează în permanență. Ordinele de restricție sunt de mult ca niște teme pentru acasă pe care poliția le dă femeilor pentru a dovedi că sunt cu adevărat hotărâte să scape de agresori. Aceste ordine scot, într-adevăr, femeile abuzate din secțiile de poliție și le trimit în tribunale, problemele lor continuând sau nu, și fac arestările mai simple dacă bărbații le încalcă. Astfel, ordinele de restricție le sunt clar utile polițiștilor și procurorilor. Dar nu întotdeauna victimelor. În California, de exemplu, ordinele de restricție sunt valabile doar 14 zile, după care femeia trebuie să revină la tribunal, pentru un proces care să determine dacă ordinul va fi prelungit.

Cu toate erorile sistemului actual, sunt unii care îl susțin agresiv, inclusiv un psihiatru, adept înverșunat al status quo-ului. Într-o mare conferință a polițiștilor, el a trâmbițat sus și tare că „Ordinele de restricție funcționează, iar noi am dovedit-o”. Își baza afirmația nesăbuită pe un studiu extrem de părtinitor, pornit de la un număr mic de cazuri care nici măcar nu-i includeau pe cei care își vânează soțiile, exact tipul cel mai probabil să ucidă.

În realitate, dacă faci pașii invers, de la crimă înapoi, vei găsi alarmant de frecvent ordine de restricție și alte intervenții de

acest gen. Efectele personale ale vreunei femei ucise de soțul părăsit includ adesea bucata de hârtie despre care ne-a asigurat domnul psihiatru că este „dovedit” eficientă. Cum explică dumnealui asta?

„Luați-o așa”, spune el. „Unii oameni mor în urma chimioterapiei. Alții mor în urma unui ordin de restricție. Dar asta nu înseamnă că n-o să mai facem chimioterapie – sau că n-o să mai cerem ordine de restricție.” Comparația pe care o face domnul doctor între cancer (de care pacienții nu pot scăpa) și riscul pe care îl reprezintă un soț părăsit (de care femeile *pot* scăpa) nu este doar crudă, ci și periculos de eronată.

Pentru că atât de multe femei își pierd viața ca urmare a acestui tipar de gândire superficială, și pentru că multe dintre aceste pierderi de vieți omenești puteau fi prevenite, am să intru foarte adânc în acest subiect. Sper că nu vei avea vreodată cu adevărat nevoie de aceste informații, dar știu că îi vor fi de folos cândva cuiva din viața ta.

Multe crime au avut loc în tribunalele unde femeile cereau ordinul de protecție ori imediat înaintea audierilor. De ce? Pentru că ucigașii erau alergici la respingere. O suportau cu greu și în privat, dar în public o găseau intolerabilă. Pentru genul acesta de bărbați, refuzul este o amenințare la adresa identității, a personalității și a esenței lor, și, din acest punct de vedere, crimele lor pot fi numite *crime în apărarea sinelui*. În cartea *To Have or To Harm*, prima carte importantă pe subiectul hărțuirii, autoarea Linden Gross detaliază cazuri după cazuri în care hotărârile judecătorești nu au împiedicat crimele. Iată doar câteva:

Shirley Lowery aștepta pe holul tribunalului să înceapă audierile pentru emiterea ordinului de restricție când a fost înjunghiată de 19 ori de soțul ei.

Soțul lui Tammy Marie Davis i-a bătut și terorizat pe ea și pe copilul lor de nici doi ani, ambii ajungând în spital. Imediat după primirea ordinului de restricție pe care îl obținuse Tammy, a împușcat-o mortal. Tammy avea 19 ani.

Soțul Donnei Montgomery i-a pus acesteia arma la tâmplă și a hărțuit-o, așa că ea a obținut un ordin de restricție. El a intrat în banca unde lucra soția lui și a împușcat-o mortal, apoi s-a sinucis.

Theresa Bender a obținut un ordin de restricție pe care soțul ei l-a încălcat rapid. Deși a fost arestat, ea a rămas atât de hotărâtă să se protejeze încât a rugat doi colegi să o însoțească pe drumul spre serviciu și înapoi acasă. Soțul ei era la fel de hotărât: i-a împușcat pe toți trei înainte să se împuște și el.

Maria Navarro a sunat la 911 și a anunțat că fostul ei soț tocmai amenințase că o va ucide, iar acum era în drum spre casa ei. În ciuda faptului că fusese arestat de mai multe ori pentru violențe, poliția a refuzat să trimită un echipaj, pentru că ordinul de restricție expirase. Maria și alte trei persoane mureau peste 15 minute, ucise de bărbatul care și-a ținut promisiunea. Soțul Hildei Rivera a încălcat două ordine de restricție și avea șase mandate de arestare când a ucis-o în prezența fiului lor de șapte ani. Soțul lui Betsy Murray a încălcat ordinul de restricție de 13 ori. A reacționat când i s-a cerut divorțul spunându-i femeii: „Căsnicia e pe viață și singura ieșire e moartea“. Când nu a mai funcționat nimic altceva, Betsy s-a ascuns și, chiar și după ce polițiștii au asigurat-o că soțul ei părăsise țara ca să nu fie arestat din nou, și-a ținut secretă noua ei adresă. Într-o zi, a trecut pe la vechiul apartament să ia corespondența pe care i-o păstra un vecin, iar fostul ei soț a omorât-o și apoi s-a sinucis. O vâna de mai bine de 6 luni.

Faptul că atât de mulți criminali se sinucid ne spune că, pentru ei, refuzul de a accepta respingerea e mult mai important

decât însăși viața. Din momentul în care ajung în acest punct, mai pot fi ei împiedicați de un ordin judecătoresc?

Ultimul caz pe care vreau să-l prezint este cel al lui Connie Chaney. Obținuse deja patru ordine de protecție când soțul ei a violat-o sub amenințarea armei și a încercat s-o ucidă. Soluția recomandată de polițiști? Să ceară un ordin de restricție; ceea ce a și făcut. Înainte să o împuște, soțul ei a scris în jurnal: „Nu aş putea suporta să știu că a câștigat sau că m-a învins. Nu! *Abia acum e război.*” Aceste ultime cuvinte spun totul, pentru că ordinul de restricție e ca o strategie de război, iar mizele sunt viața și moartea, exact ca în război.

În studiul a 179 de cazuri de hărțuire sprijinit de Parchetul General din San Diego, cam jumătate din numărul victimelor care ceruseră ordine de restricție erau de părere că situația se înrăutățise în urma acestora. Într-un studiu făcut pentru Departamentul de Justiție al SUA, cercetătorii au concluzionat că ordinele de restricție sunt „ineficiente în împiedicarea violenței fizice”. Au aflat, totuși, că erau de ajutor în cazuri în care nu exista un istoric de abuzuri violente. Raportul concluziona cu înțelepciune că „dată fiind răspândirea utilizării ordinelor de restricție printre femeile cu copii, ineficiența lor generală în combaterea violențelor ulterioare poate lăsa un mare număr de copii descoperiți în fața riscului fie de a fi martorii violențelor, fie de a deveni ei înșiși victime”.

Un alt studiu, mai recent, făcut tot pentru Departamentul de Justiție al SUA, a ajuns la concluzia că mai mult de una din trei femei a avut în continuare probleme după obținerea unui ordin de restricție. Partea bună ar fi că două femei din trei *nu* au mai avut probleme – dar să nu ne grăbim. În timp ce doar 2,6% din respondente fuseseră abuzate imediat după obținerea ordinului, când au fost contactate din nou, șase luni mai târziu, procentul se triplase. Numărul rapoartelor de hărțuire și de abuz psihologic

continuat a crescut și el dramatic după șase luni. Acest lucru indică faptul că beneficiile pe termen scurt ale ordinelor de restricție sunt mai mari decât cele pe termen lung.

Vreau să fie limpede: nu spun că ordinele de restricție nu funcționează niciodată, pentru că, de fapt, în majoritatea cazurilor în care au apărut, la un moment dat, lucrurile s-au îmbunătățit. Asta se întâmplă adesea din exact același motiv pentru care sperăm să se întâmple: bărbații sunt descurajați de amenințarea arestului. În alte dăți, ordinele de restricție au demonstrat hotărârea femeilor de a încheia relația, iar asta i-a convins pe bărbați să păstreze distanța. Din orice motiv ar fi, nu încapе îndoială că funcționează în unele cazuri. Întrebarea e: în care?

Ordinele de restricție au efect mai mult în cazul persoanelor rezonabile, cu o investiție emoțională limitată. Cu alte cuvinte, funcționează cel mai bine la persoanele cel mai puțin probabil să devină violente, oricum. De asemenea, există o diferență substanțială între folosirea unui ordin de restricție împotriva unui soț abuziv și folosirea unuia împotriva unui bărbat cu care ai avut câteva întâlniri. Diferența constă în greutatea investiției emoționale și a drepturilor pe care și le arogă bărbații respectivi. Pe vânătorul de rendez-vous (abordat în următorul capitol), un ordin de restricție îl obligă să lase femeia în pace și să-și vadă mai departe de viață așa cum era înainte de a o întâlni. Același ordin de restricție folosit împotriva unui bărbat părăsit îi cere acestuia, din vârful pixului unui judecător, să abandoneze elementele centrale ale vieții sale: relația sa intimă, controlul și proprietatea asupra unei alte ființe umane, identitatea lui de bărbat puternic, identitatea lui ca soț și tot așa. Așadar, un ordin de restricție poate obliga un om să facă ceva ușor de făcut și, în același timp, îl poate obliga pe altul să facă ceva mult mai

dificil. Această distincție a fost larg ignorată de sistemul de justiție penală.

Există un răspuns facil pentru toate astea: când bărbații sunt foarte violenți, vor ucide oricum, deci ordinele de restricție nu au cum să înrăutățească lucrurile. În realitate, însă, înrăutățesc lucrurile convingând femeile că sunt în siguranță. Un judecător cunoscut a spus: „Femeile trebuie să își dea seama că această hârtie nu va opri următorul pumn sau următorul glonț“. Dar nu numai femeile trebuie să își dea seama de acest lucru – ci întreg sistemul de justiție penală. E firesc să ne așteptăm ca o femeie să învețe din propria experiență, dar sistemul trebuie să învețe din toate experiențele.

Carol Arnett are experiența conducerii unui centru pentru femei abuzate, iar cu ani de zile înainte de aceasta, experiența refugierii într-un astfel de centru. În prezent director executiv al Consiliului împotriva Violentei Domestice al Districtului Los Angeles, Arnett spune:

Noi, lucrătorii din centrele pentru femeile abuzate, am fost martorii felului în care justiția penală a eșuat în a proteja, și adesea a pus în pericol femeile atâția ani, încât suntem foarte prudenți în a recomanda ordinele de restricție. Ne bazăm pe femeie să-și planifice singură direcția de acțiune. Oricine, fie din sistem, fie din afara lui, îi spune unei femei că trebuie să urmeze o anumită direcție contrară propriei judecăți și intuiții, nu doar că omite filosofia validării proprii, dar chiar o poate pune pe ea în pericol.

Mai presus de toate, vreau să încurajez oamenii să pună această întrebare simplă: În cazul meu, îmi va fi util un ordin de restricție sau dimpotrivă? Măcar atunci, indiferent ce decizie

va fi luată, vor putea spune că a fost o alegere, și nu o reacție automată. Gândiți-vă la ordinul de restricție ca la o opțiune, nu ca la singura opțiune.

Dintre aceste opțiuni, prefer clar intervențiile forțelor de ordine, cum sunt arestul pentru violență, intrare prin efracție sau alte infracțiuni. Te-ai putea întreba ce diferență este între asta și arestul pentru încălcarea unui ordin de restricție. Acuzațiile de încălcare a legii îl pun pe infractor în fața sistemului, pe când ordinele de restricție pun victima în fața agresorului. Mulți agresori găsesc intolerabilă ideea de a fi sub controlul victimei, și, cu un ordin de restricție, victima încearcă să controleze comportamentul soțului, schimbând astfel locul cu el în cadrul relației. În schimb, când sistemul îl urmărește pentru infracțiuni violente, acțiunile bărbatului – nu cele ale soției sale – sunt cele care îl conduc spre un deznodământ previzibil. Agresorii ar trebui urmăriți în justiție pentru fiecare infracțiune, și cred că procesele sunt foarte importante pentru descurajarea abuzurilor, dar, chiar și așa, femeile trebuie să fie pregătite pentru posibilitatea agravării lucrurilor.

Ideea principală e că nu există, de fapt, decât un singur motiv bun pentru ca o femeie abuzată să ceară un ordin de restricție: femeia crede că bărbatul îl va respecta și o va lăsa în pace. Dacă o victimă sau cineva din sistem folosește un ordin de restricție pentru a împiedica pe cineva să comită o crimă, probabil că au apelat la strategia greșită.

Și atunci, ce-i putem spune unei femei care crede că va fi ucisă? *Caută și aplică strategii care te fac indisponibilă următorului. Dacă ești convinsă că ești în pericol, centrele pentru femei abuzate sunt cea mai bună soluție de a rămâne în siguranță.* Adresele centrelor sunt secrete, iar profesioniștii de acolo înțeleg un lucru pe care sistemul adesea nu-l înțelege: acela că

subiectul este siguranța – nu dreptatea. Distincția dintre siguranță și dreptate este adesea neclară, dar devine clară când mergi pe un trotuar aglomerat și un tânăr athletic îți smulge geanta sau servieta. În timp ce încearcă să dispară în aglomerație, dreptatea îți cere să-l prinzi și să-l dai pe mâna poliției. Dar îl privești fugind în slalom printre trecători, cu mașinile frânând în ultimul moment ca să-l evite, pentru că siguranța îți spune să nu te arunci după el. E nedrept că scapă nepedepsit, dar e mai important să rămâi în siguranță (pentru a le reaminti clienților că treaba mea este să le asigur securitatea, țin pe birou un mic memento: „Nu veni aici în căutarea dreptății!“).

În centre găsești siguranță, consiliere și înțelepciune. E drept că refugiul într-un asemenea adăpost este un demers important și incomod, și este ușor de înțeles de ce atât de multe victime sunt atrase de vestea bună că un ordin de restricție le va rezolva toate problemele. Dar, dacă doctorul ți-ar spune că ai nevoie urgent de o operație pentru a-ți salva viața, l-ai întreba dacă în loc de asta nu poți să ții la tine o foaie de hârtie?

Procurorul John Wilson, un tip rațional și experimentat, unul dintre pionierii proceselor de hărțuire din America, cunoaște prea multe cazuri în care victimele au rămas în raza de acțiune a agresorilor după ce aceștia au fost arestați și eliberați. Wilson a participat la o discuție pe care am avut-o cu șefii departamentului de poliție și ulterior mi-a scris. Nu mă feresc să public această parte din scrisoarea lui emoționantă:

Vorbele tale au atins exact punctele nevralgice. Din nefericire pentru o tânără soție, în luna aprilie, nu ți-am urmat sfatul. I-am deschis soțului ei dosar penal pentru violență și, când a ieșit din închisoare, a omorât-o. A fost a șasea victimă de când am fost numit în funcție și fiecare dintre ele se potrivea exact profilului tău.

După ce ai citit toate astea, probabil te întrebi cum de există vreun dezacord cât de mic referitor la folosirea la întâmplare a ordinelor de restricție și a altor intervenții de acest gen, dar există. Am studiat toate aspectele acestui subiect, dar nu pricep. Probabil datorită faptului că ordinele de restricție se eliberează în SUA într-un ritm de 1 000 pe zi, iar femeile nu sunt ucise cu aceeași frecvență, poate părea, statistic vorbind, că măsura funcționează. Nu știu, însă, în orice caz și în fiecare caz, poliția ar trebui să îndemne victimele la precauții extreme în perioada imediat următoare obținerii unui ordin de restricție. Acea perioadă este încărcată emoțional și periculoasă, și sper că atunci când polițiștii recomandă ordine de restricție fac și efortul de a se asigura că femeia în cauză urmează fiecare pas practic pentru a deveni de negăsit pentru agresorul său.

Psihologul Lenore Walker, care a introdus termenul „sindromul soției agresate” (și care a surprins ulterior grupul împotriva violenței domestice alăturându-se echipei de avocați ai lui O.J. Simpson) spunea despre crima domestică: „Nu poate fi anticipată nicicum”. Greșește. Crima domestică este singura cea mai predictibilă din America. Greșeala lui Walker evidențiază, totuși, nevoia urgentă de a ajuta polițiștii, procurorii și victimele să evalueze sistematic cazurile și să le identifice pe cele care conțin ingredientele unui pericol clar. În acest scop, firma mea a proiectat MOSAIC-20, un sistem de intuiție artificială ce evaluează detaliile situației în care se află o femeie care anunță poliția. Acest software marchează acele cazuri în care pericolul apariției unei crime este cel mai înalt. O parte din procedurile din această carte intră în dezvoltarea sa continuă, și sunt mândru să lucrez cu Biroul Procurorului și Departamentul Șerifului Districtului Los Angeles, și cu Departamentul de Poliție Los Angeles la prima utilizare din țară a programului MOSAIC-20 (vezi Anexa 4 pentru mai

multe informații). Acest sistem aduce la îndemâna cetățenilor obișnuiți aceleași tehnologii și strategii folosite pentru protecția înalților oficiali ai statului. E o măsură justă, dat fiind faptul că femeile agresate sunt într-un pericol mult mai mare de a fi ucise decât majoritatea persoanelor publice.

Între timp, ordinele de restricție continuă să fie ceea ce Linden Gross numește „răspunsul reflex“ al forțelor de ordine. Nu pot întreba nici măcar retoric dacă trebuie să moară cineva pentru a se schimba ceva, pentru că prea mulți au murit deja.

Mii de cazuri mi-au demonstrat limpede că e mai înțelept să fugi în siguranță decât să încerci să-l schimbi pe soțul care te abuzează sau să pornești un război, chiar dacă ai de partea ta poliția și justiția. La fel ca și în cazul altor aspecte legate de siguranță, statul nu poate repara relațiile violente. Mulți oameni ai legii, motivați de o dorință sinceră de a fi de ajutor, refuză să accepte că unele forme de criminalitate rămân în afara razei lor de acțiune, și e de înțeles. Din fericire, mai există și aceia care, căliți de experiență, știu totul despre astfel de cazuri și devin eroi. Și așa ajung la povestea Lisei.

Lisa nu știa că sergentul de poliție din fața ei mai privise peste tejghea nenumărate fețe lovite până în seara aceea. Credea că situația ei este unică și specială, și era sigură că poliția va face ce trebuie, mai ales că declarase că soțul îi pusese arma la tâmplă.

O oră mai devreme, după ce ieșise pe fereastră și parcursese în fugă mai multe străzi întunecate, privise în jur și își dăduse seama că se rătăcise. Dar, într-un sens mai important, de fapt se regăsise. Se redescoperise – tânăra care fusese cu 15 ani în urmă – înainte ca el s-o fi lovit, înainte ca el s-o fi sugrumat și înaintea incidentului cu arma. Copiii fuseseră martori la acesta din urmă, dar acum o vor vedea mai puternică, ajutată de poliție. Îl vor vedea pe el cerându-și scuze și totul va fi bine.

Polițiștii îi vor băga mințile în cap soțului ei și-l vor obliga să o trateze așa cum trebuie, și totul va fi bine.

I-a spus mândră sergentului:

– Nu mă întorc la el până nu-mi promite că n-o să mă mai lovească niciodată.

Sergentul a încuviințat dând din cap și i-a întins niște formulare.

– Completați astea, iar eu o să le pun acolo.

Și i-a arătat un vraf de formulare și plângeri adunate pe un dulap.

Sergentul a privit-o pe tânăra care se gândea să se întoarcă la agresorul ei, la cel cu arma pe care pretindea că o cumpăraseră pentru autoapărare, dar care era, în realitate, pentru apărarea sinelui.

Apoi a rostit cuvintele care Lisei i-au schimbat viața, cuvintele pentru care îi va mulțumi și peste zece ani, cuvintele care i-au permis să-și părăsească soțul violent:

– Completați formularele astea, apoi întoarceți-vă acasă, iar data viitoare o să le caut pentru că veți fi fost ucisă.

„AM ÎNCERCAT SĂ-L REFUZ CU BLÂNDEȚE“

Cu aceste cuvinte începe povestea pe care o aud în biroul meu de câteva ori pe lună. Înainte de întâlnirea cu mine, tânăra inteligentă din fața mea le mai spusese probabil prietenilor, vreunui psiholog, unui detectiv particular, unui avocat, poate chiar unui judecător, însă problema ei rămăsese nerezolvată. Este povestea unei situații aparent obișnuite sau, în orice caz, ușor de gestionat, dar care se transformase acum în ceva înspăimântător. Este povestea cuiva care a părut la început doar un alt pretendent, dar care s-a dovedit în scurtă vreme a fi, de fapt, cu totul altceva.

Există două tipuri distincte de hărțuire: insistențele nedorite din partea unui străin și cele din partea unei persoane pe care victima o cunoaște. Cazurile celor care fac o fixație pentru oameni de rând sunt, prin comparație cu alte tipuri de hărțuire, foarte rare și sunt cele care tind cel mai puțin către deznodăminte violente. De aceea, voi analiza acele situații care afectează cel mai mare număr de victime: hărțuirile de natură pasională, cel mai adesea din partea unei persoane pe care femeia o cunoaște sau cu care a avut o relație romantică.

Deși este la modă să-i vedem în buletinele de știri pe hărțuitori prezentați ca fiind o categorie aparte de infractori, cei care își aleg victimele dintre oamenii obișnuiți nu sunt deloc așa. Ei nu vin de pe Marte, ci din Miami, Boston, San Diego sau Brentwood. Ei se află printre foștii iubiți ai surorilor noastre, printre angajații companiei pentru care lucrăm sau chiar printre cei cu care s-au căsătorit prietene de-ale noastre.

Într-un astfel de context, noi, bărbații, trebuie să vedem în acești oameni o parte din noi înșine ca să putem înțelege în profunzime problema. În timpul conferințelor mele publice, uneori îi întreb pe cei din public: „Câți dintre bărbații prezenți aici au aflat detalii despre adresa sau locul de muncă al unei fete, altfel decât întrebând-o personal? Câți dintre bărbații de aici au trecut prin fața casei unei fete doar ca să vadă ce mașini sunt parcate acolo sau câți au sunat doar ca să audă cine răspunde la telefon, apoi au închis?“

Judecând după numărul impresionant de mâini ridicate în sală, am învățat că nivelul de toleranță a unor astfel de comportamente poate varia de la caz la caz. La finalul uneia dintre conferințe, un polițist care fusese în public a vrut să stăm de vorbă între patru ochi. Mi-a spus atunci că tocmai își dăduse seama că hărțuise cu insistență o studentă la academia de poliție, pe vremea când era angajat acolo. Aproape un an și jumătate, fata îl respinsese fără excepție, deși se temea de repercusiunile pe care acest refuz le-ar fi putut avea asupra carierei ei. „Nu mi-a lăsat niciodată impresia că și-ar dori o relație cu mine, dar eu nu m-am oprit nici măcar pentru o clipă“, mi-a mărturisit el. „Totuși, a meritat efortul. În cele din urmă, ne-am căsătorit.“

Probabil că se poate spune și așa: că a meritat efortul. Însă povestea acestui om spune multe despre cât de complexă este problema curtării unei femei. E limpede că, în ultimele decenii, pentru femei a crescut simțitor miza respingerii eventualelor

avansuri. Există o graniță foarte fină între ceea ce e potrivit și ceea ce e deplasat – iar femeile și bărbații nu sunt întotdeauna de acord atunci când vine vorba de stabilirea acestei limite. Victimele și cei care le hărțuiesc nu au niciodată aceeași părere, iar uneori nici polițiștii nu împărtășesc părerea victimei.

Totuși, toată lumea este de acord că violența nu trebuie să apară în nici una dintre situații, dar de ce nu apare consensul și înainte de acest punct? Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie să evoc secvențele în care Dustin Hoffman dă buzna într-o biserică, iar Demi Moore apare neinvitată la o întâlnire de afaceri. Trebuie să vorbesc despre bărbați obișnuiți, pe care îi întâlnim zi de zi, și despre definiția din dicționar. Poate părea că toate aceste lucruri nu au legătură cu hărțuirea și insistențele nedorite, dar – așa cum cred că intuiția ți-a spus deja – au.

În anii 1960, a fost lansat un film care ilustra o imagine bine primită și de durată în timp a manierei în care un tânăr poate curta o femeie. E vorba despre *Absolventul*. În acest film, Dustin Hoffman este implicat într-o relație cu o tânără (interpretată de Katherine Ross), pe care o cere de soție. Ea îl refuză, dar el parcă nici nu o aude. O așteaptă mereu la facultate, în fața sălii de curs, și continuă să o ceară în căsătorie. În cele din urmă, fata îi scrie o scrisoare în care îi explică tânărului îndrăgostit că s-a gândit la propunerea lui, dar a decis să nu se mărite cu el. Mai mult decât atât, îl anunță că va pleca din oraș și se va căsători cu un alt bărbat. Un astfel de mesaj poate părea foarte clar – dar nu și în filme.

Ca s-o găsească pe fată, Hoffman folosește tehnici de hărțuire. Pretinde că e unul dintre prietenii mirelui, apoi un membru al familiei, ba chiar preot. Până la urmă, reușește să găsească biserica unde se oficia căsătoria și se năpustește înăuntru la câteva secunde după ce Katherine Ross fusese declarată soția unui alt bărbat. Hoffman îl bate pe tatăl miresei, lovește și alți

oameni, se folosește chiar de o cruce de lemn pentru a-i ține la distanță pe cei care vor să sară în apărarea familiei.

Și ce se întâmplă la sfârșit? Ei bine, o convinge pe fată. Tânăra fuge cu Hoffman, abandonându-și familia și pe noul ei soț. Dar, odată cu ei, abandonează și ideea că deciziile unei femei trebuie respectate, că „nu“ înseamnă „nu“ și că orice femeie are dreptul să aleagă cine poate face parte din viața ei.

Mesajul pe care l-a înțeles generația mea din *Absolventul* a fost acela că în iubire există o singură strategie imbatabilă: *perseverența*. Aceeași strategie stă la baza oricărui caz de hărțuire. Bărbații care folosesc metode nepotrivite și neadecvate pentru „a cuceri“ o femeie reprezintă o temă foarte întâlnită în cultura noastră. Amintiți-vă doar de filmele *Strălucirea dansului*, *Tootsie*, *Cât durează o căsnicie*, *10*, *Numai Rio e de vină*, *Lună de miere în Las Vegas* sau *Propunere indecentă*.

Toate respectă parcă aceeași formulă a cinematografiei de la Hollywood, care ar putea fi supranumită „Băiatul vrea fata, fata nu vrea băiatul, băiatul hărțuiește fata, băiatul primește fata“. Există o mulțime de filme care te învață că, dacă nu renunți, chiar și cu riscul de a jigni, chiar și dacă ea îți spune că nu vrea să aibă de-a face cu tine, chiar și dacă te-ai purtat îngrozitor (pentru că uneori chiar te-ai purtat îngrozitor), totuși fata va fi a ta. Nu contează dacă e într-o altă relație, nu contează dacă arăți ca Dustin Hoffman, în cele din urmă, o vei avea pe Katherine Ross sau pe Jessica Lange. O să câștigi războiul dacă perseverezi ca în *Pe urmele lui Jesse* (un alt film din categoria mai sus enumerată). Chiar și cel mai inofensiv serial de televiziune, cum este *Cheers*, atinge acest subiect. Accentele de hărțuire sexuală, permanente și complet nepotrivite din relația lui Sam cu două dintre colegele lui – vreme de opt ani – nu-l lasă pe bărbat nici fără loc de muncă și nici nu constituie obiectul vreunei reclamații la poliție.

În viața reală, există o lecție de pe urma căreia tinerele femei au doar de câștigat: perseverența e doar perseverență, nu o dovadă de iubire. Insistențele unui pretendent neobosit nu arată că tu ești specială, ci că individul respectiv are niște probleme.

Nu e o noutate că femeile și bărbații par să vorbească două limbi diferite, însă atunci când miza e foarte importantă, nu trebuie să uităm că bărbații sunt amabili când curtează o femeie, iar femeile sunt amabile când resping un bărbat. Evident această abordare poate crea confuzie și astfel se ajunge la cunoscuta metodă de „a refuza cu blândețe”.

Așa cum au fost învățate, atunci când resping avansurile bărbaților, femeile spun, de obicei, mai puțin decât ar vrea să spună. Așa cum au fost învățați, bărbații aud, de obicei, mai puțin decât li se spune. Această problemă devine cu atât mai îngrijorătoare cu cât sute de tați (și mame) și frați (sau surori), filme și emisiuni TV îi învață pe cei mai mulți bărbați că atunci când o femeie spune nu, de fapt, nu asta vrea să spună. La asta se adaugă și femeile care au fost învățate să „facă pe inabordabilele”, deși nu asta simt cu adevărat. Rezultatul este acela că, în cultura noastră, „nu” poate avea mai multe înțelesuri. Iată doar câteva exemple:

Poate

Nu încă

Hmm...

Mai lasă-mă puțin

Nu sunt sigură

Mai încearcă

Mi-am găsit bărbatul!

Există o carte în care cuvântul *nu* e de fiecare dată la fel de clar. Dicționarul. După câte se pare, scenariștii de la Hollywood nu consultă prea des dicționarul, așa că va trebui s-o facem noi.

Trebuie să-i învățăm pe tineri că „Nu.“ este o propoziție completă. Și nu e chiar atât de simplu cum pare, deoarece hibridul dintre „nu“ și „poate“ are rădăcini adânci în cultura noastră. A devenit parte din contractul social (între bărbați și femei) și a fost chiar studiat de teoreticienii clasici Rousseau și Locke, în egală măsură. Rousseau a întrebat: „De ce ți-neți seama de cuvinte, dacă nu gura e cea care vorbește?“, iar Locke a vorbit despre „consimțământul tacit“ pe care bărbatul îl citește în ochii femeii „în ciuda refuzului exprimat verbal“. Mai mult, Locke a afirmat că bărbatul apără onoarea femeii atunci când ignoră refuzul ei: „Dacă își întregeste fericirea astfel, el nu este brutal, ci cuviincios“. Așadar, în universul lui Locke, violul nu este deloc o fărădelege, ci o dovadă de curtoazie.

Chiar dacă bărbații și femeile din America ar vorbi aceeași limbă, diferențele dintre standardele lor de viață tot ar fi foarte mari. De pildă, dacă într-un film un bărbat încearcă să afle detalii despre programul, adresa de acasă sau de la serviciu a unei femei, ba chiar o vizitează la locul de muncă neinvitat, gesturile lui sunt considerate dovezi de dragoste și de loialitate. Este adorabil să-l vedem pe Robert Redford făcând exact acest lucru cu Demi Moore în *Propunere indecentă*. Dar pare alarmant și nepotrivit când ea merge pe nepusă masă la biroul *lui*, întrerupând o întâlnire de afaceri.

În filme, dacă un bărbat își dorește o relație intimă cu o femeie sau este insistent, este doar un tip obișnuit, dar când o femeie face asta, este fie o nebună, fie o asasină. Amintiți-vă de *Atracție fatală*, *Regele comediei*, *Anunț periculos*, *Un cântec la cerere*, *Mâna care împinge leagănul* și *Instinct primar*. De regulă, dacă bărbatul hărțuiește, primește fata. Dar când femeia hărțuiește, bărbatul își pierde viața.

Filmele foarte cunoscute pot fi văzute ca reprezentări sau creatoare ale societății, în funcție de cel pe care îl întrebi, dar,

în orice caz, ne influențează comportamentul. La începutul unui caz de hărțuire, în filme – și foarte des în viața reală –, femeia privește și așteaptă, ridicându-se astfel la nivelul așteptărilor bărbatului interesat. Nu este auzită sau recunoscută; ea este doar ecranul pe care bărbatul își proiectează nevoile și ideea despre ce ar trebui ea să fie.

Hărțuirea este modul în care unii bărbați reacționează atunci când femeia nu face ce i se cere. Este un abuz de putere, control și intimidare, foarte asemănător cu acela din cazul unui viol între partenerii aflați într-o relație. De fapt, multe dintre cazurile de hărțuire a partenerului pot fi descrise ca niște forme de viol; implică îngrădirea libertății și pun dorințele bărbatului mai presus de cele ale femeii. Indiferent dacă e vorba despre un fost soț sau un fost iubit, un partener de o singură întâlnire sau un pretendent nedorit, hărțuitorul aplică cea mai dură regulă a culturii noastre: că femeilor nu le este permis să decidă cine va face parte din viața lor. Devine evident, în scurtă vreme, că avem de-a face cu un rău mult mai mare decât dublul standard – este un standard periculos.

Am susținut și am influențat legislația împotriva hărțuirii în mai multe state, dar aş renunța la toate pentru înființarea unei materii de liceu, care să-i învețe pe tinerii bărbați să audă cuvântul „nu“, iar tinerelor domnișoare să le explice că este în regulă să refuze în mod explicit. Programa ar include și tehnici de îndepărtare a agresorului. Cred că este inutil să menționez că un astfel de curs nu s-ar numi „Cum să refuzi cu blândețe“. Dacă, în cultura din care fac parte, femeilor li s-ar spune și li s-ar permite să refuze cu fermitate și cât mai explicit avansurile, sau dacă femeile ar reacționa la apariția primelor semne de agresiune, numărul cazurilor de hărțuire ar scădea semnificativ.

Căutarea domnului Perfecțiune a ajuns să fie mult mai importantă decât respingerea domnului Nepotrivit, așa că

femeile nu sunt învățate cum să iasă dintr-o relație. Cursul acela pentru liceeni ar pune accent pe singura regulă care se aplică tuturor tipurilor de hărțuitori: *Nu negocia*. Odată ce femeia a decis că nu vrea o relație cu un anumit bărbat, lucrul acesta trebuie exprimat clar și răspicat. Aproape orice fel de contact după respingere va fi privit ca un act de negociere. Dacă o femeie îi spune în mod repetat unui bărbat că nu vrea să stea de vorbă cu el, dar de fiecare dată continuă să facă acest lucru, își încalcă propria decizie. Dacă îi spui cuiva de zece ori că nu vrei să vorbești cu el, de fapt, *vorbești* cu el – de nouă ori în plus față de cât ai vrut.

Când o femeie primește 30 de mesaje de la un hărțuitor pe care ea nu vrea să-l sune înapoi, dar o face, în cele din urmă, indiferent de ce îi va spune, bărbatul va înțelege că prețul pe care trebuie să-l plătească pentru a ajunge la ea este de 30 de mesaje. Pentru genul acesta de bărbat, orice contact va reprezenta un progres. Desigur, unele victime se tem că, nerăspunzând, îl vor provoca pe agresor, așa că încearcă să-l refuze cu blândețe. Cel mai adesea, el ajunge să creadă că ea este confuză, nehotărâtă, că îl place, de fapt, dar încă nu e conștientă de asta.

Atunci când o femeie respinge un bărbat care s-a îndrăgostit de ea, spunându-i: „Nu îmi doresc o relație amoroasă în acest moment“, el aude doar „în acest moment“. Pentru el, asta înseamnă că ea își va dori o relație cu el mai târziu. De fapt, un refuz ar trebui să sune astfel: „Nu îmi doresc o relație amoroasă *cu tine*“. Doar când refuzul este astfel exprimat, și uneori nici măcar atunci, el aude mesajul.

Dacă ea spune: „Ești un tip super și ai multe de oferit, dar nu sunt potrivită pentru tine; nu pot să mă gândesc la asta în perioada asta“, el se gândește: „Chiar mă place; doar că e confuză. Trebuie să-i dovedesc că e potrivită pentru mine.“

Când o femeie explică motivele refuzului, acest gen de bărbat le va demonta pe fiecare în parte. Părerea mea este că o femeie nu ar trebui să explice niciodată de ce nu-și dorește o relație, ci, pur și simplu, să spună limpede că s-a gândit, asta e decizia ei și se așteaptă ca el să o respecte. De ce ar dezvălui o femeie detalii intime din viața ei, planuri și alegeri sentimentale cuiva cu care nu-și dorește o relație? Un refuz bazat pe orice condiție, să zicem, pentru că ea vrea să se mute în alt oraș, nu face decât să-i dea bărbatului ceva de contestat. Refuzurile condiționale nu sunt refuzuri, ci discuții.

Abilul început al filmului *Tootsie* ilustrează perfect motivul pentru care nu funcționează refuzurile condiționale. Dustin Hoffman joacă rolul unui actor care citește un rol la o audiție. O voce din sală îi spune că nu va primi rolul.

Vocea: Ai citit bine, dar nu ai înălțimea potrivită.

Hoffman: OK, pot fi mai înalt.

Vocea: Nu, nu înțelegi. Căutăm pe cineva mai scund.

Hoffman: Ah, bine, nu trebuie să fiu chiar atât de înalt.

Știți, port tocuri. Pot fi mai scund.

Vocea: Știu, dar, zău... căutăm pe cineva diferit.

Hoffman: Pot să fiu diferit.

Vocea: Căutăm pe *altcineva*, OK?

Această ultimă replică nu oferă nici un motiv și nu lasă loc nici unei negocieri, însă în cultura noastră femeilor le este practic interzis să o spună. Sunt învățate că o astfel de replică rostită răspicat și cât mai devreme le poate face nepopulare și le poate izola sau poate atrage furie ori chiar violență.

Să ne imaginăm o femeie care a lăsat să treacă mai multe ocazii de a începe o relație cu un pretendent. Cu fiecare aluzie, răspuns, acțiune sau lipsă a vreunei acțiuni a transmis că nu

este interesată. Dacă bărbatul continuă să o preseze, chiar dacă în mod sigur unora li se va părea nepoliticos, este timpul pentru un refuz explicit și necondiționat. Știu că puțini bărbați americani l-au auzit și puține femei l-au rostit, așa că iată cum sună un refuz necondiționat și explicit:

Indiferent de ce idei ți-ai făcut până acum și indiferent din ce motive ți le-ai făcut, nu am nici un fel de interes sentimental în ceea ce te privește. Sunt sigură că niciodată nu voi avea. Mă aștept ca tu, știind acest lucru, să îți îndrepti atenția în altă parte, lucru pe care îl înțeleg, pentru că asta intenționez să fac și eu.

Nu există decât o reacție potrivită la așa ceva: acceptarea. Indiferent de cum îl va comunica bărbatul, conceptul de bază ideal ar fi: „Te-am auzit, înțeleg, și, deși sunt dezamăgit, bineînțeles că îți voi respecta decizia“.

Am spus că nu există decât o reacție potrivită. Din păcate, există sute de reacții nepotrivite și, deși iau multe forme, în esență, mesajul lor este: „Nu-ți accept decizia“. Dacă un bărbat se ceartă, negociază, îi pune la îndoială sau încearcă să-i schimbe decizia femeii, ar trebui recunoscut așa cum e de fapt. Ar trebui să fie limpede că:

- 1) Ea a luat decizia corectă în legătură cu el. În loc ca hotărârea ei să fie slăbită de răspunsul lui, ar trebui să se întărească.
- 2) E clar că ea nu și-ar putea dori o relație cu cineva care nu o aude și nu-i prețuiește sentimentele.
- 3) Dacă nu reușește să priceapă un mesaj atât de clar și explicit, imaginează-ți reacțiile lui la orice alt lucru cât de puțin neclar sau la un refuz blând.

Pretendenții nedoriți pot escalada situația introducând în scenă lucruri precum apelurile telefonice și mesajele insistente; vizitele neanunțate la locul de muncă al femeii, acasă sau la școală; urmărirea; încercarea de a-și face aliați dintre prietenii sau membrii familiei ei. Presupunând că femeia i-a comunicat pretendentului refuzul explicit, dacă se întâmplă oricare dintre aceste lucruri, este foarte important să nu-i mai arate nici un fel de reacție clară. Când o femeie comunică din nou cu cel pe care l-a refuzat explicit, faptele ei nu se vor mai potrivi cu vorbele. Bărbatul poate alege care dintre cele două tipuri de mesaje (fapte *versus* vorbe) reprezintă sentimentele ei. Deloc surprinzător, îl alege, de obicei, pe cel care îi convine cel mai mult. Adesea, un astfel de bărbat va lăsa mesaje pe telefon care aparent oferă o încheiere, dar care sunt, de fapt, încercări abia disimulate de a obține un răspuns – și, cum spuneam, pentru el, orice răspuns e un progres.

Mesaj: Bună, sunt Bryan. Ascultă, mă mut înapoi, în Boston, dar nu pot să plec înainte să te mai văd o dată. Nu vreau decât o șansă de a-mi lua rămas-bun, atât. Doar o întâlnire scurtă, apoi dispar.

Cel mai bun răspuns: nici un răspuns.

Mesaj: Ascultă, sunt Bryan, asta e ultima dată când te sun. [Această afirmație, deși făcută foarte des de hărțuitori, e rareori adevărată.] Trebuie să vorbim urgent.

Cel mai bun răspuns: nici un răspuns.

Când o femeie este hărțuită de un individ cu care a avut o relație romantică, ar putea avea de a face cu judecata celor care au aflat despre asta: „L-ai încurajat tu cumva“, „Probabil ești genul de femeie căreia îi place să fie vânată“ etc. Foarte probabil, cineva îi va împărtăși – sub aparența unui plan bine ticluit – câte

ceva din înțelepciunea populară despre hărțuire, înțelepciune care ar trebui numită *ignoranță* populară: Schimbă-ți numărul de telefon. De fapt, firma noastră nu recomandă această strategie, deoarece, cum vă poate spune orice victimă, hărțuitorul reușește întotdeauna să afle noul număr de telefon. Un plan mai bun ar fi ca femeia să-și instaleze o a doua linie telefonică, să dea noul număr celor cu care vrea să păstreze legătura și să lase un robot sau mesageria să răspundă la numărul vechi, și astfel hărțuitorul nu va ști că ea are acum un alt număr. Își poate verifica mesajele și, când primește apeluri din partea persoanelor cu care vrea să vorbească, le poate suna să le dea noul ei număr. În cele din urmă, singura persoană care va mai lăsa mesaje la vechiul număr va rămâne pretendentul nedorit. Astfel, apelurile lui sunt verificabile (pentru că ea va păstra mesajele înregistrate) și, mai important, de fiecare dată când el îi lasă un mesaj, *primește*, la rândul lui, un mesaj: acela că ea își poate stăpâni tentația de a răspunde manipulărilor lui.

De asemenea, mesajul de întâmpinare ar trebui înregistrat cu vocea unei prietene, pentru că hărțuitorul ar putea suna doar ca să audă vocea obiectului obsesiei sale. Unii oameni cred că un mesaj de întâmpinare înregistrat de o voce masculină îl va face pe hărțuitor să creadă că victima e acum într-o altă relație, dar, în cele mai multe cazuri, nu îl determină decât să cerceteze mai îndeaproape situația.

Hărțuitorii sunt prin definiție oameni care nu cedează ușor – sunt oameni care nu renunță. Mai precis, în marea lor majoritate sunt oameni care nu renunță în punctul în care cei mai mulți dintre noi ar face-o, dar care o vor face până la urmă – dacă victima evită orice implicare. De obicei, trebuie să-și prindă o tentaculă de altcineva înainte să le detașeze pe toate celelalte de obiectul atenției din prezent.

*

O axiomă pe marginea dinamicii hărțuirii spune: *Bărbații care nu pot renunța își aleg femei care nu pot spune nu.*

Cele mai multe victime vor recunoaște că, deși au vrut s-o facă, inițial au ezitat să-i refuze explicit pe potențiali. Adesea, amabilitatea sau delicatetea unei femei este confundată cu afecțiunea. Cazul lui Kathleen Krueger, soția senatorului american Bob Krueger, este o demonstrație în acest sens și o dovadă că nimeni nu este ferit de astfel de situații. Doamna Krueger nu a putut scăpa de cel care o hărțuia, un bărbat care pilotase cândva avionul de companie al soțului ei. Când mi-a descris cazul, mi l-a explicat elocvent din perspectiva hărțuitorului ei:

– Eram amabili cu el, nu excesiv de amabili, dar asta însemna evident destul de mult pentru el. A luat-o drept iubire. *Când mori de foame, bănuiesc că și o firimitură ți se pare un ospăț.*

În cazul în care hărțuitorul a primit inițial ceva ce el a luat drept atenție favorabilă sau în care chiar a avut o relație romantică cu victima, poate agăța de ea cu atâta disperare încât se mulțumește cu orice fel de legătură. Deși ar vrea să-i fie iubit, va accepta să-i fie doar prieten. În cele din urmă, deși ar vrea să-i fie prieten, va accepta să-i fie și dușman dacă asta rămâne singura opțiune. Cum i-a scris un fost iubit unei tinere cliente de-ale noastre: „O să te gândești la mine. Probabil nu vor fi gânduri bune, dar o să te gândești la mine.”

O altă regulă de predat la cursul „Cum să scapi de domnul Nepotrivit” ar fi următoarea: *felul în care rupi legătura este să rupi legătura.* Cum am spus mai sus, e de ajuns un refuz explicit și apoi nici un fel de contact. Dacă îl suni înapoi sau stabilești o întâlnire cu el, sau îi trimiți un bilet, sau pui pe cineva să-l avertizeze, îți faci rost de încă șase săptămâni de vânatoare cu tine în postura prăzii. Unele victime cred că le-ar prinde bine să roage un prieten, pe noul iubit sau un membru al familiei să-i

spună hărțuitorului să înceteze. Majoritatea celor care încearcă vor afla că el va lua asta drept o dovadă că obiectul dragostei sale este victima unui conflict interior.

A trimite un echipaj de poliție să-l avertizeze ar putea părea cel mai bun lucru pe care-l poți face, dar are rareori efectul scontat. Deși comportamentul hărțuitorilor ar putea fi alarmant, cei mai mulți nu vor fi încălcat legea, așa că polițiștii nu vor avea prea multe opțiuni. Când primește vizita lor, iar aceștia îi spun efectiv: „Termină sau o să ai probleme!“, hărțuitorul știe intuitiv că, dacă ar fi putut să-l aresteze, l-ar fi arestat. Și, atunci, care e rezultatul vizitei? Păi, cea mai puternică armă din arsenalul victimei – poliția – a venit și a plecat fără probleme. Polițiștii au trecut pe la el, au vorbit puțin cu el și au plecat. Cine iese mai puternic din asta, victima sau hărțuitorul?

Ca să fie clar, cred că poliția ar trebui să fie implicată când există posibilitatea unei infracțiuni care, dacă va fi urmărită penal, va avea ca rezultat creșterea siguranței victimei sau punerea unui cost serios pe comportamentul hărțuitorului. Dar un hărțuitor ar trebui să-i vadă prima dată pe polițiști atunci când aceștia vin să-l aresteze, nu când se opresc la o discuție.

Hărțuitorii sunt, într-un sens foarte real, într-o perioadă de dezintoxicare din dependența de relație. E ceva similar dinamicii multor situații de violență domestică, în care ambii parteneri sunt dependenți de relația lor. În cazurile de hărțuire „romantică“, totuși, dependența are un singur sens; hărțuitorul e dependentul, iar obiectul hărțuirii e drogul. Dozele mici din acest drog nu îl dezvăță, ci îi întăresc dependența. Calea de ieșire, ca la majoritatea dependențelor, e abstința, fără excepții – nici un contact din partea ei, nici un contact din partea reprezentanților ei și nici un contact despre ea.

Ca și în cazurile de violență domestică, victimele vor fi adesea sfătuite să ia măsuri împotriva hărțuitorilor (să ceară

intervenția polițiștilor sau un avertisment din partea lor). Din punctul de vedere mai larg al societății, un astfel de sfat ar putea fi corect. Dacă ne gândim că hărțuitorul reprezintă un pericol pentru societate – un tigru pândind de după colț următoarea victimă –, atunci poate că cineva chiar trebuie să facă ceva, dar nimeni nu e obligat să intre voluntar în acea luptă, mai ales dacă poate fi evitată. Dacă cineva ar putea ști și ar avertiza-o pe victima unei hărțuiri că, în cazul în care trece de colțul străzii, va fi atacată, ce opțiune are mai mult sens? Să treacă de colțul străzii sau să aleagă alt traseu? Dacă lupta poate fi ocolită, și dacă e soția mea, sau fiica mea, sau prietena ori clienta mea, i-aș recomanda mai întâi ocolirea. Pentru că lupta va fi mereu la îndemână, pe când să te întorci în punctul de unde puteai să eviți conflictul nu mai este întotdeauna posibil odată ce acesta a început.

Și victimele hărțuirii vor auzi aceeași mostră de înțelepciune populară care le este administrată femeilor agresate: cere un ordin de restricție. La fel ca și în cazul femeilor agresate, e important de evaluat în ce cazuri intervenția tribunalului va îmbunătăți lucrurile și în care, dimpotrivă, le va înrăutăți. De obicei, depinde de cât de grav este cazul și de cât de mare este investiția emoțională a hărțuitorului. Dacă își urmărește activ victima de câțiva ani și a mai ignorat avertismentele și intervențiile forțelor de ordine, cel mai probabil un ordin de restricție nu va avea efect. În general, ordinele de restricție care apar în primele etape ale unei asemenea situații prezintă un risc mai redus decât cele emise după ce hărțuitorul a făcut o investiție emoțională semnificativă sau a recurs la amenințări ori alte lucruri rău prevestitoare. Ordinele de restricție obținute imediat după ce hărțuitorul a ignorat un singur refuz explicit vor fi mult mai puternice și cu risc mai redus decât cele obținute după mai multe luni sau ani de hărțuire.

Există un tip de hărțuitor în cazul căruia ordinele judecătorești sunt adesea de ajutor (sau cel puțin nu sunt periculoase). Este cel pe care îl numim urmăritorul naiv. Este persoana care, pur și simplu, nu își dă seama cât de nepotrivit e comportamentul său. El și-ar putea spune: „Sunt îndrăgostit de ea. Deci, este o relație sentimentală, iar eu mă port ca un îndrăgostit.“

Acest tip de urmăritor este, în general, rațional, deși puțin cam încet la minte și necizelat. Nu toți urmăritorii naivi caută relații romantice. Unii caută cu perseverență să obțină o anume slujbă sau să afle de ce nu au obținut o anume slujbă, de ce nu a fost acceptată ideea lor, de ce le-a fost respins manuscrisul etc. Urmăritorul naiv se diferențiază, de obicei, de hărțuitorul convențional prin lipsa aerului de macho și a furiei provocate de un refuz. Pare că, pur și simplu, își vede de ale lui, convins fiind în fericirea lui că face cuiva curte. Rămâne astfel până când cineva îi dă de înțeles că abordarea lui e nepotrivită, inacceptabilă și contraproductivă. Nu e întotdeauna ușor, dar, de obicei, încercarea e lipsită de vreun risc.

Pentru că victimele sunt evident furioase și frustrate, ar putea cere un ordin de restricție pentru a face oricare din următoarele lucruri:

să Distrugă
să Expună
să Amenințe
să Schimbe
să Umilească

Acronimul¹ acestei liste este și unicul scop care are sens din punct de vedere al siguranței, iar acesta este să te DETAȘEZI,

¹ În original, acronimul listei este DETACH – Detașare. (n.tr.)

să-l scoți pe tip din viața ta. La fel ca și în cazul femeilor agresate, ordinul de restricție te-ar putea aduce mai aproape de îndeplinirea acestui scop sau te-ar putea îndepărta. Este un plan de gestionare a situației, dar nu singurul.

Tipul de hărțuitor cu care femeia a avut câteva întâlniri romantice (spre deosebire de necunoscutul pe care nu l-a întâlnit niciodată) este destul de asemănător cu soțul abuziv sau obsedat de control, deși este mult mai puțin probabil să devină violent. Strategiile sale includ simularea disperării pentru a exploata mila sau vina victimei, solicitarea respectării unor presupuse promisiuni sau angajamente, agasarea victimei până când aceasta cedează și continuă să se vadă cu el și, în cele din urmă, exploatarea fricii prin declarații și acțiuni menite să intimideze (amenințări, vandalism, tăierea anvelopelor etc.).

Să ne întoarcem la Katherine, care m-a întrebat dacă există o listă a semnalelor de avertizare în privința bărbaților care ar putea deveni o problemă. O să repet povestea ei, de data asta evidențiind semnalele de avertizare:

M-am întâlnit de câteva ori cu tipul ăsta, Bryan. Ne-am cunoscut la o petrecere de-a unei prietene și probabil a luat numărul meu de la cineva de-acolo [cercetarea victimei]. Când am ajuns acasă aveam deja trei mesaje de la el [interes excesiv]. I-am spus că nu vreau să ies cu el, dar era atât de încântat încât nu prea am avut de ales [*Bărbații care nu pot renunța își aleg femei care nu pot spune nu.*]. La început, era superatent, părea să știe mereu ce voiam. Își amintea tot ce i-am spus vreodată [hiperatenție]. Era flatant, dar, în același timp, mă făcea să nu mă simt în largul meu [victimele se simt intuitiv incomod]. De exemplu, am zis ceva cum că aș

avea nevoie de mai mult spațiu pentru cărți și a apărut într-o zi cu rafturi și tot ce trebuie și le-a pus pe pereți [ajutorul nesolicitat; „cămătăria“]. N-am putut să spun nu. Și îmi răstălmăcea atât de mult vorbele! M-a întrebat o dată dacă merg cu el la un meci de baschet și eu am spus „poate“. Mai târziu mi-a zis „Ai promis!“ [proiectarea asupra altora a unor emoții și angajamente inexistente]. Vorbea despre chestii serioase atât de devreme, gen să ne mutăm împreună, să ne căsătorim, să facem copii [ritm vijelios; plasarea prematură a unor evenimente în agendă]. A început cu glume despre asta de la prima întâlnire, dar mai târziu nu mai glumea. Sau când mi-a sugerat să-mi iau un telefon pentru mașină. Nici măcar nu eram sigură că vreau un telefon pentru mașină, dar el mi-a cerut mașina într-o zi și, pur și simplu, mi l-a instalat [cămătărie]. Era un cadou, ce puteam să spun? Și, bineînțeles, mă suna de câte ori eram în mașină [monitorizarea activității și a localizării]. Și era atât de categoric când îmi cerea să nu vorbesc vreodată cu fostul meu prieten de la acel telefon. Mai târziu se enerva dacă vorbeam oricum cu el [gelozie]. Mai erau și câțiva prieteni de-ai mei cu care nu-i plăcea să mă văd [izolarea victimei de prieteni], și a încetat să-și mai petreacă timpul cu vreun prieten de-al lui [aruncarea responsabilității asupra altei persoane pentru a deveni întregul mediu social al respectivei persoane]. Într-un final, când am spus că nu mai vreau să fiu iubita lui, nici n-a vrut să audă [refuzul să audă „nu“].

Hărțuitorul face toate aceste lucruri pe pilot automat, căutând să controleze cealaltă persoană în așa fel încât aceasta să nu-l poată părăsi. A fi în control este alternativa la a fi iubit și, din moment ce identitatea lui este atât de precar dependentă

de o relație, astupă cu grijă orice posibilă scurgere. Făcând asta, sufocă relația, asigurându-se că nu va fi niciodată cum spune (și poate chiar crede) că vrea.

Bryan nu ar hărțui niciodată o femeie care chiar ar putea să spună și să dea de înțeles că „nu“, deși e foarte interesat de una care inițial spune nu, iar apoi cedează. Te asigur că Bryan a testat această slăbiciune a lui Katherine în primele minute:

Bryan: Pot să-ți ofer ceva de băut?

Katherine: Nu, mulțumesc.

Bryan: Ei, hai, ce să fie?

Katherine: Bine, fie, cred că pot să rămân la un cocktail.

Ar putea părea un schimb banal de amabilități, dar în realitate este un test plin de semnificații. Bryan a găsit ceva la care ea să spună nu, a încercat un pic să o convingă, iar Katherine a cedat, probabil doar pentru că voia să fie drăguță. Data viitoare va încerca o idee mai mult, apoi mai mult, și mai mult, și în final, a găsit o persoană pe care o poate controla. Schimbul legat de băutură este același cu schimbul pe care îl vor avea mai târziu despre întâlniri și mai târziu despre despărțire. Devine un acord nerostit că el va conduce, iar ea va fi doar un pasager. Problemele apar când ea încearcă să renegocieze acel acord.

Poveștile de mare audiență din presă ne vor face să credem că hărțuirea e ca un virus care infectează victimele fără vreun avertisment, dar Katherine, la fel ca majoritatea victimelor, a primit un semnal de disconfort chiar din start – și l-a ignorat. Aproape toate victimele cu care am vorbit vreodată au rămas, chiar și după ce și-au dorit să plece. Nu e obligatoriu să se

întâmpla așa. Femeile pot asculta aceste semnale timpurii ale intuiției chiar de la început.

Întâlnirile romantice prezintă mai multe riscuri: riscul dezamăgirii, al plictiselii, riscul refuzului și riscul primirii unui bărbat cu trecut tulbure și înfricoșător în viața ta. Întregul proces este similar unei audiții, doar mizele sunt mai mari. O întâlnire poate arăta ca audiția din *Tootsie*, în care bărbatul vrea rolul atât de mult încât ar face orice să-l obțină sau poate fi o ocazie în care femeia să evalueze importanți indicatori pre-incident. Nu-i așa că sună romantic? Ei bine, evaluarea are loc oricum; doar că, de obicei, greșit. Nu spun decât că evaluarea ar trebui să fie conștientă și informată.

Femeia poate conduce conversația spre ultima despărțire a bărbatului și să evalueze felul în care o descrie. Își recunoaște responsabilitatea? Mai este implicat? A cedat cu greu, a auzit cu greu ce i-a transmis femeia? A cedat până acum? *Cine a întrerupt legătura?* Această ultimă întrebare este una importantă, deoarece hărțuitorii sunt rareori cei care inițiază o ruptură. S-a îndrăgostit de multe ori „la prima vedere“? Acest gen de îndrăgostire pe baza unei singure expuneri nesemnificative ca durată este un IPI valoros. O femeie poate explora atât percepția noului partener despre rolul femeii și al bărbatului, cât și ideile sale despre angajament, obsesii și libertate. O femeie poate observa dacă și cum încearcă el să o facă să se răzgândească, chiar și în legătură cu lucruri neimportante. Nu propun o listă de întrebări directe, spun doar că toate informațiile sunt acolo și nu trebuie decât descoperite într-o conversație abilă.

Ultima lecție a acelui curs ideal pentru tineri și tinere ar fi axată pe faptul că foarte puține situații de hărțuire „romantică“ sfârșesc violent, contrar știrilor înspăimântătoare și alarmante de la TV. Reporterii de știri te vor face să crezi că, dacă ești hărțuită, ai face bine să-ți faci testamentul, dar acest nivel de

panică e, de obicei, nepotrivit. Hărțuitorii „de rendez-vous“ nu sar de la hărțuirea nonviolentă la crimă fără vreo escaladare a vreunui conflict pe parcurs, escaladare care este, în majoritatea cazurilor, evidentă sau măcar detectabilă.

Pentru a evita aceste situații, ascultă-ți vocea interioară încă de la început. Pentru a evita escaladarea unui conflict, în cazul în care deja a apărut unul, ascultă-ți vocea interioară pas cu pas. Când vine vorba de hărțuitorii „de rendez-vous“, intuiția ta e acum plină de informații, așa că ascult-o!

Famiiliile acelor hărțuitori care și-au rănit fizic victimele, la fel ca și famiiliile altor infractori prezentați în această carte, au fost nevoite să se confrunte cu o întrebare la care nici un părinte nu vrea vreodată să răspundă: de ce a ajuns copilul vostru un adult violent? Răspunsurile îi pot ajuta pe părinți și pe alții să vadă semnalele de avertizare și șabloanele cu ani de zile înainte să primească acel telefon tragic sau vizita polițiștilor.

Am învățat multe despre asta de la tineri care au ucis, de la oameni care s-au sinucis și, cum vei afla în următorul capitol, de la persoane care au făcut câte puțin din ambele.

12

FRICILE COPIILOR

*Tata nu mi-a spus cum să trăiesc.
A trăit, și m-a lăsat să-l privesc trăind.*

– Clarence Budinton Kelland

Personalul bisericii Saint Augustine era ocupat cu pregătirile pentru cea mai importantă zi a anului. Cei care veneau de mai mult timp prevăzuseră corect că biserica va fi plină, dar imaginea pe care o aveau în minte, aceea a unei congregații adunate în așteptarea unui Crăciun fericit era complet greșită. Anul acesta avea să fie mai degrabă ca la o înmormântare, chiar dacă diferită într-un sens anume: cei îndoliați sunt, de obicei, în biserică, departe de locul unde au murit cei dragi; cei adunați în biserica Saint Augustine în seara aceea aveau să fie la numai câțiva pași de locul în care fuseseră găsite trupurile – unul mort, unul aproape mort.

Toți cei prezenți la slujbă știau de îngrozitoarea descoperire, dar nimeni nu putea pretinde că înțelege de ce ar sta doi puști de 18 ani față în față în umbra bisericii și s-ar împușca fiecare în gură cu o armă cu țeava retezată.

După fiecare tragedie violentă, apropiații celor implicați se văd obligați să-și analizeze propriile vieți. În sinea lor începe o oribilă căutare a responsabilității și, de cele mai multe ori,

lipsită de satisfacție. Membrii familiilor se adună la două extreme ale spectrului: cei care se învinovătesc și cei care îi învinovătesc pe alții. Prietenii cu care își petreceau timpul copiii lor, celălalt părinte, iubita infidelă – invariabil, în capul altcuiva se varsă rușinea, furia și vinovăția familiei.

Adesea, un părinte va arunca vina pe cel care i-a vândut copilului droguri, dar mama lui James Vance a mers chiar mai departe. A dat vina pe o trupă heavy metal, pe nume Judas Priest, și pe magazinul care le vindea albumele. A susținut că proprietarii ar fi trebuit să anticipeze că albumul *Stained Class* îl va determina pe fiul ei să facă un pact sinucigaș cu prietenul său, Ray. Credea că magazinul trebuia să-i avertizeze pe băieți în legătură cu influența mortală a albumului.

Când mi s-a cerut să depun mărturie la proces în favoarea magazinului de muzică, am anticipat un studiu interesant în legătură cu impactul media asupra violenței. Nu m-am așteptat să fie singurul caz din cariera mea pe care să-mi doresc, ulterior, să nu-l fi luat. M-am oferit voluntar în multe investigații neplăcute și am acționat profesionist, fără vreo ezitare, dar când m-am trezit în fața acelei biserici, nu am mai vrut să intru, nu am mai vrut să simt depresia mută și durerea mamei lui Ray și nici să mă lupt cu puternicul sentiment de negare al doamnei Vance. Nu am vrut să studiez rapoartele autopsiilor, sau să văd fotografii, sau să aflu detaliile acestei povești dureroase.

Dar am făcut toate astea, iar James Vance a ajuns ghidul meu inocent și neobișnuit în viața și experiențele multor tineri americani. De la el am aflat ce cred ei despre droguri, alcool, televiziune, ambiții, relații și crime. M-a ajutat să răspund întrebării atât de multor părinți: care sunt semnele că fiul sau fiica mea vor avea tendințe violente? Din curtea acelei biserici, am văzut tinerii așa cum nu-i mai văzusem până atunci. Multe din cele învățate de la James au legătură cu violența bandelor, dar

mă ajută să explic și acțiunile uneori chiar mai înfricoșătoare ale tinerilor din clasa medie, a căror brutalitate ne surprinde pe toți.

James Vance era obsedat de Judas Priest, atras de natura funestă și violentă a muzicii și a imaginii lor publice. Îi plăceau compozițiile demonice, monștrii și sângele de pe copertele albumelor, așa că momentul absolut macabru în care l-a văzut pe Ray trăgându-și un glonț în cap nu l-a impresionat defel. La fel ca prea mulți puști americani, se obișnuise de mult cu violența explicită, iar imaginea craniilor însângerate îi era chiar familiară.

Stând drept în curtea bisericii, a privit trupul prietenului său și i-a trecut, pentru o clipă, prin minte să încalce pactul sinucigaș pe care îl făcuseră. Dar s-a gândit apoi că, dacă nu se împușcă, va fi oricum învinovătit de moartea lui Ray, așa că s-a aplecat, a ridicat arma din balta de sânge, și-a pus țeava în gură și a apăsat trăgaciul. Dar nu a murit.

Vârându-și arma în gură fără prea multă tragere de inimă, nu a reușit să se omoare, dar a reușit să dea naștere unei ironii tulburătoare: a devenit la fel de înfiorător de privit ca orice imagine care a apărut vreodată pe coperta unui album Judas Priest. Cu mâna tremurând, James și-a spulberat partea de jos a feței. Bărbia, maxilarul, limba și dinții i s-au împrăștiat prin toată curtea. Nu pot descrie felul în care arăta și nici nu-l pot uita vreodată. Am văzut nenumărate fotografii de la autopsii, ale unor oameni atât de desfigurați, încât moartea era, oricum, cel mai bun deznodământ, atât de desfigurați, încât moartea, probabil, fusese o eliberare. Dar ceva din viața lui James Vance, în interiorul aceluia corp distrus mai mult decât ar fi fost îndeajuns să moară, era profund tulburător.

Chiar și avocații care credeau că le văzuseră pe toate s-au cutremurat când și-a făcut apariția pentru a depune mărturie, cu un prosop în jurul gâtului, să-i strângă saliva care curgea

nestăvilită din locul unde ar fi trebuit să fie gura. Înfățișarea lui devenise o metaforă a ceea ce se petrecuse în sinea lui. Își dorise să fie amenințător și înfricoșător. Aspirase la statutul special pe care credea că i-l va da violența. Și ajunsese fix acolo.

Ajutat de mama lui, care a fost translatorul vorbirii sale neobișnuite în timpul interogatoriilor, James le-a povestit avocaților ce s-a întâmplat atunci, dând și detalii despre viața sa. Am ascultat atent. Am aflat că el și Ray voiau să facă ceva grozav și malefic, chiar dacă nu neapărat să se omoare. Voiau violență, nu sfârșitul vieții. Se gândiseră să tragă cu arma într-un centru comercial din apropiere. Spre deosebire de mii de alți adolescenți care se sinucid, ei nu erau deprimați în seara aceea – erau dezlănțuiți. Sub influența drogurilor și a alcoolului, cu muzica urlând în boxe, au distrus camera lui Ray, apoi au ieșit pe fereastră înarmați cu pușca și au luat-o la goană spre biserică.

Nu erau unici printre tinerii care comit acte înfiorătoare de violență, și nici familiile lor nu erau. Doamna Vance nu era primul părinte care să dea în judecată o trupă rock; de fapt, asemenea procese devin chiar ceva obișnuit.

În timpul procesului lui Vance, sute de alți adolescenți comiteau acte oribile în toată țara. Trei băieți dintr-un orașel din Missouri, unul dintre ei președinte al consiliului elevilor, l-au invitat pe prietenul lor, Steven Newberry, la pădure, să „omoare ceva“. Lui Steven nu i s-a spus că el era acel „ceva“, deși a devenit evident când au început să-l lovească cu bâtele de baseball. Cu ultimele puteri, i-a întrebat de ce, iar ei i-au spus: „Pentru că e super, Steve“.

În câteva ore au fost prinși și au recunoscut, cu nonșalanță, crima. La fel ca James Vance, erau fani heavy metal, dar ei nu au dat vina pe vreo trupă. Au sărit peste Judas Priest, învinovățindu-l direct pe Satana. Ca și Michael Paceywitz, care a declarat că diavolul i-a spus să înjunghie mortal un băiețel de trei ani. Ca și

Suzan și Michael Carson, care au spus că Allah îi pusese să omoare oameni. Dar familiile victimelor nu-i pot chema în judecată pe Satana sau pe Allah, așa că, de cele mai multe ori, nu le mai rămân decât magazinele de muzică și trupele.

James Vance se referea la membrii trupei ca la „zeii metalului”. Spunea că ei îi erau biblia și că el era „apărătorul credinței Judas Priest”. Despre relația cu acești oameni pe care nu îi întâlnise niciodată a spus: „Era ca o căsnicie – o relație intimă care a crescut cu timpul și ar fi durat până când moartea ne-ar fi despărțit”.

Pot, oare, anumite produse media să provoace oamenii la violențe pe care nu le-ar fi comis altfel? Poate că e o întrebare legitimă.

Putea magazinul de muzică să anticipeze că albumul *Stained Class* era periculos și putea duce la astfel de nenorociri? Aceasta este o întrebare mai puțin rezonabilă, dar marile controverse sunt, adesea, testate la limită.

Când cercetătorii din firma mea au studiat riscurile presupus asociate albumelor de muzică, au găsit un om căruia i s-a făcut rău după ce a mâncat un disc de vinil, altul care a suferit un atac de cord în timp ce dansa o polcă veselă și altul care își făcuse o armă din cioburile unui disc spart (gama de lucruri pe care le pot încropi oamenii din orice fel de alt obiect face aproape imposibil să prevedem toate riscurile). Au mai găsit și un articol cu un titlu care li s-a părut, în primă fază, relevant: „Bărbat ucis în timp ce asculta heavy metal”. S-a dovedit, până la urmă, că victima se plimba ascultând în căști un album de-al lui Ozzy Osbourne și a fost lovit de tren. Pe marginea articolului decupat din ziar, un asociat de-al meu, cu un simț al umorului negru foarte dezvoltat, a scris: „Ucis la propriu de metalul greu”. Metalul greu din componența trenurilor a provocat, evident,

mult mai multe morți decât cel muzical, chiar și decât așa-numitul death metal¹.

Bineînțeles, nu trupa Judas Priest l-a creat pe James Vance, dar, într-un sens, el i-a creat pe ei. Când a fost întrebat despre un anume vers – „L-au spălat și îmbrăcat și l-au hrănit cu mâna” –, el l-a recitat: „L-au spălat și îmbrăcat și l-au hrănit cu-o mână”. Deci a făcut mai mult decât doar să reacționeze la muzică; a rescris-o, luând un vers despre un om îngrijit de alții și transformându-l într-un vers despre canibalism. Inclusiv admirația sa era exprimată în termeni violenți. James a declarat că era atât de îndrăgostit de trupă, încât ar fi făcut orice pentru ei, „aș fi ucis o mulțime de oameni sau l-aș fi împușcat în cap pe președinte”. Le-a spus avocaților că, dacă membrii trupei ar fi zis: „Hai să vedem cine omoară mai mulți oameni”, ar fi ieșit pe stradă și ar fi provocat un dezastru. Până la urmă, trupa nu a transmis nici un mesaj de acest gen, dar el oricum a provocat un dezastru.

Parte din munca mea în acest proces a fost să studiez alte 56 de cazuri ale unor tineri care au implicat vedete ale muzicii în actele lor violente, sinucideri, tentative de sinucidere sau amenințări cu sinuciderea. Lista de mai jos constituie o imagine de ansamblu asupra fenomenului:

- Un adolescent l-a rugat pe un cunoscut muzician să-i trimită o armă cu care să se poată sinucide.
- Un tânăr a amenințat că se va sinucide, dacă o anume artistă nu-l vizitează. I-a scris: „Am încercat chiar să-mi provoc o comă, sperând că mama va lua cumva legătura cu tine, iar tu vei veni să mă vezi”.

¹ Literal, metalul morții (n.tr.)

- Un bărbat a luat o supradoză de medicamente, pentru a „călători în timp“ și a ajunge la un artist.
- Un altul i-a scris unei vedete: „Dacă nu te căsătorești cu mine, o să iau o supradoză“ (răsturnând paradigma răspunderii legale, a inclus în scrisoare versurile unui cântec pe care îl scrisese pentru ea, intitulat „Sinuciderea e în mintea mea“).
- Un tânăr care credea că o anume cântăreață era soția lui care se ascundea de el a încercat să se sinucidă tăindu-și venele.
- Un alt tânăr i-a scris unei vedete în termeni ce amintesc de James Vance: „Fumez iarbă și ascult rock; în esență, viața mea e pe vinil. Viața, așa cum o trăiesc în realitate, nu merită trăită. Crede-mă, când o să încerc să mă sinucid, n-o să fie doar o tentativă.“

Rezonabil vorbind, ar putea părinții tuturor acestor oameni, și ai altor câteva mii ca ei, să dea vina pe vreo vedetă rock pentru problemele de familie sau răspunsurile pot fi găsite mai aproape de casă?

Pentru a putea răspunde, am început o listă ipotetică a celor 100 cele mai semnificative influențe, IPI care preced violența adolescenților. Dependență de produsele media este undeva pe acea listă, dar alcoolul și drogurile sunt mult mai sus. Acestea, spre deosebire de muzică, afectează dovedit și intenționat percepția și comportamentul oamenilor care le consumă. James Vance chiar a contribuit la locul acestora pe listă când a descris o cunoștință care avea la activ mai multe tentative de suicid. Întrebat dacă persoana respectivă avea o problemă legată de consumul de droguri, el a răspuns: „Da, de obicei, treburile astea sunt legate una de alta“. Altădată a spus că „un alcoolic

este un om foarte violent, iar asta a fost experiența mea de viață“ (mă întreb cu cine o fi câștigat acea experiență).

Lista IPI include și fascinația violenței și a armelor, o trăsătură centrală a personalității lui James – până acolo, încât plănuia să se facă armurier. Și el, și Ray mergeau regulat la trageri în poligon și jucau jocuri care implicau armele. James juca adesea „război“, un joc parte a ceea ce numea „antrenament pentru a deveni mercenar“. „Sunt doi polițiști și un infractor. Infractorul stă în spatele tău și trebuie să te scoată din joc, știi, când controlează polițiștii o casă. În 99% din cazuri îi scotem din joc pe amândoi polițiștii.“ Despre Ray, prietenul său mai puțin violent, a spus: „De obicei, îl dovedeam, pentru că, știi, nu trebuie decât să te uiți la televizor și înveți. Televizorul te învață foarte multe.“ James spunea că urmărirea știrile și vedea „multă violență și omoruri și bătăi“. A rezumat totul în trei cuvinte: *„Violența mă excită“*.

În ultimul rând, a descris fără să știe unul dintre cei mai importanți IPI pentru actele de violență ce urmăresc atragerea atenției: a spus că s-a simțit „ignorat timp de 20 de ani“. Explicând cum i-au provocat Judas Priest, a declarat că a perceput piesa „Heros End“² ca vorbind despre felul în care trebuie să mori, pentru a fi recunoscut.

Întrebat dacă ar mai fi putut fi și altceva, pe lângă versuri, care să fi provocat acțiunea lor, James a răspuns: „O relație de rahat? Poziția planetelor? Mareele? Nu.“ Deși era sarcastic, oricare dintre aceste motive este, probabil, la fel de rezonabil de blamat ca versurile unui album, pentru că, odată ce a exclus viața de familie și părinții din ecuație, putea da vina pe orice. Arătând cu degetul cu care apăsase pe trăgaci spre o trupă rock,

² „Sfârșitul eroului“ (n.tr.)

James a îndepărtat toate ipotezele care s-ar fi putut concentra pe el, pe familia lui ori chiar pe comunitatea căreia îi aparținea.

În fond, nu era singurul tânăr care își petrecea mai mult timp ascultând muzică sau văzând filme, decât făcând orice altceva. Era un client avid al diviziei violență a industriei divertismentului. În cartea *Selling Out America's Children*, David Walsh compară aceasta cu „un oaspete care promovează violența în casa noastră, dar pe care nu-l dăm pe ușă afară”. El mai arată că, din moment ce copiii învață prin modelare și imitație, cele 200 000 de acte de violență pe care le vor vedea sau auzi în media, până la vârsta de 18 ani, sunt o problemă serioasă. Park Diet observă că „violența simbolică dintr-un episod TV, cu durata de o oră, face mai mult rău, vizionat de milioane de oameni, decât o crimă, oricare ar fi ea”. În ultimul rând, scriitoarea (și mama) Carrie Fisher spune că „televiziunea expune copiii unor comportamente de care oamenii se luptă de secole să-i ferească”.

Conținutul media contează, dar cantitatea poate conta mai mult, fie că e vorba de a te uita prea mult la televizor sau de a te juca prea mult pe consolă, fie chiar și că asculți prea multă muzică clasică. Nu doar comportamentul pe care-l promovează acest consum mă îngrijorează. Ci și cel pe care îl împiedică, și vorbesc aici de interacțiunea umană. Recunosc că aș fi mai bucuros pentru situația în care copiii mei i-ar prefera pe Tina Turner sau pe Elton John, celor de la Judas Priest, dar marea problemă apare când consumul de media ia locul restului vieții.

Indiferent de muzica preferată, în viața prea multor adolescenți recunoașterea înseamnă mai mult decât reușita și, ca și la James, poate fi cumpărată cu violență. Cu un foc de armă, un tânăr a cărui educație nu l-a dotat cu încredere în sine poate deveni semnificativ și „de neignorat”.

Dacă dăm deoparte obsesia lui James pentru Judas Priest, rămânem cu un alt tânăr cu țeluri și ambiții care se schimbă zi de zi, cu așteptări nerealiste despre lume și fără tenacitatea sau autodisciplina necesare succesului în orice ar întreprinde. De-a lungul timpului, James a vrut să scrie o carte, să se facă armurier, să cânte într-o trupă, chiar să se facă poștaş, dar în final va rămâne în memoria publică doar pentru câteva secunde din viața sa – câteva secunde de barbarie în curtea unei biserici.

Jurații au decis, în final, că proprietarii magazinului de muzică nu ar fi putut anticipa nenorocirea, dar James Vance nu a mai apucat să caute alți vinovați pentru faptele sale. A murit, până la urmă, din cauza aceluși singur foc de armă cu care și-a distrus fața, deși a durat ceva până când să-l ucidă complicațiile, mai mult decât ar fi crezut oricine. N-am apucat să îl întreb despre primii lui ani de viață și nu am aflat nimic despre copilăria pe care procesul a eclipsat-o atât de bine.

Unii părinți nu pot da vina pe nimeni pentru violența copiilor lor, pentru că sunt ei înșiși victimele. Copiii îșiucid părinții mult mai rar decât îșiucid părinții copiii, dar cazurile au parte de atâta mediatizare, încât par să se întâmple frecvent. În realitate, crimele comise de adolescenți sunt relativ rare. Deși americanii sub 18 ani totalizează aproape 25% din populație, comit mai puțin de 10% din crime. Chiar și așa, oamenilor le este teamă de adolescenți, din când în când pe bună dreptate.

Ca să știi când să te temi, vreau să-ți informez corect intuiția: majoritatea celor uciși de adolescenți le sunt cunoscuți, dar unul din cinci este un străin ucis în cursul unui jaf, fie pentru că adolescentul a intrat în panică, fie din cauza presiunii complicilor. Crima se întâmplă cel mai probabil când doi sau mai mulți minori comit o infracțiune, deci frica, în acest context, este potrivită. Un studiu recent arată că un uluitor

procent de 75% din omuciderile cu autori minori apar când aceștia sunt sub influența drogurilor sau a alcoolului, așa că întâlnirea cu adolescenți certati cu legea beți sau drogați este cea mai periculoasă.

Deși adolescenții nu sunt, în general, la fel de periculoși ca adulții, unii delincvenți minori, ca Willie Bosket, se aleg cu niște caziere penale remarcabile în primii ani de viață. Până să împlinească 15 ani, Willie înjunghiasse deja 25 de persoane și fusese închis și eliberat din centre de detenție pentru un număr estimat de alte 2 000 de infracțiuni. Când autoritățile l-au eliberat, într-un final, un gardian a făcut o predicție: „Într-o zi, Willie Basket o să omoare pe cineva“. Acea predicție a fost confirmată de două ori: Willie a ucis doi oameni, spunând că a făcut-o „pentru experiență“. Fiind minor, a fost închis doar cinci ani, dar acum este iar în închisoare, pentru alte fapte. Chiar și în închisoare, comportamentul lui violent continuă: se pare că și-a incendiat celula de șapte ori și a atacat gardienii de nouă ori. „Sunt un monstru pe care l-a creat sistemul“, spune el (legea care le permite procurorilor statului New York să-i urmărească pe adolescenți în justiție, ca adulți, se numește acum legea Willie Bosket).

Steven Pfiel este un alt tânăr nestăpânit în eforturile sale de a face rău altora. La opt ani, a aruncat cu cărămizi asupra mașinilor din trafic, de pe o pasarelă. La nouă ani, a atacat cu un topor un alt băiat. Conducerea școlii a înființat o stație de autobuz special pentru el, pentru că amenința, de regulă, că va omorî alți copii. Până să împlinească 14 ani, consuma deja droguri și se spunea că bea sticle întregi de băuturi spirtoase într-o singură seară. La 17 ani a comis prima sa crimă cunoscută, când a ucis o fată (un tribunal a hotărât că părinții pot fi chemați în judecată pentru neglijență, deoarece, știindu-i clar

comportamentul din trecut, i-au dat, totuși, cuțitul cu care și-a ucis victima). Înaintea procesului, și-a ucis fratele mai mare.

În minunata sa carte, *Inteligența emoțională*, Daniel Goleman descrie cele mai folositoare șapte abilități-cheie pentru ființele umane: cele de a ne automotiva, de a nu ceda frustrărilor, de a amâna automulțumirea, de a ne regla starea de spirit, de a spera, de a empatiza și de a ne controla impulsurile. Mulți dintre cei care comit fapte violente nu au învățat deloc aceste deprinderi. Dacă știi vreun tânăr căruia îi lipsesc toate aceste abilități, acesta este un indicator pre-incident important, iar tânărul are nevoie de ajutor. Un alt indicator care anticipează violența este furia cronică în copilărie. Dacă știi vreun copil care este frecvent sau extrem de furios, și el are nevoie de ajutor.

Există, de obicei, o mulțime de semnale de avertisment ale violenței adolescenților, ca în cazul lui Jason Massey, de 18 ani, care și-a ucis sora vitregă de 13 ani și un alt băiat de 14. Îi lipseau toate abilitățile indicate de Goleman, dar lipsa abilității de a-și controla impulsurile este, probabil, cea care explică lucrurile îngrozitoare pe care le-a făcut Massey, cum ar fi decapitarea și tăierea mâinilor fetei. Semnalele erau evidente: idolatriza criminali în serie, precum Ted Bundy și Henry Lee Lucas, studia tot ce-i pica în mână despre Charles Manson și își urma peste tot trupa preferată – Slayer. În anii premergători crimelor, Massey a omorât vaci, pisici și câini. A păstrat toate craniile acestora. Spunea adesea că vrea să omoare fete. A jefuit un fast-food. A hărțuit și a terorizat o adolescentă timp de cinci ani, trimițându-i scrisori în care îi descria cum i-ar tăia gâtul și i-ar bea sângele. Oamenii au știut toate astea și, totuși, negarea i-a făcut să nu ia nici o măsură.

Spre deosebire de James Vance, Massey vorbea deschis despre scopurile sale: „Nu vreau decât să ucid nenumărate fete.

Vreau să aduc durere familiilor.” Acest gen de furie îndreptată împotriva familiei nu apare din senin.

Mulți criminali tineriucid membri ai propriilor familii, adesea împușcându-și tații naturali sau vitregi, ceea ce nu e o surpriză. Surprinzător e cât sunt de tineri. Un băiat căruia îi voi spune Robbie și-a împușcat și ucis tatăl după ce și-a văzut mama bătută. Tatăl beat lăsase o armă pe masă și, deși Robbie și-a recunoscut fapta, puțini au fost cei care au crezut în primă fază că el ar fi fost în stare s-o facă. Asta pentru că avea doar trei ani. După ce testele pentru urmele de praf de pușcă au confirmat că el era ucigașul, le-a spus autorităților: „L-am omorât. Acum e mort. Dacă ar mai fi lovit-o pe mama, îl împușcam iar.”

În cuprinzătoarea și tulburătoarea sa carte, *When a Child Kills*³, avocatul Paul Mones explorează foarte în detaliu paricidul. El observă că, spre deosebire de majoritatea crimelor, evenimentele care au loc cu 12 ani înaintea unui paricid sunt la fel de importante precum cele care se întâmplă cu 12 ore înainte. *Unicul cel mai puternic indicator pre-incident al unui paricid este abuzul asupra copilului.* Este recunoscut faptul că, în America, cei mai mulți copii fugiți de acasă își părăsesc familiile pentru a scăpa de abuzuri sau pentru a atrage atenția asupra acestora, dar o parte dintre cei care rămân acasă, explică Mones, „expun secretele familiei doar odată cu raportarea vreunei arme”.

Despre copiii care-și ucid părinții aflăm, de obicei, că au fost bătuți, umiliți, sodomizați, legați sau torturați în alte feluri. Mones povestește cazul unui adolescent de 16 ani, Mike, pe care procurorii l-au descris ca fiind „doar unul dintre acei adolescenți violenți, rebeli și degenerați care sunt ucigași cu sânge-rece”. Dar povestea era mult mai complicată.

³ *Când un copil ucide* (n.tr.)

Mike fusese bătut de tatăl său încă din perioada grădiniței. Deși era un tip sportiv și coordonat, era tot timpul plin de răni – „Am căzut cu bicicleta“, „M-am împiedicat“ sau „M-am tăiat“. În timpul procesului, i s-a cerut să se dezbrace până la slip, pentru ca jurații să poată vedea cicatricile pe care i le lăsase tatăl său de-a lungul anilor.

Abuzul a luat brusc sfârșit, într-o noapte. Mike venise târziu acasă, iar tatăl lui îl aștepta cu un pistol. „Ai două variante“, i-a explicat acesta băiatului. „Mă omori sau te omor.“ Îi mai dăduse acel ultimatum și în alte dăți, dar de data asta chiar i-a întins arma, iar Mike a luat-o și l-a împușcat în cap.

Un alt băiat care și-a ucis unul dintre părinți i-a spus lui Mones că viața în închisoare era mai bună decât abuzurile de acasă. S-a descris ca fiind „închis, dar liber“.

Unii sunt de părere că minorii careucid nu ar fi trebuit să fie atât de supuși cât timp au fost abuzați; ar fi trebuit măcar să raporteze abuzul mult înainte să ajungă în punctul în care crima să li se pară singura ieșire. Se prea poate ca promotorii aceste idei să fi uitat că victimele adulte ale violurilor sau ale răpirilor sunt, adesea, la fel de supuse precum copiii, iar pe ele nu le învinovățim ulterior pentru că n-au făcut nimic.

Semnalele de avertizare în privința paricidului sau a altor violențe teribile li se arată părinților, profesorilor, polițiștilor, vecinilor și rudelor. Ei (adesea noi), nu copiii, sunt cei care ar trebui să raporteze aceste cazuri.

Dintre toate violențele prezentate în această carte, a fi ucis de propriul copil este cea mai ușor de evitat. O precauție al cărei succes e, practic, garantat începe cu ani de zile înainte ca el sau ea să crească îndeajuns încât să poată face rău cuiva: iubește-ți copilul.

*

Spre deosebire de adolescenți, copiii care îșiucid membri ai familiei sunt mult mai înclinați să își omoare un frate decât un părinte. Ca și în cazul altor violențe, nu se întâmplă din senin. Cele mai multe astfel de cazuri implică un copil abuzat sau grav tulburat, ale cărui tentative anterioare de a-și omorî fratele nu au fost luate în serios. Asta pentru că mulți cred că violența copiilor împotriva altor copii este parte naturală a procesului de creștere. O fi, însă când un copil face un lucru care pune alt copil într-un pericol serios, nu ar trebui ignorat. Am depus recent mărturie într-un caz de felul acesta și, după ce vor fi citit cele de mai jos, puțini părinți ar trebui să mai aibă încredere oarbă să-și trimită copiii la școală.

Acuzatul, să-i spunem Joey, era elev. A sodomizat un băiețel de șapte ani în toaleta școlii. Chiar dacă acționase singur, a fost ajutat de neglijența stupefiantă a sistemului școlii și, în special, a directorului. Deși inspectoratul școlar a susținut că violul lui Joey nu ar fi putut fi prevăzut, a existat un indicator pre-incident izbitor, cu o lună mai devreme: Joey fusese arestat pentru un atac asemănător asupra *altui* băiat, în aceeași toaletă!

Deoarece nu a fost singurul meu caz în care neglijența șocantă a școlilor a jucat un rol important și pentru că politicile și personalul școlilor nu sunt chiar așa cum am fi tentați să credem, vreau să vorbesc puțin despre asta.

În primul rând, deși susțin altceva, școlile fac permanent predicții cu miză mare. Profesorii și administratorii se confruntă frecvent cu astfel de întrebări predictive:

Va încerca acest vizitator să răpească un copil?

Va molesta acest profesor un copil?

Oare acest copil este abuzat acasă?

Va aduce acest copil o armă mortală la școală?

*

Deși majoritatea oamenilor nu-și pot imagina că un băiat poate viola pe cineva, inspectoratul școlar știa mai bine, în cazul lui Joey. Aveau de ani de zile un regulament specific intitulat „Abuzul sexual al copiilor împotriva altor copii”. Însăși existența unui astfel de regulament confirmă faptul că astfel de lucruri se întâmplă și naște efectiv întrebări predictive în mintea oricărui director de școală.

Să ne imaginăm că toți elevii sunt adunați în curtea școlii și directorul îi privește întrebându-se: „Care dintre acești elevi ar putea abuza sexual alt copil?” Prin comportamentul său, Joey face un pas în față în acest careu imaginar și strigă: „Eu!”, iar directorul alege să îl ignore.

Administratorii școlii la care învățase anterior Joey făcuseră procedura mult mai simplă pentru director: prevăzuseră – în scris – că Joey se va comporta necorespunzător sexual și chiar trimiseseră dosarul său școlii unde aveau să se întâmple violurile, în cele din urmă. Este greu de crezut că cineva ar fi putut ignora semnalele de avertisment pe care elevul le-a afișat limpede: a purtat un briceag, a amenințat cu omorul, a amenințat și a încercat să se sinucidă, a incendiat o clădire, a turnat gaz peste mama lui și a încercat să aprindă chibritul, era atras de sex și de organele sexuale, avea un comportament sexual necorespunzător în privința altor copii, era exhibiționist, agresiv și violent. De parcă toate aceste semne nu ar fi fost de-ajuns, directorul nu a luat nici o măsură când a aflat despre atacul sexual al lui Joey asupra altui elev. Chiar e posibilă o astfel de neglijență? Și lucrurile nu se opresc aici.

După prima acuzație de viol, directorul a ales să nu ia măsura evidentă, care ar fi dus la supravegherea mai atentă a lui Joey la școală: nu le-a spus profesorilor nimic despre cele întâmplate. Mai rău, când unul dintre profesori a ajuns la concluzia că nu poate fi stăpânit, Joey a fost mutat într-o clasă cu băieți mai mici!

Și, astfel, școala i-a organizat lui Joey un adevărat „concurs de frumusețe“, din care el să-și aleagă victima.

Prezența agenților de securitate în școală le poate aduce un plus de liniște părinților, dar, la această școală, parte a unuia dintre cele mai mari inspectorate școlare din țară, agenții nu primeau nici un fel de instruire asupra nici unui aspect referitor la siguranța elevilor. Nu primeau nici un fel de regulamente scrise, instrucțiuni sau alte linii directoare legate de acest subiect. Chiar dacă ar fi știut care ar fi trebuit să fie sarcinile lor, nu au fost informați despre acuzația de viol; nu li s-a spus nici măcar ceva simplu, de genul: „Aveți mai multă grijă“ ori „Fiți atenți!“ Când orice fel de organizație este presată să-și îmbunătățească gradul de securitate, un răspuns tipic este să angajeze paznici. Toată lumea răsuflă ușurată și are impresia că s-a rezolvat, dar, dacă paznicii nu sunt instruiți, sau supervizați, sau echipați corespunzător, dacă nu există un plan inteligent pe care să-l urmeze, prezența lor poate să dăuneze mai mult decât să ajute, dintr-un motiv evident: o astfel de măsură costisitoare îi face pe toți ceilalți să nu se mai gândească la asta.

Am punctat precauțiile pe care nu le-a luat directorul, dar a existat ceva ce totuși a făcut. După prima acuzație de viol, a aranjat ca elevul periculos să fie escortat de fiecare dată când mergea la toaletă. Îți poate părea o precauție rezonabilă până vei afla că Joey nu era escortat de vreun profesor sau paznic, ci de un alt elev! Nu-mi imaginez că vreun părinte ar fi fost de acord ca fiul său să escorteze un infractor violent, mai ales unul care nu putea fi stăpânit nici măcar de profesorii experimentați.

Dacă vreun angajat al școlii, să zicem electricianul, ar fi avut cazierul lui Joey și ar fi fost arestat pentru violarea unui elev, l-ar mai fi lăsat directorul să se întoarcă la muncă? Nu pot să răspund cu certitudine nici măcar acestei întrebări. Știu doar că Joey a sărit în fața celui careu imaginar și a strigat: „Eu sunt!

Eu sunt capabil de agresiuni sexuale împotriva altor copii!”, iar directorul a întors spatele.

Joey a fost, în final, exmatriculat și închis într-un centru de tratament (unde a agresat sexual două persoane într-o singură zi). Investiția de abuz și neglijență în copilăria lui Joey va continua să „dea roadele” durerii și violenței împotriva celorlalți, inclusiv împotriva celor pe care, probabil, îi va ucide la un moment dat. În timp ce scriu această predicție tristă, dar adevărată, Joey nu are decât nouă ani.

La fel ca și în alte cazuri în care semnale de avertisment extrem de evidente au rămas neluate în seamă, vreau să înțelegem toți că directorul școlii lui Joey făcea, probabil, tot ce-i stătea în putință cu abilitățile și cunoștințele pe care le avea în acel moment. Nu o spun ca să mă acopăr cumva legal – chiar cred asta, dar cred și că astfel de cazuri implică delăsare organizațională și individuală, și speranța că lucrurile „vor trece” de la sine, dacă sunt ignorate.

În calitate de consultant în alt caz implicând un copil agresat sexual la școală (de data asta, nu de un elev), am evaluat întreg regulamentul inspectoratului școlar. Nu va fi deloc liniștitor pentru părinți să afle că subiectul siguranței nici măcar nu a fost atins până la pagina 10, și că atunci când a fost abordat era vorba doar despre siguranța *autorității* în intervențiile dintre elevii care se bat. Regulamentul conținea trei pagini și alte 21 de elemente separate despre protecția cheilor, dar nu menționa deloc subiectul pericolelor la care pot fi expuși elevii, până la pagina 91.

Copiii au nevoie de protecția adulților, de obicei din partea adulților. Teamă lor de oameni nu este încă dezvoltată, inuțiția lor nu este dotată cu destule informații și experiențe pentru a-i feri de pericole. Lecția pe care trebuie s-o învețe părinții din cazurile pe care le-am descris mai sus este să nu ia nimic de bun

când vine vorba de siguranța copiilor lor. Sugestia mea este ca părinții să ceară o copie a politicii de securitate a școlii și să se pregătească de o dezamăgire foarte mare după ce o vor citi. Mergeți la școală și puneți toate întrebările evidente care vă vin în minte și vedeți dacă răspunsurile vă fac să vă simțiți mai bine sau mai rău. Simplul fapt că întrebați pune siguranța pe agenda școlii și obligă conducerea să se concentreze pe subiect! Întrebați de procedeele de verificare a angajaților școlii. Dacă au personal de securitate, cereți să-i cunoașteți și vedeți cum răspund la diferite întrebări-test. Întrebați dacă au existat infracțiuni în trecut. Mai ales această ultimă întrebare este foarte importantă. Legile federale obligă universitățile să țină statistici legate de criminalitatea în campus și să le pună, la cerere, la dispoziția publicului. Aceasta pentru ca studenții și părinții care aleg o școală să poată evalua siguranța și securitatea acesteia. Nu există nici o lege care să le ceară școlilor primare și liceelor o asemenea statistică, dar mi-aș fi dorit să existe.

Decât să te bazezi pe stat, poți măcar să investighezi cât mai serios școala copilului tău, așa cum ar trebui s-o faci și cu dădaca copilului tău, pentru că, dacă ai impresia că școala abordează problema siguranței la fel de serios ca tine, s-ar putea să ai o mare dezamăgire (vezi Anexa 6, pentru o listă de sugestii de întrebări).

Joey avea doar nouă ani, dar prezenta deja factorii determinanți ai unui viitor în afara legii: sărăcia, abuzurile suferite în copilărie (sub forma violenței, a expunerii la violența altora, a umilirii sau a neglijării), dependența de droguri a unui părinte, consumul de droguri sau alcool din partea copilului și familia monoparentală. Joey mai avea un factor de risc semnificativ, unul care este adesea trecut cu vederea: absența tatălui din viața sa.

David Blankenhorn, autorul cărții *Fatherless America*⁴, arată că 80% dintre băieții din centrele de detenție a minorilor au fost crescuți în lipsa completă a implicării taților. Tații sunt atât de importanți pentru că își învață băieții diverse moduri de a fi bărbat. Din păcate, mult prea mulți învață din presă sau de la alții ceea ce savanții numesc „masculinitatea de protest“, caracterizată prin duritate și folosirea forței. Acesta nu este singurul fel în care poți fi bărbat, desigur, dar este singurul pe care ei îl cunosc.

Unii oameni cochetează la modul serios cu întrebarea dacă bărbații chiar sunt necesari pentru creșterea copiilor, iar noi facem prea puțin pentru a încuraja asumarea rolului de tată. De fapt, cum subliniază Blankenhorn, închisoarea este programul nostru social principal pentru tineri.

M-am întâlnit recent cu un grup de absolvenți ai acestui program social. Parte a combaterii dependenței de heroină, tribunalul mi-a cerut să discut cu ei despre experiența unei copilării pline de violență și de droguri.

Ni s-au alăturat și câteva „absolvente“ ale închisorii pentru fete, într-o încăpere ce aducea cu o sală de clasă. Într-un sens, chiar era o clasă, pentru că fiecare dintre cei prezenți învățase beneficiile programelor în 12 pași (despre a căror apariție M. Scott Peck, autorul cărții *Drumul către tine însuși*, spune că a fost „cel mai mare eveniment pozitiv al secolului XX“). La modul ideal, astfel de programe îi vor învăța pe acești deținuți să-și accepte trecutul, pentru că doar așa vor putea învăța responsabilitatea pentru prezent.

Unul după altul, și-au spus povestea de trei minute a vieții. Toți au povestit despre violență, frică, abandon și neglijare. Toți bărbații fuseseră abuzați fizic în copilărie, și toate femeile, cu

⁴ *America fără tată* (n.tr.)

excepția uneia, fuseseră abuzate sexual de membri ai familiei. Câțiva au vorbit despre regretul și groaza pe care le-au simțit când au ajuns să fie violenți față de propriii copii.

Am plâns când am aflat despre progresele pe care le-au făcut, pentru că această casă blocată între două lumi era departe de norma societății și la fel de departe de iadul în care toți trăiseră și în care îi făcuseră și pe alții să trăiască. Am plâns pentru că poveștile au fost emoționante, personale, ale mele, și am plâns pentru că mama mea nu a găsit căile de evadare din dependență pe care le găseau acești oameni.

Când a venit timpul pentru discursul meu de 45 de minute, le-am relatat câteva dintre experiențele pe care le trăisem în copilăria și în adolescența mea. Asemănările dintre poveștile noastre au fost evidente pentru toți cei prezenți.

Când am terminat, mai mulți aveau de pus întrebări. Prima mână care s-a ridicat a fost cea a unui bărbat cam de vârsta mea, dar cu care am crezut că nu aș mai putea avea altceva în comun. Era tatutat, plin de cicatrici, exagerat de musculos și părea trecut prin multe. Era genul de om de care celor mai mulți le-ar fi fost frică, dacă l-ar fi întâlnit pe vreo alee întunecată, și ar fi avut dreptate, în cea mai mare parte a vieții lui. Cea mai recentă încarcerare fusese pentru incendiere. Spărsese un apartament cu scopul de a fura orice putea vinde („Nu aveam nevoie de bani doar pentru droguri. Mai trebuia să plătesc și avocatul, pentru că urma un proces pentru alt jaf“). Pentru a distruge urmele, a provocat un incendiu care distrușese mai multe apartamente și se soldase și cu un rănit care ajunsese la spital cu arsuri grave.

M-a măsurat din cap până-n picioare și m-a întrebat:

– De ce tu ești acolo, iar eu aici?

Nu am înțeles întrebarea, așa că mi-a explicat:

– Am avut amândoi aceeași copilărie, dar tu porți costumul acela scump și, probabil, ai o mașină scumpă. Tu o să pleci azi. Tu stai acolo... Cum se face?

Această întrebare a apărut adesea în viața și în cariera mea, la început ca o curiozitate, mai apoi nu doar atât. Aș fi putut ajunge un previzibil rezident al lumii violenței (spre deosebire de turistul care sunt acum), dar, cumva, am urmat un alt traseu. Unii oameni care au avut copilării îngrozitoare ajung adulți productivi, care contribuie la binele societății, în timp ce alții comit fapte antisociale și chiar monstruoase. De ce?

Este ca și cum cineva și-ar întreba fratele:

– De ce ai ajuns bețiv?

Răspunsul este:

– Pentru că tata era bețiv. De ce *nu* ai ajuns și tu un bețiv?

– Pentru că tata era bețiv.

În cartea lui Robert Ressler, *Whoever Fights Monsters...*⁵, se găsesc răspunsuri mai complete. Ressler scrie despre importanța uriașă a perioadei de la începutul pubertății la băieți. Până atunci, furia lor poate să fi fost ascunsă și fără țință, probabil îndreptată spre sine sub forma depresiei, probabil (ca în majoritatea cazurilor) doar negată, pentru a răbufni mai târziu. Însă, în timpul pubertății, această furie se ciocnește cu una dintre cele mai puternice forțe ale naturii: sexualitatea. Chiar și în acest punct, spune Ressler, aceste potențiale gazde ale unor monștri pot fi reparate prin intervenția (adesea neintenționată) oamenilor care să le arate blândețe, sprijin sau chiar și numai interes.

Pot spune din experiență că nu e nevoie de mai mult.

Teoriile lui Ressler despre copilăria celor mai răi criminali din America au un suporter surprinzător în persoana lui Alice

⁵ *Oricine se luptă cu monștrii...* (n.tr.)

Miller, psihiatru și avocat pentru copii. Cărțile ei emoționante (inclusiv *Drama copilului dotat* și *The Untouched Key*⁶) explică foarte clar că, dacă un copil are parte de contact uman efectiv în anumite perioade semnificative, de recunoașterea valorii sale, de cineva care să fie „martor“ la experiențele sale, acest lucru poate face o diferență extraordinară.

Am învățat că blândețea unui profesor, a unui antrenor, a polițistului, a vecinului sau a părintelui unui prieten nu este niciodată irosită. Aceste momente pot trece fără ca adultul sau copilul să simtă adevărata valoare a contribuției lor. Nimic nu celebrează momentul în care copilul își vede propria valoare în ochii unui adult care-l încurajează. Deși nimic evident nu marchează momentul, în interiorul acelui copil își poate face loc o nouă imagine despre sine. Nu e doar cineva care merită să fie neglijat sau agresat, o povară pentru adulții din viața lui, un copil care nu reușește să rezolve problemele familiei sale, care nu reușește să-i salveze din durere ori furie, ori dependență, ori sărăcie, ori nefericire. Nu, acest copil poate fi altcineva, cineva a cărui apariție în fața acestui adult a revelat ceva special, ceva ce merită îndrăgit sau, pur și simplu, a revelat valoare.

Această valoare poate fi arătată prin aprecierea talentului artistic al unui copil, a abilităților lui fizice, a umorului, curajului, răbdării, curiozității, a calificativelor de la școală, a creativității, ingeniozității, responsabilității, a energiei lui și a oricăror altele dintre nenumăratele calități pe care un copil ni le demonstrează din plin.

În clasa a cincea, am avut un profesor, domnul Conway, care s-a luptat cu monștrii din mine. M-a tratat cu blândețe și a recunoscut un oarecare talent în mine exact în perioada în care violența îmi devora familia. Mi-a oferit câteva alternative la

⁶ *Cheia nefolosită* (n.tr.)

imaginea de sine pe care orice copil o deduce din tratamentul abuziv („dacă așa sunt tratat, înseamnă că atâta merit“).

Poate fi literalmente o chestiune de câteva ore petrecute cu o persoană a cărei blândețe reconectează copilul cu o imagine mai veche a lui, aceea care era iubită, prețuită și încurajată. Din nefericire, pentru copiii care nu au avut parte de mângâieri nici măcar ca bebeluși, nu există un astfel de punct de referință, nu există nici un loc în mintea lor în care să așeze blândețea și recunoașterea astfel încât să le poată vedea ca parte din viață. (Toate acestea demonstrează valoarea imensă a mentoratelor și a programelor ca Big Brothers and Big Sisters⁷.)

Când părintele copilului îi oferă acestuia și laude, și brutalitate, e un joc al norocului în privința atitudinii care îi va defini identitatea. Familiile bolnave distrug copiii în fel și chip, dar una dintre cele mai triste este distrugerea credinței copilului că are scop și valoare. Fără această credință, îi va fi greu să răzbească, îi va fi greu să își asume riscuri. Poate ar fi mai corect să spun că i se va părea stupid să-și asume riscuri, „știind“, așa cum „știi“ toți cei aflați în astfel de situații, că nu va reuși, oricum.

Felul în care sunt dresați elefanții la circ demonstrează foarte bine dinamica: când sunt pui, sunt legați cu lanțuri grele de pripoane uriașe înfipite adânc în pământ. Ei trag și smulg și se căznesc și se luptă, dar lanțul e prea rezistent, pironul prea adânc înfipt. Într-o bună zi renunță; vor fi învățat că nu se pot elibera, și, din acea zi mai departe, pot fi legați cu o frânghie normală. Când acest animal uriaș va simți și cea mai mică rezistență, se va opri, deși ar putea să tragă după el tot cortul circului. Pentru că știe că nu poate, nu poate.

⁷ Big Brothers and Big Sisters of America (Frații și surorile mai mari ai Americii) este o organizație nonprofit care ajută copiii să-și atingă potențialul prin relații profesionale cu mentori voluntari. (n.tr.)

„N-o să fii în stare de nimic“; „Nu poți să cânti“; „Nu te duce capul“; „Fără bani, ești un nimeni“; „Cine te-ar vrea?“; „Ar trebui să cobori cu picioarele pe pământ“; „Din cauza ta ne-am despărțit“; „Fără voi, copiii, mai aveam și eu o șansă“; „Ești inutil“ – această operă este cântată chiar acum în case din toată America, piroanele sunt înfipite în pământ, lanțurile grele sunt legate, copiii ajung în punctul în care cred că nu se pot elibera. Iar din acel moment, nu pot.

Dacă și până când ceva nu le schimbă viziunea, nu înțeleg faptul că sunt legați cu un fir, că lanțul e o iluzie, că au fost păcăliți și, în ultimă instanță, că oricine i-a păcălit s-a înșelat în privința lor și că și ei s-au înșelat în privința lor – dacă nu se întâmplă toate astea, e prea puțin probabil ca acești copii să ajungă adulți care să dea societății doar ce-i mai bun din ei.

Desigur, lucrurile implică mai mult decât educația și comportamentul părinților. Unii factori sunt atât de reduși ca dimensiune, încât nu pot fi văzuți, dar atât de importanți încât nu pot fi ignorați: genele umane. Cea cunoscută sub denumirea D4DR poate influența căutarea senzațiilor tari care îi definește pe mulți infractori violenți. Alături de influențele mediului și ale educației, o genă D4DR cu alelele mai lungi va fi cel mai probabil prezentă într-o persoană care ajunge asasin sau spărgător de bănci (sau cascador). Geneticianul comportamental Irving Gottesman spune: „Într-un scenariu și un mediu diferit, aceeași persoană ar putea ajunge un erou în Bosnia“.

În viitor, genetica va juca un rol mult mai important în predicțiile comportamentale. Probabil vom putea măsura genetic personalitatea cuiva la fel de precis precum caracteristicile fizice, ca înălțimea și greutatea. Deși se vor naște multe controverse, într-o bună zi, părinții vor putea apela la teste prenatale pentru a identifica feții cu gene ale personalității nedorite, inclusiv cu gene care fac mai probabil un comportament violent. Până

atunci însă, va trebui să ne mulțumim cu o strategie mai simplă, nontehnologică, pentru a reduce violența: să tratăm copiii cu dragoste și omenește.

Frank Sulloway, autorul cărții *Born to Rebel*⁸, scrie că „nenorocirile vieții cad disproporționat de mult pe spatele copiilor” și este adevărat, fără îndoială. De-a lungul istoriei, jumătate dintre copii nu au reușit să ajungă la maturitate. Luând acest lucru în considerare pe lângă tot ce știm despre violența îndreptată împotriva lor, copiii au mult mai multe motive să se teamă de noi decât avem noi să ne temem de ei. Chiar și așa, abuzurile pe care le provocăm lor se întorc împotriva noastră, cu costul siguranței și al liniștii.

Un proiect de cercetare federal a ales 1 600 de copii care fuseseră abuzați sau neglijăți și i-a monitorizat timp de aproape 20 de ani. Până în ultimul an, nu mai puțin de jumătate dintre ei fuseseră arestați pentru o infracțiune sau alta. Și, totuși, chiar dacă este atât de costisitor pentru noi, probabil că abuzul va continua până când vom vedea copiii dintr-o cu totul altă perspectivă, nu ca pe oaspeți temporari care vor ajunge într-o zi cetățeni, ci ca membri cu drepturi depline ai societății noastre, și contribuind pe de-a-ntregul în cadrul ei, exact așa cum, de fapt, se întâmplă. Copiii sunt percepuți adesea ca o povară a societății, nimic mai mult decât niște nefericite victime ale circumstanțelor, dar nimic nu ar putea fi mai neadevărat. Să recunoaștem că, în America, tot copiii sunt principalii îngrijitori ai altor copii. Frații care își cresc frații și copiii care-și poartă singuri de grijă reprezintă o parte importantă a economiei noastre. Ei au grijă și de cei bătrâni,

⁸ *Născut pentru a se răzvrăti* (n.tr.)

gătesc, iau țigara aprinsă din mâna tatălui adormit și își aduc contribuția în nenumărate alte feluri.

Măcar dacă mai mulți copii abuzați ar ști că sunt locuitorii, nu arhitecții caselor lor, poate că ar înțelege că locul unde sunt nu e același lucru cu locul în care ar putea fi. Până când America nu va pune sub lupa rușinii agresorii și nu victimele lor, acești copii vor avea la rândul lor copii, iar războiul pe care îl credeau încheiat va reizbucni, pentru ei sau pentru noi.

Putem, firește, continua să-i ignorăm pe acești copii, dar unii dintre ei vor crește și vor comite acea infracțiune imposibil de ignorat: omuciderea. Chiar dacă poate părea un subiect fără prea mare legătură cu viața ta, îl subliniez aici dintr-un motiv foarte practic: la fel cum membrii unei familii se simt obligați să-și întoarcă privirea spre ei înșiși când fiul adolescent are probleme serioase – după ani de semnale că le va avea – ucigașul ne face pe toți să ne întoarcem privirea către noi, ca nație. Ucigașul ne face să ne uităm la media, la crimele comise din setea de atenție, la uriașa rezervă de arme, la violență și la felul în care ne educăm copiii. Înțelegând ucigașul, care ți-ar putea părea cel mai îndepărtat infractor, vei putea să rămâi în siguranță și să-i înțelegi și pe cei mai puțin îndepărtați dintre ei.

13

MAI BINE SĂ FII CĂUTAT DE POLIȚIE DECÂT SĂ NU FII CĂUTAT DE NIMENI

Interfonul din apartamentul Rebeccăi Schaeffer era defect, așa că, în acea dimineață de duminică când s-a auzit soneria, a trebuit să coboare până la intrarea în clădire să vadă cine e. Era un admirator care o văzuse prima dată pe tânăra actriță în serialul TV *My Sister Sam*¹. A vorbit puțin cu el, apoi el a plecat. Ceva mai târziu, soneria s-a auzit din nou, și ea a coborât iar să vadă cine e. Era același tânăr, de data asta nu admiratorul, ci ucigașul ei. A împușcat-o o singură dată, în piept. Ea a țipat „De ce? De ce?” și a căzut la pământ. Era încă în viață când el a rămas în picioare privind-o. Ar fi putut striga la cineva din clădire să sune la ambulanță, sau ar fi putut chema el însuși una, dar aceasta i-ar fi anulat scopul.

Printre infracțiunile individuale, asasinatul are cel mai mare impact asupra psihicului americanilor. Este fapt demonstrat că gloanțele au influențat majoritatea alegerilor prezidențiale din ultimii 40 de ani. O națiune care are la bază conceptul că majoritatea își alege conducătorii este complet zdruncinată

¹ *Surioara mea, Sam* (n.tr.)

când o minoritate (de obicei, formată dintr-un singur om) anulează acea alegere cu o armă. Indiferent că ținta asasinului e primarul orașului La Porte din Indiana (ucis în patul său de un cetățean furios), ori președintele Statelor Unite, sistemul în care trăim e, de asemenea, victimă. Din cauza impactului disproporționat asupra culturii noastre, identificarea acestor oameni care vor ataca persoane publice este predicția comportamentală cu cea mai mare miză, o miză care ne afectează pe noi toți.

La un moment dat, în trecutul nu foarte îndepărtat, condițiile statutului de persoană publică s-au schimbat. O parte din această schimbare este ceea ce face viața în Occident mai solicitantă decât a fost vreodată înainte. Este partea pe care fiecare persoană expusă public, de la politicianul local, până la câștigătoarea concursului de frumusețe, de la prezentatorul radio până la vedeta TV internațională, trebuie s-o ia în considerare, la un moment dat. Odată cu faima vin și bătăile de cap despre care unii spun că țin de teritoriu, dar cine oare a fost vreodată de acord să se supună riscului de a fi ucis doar de dragul de a o duce foarte bine până în acel moment? Pentru a răspunde, trebuie să ne întoarcem la începuturile erei media.

Actorii, politicienii și sportivii au fost dintotdeauna admirați și chiar adulați, dar această dragoste era stăpânită și se manifesta la distanță, exilată într-un colț al inimii sau al minții rezervat celor pe care nu-i cunoaștem personal. Emoțional vorbind, era o stradă cu sens unic, pentru că sentimentele îi puteau fi împărtășite persoanei publice doar ca parte a unui proces acceptabil, cum ar fi prin vot, scrisori sau vizionarea unei emisiuni. Cu excepția unor aplauze mai zgomotoase și mai îndelungate decât ale celorlalți, spectatorii nu căutau să se facă personal cunoscuți celor de pe scenă.

Înainte de anii 1940, dacă vreo femeie din public s-ar fi ridicat și ar fi țipat din toți plămânii pe toată durata spectacolului, ar fi fost trimisă direct la azil. Pe la jumătatea anilor 1940, însă, întreaga asistență se purta așa, țipând, rupându-și hainele și smulgându-și părul, abandonându-și locurile din sală pentru a lua cu asalt scena. În 30 decembrie 1942, în timp ce Frank Sinatra cânta la Paramount Theater din New York, comportamentul spectatorilor s-a schimbat și, în același timp, o parte din relația noastră cu persoanele celebre s-a schimbat pentru totdeauna. Psihatrii și psihologii acelor zile s-au chinuit să explice fenomenul. Au evocat dansuri medievale nebunești, au vorbit de „dragoste neîmplinită în masă” și de „hipnoză colectivă”. Chiar dacă nici una dintre aceste teorii nu explica ce se întâmplase, era informației a adus, într-adevăr, un gen de hipnoză colectivă în viața americanilor. Ne afectează, mai mult sau mai puțin, pe toți.

Înainte de apariția mijloacelor de comunicare în masă, o fată ar fi admirat un star de la distanță și ar fi fost acceptabil să aibă o pasiune trecătoare. Nu ar fi fost acceptabil să-l urmărească până acasă sau să trebuiască să fie reținută de poliție. Nu ar fi fost acceptabil să chiulești de la școală ca să aștepti cu orele în fața unui hotel și apoi să încerci să rupi o bucată din cămașa vreunei vedete care trece prin fața ta.

Și, totuși, acest comportament nesănătos a devenit „normal” în zilele lui Sinatra. De fapt, comportamentul publicului care i-a surprins pe toți în 1942 a fost chiar așteptat doi ani mai târziu, când Sinatra a apărut din nou pe scena Paramount Theatre. De data aceasta, 30 000 de fetișcane țipând din toți rărunchii erau însoțite de un batalion de reporteri. Anticipând tulburări, 450 de polițiști fuseseră trimiși doar acolo, și se părea că societatea învățase să gestioneze fenomenul. Nu a fost deloc așa.

Alexander Ivanovich Dorogokupetz, un tânăr de 18 ani, s-a ridicat și a aruncat un ou care l-a lovit pe Sinatra în față. Spectacolul s-a oprit și, pentru o clipă, Sinatra nu mai era vedeta, ci Dorogokupetz cel atacat de spectatori, Dorogokupetz cel care a trebuit să fie escortat afară de forțele de ordine. Societatea nu învățase să gestioneze așa ceva, și nu a învățat nici până în prezent. Dorogokupetz a declarat la poliție: „Am jurat să pun capăt acestei monotonii de leșinuri pe capete, care durează deja de doi ani. M-am simțit atât de bine!” Împovărat de cel mai puțin american nume posibil, încercase să-și facă unul în cel mai american fel posibil, și, dacă n-ar fi fost alegerea făcută în privința armei, probabil că azi ar fi fost la fel de faimos ca Frank Sinatra.

Elemente ale societății deschideau drumul către manipularea emoției și a comportamentului pe căi care nu mai fuseseră vreodată disponibile: cele electronice. Mijloacele de comunicare instituționalizau idolatria. Cam în aceeași vreme, lumea cunoștea o adolescentă pe nume Elizabeth Taylor, care începea o expediție prin viața publică ce avea să definească vedeta-idol așa cum o știm în prezent. O adolescentă mai puțin cunoscută a anilor 1940, Ruth Steinhagen, va defini antiidolul așa cum îl știm în prezent.

Lui Ruth îi plăcea foarte mult un jucător de baseball, pe nume Eddie Waitkus. El era exclusiv al ei, spre deosebire de Frank Sinatra, care era al tuturor. Deși nu s-au întâlnit niciodată, Ruth și-a dedicat viața lui Eddie. Sportivul era de origine lituaniană, așa că ea a încercat să învețe limba. El purta numărul 36 în echipa Chicago Cubs, așa că 36 a devenit pentru ea o obsesie. A cumpărat toate albumele produse în 1936 pe care le-a putut găsi. Colecționa articole din ziare despre Eddie, dormea cu poza lui sub pernă, se ducea la toate meciurile la care putea și îi trimitea scrisoare după scrisoare, în ciuda faptului că el nu i-a răspuns niciodată. În fiecare seară, la cină,

Ruth aranja scaunele în așa fel încât să rămână unul gol în fața ei. Îi spunea surorii sale: „Eddie stă pe scaunul acela“.

Multe dintre prietenele lui Ruth făceau pasiuni pentru câte un jucător de baseball și, de unde la început s-au bucurat că și fiica lor are un idol, părinții au ajuns să-și facă griji în legătură cu comportamentul ei. Au dus-o la doi psihiatri, iar mama ei s-a bucurat să audă că nu era nimic în neregulă cu ea, doar că ar fi trebuit să uite de Waitkus (ca și cum ai spune că nu-i nimic în neregulă cu John Hinckley, doar că ar trebui să uite de Jodie Foster). Bineînțeles că Ruth nu a uitat de Waitkus nici măcar pentru o clipă, iar, când acesta s-a transferat la Philadelphia Phillies, ea a spus că nu ar mai putea trăi dacă el pleacă din Chicago.

A început să vorbească despre sinucidere cu o prietenă și, apoi, s-a apucat să-și caute o armă de cumpărat. Voia un pistol, dar, pentru că îi trebuia permis, a mers la o casă de amanet și și-a luat o pușcă.

În prima săptămână din iunie 1949, Ruth se hotărâse la ceva mai bun decât sinuciderea. I-a spus prieteni sale Joyce să se uite „după artificii marți“, ziua în care s-a cazat la hotelul Edgewater Beach din Chicago, știind din programul celor de la Phillies că Eddie va fi cazat tot acolo. Avea cu ea o valiză plină de obiecte personalizate cu figura lui, inclusiv cotoarele biletelor la 50 meciuri la care asistase. În plus, o pușcă.

În camera ei, Ruth le-a scris o scrisoare părinților („Sper că înțelegeți niște lucruri. Vă iubesc. Toate se vor așeza cum e mai bine“), dar a mototolit-o și a aruncat-o la gunoi. Apoi, i-a scris un bilet lui Eddie:

Domnule Waitkus, nu ne-am cunoscut, dar trebuie să vorbesc ceva important cu dumneavoastră. Cred că va fi în avantajul dumneavoastră să mă lăsați să vă explic. Plec de la hotel poimăine, așa că aş aprecia enorm dacă ne-am

putea întâlni cât mai repede. Numele meu este Ruth Anne Burns și sunt cazată în camera 1297-A. Îmi dau seama că este un pic neobișnuit, dar, cum am spus, este destul de important. Vă rog să veniți repede. Nu vă voi răpi prea mult timp. *Promit.*

Ruth i-a dat 3 dolari receptionerului ca să transmită biletul. După ce l-a citit, Eddie s-a gândit că era probabil doar vreo altă „Baseball Annie“ (ceea ce azi am numi o *groupie*²), și a acceptat să o viziteze. Ruth și-a vârat un cuțit în buzunarul fustei, intenționând să-l înjunghie pe Eddie în inimă când acesta a intrat în cameră, dar el a trecut repede pe lângă ea, s-a așezat într-un fotoliu și a întrebat:

– Deci? Care-i treaba?

– Stai puțin, am o surpriză pentru tine, a spus Ruth, după care s-a îndreptat spre dulap și a scos pușca. De doi ani mă enervezi, iar acum o să mori.

Ruth l-a împușcat o dată în piept pe Eddie. Glonțul i-a perforat plămânul și s-a oprit chiar sub inimă. (Waitkus a supraviețuit și chiar s-a întors pe teren ulterior. Am găsit un cartonaș vechi de baseball cu fotografia lui. Sub titlul „Cea mai puternică emoție pe care am trăit-o în baseball“, scrie: „În 1949, am fost împușcat de o fată cu probleme psihice.“)

Lucrurile pe care le-a spus și le-a făcut Ruth după ce l-a împușcat pe Eddie erau neobișnuite în 1949, dar nu în prezent. Le-a explicat anchetatorilor:

Îmi plăcea mult de el și știam că nu-l voi putea avea niciodată și, dacă nu va fi al meu, nu va fi al nimănui

² Termen intraductibil care descrie o tânără care urmărește regulat o trupă pop sau alte celebrități; fan înfocat. (n.tr.)

altcuiva. Dintotdeauna am vrut să fiu în lumina reflectoarelor. Mi-am dorit și eu măcar o dată atenție și publicitate. Visul mi s-a împlinit.

Ruth exprima destul de elocvent un sentiment mult prea cunoscut americanilor de azi. Descriind momentele ce au urmat împușcăturii, a spus:

Nu a ieșit nimeni din camere. Te-ai fi gândit că vor ieși toți în fugă. M-am enervat. Le tot spuneam că l-am împușcat pe Eddie Waitkus și ei nici măcar nu știau cine e Eddie Waitkus. După aceea, a venit poliția, dar fierbeam din cauză că nu ieșea nimeni din celelalte camere. Nimeni nu părea să mă vrea prea mult. Puteam să ies, pur și simplu, de-acolo și nimeni n-ar fi venit după mine.

La 19 ani, Ruth simțea că era mai bine s-o vrea poliția decât să n-o vrea nimeni. Aproape 20 de ani mai târziu, o tânără pe nume Valerie Solanas simțea, din câte se pare, același lucru. Solanas, o actriță și scriitoare în devenire, a intrat cu o armă în atelierul lui Andy Warhol și l-a împușcat pe celebrul artist. La scurt timp după aceea, Valerie s-a dus la un polițist din Time Square și i-a spus: „Poliția mă caută”. Și a adăugat cu mândrie: „Mă vor”. (Andy Warhol ne-a dat citatul care a devenit un simbol al erei informației: „În viitor, oricine va fi faimos în toată lumea pentru 15 minute”. Ironic, Valerie Solanas și-a atras cele 15 minute de faimă pe seama lui Warhol. A mai primit încă 90 de minute anul trecut³, când s-a făcut un film întreg despre viața ei).

Atacul lui Solanas a avut loc în 1968, când eram deja obișnuiți cu fenomenul, dar, pe vremea când Ruth Steinhagen l-a

³ În 1996 s-a lansat filmul *I Shot Andy Warhol – L-am împușcat pe Andy Warhol*. (n.tr.)

împușcat pe Eddie Waitkus, astfel de lucruri erau absolut ieșite din comun. Când Ruth i-a spus că vrea să-și cumpere o armă și să-l împuște pe Eddie Waitkus, mama ei i-a răspuns: „Nu poți să faci așa ceva. Femeile nu fac astfel de lucruri.“ Doamna Steinhagen avea să fie contrazisă de Ruth și Valerie Solanas, ori, mai recent, de Squeaky Fromme și Sara Jane Moore (ambele încercând să-l asasineze pe președintele Gerald Ford).

Din cauza țintei pe care și-a ales-o Ruth, atacul ei nu a făcut înconjurul lumii, deși a pus-o pe prima poziție în lungul șir al hărțuitorilor și al atacatorilor de celebrități din era informației, unii faimoși, cei mai mulți nu.

Experții au decis că Ruth era nebună și a fost închisă într-un spital pentru boli mintale. Trei ani mai târziu, experții au decis că și-a recăpătat sănătatea mentală, și a fost eliberată. Încă în viață la data editării acestei cărți⁴, Ruth Steinhagen este o senioare a unei minorități unice de americani. Nu e vorba că alte națiuni nu ar avea partea lor de asasinate, dar crimele generate de vreo oportunitate idealistă sau politică sunt complet diferite de uciderea unui necunoscut doar pentru a căpăta „măcar o dată atenție și publicitate“.

Mai e și modul american unic de alegere a țintelor. În anii 1930–1940, jucătorii de baseball și politicienii erau cei mai proeminenți și mai adulați idoli. Când Joe DiMaggio s-a căsătorit cu Marilyn Monroe, făclia idolatriei trecuse deja de la sport la industria divertismentului. 26 de ani mai târziu, un actor devenea președinte, iar un dependent de media (John Hinkley) îl împușca, punând asta pe seama obsesiei pentru o actriță de film (Jodie Foster). La finalul unui proces îndelungat, uniunea dintre violență și divertisment se desăvârșise.

⁴ Ruth Steinhagen a murit în decembrie 2012. (n.tr.)

Idolatrizarea eroilor și căderea pradă farmecului lor seducător sunt normale în America, dar drogul ușor, recreativ al majorității poate fi otravă pentru unii oameni. Pentru a afla mai multe despre această otravă, am căutat să mă întâlnesc cu un expert neașteptat în acest domeniu, Robert Bardo, ucigașul Rebeccai Schaeffer.

Pentru a-l vizita, a trebuit să trec prin două detectoare de metale și să urmez o escortă a închisorii printr-o serie de coridoare lungi, verzi, fiecare terminându-se într-o poartă de oțel încuiată prin care, după o analiză atentă, un gardian ne lăsa să trecem. Într-un final, mi-a fost arătată o celulă mică de beton, cu două bănci ancorate în podea. Cel care m-a escortat mi-a spus că se întoarce imediat, apoi a ieșit și a încuiat ușa celei. Chiar și cu certitudinea că voi fi lăsat să ies, când am fost închis în acea celulă de închisoare m-am simțit de parcă aș fi fost închis într-o celulă de închisoare; îngrozitor.

Așteptându-l pe Bardo, mă gândeam la Robert Ressler, agentul FBI care și-a petrecut cea mai mare parte a carierei la Unitatea de Științe Comportamentale, studiind și vorbind cu cei mai periculoși criminali ai Americii. Celula aceea mi-a amintit de ultima întâlnire a lui Ressler cu deținutul Edmund Kemper, cel care a ucis cu brutalitate zece persoane, din care mare parte au fost decapitate. Kemper era literalmente un uriaș de peste 2 metri și 140 de kilograme. La finalul a patru ore de interviu, Ressler a apăsă butonul pentru a chema gardianul care să-l escorteze afară. Au trecut câteva minute, dar nu venea nimeni. 15 minute mai târziu, a apăsă din nou butonul, apoi iar. Tot nu venea nici un gardian. Probabil Kemper a simțit intuitiv îngrijorarea lui Ressler, căci poate fi auzit pe înregistrarea interviului spunând: „Calmează-te, se schimbă turele și se aduce mâncarea pentru cei din zonele de securitate. S-ar putea să mai dureze 15–20 de minute până să vină să te ia.”

După o pauză, a adăugat:

– Dacă aş lua-o acum razna, ai da serios de bucluc. Aş putea să-ţi rup capul şi să ţi-l pun pe masă, ca să-l salute pe gardian.

Kemper avea dreptate. Ressler n-ar fi avut nici o şansă în faţa forţei sale şi a experienţei în a ucide. Kemper, care fusese supus unei îndelungate abţinente de la obiceiul său compulsiv de a ucide, avea acum în faţă o pradă vie: un faimos agent FBI. Ressler l-a avertizat că ar putea avea probleme serioase dacă omoară un oficial federal, dar Kemper, care deja executa şapte pedepse pe viaţă, a pufnit:

– Ce-o să-mi facă, o să-mi taie accesul la televizor?

Au urmat 30 de minute de confruntări la graniţa dintre frică şi curaj, cu Ressler folosindu-şi impresionantul bagaj de cunoştinţe comportamentale pentru a-l ţine pe Kemper sub control. Într-un anume moment în timpul dezbaterii lor cu mize uriaşe, Kemper a înţeles că dacă l-ar ucide pe Ressler ar urma să petreacă o vreme în „gaură”, dar a adăugat că ar fi un preţ mic pentru prestigiul de a „anihila un agent FBI”.

Una dintre mişcările de şah ale lui Ressler:

– Doar nu te gândeşti la modul serios că aş intra aici fără vreo posibilitate de a mă apăra!

Kemper ştia mai bine:

– Nu lasă pe nimeni să intre aici cu pistolul.

Era adevărat, dar Ressler i-a spus că agenţii FBI aveau privilegii speciale şi că nu avea nevoie neapărat de un pistol.

Kemper n-a muşcat momeala:

– Şi ce ai la tine? Un stilou otrăvit?

Şi au continuat aşa până când au sosit gardienii, din fericire înainte să apuce Kemper să-şi pună gândurile în aplicare. În timp ce era escortat spre ieşire, acesta şi-a pus mâna enormă pe umărul lui Ressler:

– Ştii că glumeam, da?

Dar nu glumea. Se hrănea cu delicatеса preferată: frica umană.

Ucigaşul care mi s-a alăturat în scurt timp în celulă avea alte slăbiciuni: atenţia şi faima. Cu tullele sale adolescente nerasе de câteva zile şi cu părul vraişte, în ciuda unei chelii premature, Robert Bardo nu era înspăimântător precum Kemper. De fapt, era imaginea unui adolescent ciudat. Într-o altă viaţă (şi în viaţa lui de până atunci) ar fi fost tipul îmbrăcat în alb care spală podelele din spatele restaurantului fast-food. Robert Bardo era, аşa cum spune chiar el, „un ciudat“.

Deoarece îl studiasem în detaliu cât timp fuseseм consultantul acuzării, întâlnirea cu Bardo era pentru mine ca întâlnirea cu personajul unei cărţi pe care o citisem. Ştiam majoritatea replicilor pe care le-ar da, însă tânărul din faţa mea era mult mai real decât l-ar fi putut descrie stenogramele procesului sau rapoartele psihiatrice, mai uman, poate, decât mi-ar fi plăcut să-l văd.

Forţa pe care a descărcat-o într-o secundă îngrozitoare pe scările din faţa casei Rebeccăi Schaefer nu se simţea în celulă cu noi. Nu avea încrederea în sine pentru a intimidа pe cineva, şi nici privirea de gheaţă a ucigaşului, intimidantă prin ea însăşi. Amândoi ştiam ce faptă oribilă făcuse, iar el ştia foarte bine de la proces ce părere aveam eu despre asta.

Lui Bardo i se puseseră mii de întrebări începând din momentul omorului, şi era obişnuit cu ele, аşa că am decis să-l las pe el să vorbească primul, să-l urmez mai degrabă decât să-l conduc. Cum s-a dovedit, а fost nevoie de multă răbdare. Timp de vreo 15 minute, am stat acolo, pur şi simplu, el cu capul plecat, eu contând pe ideea că nu ar putea rata atenţia mea, deocamdată reţinută.

Liniştea din celulă era din când în când întreruptă de zdrăngănitul vreunei porţi trântite undeva, pe coridoare

(zgomotul este unul dintre puținele lucruri care colindă libere într-o închisoare; zidurile de beton care izolează atât de bine de exterior îl poartă în toate colțurile).

Într-un târziu, Bardo și-a ridicat privirea spre mine și mi-a studiat intens fața.

– Arthur Jackson m-a rugat să vă transmit un mesaj.

Jackson era hărțuitorul obsedat care o înjunghiasse pe actrița Theresa Saldana. După ce depusesem mărturie împotriva lui la proces, mă blestemase să „ard în flăcările iadului“.

– Vrea să vă întâlniți și cu el.

– Azi nu, am răspuns.

– Dar cu mine de ce vreți să vorbiți?

– Pentru că tu ai cu ce să contribui, i-am spus.

– Da, aș vrea să ajut alți oameni să nu treacă prin ce a trecut Rebecca, a zis el.

Acea alegere a cuvintelor implica o anumită distanță între el și crima lui, pe care nu voiam să i-o acord.

– Nu i s-a *întâmplat* nimic, pur și simplu, Rebeccăi. O faci să sune de parcă ar fi fost un accident.

– Nu, nu. Eu am omorât-o. Am împușcat-o, și vreau să-i ajut pe ceilalți să nu fie omorâți de cineva ca mine.

– Pare că ești convins că mai există oameni ca tine.

A părut surprins că nu-mi era evident.

– Există. Adică... mai există mulți alții ca mine.

A tăcut o vreme, apoi a continuat:

– Nu sunt un monstru. La televizor încearcă mereu să mă prezinte ca pe un om înfricoșător.

L-am privit și am încuviințat din cap. Ne aflam în aceeași încăpere de aproape jumătate de oră și nu-i pusesem nici măcar o întrebare.

– Am fost înfricoșător, bineînțeles, dar nu mai sunt. Imaginile alea cu mine povestind cum am împușcat-o pe Rebecca mă

arată ca pe cel mai îngrozitor asasin din lume, și nu sunt cel mai îngrozitor.

Grija lui era imaginea sa publică, locul printre ceilalți de teapa lui.

La fel ca aproape toți ucigașii din prezent, Bardo îi studiasse pe cei dinaintea lui. După ce Mark Chapman a fost închis pentru asasinarea lui John Lennon, Bardo i-a scris și l-a întrebat de ce a făcut-o. Chapman, faimosul asasin, și Bardo, ucenicul, au avut un scurt schimb de scrisori.

– Dacă mi-ar fi zis să nu fac ce voiam să fac, mi-a spus Bardo, nu mi-ar fi anulat emoțiile. Emoțiile sunt cheia, emoțiile dezechilibrate. Oamenii sănătoși emoțional nu le fac rău altora.

Bardo studiasse tot ce găsisse și despre cazul lui Arthur Jackson. Jackson angajase un detectiv particular pentru a-și localiza victima, deci Bardo a făcut la fel. Jackson a folosit un cuțit, așa că, la unul din primele drumuri pe care le-a făcut în scopul asasinării lui Schaeffer, Bardo s-a înarmat și el cu un cuțit. Jackson a străbătut mii de kilometri în urmărirea țintei, uneori încrucișându-și drumul cu victima – așa cum fac aproape toți asasinii –, iar Bardo a făcut la fel. Au început despărțiți de un continent, dar au sfârșit locuind în aceeași clădire.

Într-un interviu înregistrat al apărării, ținut cu luni de zile înainte ca Bardo să știe că lucram la cazul său, a dezvăluit dimensiunile cercetărilor sale în domeniul atacurilor asupra persoanelor publice. Descriind lipsa măsurilor de securitate din jurul Rebeccai Schaeffer, Bardo a spus: „Nu e ca și cum l-ar fi avut pe Gavin de Becker sau ceva“.

Acum, vorbind cu mine, Bardo spera să se diferențieze de alți criminali. Ar fi devenit, spera el, antiucigașul, cel care-i ajuta pe cei faimoși să evite pericolul. Bineînțeles, acum era el

însuși faimos, lucru care l-a determinat să facă un comentariu aproape prea ironic asupra vieții publice:

– Toată faima pe care am obținut-o din asta nu mi-a adus decât amenințări cu moartea și hărțuială. Presa spune despre mine lucruri care nici măcar nu sunt adevărate. Nu am nici un fel de control asupra invaziei ăsteia în intimitatea mea, asupra felului în care revin iar și iar la televizor la cazul meu, ca să scoată și ultimul bănuț de pe urma mea. Mă înfățișează în moduri în care eu nu m-am văzut niciodată.

Nu-i plăcea că reporterii îl descriau ca pe un singuratic, dar descrierea era corectă. Bardo nu avea prieteni și nu sărutase niciodată o fată (aproape sigur nu o va face niciodată). Lipsa de relații intime sănătoase este o caracteristică comună multor criminali. John Hinckely nu a avut niciodată vreo relație romantică mai serioasă; nici Arthur Jackson, nici Arthur Bremer, cel care l-a împușcat pe candidatul prezidențial George Wallace.

Bremer era un virgin care a încercat să schimbe acest lucru în săptămânile premergătoare crimei. Știind că în curând avea să fie mort sau închis pe viață, a plătit o prostituată, dar întâlnirea lor sexuală s-a terminat cu un eșec. Bremer a scris ulterior în jurnal: „Deși sunt încă virgin, îi sunt recunoscător Algăi pentru că mi-a arătat un pic din cum arată viața”.

Așa, bizar, cum pare, cele mai profunde relații intime pe care le au majoritatea asasinilor sunt cele cu victimele lor. Hărțuindu-le și urmărindu-le, ajung să le cunoască mai bine decât pe alții din viața lor, iar împușcându-le, le devin, într-un fel, parteneri. Jurnalul lui Bremer arată apropierea din ce în ce mai mare de prima lui alegere ca victimă, președintele Richard Nixon. Pe urmele președintelui dintr-un stat în altul, referirile

din jurnal trec de la „Președintele“ la „el“ la „Nixon“ la „Nixy“, pentru a ajunge în cele din urmă la „Nixy-boy⁵“.

Cei care atacă cu un cuțit au parte de mai multă intimitate, așa cum descrie multiplul asasin Jack Henry Abbott, în cartea sa *In the Belly of the Beast*⁶. Despre una dintre victimele sale, a scris: „Poți să-i simți viața vibrând prin cuțitul din mâna ta. Aproape că te copleșește delicatetea sentimentului din centrul unui act criminal brutal“.

Nefericită ironie – actul criminal brutal al lui Bardo a fost administrat singurei tinere care i-a acordat vreodată atenție pozitivă. Rebecca i-a trimis un răspuns amabil la una dintre scrisorile lui.

Bardo: Era o carte poștală personală pe care a scris: „Robert, linie, scrisoarea ta este cea mai drăguță, cea mai sinceră scrisoare pe care am primit-o vreodată“. A subliniat „sinceră“. A scris „Te rog, ai grijă“, și a desenat o inimă, iar apoi „Rebecca“. Asta m-a determinat să vreau mai multe răspunsuri de la ea.

GdeB: Deci, ce-i sfătuiești pe cei faimoși?

Bardo: Aveți grijă ce scrieți. Dacă răspundeți scrisorilor admiratorilor, nu fiți atât de entuziaști. Nu așa trebuie să te porți cu admiratorii, pentru că îi faci să creadă că sunt unici, și asta am crezut și eu. Am crezut că sunt singurul.

La fel ca alți asasini, Bardo vânase mai multe persoane publice, inclusiv o clientă de-a mea despre care a decis că e prea inaccesibilă. A renunțat la ea și și-a mutat atenția asupra

⁵ Termen intraductibil, folosit între prieteni sau membri ai familiei foarte apropiați; un corespondent în limba română ar putea fi „Măi, Nixy“. (n.tr.)

⁶ *În burta fiarei* (n.tr.)

Rebeccăi Schaeffer. Pentru asasini, actul și nu ținta, destinația și nu călătoria sunt cele care contează.

Pentru că țintele se pot schimba, l-am întrebat pe Bardo cum i-au afectat alegerea măsurile de securitate luate de unele persoane publice. Mi-a răspuns:

– Dacă citești într-un articol că au gărzi de corp și măsuri de securitate, te uiți altfel la respectiva persoană și faci un pas înapoi. Cumva, se ridică ceva în calea speranței la o relație romantică.

Chiar dacă avocații lui Bardo au încercat să vândă ideea că el se aștepta la o relație romantică cu Rebecca Schaeffer, lucrurile n-au stat așa nici un moment. Bardo se aștepta exact la ce s-a întâmplat: o primire lipsită de entuziasm și, în final, un refuz. A folosit acel refuz ca pe o scuză pentru ceea ce aștepta de atâta timp să facă: să-și dezlănțuie furia împotriva femeilor, a familiei și a tuturor celorlalți.

Desigur, pentru a fi afectat de refuzul cuiva complet străin, trebuie să ajungi să-ți pese de acel străin. Bardo a reușit asta în urma obsesiei sale pentru fiecare dintre diferitele sale ținte. Chiar și acum, în închisoare, încă o mai face, concentrându-se intens pe două femei. Una este cântăreață, iar cealaltă este o persoană care nu era faimoasă când a auzit el prima dată de ea, dar acum este foarte celebră: Marcia Clark, procurorul care l-a trimis în închisoare pe viață. Într-o scrisoare pe care mi-a trimis-o, Bardo îmi explică: „*Daily Journal* a publicat de două ori profilul Marciei Clark... Am aflat o mulțime de lucruri. Du-te la pagina 2 ca să-ți faci o idee.” Pagina 2 era o listă lungă de informații personale despre Marcia Clark și familia ei.

Printr-o ironie a erei informaționale, Marcia Clark a acuzat mai întâi un cetățean obișnuit care a vânat și ucis o vedetă, iar apoi a acuzat o vedetă (O.J. Simpson) care a vânat și ucis un

cetățean obișnuit, apoi a devenit ea însăși vedetă, iar acum este ținta unui vânător ucigaș.

*

Asasinii erei informației nu sunt diferiți de un alt simbol american unic: *daredevils* – cascadorii și dependenții de adrenalină. Dacă îl înțelegi pe Evel Knievel, îl poți înțelege și pe Robert Bardo. La fel ca în cazul cascadorilor, toată valoarea și împlinirea unui asasin derivă dintr-un singur act, un singur moment. Acest lucru e valabil și în cazul multor eroi, dar criminalii și cascadorii nu sunt oameni care se ridică plini de curaj ca să rezolve vreo situație critică. Ei își creează propriile situații critice.

Cascadorul visează la gloria ce rezultă din numărul dus la bun sfârșit, la faima care-l așteaptă pe malul celălalt al canionului. Presa a portretizat cascadorul ca pe un erou curajos, dar, dacă cineva ia motocicleta, o vopsește, își ia jacheta și pantalonii de piele cât mai colorați, rampa de lansare, anunță presa, aranjează totul pe marginea canionului... și apoi n-o face? Deodată, nu mai e super și special; e jalnic. Acum e un tip al cărui nume caraghios și ale cărui accesorii stupide se potrivesc cu imaginea de ciudat, nu cu cea de erou. Toată treaba își pierde strălucirea dacă el nu o face.

Arthur Bremer scrie: „Vreau o împușcătură serioasă, nu o fâșâială patetică. M-am săturat să scriu despre asta, despre ce urma să fac, despre ce n-am reușit să fac, despre ce am ratat iar și iar. Mă enervează că sunt vreo 30 de tipi închiși care l-au amenințat pe președinte, și nu auzim niciodată nimic despre ei.”

Asasinilor nu le e frică de închisoare – *le e frică să nu rateze*, iar Bardo nu era cu nimic mai special. Adunase toate piesele: studiasse alți asasini, își investigase ținta, își făcuse planul, făcuse rost de armă, scrisese scrisorile ce urmau a fi găsite

ulterior atacului. Dar, la fel ca un cascador, era doar un tip care lucra până la prima săritură, până când roțile s-au desprins de sol, până a omorât pe cineva faimos. Tot ce vine odată cu faima îl aștepta de partea cealaltă a canionului, unde, în cuvintele sale, avea să fie, în sfârșit, „coleg” cu vedetele.

Când a găsit-o pe Rebecca Schaeffer și s-a trezit față în față cu ea, a avut toate datele unui asasin, dar nu și-a putut revendica premiul până nu a împușcat-o. De când avea 14 ani știuse ce voia să devină, și a ajuns ce și-a dorit pe treptele din fața casei Rebeccăi Schaeffer. Robert Bardo a fost un asasin de carieră, un ucigaș pentru care victima a fost mai puțin importantă decât actul criminal în sine.

Unii oameni pun ani de eforturi în faptele lor eroice; asasinii nu. În timp ce-l urmărea pe Richard Nixon, Bremer scria: „Sunt la fel de important ca începutul Primului Război Mondial. Nu am nevoie decât de puțin spațiu și de o secundă.” Un astfel de narcisism este o caracteristică centrală a oricărui asasin și, ca multe dintre caracteristicile lor, e și în noi, ceilalți, într-o oarecare măsură. În *The Denial of Death*⁷, cartea sa premiată cu Pulitzer, Ernest Becker observă că narcisismul este universal. Becker spune că „întreg organismul [unui copil] își revendică prin toți porii narcisismul natural. Este mult prea captivant și neliniștit pentru a fi o anomalie, este expresia esenței ființei: dorința de a ieși în evidență, de a fi Dumnezeu.” Becker spune că toți căutăm eroismul din viețile noastre, adăugând că, în unii oameni, „e un strigăt după glorie la fel de neimportant și de reflexiv ca urletul unui câine”.

Dar urletele în căutarea gloriei ale asasinilor au rămas fără răspuns în viețile lor banale premergătoare atacului. Asasinul ar putea fi straniu sau neobișnuit, dar nu putem spune că nu-i

⁷ *Negarea morții* (n.tr.)

înțelegem motivele, scopul. Vrea ce vor toți americanii: recunoaștere, și vrea ce vor toți oamenii: importanță. Cei care nu trăiesc acest sentiment în copilărie caută să-l obțină ca adulți. E ca și cum ar fi fost malnutriți o viață întreagă, iar acum caută să suplinească lipsa hranei cu o singură masă uriașă.

Aceeași căutare a propriei semnificații e parte a motivației tinerilor membri ai bandelor careucid, pentru că violența este modul cel mai rapid de a-ți clama identitatea. Criminalul Henry Abbott descrie „mândria și euforia pe care le simt deținuții când sunt legați de mâini și de picioare precum animalele periculoase. Lumea toată m-a privit pentru o clipă. Sunt o persoană capabilă să amenințe lumea.”

Ernest Becker scrie: „Chemarea eroismului e naturală, și e cinstit să o recunoaștem. Dacă am recunoaște-o, eliberarea unei asemenea forțe înăbușite ar fi, probabil, devastatoare pentru întreaga societate.”

Ei bine, Bremer, Hinckley și Bardo au recunoscut-o, cu efecte devastatoare. Fiecare a sperat la început să ajungă la Hollywood, dar a renunțat la acest vis în favoarea unui traseu mai rapid și mai ușor către propria identitate. Au știut că, în urma unui singur act de eroism fraudulos, cu un singur foc de armă, vor fi legați pentru totdeauna de țintele lor faimoase.

Ca toate demersurile, asasinatul este rezultatul unui anume protocol, presupune depășirea anumitor obstacole. Multe dintre acestea sunt obstacole detectabile, observabile, care lasă urme pe care le putem citi. Asasinii se învață unii pe ceilalți, fiecare învățând ceva de la cei dinaintea lui. Când lucram la cazul Bardo, m-a lovit cât de multe lucruri pe care le făcuse Hinckley înaintea lui le-a făcut și el. Cei doi tineri au trăit experiențe asemănătoare în copilărie, iar asta nu e o surpriză, dar similaritățile alegerilor pe care le-au făcut ulterior sunt cel

puțin remarcabile. De exemplu, Hinckley știa că Mark Chapman luase cu el cartea *De veghe în lanul de secară*, în drumul său spre John Lennon, așa că a luat și el aceeași carte în călătoria dinaintea atentatului asupra lui Ronald Reagan. Bardo a luat la el aceeași carte când a ucis-o pe Rebecca Schaeffer, spunându-mi ulterior că o citise „pentru a afla cum l-a făcut pe Chapman să-l ucidă pe John Lennon“.

Iată o listă a lucrurilor pe care le-a făcut John Hinckley înainte de a-l împușca pe președintele Reagan:

- I-a trimis scrisori unei actrițe
- A compus cântece
- S-a angajat la un restaurant
- A citit *De veghe în lanul de secară*
- A bătut țara în lung și-n lat
- A urmărit alte persoane publice decât ținta finală
- A vizitat Hollywood
- A ținut un jurnal
- A studiat alți asasini
- A vizitat clădirea Dakota din New York, pentru a vedea locul unde fusese ucis John Lennon
- S-a gândit la o sinucidere care să atragă atenția
- Și-a vândut tot ce deținea
- A scris scrisori care să fie găsite ulterior atacului
- A mers cu autobuzul spre locul atacului
- Și-a urmărit ținta finală în mai multe locuri înaintea atacului
- A luat cu el cartea *De veghe în lanul de secară*
- Nu a deschis focul la prima ocazie ivită
- A părăsit locul după prima întâlnire
- A așteptat în jur de jumătate de oră, apoi și-a împușcat ținta.

Uimitor, la rândul lui, Bardo a făcut fiecare lucru din această listă. Există peste 30 de asemănări șocante în comportamentul celor doi. Predictibilitatea comportamentului asasinilor premergător atacului, a fost confirmată de lucrările lui Park Dietz, psihiatrul și sociologul care a apărut prima dată în atenția publicului ca expert principal al acuzării în cazul Hinckley. În 1982, când făceam parte din Comisia Consultativă a Președintelui la Departamentul de Justiție, am propus un proiect de cercetare care să studieze oamenii ce amenință și urmăresc personalități publice. Dietz a fost expertul pe care l-am ales pentru conducerea proiectului. Din acest studiu și din celelalte lucrări deschizătoare de drumuri, Dietz a pus laolaltă zece comportamente comune aproape în totalitate asasinilor din zilele noastre:

- Au simptomele unei boli psihice
- Și-au investigat ținta sau victima
- Au ținut un jurnal sau înregistrări ale propriilor activități
- Au obținut o armă
- Au comunicat nepotrivit cu *niște* persoane publice, nu neapărat cele atacate.
- Au dovedit o imagine exagerată asupra sinelui (grandomanie, narcisism)
- Au călătorit aparent la întâmplare
- S-au identificat cu un hărțuitor sau cu un asasin
- Au avut abilitatea de a trece de măsurile obișnuite de securitate
- Au abordat repetat unele persoane publice.

În protejarea personalităților publice, firma mea se concentrează asupra celor care ar putea încerca să ne ucidă clienții, desigur, dar și asupra celor care ar încerca să le facă rău în alte feluri, hărțuindu-i sau urmărindu-i. În evaluarea cazurilor, luăm în considerare 150 de indicatori pre-incident în afara celor enumerați mai sus.

Dacă ar trebui să alegem un singur IPI pe care să-l cunoaștem înaintea tuturor celorlalte, acesta ar fi cel pe care l-am denumit credința în abilități. Aceasta este credința cuiva că poate duce la capăt un atac asupra unei persoane publice. Fără ea, nu poate. De fapt, ca să putem duce la capăt orice fel de acțiune, fiecare dintre noi trebuie să credem, într-o oarecare măsură, că putem s-o facem. În consecință, întrebarea cu cea mai mare miză ar putea fi: „Crezi că ai avea succes în încercarea de a-l împușca pe președinte?” Asasinii în devenire nu vor răspunde întotdeauna sincer, bineînțeles, și nici noi, societatea, nu vom avea întotdeauna ocazia să întrebăm, dar, atât cât poate fi măsurată, credința în abilități este indicatorul pre-incident cel mai important pentru asasinat.

Dacă răspunsul sincer este: „Nu, cu toți agenții Secret Service și cu toate măsurile speciale, n-aș ajunge nici măcar la un kilometru de el”, respectivul nu-l poate împușca pe președinte. Desigur, acesta nu este un predictor pe care să ne putem baza întotdeauna, deoarece credința în abilități poate fi influențată și modificată.

Dacă, de exemplu, eu cred că mi-ar fi imposibil să mă arunc în ocean de pe o stâncă de 60 de metri înălțime, nu voi putea s-o fac. Dar un antrenor mi-ar putea influența convingerile. Încurajându-mă, învățându-mă lucruri ce țin de scopul acțiunii mele, punându-mă să fac sărituri mai ușoare progresiv – mai întâi de la 6 metri, apoi de la 10 metri, apoi de la 20 de metri –, va acționa modificându-mi încrederea în abilitățile mele. Nici

o influență nu este mai puternică decât dovada socială, să vezi pe altcineva reușind să facă lucrul pe care credeai că tu nu-l poți face. Imaginea unui săritor plonjând de pe o stâncă în Acapulco, dispărând în Pacific și apoi ieșind teafăr la suprafață îmi poate influența dramatic credința că e posibil, și că o pot face și eu.

La fel, atenția enormă din partea presei, care îi învâluie pe cei care atacă personalități publice, întărește credința altora în propriile abilități. Le spune: „Vezi? Se poate.“ Nu-i de mirare că în perioada imediat următoare unui atac prezentat pe larg în presă, riscul altor atacuri crește dramatic. Exact din cauză că unul îl încurajează pe celălalt, atacurile vin în grup (după atentatul asupra președintelui Ford, au urmat două în următoarele două săptămâni; după cel asupra lui Clinton, două în șase săptămâni).

Societatea pare a promova două mesaje complet diferite:

Este aproape imposibil să ataci cu succes o personalitate publică, iar, dacă reușești și supraviețuiești, vei fi un paria, disprețuit și uitat.

Este foarte ușor să ataci cu succes o personalitate publică, iar, dacă reușești, nu doar că vei supraviețui, dar vei fi în centrul atenției întregii lumi.

De vreme ce discutăm ce anume ar putea deveni o formă de publicitate, informațiile care apar ulterior unui atac asupra unei personalități publice ar putea fi prezentate în cu totul alt mod decât se întâmplă acum. Reprezentanții forțelor de ordine care vorbesc cu presa despre arestarea unui criminal au tendința de a descrie acțiunea lor în termenii unei victorii repurtate în fața unui adversar periculos, puternic, bine înarmat și inteligent: „Investigatorii au găsit trei pistoale de calibrul 45 și peste 200

de cartușe în camera sa de hotel. Dat fiind că atacatorul este un trăgător antrenat, operațiunea noastră a fost destul de riscantă.”

Acest gen de descriere îi atribuie criminalului o imagine neîndoielnic atractivă pentru mulți care s-ar putea gândi să facă ceva similar. Am recomandat o abordare diferită în cazurile mele, una care aruncă asupra criminalului o lumină mai proastă, mult mai puțin măgulitoare. Să ne imaginăm următoarea conferință de presă, după arestarea unei persoane care plănuia un asasinat:

Reporter: L-ați descrie ca pe un lup singuratic?

Agent federal: Mai degrabă ca pe un ratat singuratic.

Reporter: Ați întâmpinat rezistență când l-ați arestat?

Agent: Nu, l-am găsit ascuns în baie – în coșul de rufe murdare.

Reporter: Ar fi reușit în tentativa lui de asasinat?

Agent: Mă îndoiesc serios. Nu a reușit nimic altceva.

Ideal ar fi ca agentul să devieze de fiecare dată atenția asupra oamenilor și a metodelor speciale care acționează împotriva asasinilor, ținând lumina reflectoarelor departe de criminal.

Agent federal: Vreau să prezint aprecierile mele echipei de opt agenți speciali ale căror muncă de investigație și demonstrație de îndemânare în utilizarea noilor tehnologii au făcut ca această acțiune să se desfășoare atât de rapid.

Propun să nu mai arătăm gloanțele pe masa din camera sordidă de hotel; în schimb, să arătăm lenjeria murdară și șosetele de pe podeaua băii. Să nu mai pândim ocazia de a fotografia suspectul escortat de zece agenți federali dintr-un elicopter până la coloana de mașini oficiale. Să-l arătăm, în schimb, într-un tricou jerpelit, legat cu câtușele de vreo țevă pe un

coridor întunecat, păzit de un gardian, pe deasupra și femeie. Nu mulți asasini în devenire aflați în căutarea propriei identități vor vedea astfel de imagini și vor spune: „Da, asta vreau și eu!”

Invers, un criminal păzit de agenți federali (la fel ca președintele), dus rapid spre elicopter (la fel ca președintele), cu casa în care a copilărit prezentată la televizor (la fel ca a președintelui), cu tipul de armă pe care l-a folosit prezentat la știri și analizat de experți care-i scot în evidență puterea de distrugere, cu planurile pe care le-a făcut fiind descrise ca „meticuloase” – astfel de imagini și descrieri promovează aspectele glorioase ale unui asasinat sau ale altor infracțiuni acoperite pe larg de presă. Arestarea pentru un act violent ar trebui să fie începutul anonimatului, nu cea mai importantă zi din viața cuiva.

Dar a fost cea mai importantă zi din viața teroristului acuzat că a pus la cale atacul din Oklahoma, Timothy McVeigh, care a fost dus prin fața reporterilor TV înconjurat de agenți FBI, transportat într-o coloană de mașini federale și apoi transferat într-un elicopter urmat de încă unul. Am văzut chiar mai mult în cazul Unabomber, al cărui portret a apărut pe coperta *Time*, *U.S. News & World Report* și *Newsweek* (de două ori). Titlurile tuturor celor trei coperte îl descriau pe Ted Kaczynski ca pe un „geniu”.

Reporterii se referă, de obicei, la asasini cu toate cele trei nume – Mark David Chapman, Lee Harvey Oswald, Arthur Richard Jackson. Am crede că asasinii chiar își foloseau aceste triple nume pretențioase în viața lor de zi cu zi dinaintea atacurilor; nu e deloc așa. Erau Mark, Lee și Arthur.

Propun promovarea celor mai puțin încântătoare variante ale numelor. Să-i spunem unui criminal Ted Smith în loc de Theodore Bryant Smith. Mai bine, să le găsim niște porecle din viața dinaintea atacului:

Agent federal: Numele lui e Theodore Smith, dar era cunoscut ca Ted Grasul.

*

Cultura noastră prezintă multe modele de viață, dar puține au parte de atâta vâlvă și glorie ca asasinii. Cei care au reușit (și chiar unii dintre cei care au ratat) sunt printre cei mai faimoși oameni rămași în conștiința Americii. John Wilkes Booth supraviețuiește istoriei cu mai multă faimă decât uriașa majoritate a americanilor timpului său.

Simbioza dintre asasini și știrile TV este de înțeles: asasinii asigură reportaje foarte bune – impact vizual, dramatism. Asasinii nu te vor da în judecată indiferent ce spui despre ei, și asigură cea mai dorită caracteristică a unei povești din punct de vedere al producătorului de știri: acoperire în timp. Vor apărea mai multe informații, mai multe interviuri cu vecini și experți, imagini din perioada școlii. Va urma un proces cu aspectul unei curse între avocați (făcuți celebri cu această ocazie) și va urma drama așteptării verdictului. Cel mai important, vor putea difuza imaginile atacului iar și iar, la nesfârșit.

Problema, însă, este că imaginile atacului pot fi o reclamă a asasinatului. La fel cum Procter & Gamble își promovează pasta de dinți, abordarea știrilor TV promovează atacul asupra persoanelor publice.

Încă din 1911, criminalistul Arthur MacDonald scria: „Cei mai periculoși criminali sunt asasinii conducătorilor“. El sugera ca „ziarele, revistele și scriitorii să înceteze să mai publice numele criminalilor. Dacă nu se poate face voluntar, acest lucru să devină un delict. Astfel, vom slăbi speranța gloriei, a renumelui ori notorietății, care sunt o motivație puternică pentru astfel de crime.“

MacDonald ar fi dezamăgit să vadă că asasinilor erei informațiilor ajung să le fie dedicate adevărate seriale de emisiuni TV, dar nu ar fi surprins. În fond, aburii audiențelor mass-media erau deja destul de groși chiar și pe vremea lui. În 1912, un bărbat pe nume John Shrank a încercat să-l asasineze pe Theodore Roosevelt. În timp ce se afla la închisoare, cautiunea i-a fost crescută brusc, pentru că „oamenii imaginilor mișcătoare” plănuiau să i-o plătească și să-i asigure o eliberare îndeajuns de lungă încât să poată reconstitui tentativa de asasinat pentru un film de actualități. Obiectând împotriva filmului, procurorul a expus curții îngrijorările sale legate de „efectul demoralizator pe care l-ar avea un astfel de film. Ar exista tentația de a face un erou din acest om, și nu sunt de acord ca tinerilor să li se permită să-l admire ca pe un erou.” Probabil fără a-și da seama că deschideau drumurile pentru un nou gen de știri, frustrații oameni ai imaginilor-mișcătoare au ales o clădire care semăna cu închisoarea și au filmat un actor care semăna cu Shrank, încadrat de doi șerifi adjuncți falși.

Nici o discuție despre asasinate nu ar fi completă fără explorarea precauțiilor ce pot fi luate pentru a le preveni. Mai întâi, bineînțeles, ca în cazul oricărui pericol, trebuie să aflăm de existența unui risc. În cazul Bardo, de exemplu, au existat mai multe avertizări: de-a lungul a doi ani, i-a trimis Rebeccăi Schaeffer o serie de scrisori nepotrivite prin intermediul agenților ei din New York și din Los Angeles. Când Bardo și-a făcut apariția la studioul unde era înregistrat serialul ei, nu exista decât un paznic care i-a spus pe ce scenă o putea găsi. Bardo însuși a spus: „A fost mult prea ușor”.

Într-una dintre vizitele sale la studio, i-a explicat șefului securității că era îndrăgostit de Rebecca Schaeffer și că venise tocmai din Arizona ca să o vadă. După ce i-a spus lui Bardo că

actrița nu voia să-l vadă, șeful securității l-a condus personal înapoi la motelul unde se cazase. Din păcate, chiar văzând (deși probabil, fără să le recunoască) atâtea semnale de avertizare evidente, agentul nu a avut grijă ca Rebecca Schaeffer să fie informată despre „îndrăgostitul“ care o urmărise timp de doi ani și tocmai călătorise sute de kilometri cu autobuzul ca s-o întâlnească.

După atac, șeful securității le-a explicat reporterilor întâlnirea sa cu Bardo: „Am crezut că e doar un îndrăgostit. Vedem sute dintr-ăștia într-un an, oameni care încearcă să intre, fani care trimit scrisori.“ Pentru el, a fost doar o problemă de a gestiona situația cu un admirator în conformitate cu ceea ce el numea „procedura standard“, dar, pentru Bardo, a fost un eveniment puternic emoțional.

Bardo: Am avut probleme cu agenții de securitate de la studio, și dra Schaeffer a plătit inclusiv pentru ce am simțit în privința lor.

GdeB: Ce anume ai simțit?

Bardo: Furie, furie extremă, pentru că au zis: „Nu, nu poți intra, pleacă de-aici, dispari!“ Mi-au spus: „Nu o interesează, nu vrea să fie deranjată“, și eu simțeam că ea era singura cu care trebuia să vorbesc asta personal.

GdeB: Dar nu ea a spus toate astea, nu?

Bardo: Nu, dar am simțit, am perceput că ea chiar așa era.

Șeful securității continuă: „[Bardo] era teribil de hotărât să intre. Spunea «Rebecca Schaeffer» o dată la două cuvinte. «Trebuie să o văd. O iubesc.» Clar era ceva în neregulă cu mintea lui. Era o nebunie, dar nu am perceput-o ca pe ceva potențial violent.“

Ca într-un refren fără răspuns, auzit adesea după tragedii care puteau fi prevenite, șeful securității a adăugat: „Ce puteam face mai mult?”

La două săptămâni după ce Rebecca Schaeffer a fost ucisă, s-a întâmplat un alt incident puternic mediatizat care răspunde acestei întrebări. A implicat un agresor aspirant, pe care o să-l numesc Steven Janoff. Urmărise, la un moment dat, în trecut o clientă de-a mea, și, deși evaluarea noastră a concluzionat că nu reprezenta un pericol pentru clienta noastră, eram îngrijorați că ar putea reprezenta un risc pentru o altă vedetă din serialul clientei noastre. Ne-am întâlnit cu actrița respectivă și i-am prezentat situația. Poliția și agenții de securitate ai studioului l-au avertizat pe hărțuitor să păstreze distanța, sperând că așa vor rezolva problema. Bineînțeles, n-a fost așa.

Un an mai târziu, actrița repeta pentru o piesă de teatru. Într-o zi, a văzut în fața sălii de teatru un bărbat care i-a atras atenția. Nu s-a putut descotorosi de senzația că ar putea fi chiar persoana în legătură cu care o avertizasem, așa că ne-a sunat. După câteva întrebări, i-am confirmat că Steven Janoff era într-adevăr bărbatul pe care îl văzuse și că era acolo pe urmele ei.

Ea și reprezentanții ei ne-au cerut și au urmat întocmai indicațiile noastre. A încetat să mai folosească intrarea principală în sala de teatru când mergea la repetiții, celor de la intrare li s-a dat fotografia lui Janoff și câteva instrucțiuni cu privire la ce aveau de făcut dacă acesta își făcea apariția, ea a căzut de acord să fie însoțită de un agent de securitate și a aplicat mai multe strategii prevăzute a limita probabilitatea unei întâlniri nedorite.

Timp de cinci zile, Janoff a urmărit-o peste tot, dar, datorită precauțiilor pe care ea și le luase, nu a reușit să o întâlnească față în față. Janoff achiziționase un bilet la premiera piesei, dar nu a mai avut răbdare până atunci. Într-o după-amiază, a intrat

în hol, unde un angajat l-a recunoscut și a chemat poliția. Janoff a scos o armă și a cerut să o vadă pe actriță. Angajatul, sperând că arma nu era încărcată, a fugit. Janoff și-a pus arma la tâmplă, anunțând că va trage dacă actrița nu era adusă în fața lui. După o negociere de patru ore cu poliția, a fost arestat.

Nu doar că s-a dovedit că arma era încărcată, dar Janoff avea o întreagă colecție de arme de foc în camera de hotel.

Cazul Janoff arată avansul enorm pe care l-a făcut industria de divertisment pentru a asigura siguranța vedetelor. Mai multe agenții teatrale, studiouri de film și firme de management își evaluează acum în mod profesionist corespondența nepotrivită sau vizitele nedorite. Spre deosebire de cazul Bardo, acum este mult mai probabil ca vedetele să fie informate despre vreun urmăritor. Acestea și alte măsuri au avut rezultate clare: numărul atacurilor reușite împotriva vedetelor media s-a redus drastic în ultimii ani.

Aș vrea să pot spune același lucru și despre sporturile profesionale, care ne aduc în minte tentativa de asasinat asupra vedetei de tenis Monica Seles. Chiar dacă nu va fi, cu siguranță, ultimul atac asupra unei vedete din sport, cu puțin efort ar putea fi ultimul facilitat de neglijență.

Înainte să dezvălui câteva detalii mai puțin cunoscute despre cazul Seles, vreau să discut ceva legat de riscurile pe care le înfruntă persoanele publice, relevant pentru siguranța ta. Este vorba despre mitul că violența nu poate fi prevenită. John Kennedy a ținut, la un moment dat, să demonstreze că asasinii nu pot fi opriți, deoarece „tot ce are de făcut cineva este să-și dorească să-și dea viața pentru viața președintelui“. Opinia des citată a lui Kennedy este credibilă, dar cu desăvârșire greșită. În realitate, asasinatul nu doar că poate fi prevenit, chiar este prevenit de mult mai multe ori decât reușește. Chiar dacă

asasinii au câteva avantaje în fața victimelor, există o mulțime de factori care lucrează împotriva lor. Literalmente, există mii de ocazii în care ei să dea greș, și una singură și cu probabilitate infimă în care să reușească. Nu e tipul de crimă pe care cineva să-l poată exersa – la propriu și la figurat, un asasin are un singur glonț pe țeavă.

La fel ca John Kennedy, cei care adoptă o atitudine fatalistă în legătură cu propria siguranță (de exemplu: „Spargerile nu pot fi prevenite; cineva tot va găsi o cale de a intra”) o fac adesea ca o scuză pentru a nu-și lua precauțiile necesare. Da, un criminal hotărât poate fi greu de oprit, dar absența precauțiilor te face vulnerabil și în fața unui criminal mai puțin hotărât.

În cazul Seles, toată lumea știa că este bun un dispozitiv de securitate dedicat aparițiilor publice în Europa. Deoarece era prinsă adânc în plasa celui mai mare conflict al continentului, războiul sârbo-croat, aparițiile sale publice provocau demonstrații politice. Avea în permanență gărzi de corp în turneele sale, la fel cum a avut și în 1993, în turneul din Germania.

Cu toate astea, la scurt timp după apariția pe teren, una dintre cele mai mari sportive din istorie zăcea întinsă pe spate, rănită grav. Deși aparent păzită de două gărzi de corp, a căzut victimă unui atac cu un cuțit, cea mai ușor de prevenit metodă de a ucide pe cineva. De ce au dat greș gărzile de corp, iar agresorul Gunter Parche a reușit?

Unul dintre bodyguarzi, Manfred, răspunde întrebărilor mele în declarația dată poliției, dar începe greșit: „*Eu lucrez în telecomunicații. A doua mea slujbă este cea de la firma privată de securitate pentru terenurile de tenis.*”

Putem presupune liniștiți că o vedetă a tenisului s-ar aștepta pe bună dreptate ca gărzile de corp ce i-au fost puse la dispoziție să fie chiar gărzi de corp, profesioniști cu o instruire și experiență relevante. S-ar aștepta, pe bună dreptate, ca măcar

să se fi discutat posibilitatea unui risc, poate chiar să se fi discutat ce aveau de făcut în cazul apariției unui pericol.

Nimic din toate astea nu s-a întâmplat, iar organizatorii nu i-au spus că oamenii desemnați să-i apere viața erau lucrători necalificați cu jumătate de normă. A trebuit să afle asta în momentul în care Gunter Parche i-a înfipt cuțitul în spate și a ridicat mâna s-o facă din nou.

Numele celui de-al doilea bodyguard este Henry, iar declarația lui începe, de asemenea, greșit: „*Slujba mea principală este de hamal în portul Hamburg*. Am o a doua slujbă, în care asigur securitatea pe terenurile de tenis. La acest turneu, sarcina mea a fost cea de a o însoți și păzi pe Monica Seles“.

Uimitor, ambii bărbați au declarat că l-au observat pe Gunter Parche înaintea atacului. Henry l-a categorisit destul de precis pe atacator: „Spuneți-i cum vreți, al șaselea simț sau altceva, dar mi-a sărit în ochi. Ceva îmi spunea că ceva nu era în regulă cu omul. Se legăna, nu pășea. Nu pot să explic mai detaliat. Doar că am avut un sentiment de neliniște când l-am văzut. Cum am spus, nu pot să explic mai detaliat.“

Deși a avut clar o intuiție în privința agresorului, mesajul său principal pare să fie „nu pot explica“.

În loc să împărtășească îngrijorarea sa, Henry a decis să pună jos un pahar de cafea (pe care îl ținea în mână deși se ocupa de protecția celei mai controversate vedete din lumea tenisului) și să se plimbe prin zonă să facă nu nu se știe prea bine ce, nici el nu știa prea bine ce. Bineînțeles, făcuse doar câțiva pași până când atacul începuse și se și sfârșise.

Probabil nu e cinstit să-i criticăm pe Henry și Manfred, pentru că nu știau ce fac. Însă exact asta vreau să spun.

În timp ce Seles se recupera în urma atacului, oficialii din tenis au început să promoveze ideea că astfel de atacuri nu pot fi prevenite. Iată-l pe Jerry Diamond răspunzând întrebărilor

CNN și susținând că instalarea de detectoare de metal pe arenele de tenis n-ar funcționa niciodată: „Când lucrezi într-un spațiu închis, unde ai pereți și un tavan și un acoperiș, da, toate astea sunt posibile. Dar un detector de metale nu va împiedica pe nimeni din cei hotărâți s-o ia în direcția respectivă.”

Declarația lui că detectoarele de metal nu ar funcționa în tenis din cauză că unele arene nu au pereți și tavan nu are nici un sens. Când am auzit-o, m-a enervat faptul că cineva poate arunca așa, la întâmplare, opinii despre viață și moarte, cu o încredere în sine atât de deplasată. Chiar dacă mai târziu avea să spună că ideea detectării armelor i se pare ridicolă, domnul Diamond a reușit de-a lungul carierei sale să detecteze în posesia fiecărui spectator ceva mult mai mic decât o armă: o bucățică de hârtie, biletul pe care el li-l vindea.

Nu știe, îmi imaginez, că cele mai multe platouri unde se filmează emisiuni televizate au detectoare de metale prin care membrii audienței trebuie să treacă la intrare. De ce? Pentru că, dacă nu ar exista, vreo persoană înarmată, cu intenția de a răni o vedetă TV, și-ar putea lua un bilet și ar putea ajunge în imediata apropiere a țintei sale, la fel cum a făcut Robert Bardo când a vizitat platoul serialului în care juca Rebecca Schaeffer, având un cuțit asupra lui, și la fel cum a făcut Parche pe terenul de tenis. Când treci spectatorii prin detectoarele de metal, nu trebuie să-ți faci griji despre ce au în cap, pentru că știi ce au în genți și buzunare.

Controlul de arme este destul de bun pentru tribunale, aeroporturi, emisiuni TV, primării, concerte, licee, chiar și pentru Superbowl (unde nu au tavan!), dar, cumva, ne spune un om de afaceri, nu poate funcționa în tenis. Desigur, e convenabil să privim din punctul de vedere al domnului Diamond, pentru că, dacă atacurile sunt imposibil de prevenit, atunci el și alți organizatori nu au datoria de a încerca să le prevină.

Întrebat de reporteri despre punctele slabe ale securității în tenisul profesionist, un alt purtător de cuvânt a explicat că, din moment ce turneele de tenis au loc în întreaga lume, precauțiile de securitate nu pot fi standardizate. Serios? Peste tot în lume este obligatoriu ca fiecare minge de tenis să sară între 135 și 147 cm când este lăsată să cadă de la 2,5 m înălțime. Peste tot în lume, terenurile de tenis trebuie să aibă exact 23,8 m lungime și 8,2 m lățime, cu suprafața de serviciu ocupând exact 6,4 m de la fileu la linia de serviciu. Mie îmi sună a standardizare și, totuși, ei întreabă cum s-ar putea crea un sistem standard de control al accesului și de acreditare în toate aceste țări? Păi, n-ați avea de implementat decât unul singur.

După atacul asupra lui Seles, WTA a făcut publice măsurile luate pentru îmbunătățirea securității, însă oficialii tot nu erau presăși să facă doi pași evidenți: să folosească detectoarele de metal pentru controlul spectatorilor și să instaleze bariere din plastic transparent pentru public (la fel ca la hochei). Îmbunătățirile ne semnificative în securitate – inclusiv cele pe care le faci în viața ta – au uneori consecințe mai grave decât dacă n-ai face nimic, deoarece creează acel sentiment fals de liniște și conving oamenii că problema s-a rezolvat când nu este așa. Măsurile de securitate prost gândite păcălesc pe toată lumea... cu excepția atacatorului.

Când aud de hărțuitorul vreunei personalități publice, oamenii se pot gândi că respectivul poate fi adăugat la lista celor precum Chapman și Hinckley și încă câțiva pe care și-i mai amintesc. În realitate, fiecare se adaugă la o listă mult mai lungă. Firma mea a gestionat mai bine de 20 000 de cazuri și numai un sfert dintr-un singur procent au ajuns vreodată publice. Mai mulți clienți individuali de-ai mei au primit chiar și 10 000 de scrisori pe săptămână de la oameni obișnuiți, unele

dintre ele îndeplinind criteriile pentru a fi studiate de departamentul nostru de Evaluare și Gestionare a Amenințărilor (TAM⁸). Amenințările cu moartea, hărțuirea, cererile bizare și urmărirea perseverentă sunt toate parte a vieții publice în America. Munca noastră ne arată o față a acestei culturi despre care cei mai mulți oameni nu ar crede că poate exista, dar există, ascunsă privirii, imediat sub suprafață. Iată doar câteva exemple de tipuri de cazuri cu care am avut de-a face într-o perioadă de doi ani:

- O femeie i-a scris unui client peste 6 000 de amenințări cu moartea pentru că „se căsătorea cu persoana nepotrivită”.
- Un bărbat i-a trimis unei cliente un coiot mort, pe care îl omorâse „pentru că era frumos ca tine”.
- Un bărbat i-a trimis mai multe scrisori zilnic actriței cu care spera să aibă o relație sentimentală. De șase ori pe săptămână, mergea pe jos câțiva kilometri până la oficiul poștal local pentru a vedea dacă a primit vreun răspuns. Timp de opt ani i-a trimis actriței peste 12 000 de scrisori, într-una dintre ele punând inclusiv o fotografie de-a lui pe care scria: „Poți găsi arma în această imagine?” Îl așteptam când și-a făcut apariția acasă la ea.
- Un bărbat obsedat să devină cunoscut și-a ras o sprânceană, jumătate de cap și jumătate de barbă, apoi a traversat țara pe urmele unui actor faimos. A ajuns în orașul actorului și a intrat direct într-un magazin pentru vânători, de unde a cumpărat o pușcă și o lunetă.

⁸ TAM – acronimul pentru Threat Assessment and Management – Departamentul de Evaluare și Gestionare a Amenințărilor (n.tr.)

A fost arestat în seara dinaintea unei apariții publice importante a clientului nostru. Când l-am interogat pe agresor, mi-a spus că „oricine-l va ucide pe Cezar va deveni un om important“.

- Un bărbat i-a trimis unei cântărețe imaginea unei inimi înjunghiate cu un pumnal. Șase luni mai târziu, era la poarta ei „ca s-o trimită pe lumea cealaltă“.

Iar, apoi, au fost cei care au comis atacuri oribile împotriva altora, influențați de halucinații care implicau vreo personalitate publică fără legătură cu ei:

- Un bărbat a atacat o adolescentă cu cuțitul, crezând că era un fotomodel celebru în legătură cu care avea o obsesie.
- O adolescentă și-a ucis părinții și a spus că o vedetă de film i-a ordonat să facă asta.
- Într-un caz intens dezbătut public, un bărbat pe nume Ralph Nau a avut halucinații funeste legate de patru femei diferite, toate cliente ale firmei noastre. S-a concentrat în principal asupra celei despre care credea că e o impotoare malefică. A omorât un câine și i-a trimis dinții uneia dintre clientele noastre. Ulterior, a bătut aproape 50 000 de kilometri în jurul lumii, în căutarea ei (știa unde locuia „impotoarea“, dar acolo nu a fost). O dată, a asistat la un concert susținut de „impotoare“, fără să știe că toate locurile din jurul lui erau ocupate de agenți TAM. Am investigat modalități de a-l spitaliza sau aresta, dar mergea regulat la muncă și nu a încălcat niciodată legea. Lucra la o clinică veterinară, așa că nici măcar uciderea câinelui nu putea fi probată ca infracțiune. L-am monitorizat îndeaproape

în fiecare zi, timp de trei ani, la finalul cărora s-a întors acasă. L-am anunțat pe tatăl său că anumite referințe din cele 600 de scrisori trimise ne-au convins că ar putea fi periculos pentru membrii familiei. În câteva luni, și-a ucis fratele de opt ani cu un topor. Băiatul nu-l lăsa să vadă ceva important la televizor: un semn pe care agresorul credea că i-l trimite clienta mea. (Cu toate că și-a recunoscut crima, Nau a fost achitat din cauza unei chestiuni de procedură. La fiecare câteva luni poate cere tribunalului eliberarea sa din spitalul de boli mintale și, la fiecare câteva luni, noi suntem pregătiți să depunem mărturie împotriva lui.)

Dat fiind numărul cazurilor evaluate de Departamentul TAM – un adevărat laborator de analiză a nebuniei și pericolului – a trebuit să fiu atent la legătura umană dintre protector și urmăritor, pentru că doar așa predicțiile puteau fi precise. Membrii departamentului meu care lucrează la astfel de evaluări creează un profil pentru fiecare caz. De la un moment dat, am început să ne referim la indivizii evaluați ca la „profile”. Acest lucru a devenit parte dintr-o terminologie unică în munca noastră, din care am împărtășit câte ceva în această carte. De exemplu, cei care se cred Mesia, Căpitanul Kirk sau Marilyn Monroe sunt descriși ca HAL-ID (de la halucinații identitare). Cei care cred că sunt căsătoriți cu vreunul dintre clienții noștri sunt numiți HAL-CON (de la halucinații conjugale). Cei care cred că acționează la comanda directă a lui Dumnezeu sau a vocilor ori aparatelor instalate în creier sunt cunoscuți drept CONEX (de la control exterior).

La început, mi-a fost teamă că acest dialect intern va dezumaniza și depersonaliza evaluările noastre, dar, pe măsură ce ne loveam de tot mai mulți agresori, pe măsură ce ajungeam

să le cunoaștem viețile îndeaproape și să înțelegem chinul și tragediile prin care trec familiile lor, îngrijorarea mea s-a evaporat. Nu-ți poți permite să fii profund afectat de apropierea oamenilor ale căror vieți sunt un lanț de descinderi ale poliției, spitalizări, urmăriri neobosite din partea unor inamici imaginari, așa-zise trădări din partea celor apropiați, neliniști care-i mută dintr-un loc în altul, doar pentru a se neliniști și acolo și a o lua de la capăt, și peste toate, de singurătate.

Nu, nu există nici o șansă ca membrii departamentului meu să se îndepărteze prea mult de latura umană a muncii noastre de evaluare. Nu-l putem uita pe tânărul care a evadat dintr-un spital psihiatric, i-a trimis o ultimă scrisoare unei persoane publice pe care „o iubea“, apoi s-a sinucis. Nu-i vom putea uita pe cei care au ucis și, cumva, au implicat o personalitate publică în crima lor. Și, mai presus de orice, nu-i putem uita și nu-i vom uita pe cei care ar putea încerca să le facă vreun rău clienților noștri.

În căutarea atenției și a identității, cei mai mulți asasini se îndreaptă, așa cum spune Park Dietz, „spre cei care au cea mai multă identitate de împărțit: cei faimoși“. Asasinii știu că atunci când cineva ucide sau încearcă să ucidă o vedetă în America, un astfel de atac este cel mai important eveniment de presă. Un reporter TV va sta cu cameramanul său la câțiva pași de un alt reporter cu cameramanul său și, invariabil, vor ajunge să vorbească despre „un act lipsit de sens“.

Dar, pentru autor, asasinatul este oricum, numai lipsit de sens nu, iar acei reporteri sunt chiar parte a sensului faptelor sale. Milioanele de dolari cheltuite pentru a înregistra fiecare pas pe care-l face președintele de la mașină până la elicopter au și ele sens. Unii o numesc „pânda asasinatului“, iar organizațiile de presă au ajuns evident la concluzia că toate acele echipe și toate acele dube cu antene de satelit, tot acel echipament și

toată banda magnetică irosită merită, pentru a fi acolo în caz că cineva deschide focul. Astfel, televiziunile și asasinul investesc în aceeași crimă, și, o dată la câțiva ani, profită împreună de pe urma ei.

Ți-l mai amintești pe Arthur Bremer, care voia să-l asasineze pe președintele Nixon, dar s-a mulțumit mai târziu cu candidatul George Wallace? Și-a cântărit planul în termeni care l-ar face mândru pe Nielsen. În jurnalul său (pe care a vrut dintotdeauna să-l publice, după ce avea să devină faimos), Bremer era îngrijorat de audiența de care va avea parte: „Dacă ia foc ceva important prin Nam⁹, [atacul meu] nu va lua mai mult de trei minute de știri în rețea“.

Aceste acte lipsite de sens au tot sensul din lume.

⁹ Nam, prescurtare de la Vietnam, folosită mai ales de veteranii Războiului din Vietnam (n.tr.)

PERICOLE EXTREME

*Numai în noi liniștea-i de găsit.
Și doar de mâna noastră-i de clădit.*

– William Wordsworth

Fiecare dintre noi va avea de-a face în viață cu oameni care ne tulbură sau care pot reprezenta un pericol, dar, cum am văzut deja, o personalitate publică importantă se poate confrunta literalmente cu sute de oameni aflați în căutarea unei întâlniri nedorite; vorbesc despre cei care sunt convinși că Dumnezeu le-a poruncit să facă rău unei persoane publice, sau care cred că le este scris să se căsătorească cu o anume celebritate, sau care cred că vreo vedetă media este ținută ostatică, și tot așa. Astfel de cazuri ne oferă lecții din care avem toți de învățat. Vreau să prezint aici un caz care demonstrează că până și cele mai serioase riscuri de securitate pot fi gestionate.

Această carte a analizat obsesii, amenințări cu moartea, hărțuiri, boli mintale, copii abuzați, atacuri armate și copii care îșiucid părinții. Incredibil, există un caz care adună toate aceste elemente într-un adevărat muzeu al violenței americane.

Pe la ora 16, în ziua de 20 iulie 1983, mă aflu într-un hotel din Los Angeles unde urma să mă întâlnesc cu un client care

urma să își încheie o serie de evenimente publice. În timp ce străbăteam holul hotelului, unul dintre agenții Diviziei de Protecție și Securitate (DPS) a firmei noastre, alocați clientului respectiv, mi-a făcut un semn cu mâna. Mi-a spus că am primit un apel radio important de la birou, și mi-a sugerat să-l preiau într-una dintre mașinile noastre. Ca de obicei, am găsit mașinile aliniate, cu șoferii pregătiți pentru orice „plecare neprogramată”, eufemismul nostru pentru urgențe.

Raportul pe care l-am primit era alarmant; avea să-mi anuleze programul pentru ziua aceea și pentru următoarele 30 de zile: „Polițiștii din districtul Jennings, Louisiana, au descoperit cadavrele a cinci persoane ucise cu sălbăticie. Suspectul principal este Michael Perry.”

Nu era prima dată când auzeam acel nume. Michael Perry era unul dintre miile de hărțuitori cu probleme psihice pe care firma noastră îi avea sub evaluare, dar unul dintre cei foarte puțini plasați în categoria de risc cel mai înalt. Apelul radio îmi era destinat personal, deoarece persoana publică de care era obsedat Perry nu-mi era doar o clientă veche, ci și o prietenă apropiată.

Clienta de care era obsedat Perry este o vedetă internațională din lumea muzicii și a filmului. Avea deja o echipă de agenți DPS alocată acasă de aproape un an. Măsura gărzilor de corp permanente fusese luată parțial pentru că anticipasem că Perry și-ar putea face apariția, parțial din cauza unui alt urmăritor criminal (Ralph Nau). Stația radio transmitea încontinuu informații între birouri și agenții de securitate de la casa clientei mele din Malibu. Cineva de la TAM (Departamentul de Evaluare și Gestionare a Amenințărilor) vorbea deja cu poliția locală, iar mie mi se programase o întâlnire cu un agent FBI.

Informările alarmante nu sunt ieșite din comun în cazul vedetelor importante, dar, de obicei, cu cât afli mai multe despre o situație, cu atât mai puțin periculoasă se dovedește a fi. În cazul lui Michael Perry a fost exact invers. În timp ce un agent TAM trecea din nou în revistă dosarul lui Perry, un altul strângea informații de la poliția districtului Jennings din Louisiana.

Pentru a izola clienții de rutina gestionării problemelor de securitate, politica noastră este să nu le spunem nimic despre anumite cazuri dacă nu este necesar ca ei să facă ceva anume. Problema cu Perry ajunsese deja într-un astfel de punct, iar eu voiam să-i spun clienței mele următoarele: Perry era obsedat de ea de vreo doi ani. Era expert în tehnici de supraviețuire și fusese de mai multe ori în Los Angeles, în urmărirea ei. Părinții lui Perry erau printre victimele crimelor din Louisiana, iar din casa lor lipseau o carabină de calibru mare și cel puțin două pistoale. Perry avusese timp suficient să ajungă în Los Angeles. Îi spusese recent unui psihiatru despre clienta mea că e „malefică și trebuie omorâtă“.

Totuși, înainte de a-mi suna clienta, mi-a fost adus la cunoștință încă un detaliu care a schimbat totul. Pe baza a ceea ce am aflat despre cele câteva cuvinte pe care le scrisese Perry pe o foaie de hârtie găsită la locul crimei, am făcut ceva ce nu mai făcusem niciodată și nici nu aveam s-o mai fac vreodată, chiar dacă și alți clienți au înfruntat pericole foarte serioase. Mi-am sunat clienta și i-am cerut să-și pregătească bagajul pentru câteva zile, pentru că aveam să ajung la ea în următoarea jumătate de oră, s-o iau și să o duc la un hotel. Știind ce știu acum, nu cred că o puteam proteja cum trebuie în casa ei, chiar și cu o echipă de gărzii de corp.

Până să ajung în cartierul clienței mele, străzile fuseseră deja închise de poliție, iar un elicopter survola zona. În câteva

minute, răspundeam întrebărilor clientei neliniștite, în timp ce ne îndepărtam de casa ei, urmați îndeaproape de mașina DPS. Am fost întâmpinați la hotel de încă doi agenți DPS. Am intrat prin spate, pe la rampele de descărcare a mărfurilor și am urcat cu un lift de serviciu. O cameră alăturată apartamentului clientei mele tocmai era modificată pentru a deveni centrul de comandă al serviciilor de securitate.

Doi angajați ai firmei noastre plecaseră deja din Los Angeles spre Louisiana. A doua zi de dimineață, când au ajuns la locul crimei, cadavrele fuseseră ridicate, dar fotografiile dezvăluiau un detaliu oribil al carnagiului: Perry își împușcase părinții în ochi cu o armă automată. Mai omorâse și un bebeluș – propriul nepot – în aceeași casă, apoi intrase într-o altă casă și omorâse încă două persoane.

În camera de zi a părinților lui, am observat că trăsese mai multe rafale într-un calorifer. Caloriferul distrus era un mister pe care aveam să-l deslușim a doua zi, odată cu motivul pentru care își împușcase victimele în ochi, dar, în acel moment, căutam dincolo de aceste detalii, căutam o singură foaie de hârtie.

Lângă locul în care fuseseră găsite cadavrele era un carnetel personalizat ca obiect promoțional pentru o spălătorie chimică locală. Pe prima pagină erau mai multe nume, unele tăiate și rescrise, altele unite cu linii de alte nume, unele încercuite, altele subliniate, unele trecute într-o coloană, altele grupate câte trei sau patru. Numele și liniile erau rezultatul eforturilor lui Perry de a reduce la 10 numărul persoanelor pe care intenționa să le ucidă. Unele erau în Louisiana, una în Texas, una în Washington, D.C., iar alta în Malibu (cea care mă interesa cel mai mult). Toți acești oameni nu aveau nici cea mai mică idee că participau la o competiție bizară între dușmanii lui Michael Perry. Habar nu aveau că, într-o casă neînsemnată

din Louisiana, un bărbat stătuse calm lângă trupurile fără viață ale celor trei rude pe care tocmai le împușcase, studiind și cântărind dacă vor fi sau nu următoarele lui victime.

Perry scrisese cuvântul *cer* în dreptul numelor celor pe care deja îi omorâse și tăiasse alte nume care nu intraseră printre primele zece alese. Numele clienței mele rămăsese netăiat. Trebuia să-l găsesc pe Michael Perry.

Lista lui nu doar că ne adusese printre mlaștinile Louisianei, dar a provocat și investigațiile mele în trecutul lui Perry. În săptămânile care au urmat, am ajuns să-i cunosc foarte bine familia și pe locuitorii districtului Jennings, am ajuns să-i cunosc sora schizofrenică, doctorii cărora Perry le vorbise despre planul său de a omorî oamenii în „grupuri de câte zece“, medicul legist care ulterior avea să ne expedieze mulajele amprentelor încălțărilor lui Perry ridicate de la locul crimei, băiatul vecinilor care ne-a povestit cum i-a decapitat Perry câinele, bibliotecara care îi împrumutase cărțile despre tehnicile de supraviețuire care îl făcuseră atât de greu de prins. Aveam să-l cunosc în curând pe Michael Perry mai bine decât și-a dorit vreodată cineva să-l cunoască.

În timp ce colegii mei își începeau a doua zi de cercetări în Louisiana, agenții noștri o mutau rapid pe clienta mea de la hotel într-o locație secretă, în afara statului. Alți angajați ai firmei investigau piste care duceau în California, Nevada, Texas, Washington, New York și chiar în Africa. În Louisiana, micul Departament al Șerifului Districtului Jennings le-a alocat cazul Michael Perry tuturor celor trei detectivi; firma mea a contribuit cu încă 14 persoane la investigații.

Grace și Chester Perry prevăzuseră cu mult timp înainte că fiul lor îi va ucide într-o zi. De câte ori venea el în oraș, mama lui se înclua în casă și rareori îl lăsa să intre dacă tatăl nu era

prezent. Țineau armele pe care le aveau ascunse, îi dădeau bani lui Perry să plece de câte ori îi vizita și dormeau mai liniștiți când era plecat în vreuna dintre călătoriile sale spre California (în căutarea clienței mele). Nu este foarte clar momentul exact în care furia l-a făcut să-și omoare părinții, dar e posibil ca primele astfel de gânduri să fi apărut la șapte ani, când, spune el, mama lui îl împinsese în caloriferul de pe perete. Cu siguranță, arsurile oribile și (pentru el) rușinoase de pe picioare îi reaminteau în fiecare zi acel incident. Rafala cu care ciuruisese caloriferul era o răzbunare prea mică și prea târzie pe care o așteptase peste 20 de ani.

Pe măsură ce Michael Perry a crescut, poveștile despre el au făcut turul orașului, iar vecinii n-au renunțat nici un moment să încerce să afle de ce se comporta atât de bizar. De exemplu, îi plăcea să fie strigat după poreclă – Crab –, dar mai târziu a angajat un avocat ca să-și schimbe legal numele în Eye¹. Toată lumea a crezut atunci că era doar una dintre ideile lui lipsite de sens, dar nu era chiar așa. Michael Perry nu era nici primul, nici ultimul adolescent de 16 ani al cărui tată venea acasă și-l lua la întrebări despre regulile încălcate în ziua respectivă, ca, de exemplu, ieșitul cu bicicleta pe stradă. Era, totuși, probabil singurul al cărui tată știa fiecare detaliu al fiecărei tâmpenii pe care o făcea. Tatăl lui Perry era atât de precis informat pentru că o vecină fusese de acord să-i supravegheze băiatul de pe veranda ei și apoi să-i raporteze lui Chester tot ce făcuse fiul său de-a lungul zilei.

Tatăl îi spunea lui Michael: „Când plec la muncă, îmi las ochii acasă“. Perry și-a petrecut 28 de ani încercând să scape de sub supravegherea ochilor acelora scrutați; a încercat chiar

¹ Ochi (n.tr.)

să devină un Ochi simbolic. Iar apoi, pe 19 iulie 1983, i-a închis tatălui său ochii pentru totdeauna.

Casa familiei Perry era construită pe niște stâlpi de 30 de cm înălțime, iar un copil putea să se teamă de ce se găsea dedesubt, așa cum multora le este frică de ce ar putea fi sub pat. Dar, spre deosebire de majoritatea copiilor, fricile lui Perry nu au fost liniștite de părinți și s-au transformat într-o închipuire elaborată, cu morți care se ridicau într-o încăpere, de sub podea.

Cu toate acestea ocupându-i mintea bolnavă acasă, de ce se gândea oare Perry la o vedetă care trăia la 2 500 de kilometri depărtare? De ce credea că-și va găsi liniștea omorând-o? Aveam să aflăm destul de curând.

Mai era un nume important pe lista lui: Sandra Day O'Connor, care tocmai fusese numită la Curtea Supremă a SUA. De ce îi atrăsese atenția lui Perry? „Pentru că nici o femeie nu trebuie să fie deasupra unui bărbat“, a explicat el ulterior.

Era obișnuit cu femeile puternice; fusese crescut, ca aproape toți copiii, de cea mai puternică femeie din lume: mama. Puterea ei era irosită aiurea, credea el, iar furia pricinuită de acest gând îl devora pe dinăuntru. Deși arsurile i se vindecaseră de mult, Perry încă își mai bandaja picioarele și nu le expunea niciodată în public. Odată, întors dintr-una dintre îndelungatele sale călătorii pe urmele clienței mele în Malibu, și-a bătut mama atât de rău încât a fost arestat și internat într-un spital psihiatric. A evadat repede și s-a întors direct acasă. Adjuncții șerifului l-au găsit acolo, dar mama lui a refuzat să-i lase să-l ducă înapoi. Aceștia au insistat, dar ea a rezistat și, în cele din urmă, i-a convins. La următoarea vizită, adjuncții șerifului aveau s-o găsească moartă.

A doua zi după crime, sociologul Walt Risler, un deschizător de drumuri în domeniul predicției comportamentului violent și consultant permanent al firmei noastre de mai bine de zece

ani, era deja pe drum spre Louisiana. Acolo, a interogat membri ai familiei, a studiat notițele lui Perry și alte probe. Pentru Risler, scena crimei era un câmp fertil pentru exact tipul de descifrare a nebuniei în care era expert. Într-un pătuț din camera de zi, Perry strânsese un amestec de obiecte: un crucifix, o icoană de perete a Fecioarei Maria și un crab de ceramică. Era un altar al cărui înțeles nu i se arătase decât lui Michael Perry, până când Risler a început să asambleze piesele de puzzle.

Era firesc să presupunem că Perry se afla în unul din trei locuri, sau undeva între ele: încă în Louisiana, pe urmele victimelor de pe listă; în Washington, D.C., vânând-o pe Sandra Day O'Connor; sau în Malibu, cel mai probabil undeva în mijlocul miilor de acri de sălbăticie din spatele casei clienței mele. Era ușor de anticipat că va fi violent; făcusem asta încă dinainte de a-și ucide familia. Mai greu de răspuns era cum va încerca să-și abordeze victimele și cât de multă răbdare va avea.

Într-o noapte, în timp ce revedeam pentru a suta oară dosarul cazului la mine în birou, am observat un raport care indica lipsa unei cărți scrise de expertul în cititul urmelor Tom Brown, din Biblioteca Districtului Jennings. Știam că Perry mai împrumutase altădată o carte scrisă de Brown, intitulată *The Search*². Oare Perry folosea informațiile din aceste cărți pentru a trece neobservat pe dealurile din spatele casei clienței mele? Putea fi la câțiva metri de vreo cărare pe care merseserăm fără să știm nimic de prezența lui? Știam pe cine să întreb.

Tom Brown a scris peste zece cărți despre natură și tehnicile de căutare a urmelor, și a mai fost chemat să dea o mână de ajutor la căutarea unor oameni periculoși. Nu a fost prea încântat de cererea noastră, dar, după o convorbire telefonică

² *Căutarea* (n.tr.)

de o oră, l-am convins să ia avionul până la Los Angeles și să ne ajute să-i dăm de urmă lui Michael Perry. L-am luat de la aeroport, un bărbat aspru, cu seriozitatea tăcută a lui Clint Eastwood. Pe drumul spre elicopter, mi-a pus tot felul de întrebări despre Perry: Ce mâncare îi place? Consumă carne? Fumează? Descrie-mi încălțărilor. Ce fel de haine poartă? Spune-mi cum este părul lui.

Nu mult după sosirea în Los Angeles, Brown se afla în Malibu, sus, pe dealurile ce înconjoară proprietatea clienței mele, în căutarea vreunui semn lăsat de Perry. Niște pompieri cărora le arătasem o fotografie de-a lui ne-au spus de o tabără provizorie unde-l văzuseră cu câteva luni în urmă, iar Tom a survolat zona, indicând unele puncte pe care agenții DPS le-au cercetat apoi la pas sau călare. Când a coborât la sol, i s-au alăturat câțiva agenți DPS înarmați și, în timpul celor câtorva zile pe care le-au petrecut împreună, i-a învățat pe aceștia câte ceva despre cititul urmelor. Brown era de-a dreptul uimitor. Îți putea spune pe unde a mers cineva, unde a dormit, chiar și unde a luat o pauză. Intuiția lui se hrănea cu semnale subtile și uneori ciudate: crenguțe îndoite, pietricele împrăștiate, umbre în praf, și alte detalii pe care cei mai mulți dintre noi nu le-am observa.

Brown mi-a explicat: „Când cineva mișcă ceva în casa ta, observi. Când cineva mișcă ceva în pădure, observ eu.“

Unul dintre agenții DPS avea în rucsac mulajul unei urme de pantof ridicate din curtea casei unde avusese loc crima. Din când în când, Brown i-l cerea și îl compara cu vreun semn pe care-l vedea pe pământ.

Într-o după-amiază, după ce l-am lăsat pe Brown la hotel să se odihnească puțin, mi s-a spus prin radio că un locuitor din Malibu, care stătea la vreo doi kilometri de casa clienței mele, anunțase că un bărbat ciudat îi bătuse la ușă și întrebase de

„vedeta aceea magică“. Se îndreptase pe jos spre dealuri. Am gonit înapoi, spre casa clientei mele, știind că voi ajunge acolo înaintea cuiva care mergea pe jos. Când am ajuns, mai mulți adjuncți ai șerifului se alăturaseră celor doi agenți DPS. Am așteptat în jur de 30 de minute, până când câinii au început să latre și au luat-o la fugă spre versantul unui deal.

Ne-am luat toți după câini și curând am putut vedea clar un om care se târa prin tufișuri. Unii dintre adjuncții șerifului l-au ocolit rapid, ajungând în spatele lui, iar un elicopter al poliției a coborât chiar deasupra locului în care se afla. Într-o clipă de descărcare maximă de adrenalină, intrusul era la pământ, încătușat și zbătându-se. Am urcat dealul în fugă pentru a-l identifica, sperând că vânătoarea lui Michael Perry se încheiase. A fost ridicat în șezut, cu fața spre mine, și l-am recunoscut imediat – dar nu era Michael Perry. Era Warren P., un *alt* urmăritor bolnav mintal, pe care îl chestionasem cu ani în urmă și de care mai auzeam ocazional. Era îndrăgostit lulea și spera să se însoare cu clienta mea.

Deși merita evaluat, Warren nu avea intenții criminale; era un personaj mai degrabă tragic decât periculos. Ghinionul îi irosise ani de chin și mii de kilometri, aducându-l, în cele din urmă, la casa clientei mele, mecca închipuirilor lui sentimentale, dar în cea mai proastă zi posibilă pentru o vizită. În timp ce era dus spre una dintre mașinile șerifului, repeta încontinuu: „Habar n-aveam că securitatea e atât de strictă“.

În următoarea noapte, trei agenți DPS care scotoceau zona din jurul proprietății, folosind câteva dintre tehnicile lui Brown, au găsit niște urme suspecte. M-au dus acolo și au luminat în paralel pământul cu lanternele, arătându-mi urmele în praf. Mărturisesc că nu am văzut ce vedeau ei, dar i-am urmat printr-un fâgaș până în desișul întunecat. Nu scoteam nici un zgomot, sperând să-l găsim și, într-o oarecare măsură, să nu-l

găsim pe Perry. Undeva în față am văzut ceea ce până și eu mi-am dat seama că era un adăpost improvizat din lemne și crengi. Ne-am îndreptat spre el, iar când ne-am apropiat am putut vedea că nu era nimeni acolo.

Am găsit în interior dovezi că era într-adevăr adăpostul cuiva care ne urmărea clienta: printre hainele mizerabile era coperta unuia dintre albumele ei. Mai erau o furculiță, niște chibrituri și o armă primitivă numită bola – două pietre legate la capătul unei sfori. Târându-ne afară din colibă, am putut vedea, printr-o deschidere în desiș, bucata de drum pe care clienta mea o străbătea cu mașina de câte ori pleca sau se întorcea acasă. Dacă Michael Perry era cel care stătea aici, probabil că din acest loc o supraveghea.

Nu a trecut mult până să auzim cum cineva se îndrepta spre noi prin desiș. În lumina lunii, ne-am ținut respirația și am văzut un bărbat apropiindu-se. Avea o claie de păr negru, mai mare decât aș fi crezut că-i putea crește lui Perry de când dispăruse. Omul purta pe cap o coroană făcută din crenguțe și frunze. Încolțit din toate părțile, a început să țipe: „Sunt regele, sunt regele!” în timp ce era încătușat. Nu era Perry, ci *alt* următor bolnav mintal. Acesta era aici ca să aibă grijă de clienta mea, „regina” lui.

(Cei doi bărbați obsedați, gravitând pe orbita clientei mele în același timp cu Perry, sunt dovada clară a primejdiilor ce pândesc viața unei persoane publice. Data viitoare când mai vezi un articol de tabloid despre vreo vedetă hărțuită de un „fan înnebunit”, vei ști cât de stupid e clișeul – poți alege aproape orice vedetă, în orice zi, iar povestea ar fi adevărată. Tot ce o face să devină „știre” este nevoia tabloidului de un titlu.)

Așa cum noi puteam să dăm peste Michael Perry în Malibu în orice moment, Walt Risler și detectivul nostru l-ar fi putut găsi în stuful de pe marginea mlaștinilor din Jennings. Sau

vreun polițist norocos (ori, dacă nu era atent, ghinionist) l-ar fi putut prinde gonind cu viteză pe autostradă, în Oldsmobile-ul lui Chester Perry, sau ofițerii Curții Supreme l-ar fi putut găsi rătăcind pe holurile clădirii istorice, în căutarea Sandrei Day O'Connor.

Walt Risler, scufundându-se adânc în apele închipuirilor lui Perry, a concluzionat că Washington, D.C. și Malibu erau Sodoma și Gomora pentru el. Cântărind tot ce aflate despre caz, Risler a prezis că Perry se îndrepta spre Capitală pentru a o uide pe judecătoarea O'Connor. Pe baza acestei concluzii, am luat legătura cu un detectiv experimentat de la Omucideri, din Washington, pe nume Tom Kilcullen, și l-am pus la curent cu cazul și cu opinia lui Risler. Kilcullen era un tip creativ, care a urmat mai multe piste în zona Washingtonului.

În Malibu, eforturile noastre au continuat cu chestionări zilnice ale celor care l-ar fi putut zări pe Michael Perry. Le-am cerut vânzătorilor din magazine să ne țină la curent dacă întreba cineva despre clienta noastră, și am cerut o atenție sporită din partea celor de la biblioteca din Malibu. Asta pentru că o căutare prin desfășurătoarele apelurilor telefonice ale lui Grace și Chester Perry indicase faptul că fiul lor îi sunase de acolo cu taxă inversă de câteva ori, în timpul uneia dintre vizitele lui în California. Un alt apel din acele desfășurătoare era mai tulburător. Cu șase luni înainte, apăruse într-un mic ziar local o știre despre clienta mea, care frecventa un anume magazin din Beverly Hills. Lista apelurilor arăta că Perry își sunase părinții chiar de la telefonul public din fața respectivului magazin. Aveam de a face cu un vânzător înzestrat.

Pentru a afla ce putea ști Perry despre proprii-i vânzători, am citit articolele din presă pe marginea cazului. *USA Today* era interesant de răsfoit în săptămânile acelea, deoarece dădeam peste titluri precum: „Suspectul celor cinci crime...” și nu era vorba de

Perry; „Criminal în masă încă în libertate...” și nu era vorba de Perry; „Căutat pentru asasinarea unei familii...” și nu era vorba Perry. Numai în America...

Timp de 11 zile, echipe răspândite prin toate colțurile țării au căutat un bărbat care ura să fie căutat, până în 31 iulie, când predicția lui Risler s-a dovedit a fi corectă. Poliția din Washington a primit un apel de la un hotel ieftin: se părea că un oaspete furase un aparat de radio de la un alt oaspete al hotelului. Un ofițer a fost trimis să-i interogheze pe cei doi arțăgoși, iar acesta a concluzionat că nu se întâmplase nimic ilegal. Apelul avea să fie înregistrat ca rezolvat odată ce ofițerul completa procesul de rutină cu verificarea cazierelor celor doi. Le-a cerut să aștepte un minut, până primea prin radio rezultatele. Problema minoră și neimportantă a devenit astfel cea mai importantă din cariera ofițerului, pentru că, așteptând răbdător în fața lui, era criminalul Michael Perry.

În următoarea oră, detectivul Kilcullen m-a sunat și s-a oferit să-mi permită să vorbesc cu Perry, care era acum arestat. Și uite-așa, pur și simplu, criminalul care-mi ocupase gândurile în fiecare clipă în ultimele aproape două săptămâni era la celălalt capăt al firului, gata de vorbă.

Fără pregătire, am încropit un interogatoriu al celui mai căutat criminal din țară. Știam că fusese acasă la clienta mea, așa că mai întâi l-am întrebat despre asta. M-a mințit fără ezitare, amintindu-mi de un escroc experimentat, care vorbește repede.

Perry: Nu cred că am fost vreodată la casa ei, domnule.
Nu cred. Chiar nu cred.

GdeB: Serios?

Perry: Da. Chiar nu cred.

GdeB: Ai fost vreodată în California?

Perry: Păi, am fost la plajă, știți, să înot, și am făcut niște excursii cu cortul, atât.

Apoi, fără ca măcar să-l întreb, mi-a spus cum se potrivea clienta mea în motivația lui de a ucide.

Perry: Când a jucat în filmul ăla, și de câte ori se întorcea, avea o față destul de diferită, știți. Semăna cu mama mea, de mult, în 1961, știți, fața pe care o avea mama. Era în 1961, mama a intrat în cameră, și eu mă trezisem mult înaintea celorlalți. Și mama a intrat și avea fața aia oribilă, și m-am uitat la asta și ea a întors capul și s-a frecat pe umăr. Și fața aia din filmul ăla mi-a amintit de 1961. A stricat totul, știți.

Probabil își amintea ziua incidentului cu caloriferul, arșă în memorie la fel ca și pielea sa. Apoi a schimbat rapid subiectul și a negat iar că ar fi fost la casa clientei mele. Este ceva obișnuit ca un criminal să evite să dea informațiile pe care le cere cineva (adesea exact din acest motiv, pentru că i se cer), dar apoi a renunțat, pur și simplu, la minciună și a descris cu exactitate intrarea principală în casa clientei mele.

Perry: Știți, au o chestie mică, la fel ca la drive-in [interfonul de la poartă], știți, apeși pe buton. Și o lumină roșie [parte din programul de securitate]. Și am avut impresia că avea un adăpost subteran, și e o casă mare. Și am sunat la sonerie, și era o cameră în față și toate alea. Nu i-am atras atenția fetei ăleia, și nici ea mie. Am zis doar: „Nu poate să fie ăsta locul“, știți, din respect pentru un loc atât de vechi, antic. E un sentiment puternic, puternic.

Perry a tăcut. Când a început iar să vorbească, a făcut-o despre natura obsesiei însăși. În felul lui simplu, și-a descris experiența atât de precis pe cât și-ar putea dori orice psihiatru.

Perry: Chiar nu vreau să deschid subiectul. Mi-a trecut prin cap. S-a târât să se ridice, și *nimic, nimic nu mi s-a înfipt așa în minte*. Și chiar, știți, chiar și azi, chiar și azi, chiar și azi...

A alunecat din nou în tăcere, iar eu am așteptat tăcut să vorbească din nou.

Perry: În emisiunea ei specială, pe HBO, am văzut cum i s-a schimbat culoarea ochilor. Ochii ei își schimbă mult culoarea.

GdeB: Cum ți s-a părut?

Perry: Nu mi-a plăcut deloc. S-ar putea ca fata aia să fie o vrăjitoare, știți. Mi-ar putea face ceva rău dacă mă aude că zic asta. Nu spun decât ce-am văzut. Arăta ca mama mea. Nu vreau să vorbesc despre asta, pentru că știu că era o ușurare de câte ori uitam. M-am gândit că era o vedetă și, vorbind realist, nu e OK să-i publice adresa într-o revistă. Deci, mi-e cam frică de fata asta dacă o întâlnesc. Bine, nu știu cum ar fi. Știu că e o situație sensibilă cu fata asta. Am stat treaz multe nopți gândindu-mă la treaba asta.

GdeB: Și dacă ai văzut-o la ea acasă?

Perry: N-am văzut-o niciodată și, oricum, are un prieten. Dar, știți, a întrebat de mine, așa că am văzut-o și cam asta e, dar nu vreau să ne apropiem prea mult. Acum sunt arestat, vreau să știți asta. I-au sunat pe ai mei acasă,

și a fost ceva, un accident grav, o spargere sau așa, dar nu eu am făcut-o.

Perry a tăcut din nou. Era clar că omul care încercase să-și exorcizeze unul dintre demoni împușcându-și mama în față nu reușise mare lucru.

GdeB: Nu-ți place subiectul ăsta, așa-i?

Perry: Nu, nu-mi place. Partea proastă e că s-a întors și avea fața aia urâtă. Era complet diferită de aia pe care o avusese. Adică, era un dezastru că arăta așa. Era îngrozitoare, știți, și am oprit televizorul și am plecat. Nu vreau să vorbesc prea mult despre asta, pentru că, frate, mi-a luat o grămadă de timp după ce am văzut-o. Am zis: „E prea mult“. Mi-a luat o grămadă de timp, nu mai voiam.

Vocea i s-a stins și apoi a închis. Am rămas la biroul meu, stupefiat. Starea de urgență care consumase aproape fiecare oră a fiecărei persoane din firmă tocmai se încheiase, nu cu o pândă sau cu un schimb de focuri sau cu o echipă SWAT, ci cu o convorbire telefonică. Omul pe care încercasem să-l cunosc și să-l înțeleg prin orice mijloc posibil tocmai îmi spusese verde în față că mi-a vânat clienta și că voia s-o omoare. Am intrat în biroul TAM și am spus: „Tocmai am închis telefonul după o discuție cu Michael Perry“. Nimeni nu a înțeles nimic, dar ce spuseseam nu era îndeajuns de amuzant ca să fie o glumă.

Am plecat spre Washington a doua zi de dimineață, pentru a afla orice avea relevanță cu cazul și pentru a obține informații care să fie de folos acuzării. Următoarea noastră treabă era să ne asigurăm că Perry avea să fie condamnat, așa că țineam legătura permanent cu procurorul districtului Jennings, cu care urma să mă întâlnesc acum în Washington.

Când am ajuns, Kilcullen mi-a spus că mașina lui Perry fusese găsită și că era acum sigilată într-o parcare din apropiere. Am mers împreună să aruncăm o privire și să vedem dacă găseam vreo probă.

Vechiul Oldsmobile verde al lui Chester Perry era plin de praf. Un polițist s-a uitat prin geam pe scaunul din față și a tresărit.

– E plin de sânge, a spus.

Într-adevăr, un lichid vâscos și întunecat îmbăcsea tapițeria scaunului. Când am deschis ușa, am zărit semințele de pepene pe jos; nu era sânge pe scaun, era pepene strivit. Decât să se oprească să mănânce, Perry cumpărase un pepene și îl mâncase cu mâna dreaptă în timp ce gonea pe autostrada spre Washington.

Alesese să stea într-un hotel mic și ieftin, numit Annex Hotel, la vreo doi kilometri de Curtea Supremă. Când am ajuns acolo, ne-a fost destul de clar pe ce își cheltuise mare parte din bani. Transformase camera 136 în ceva ce ne-a șocat pe toți, un muzeu bizar al erei informației, o operă pop art care contopea violența cu nebunia și cu televiziunea. În camera minuscule, Perry înghesuisese nouă televizoare, toate pornite, nici unul pe vreun canal. Pe unul dintre ele, măzgălise cu un marker roșu cuvintele „corpul meu“. Mai multe aveau desenați ochi pe ecrane. Unul avea scris pe o parte numele clientei mele, cu litere îngroșate.

Detectivul din Louisiana însărcinat cu cazul crimelor lui Perry, Irwin Trahan, a venit în Washington pentru a-l escorta pe Michael Perry înapoi, acasă, pentru proces. Adesea, astfel de deținuți sunt transportați cu avioane comerciale sau cu „Con Air“ – porecla flotei de avioane a U.S. Marshals –, dar Trahan și partenerul său hotărâseră să facă drumul înapoi cu mașina. Acest trio neobișnuit a străbătut înapoi același drum pe care Perry venise în Washington. S-au cazat la moteluri, iar detectivii l-au supravegheat cu rândul pe Perry, care nu a dormit deloc. La finalul celor două zile de călătorie, Perry i-a rugat să-mi transmită

un mesaj. Era despre clienta mea: „Fă bine și ține-o sub supraveghere 24 de ore din 24“.

Într-o ironie pe care n-am prins-o mulți ani, Perry le-a mai spus detectivilor că, dacă procesul său avea să ajungă la Curtea Supremă, în fața judecătorei Sandra Day O'Connor, „n-aș avea nici o șansă, pentru că e femeie“ (cazul său chiar a ajuns, în cele din urmă, la Curtea Supremă).

La câțva timp după ce Perry a ajuns înapoi în Louisiana, am programat pentru Walt Risler un interogatoriu cu el în închisoare, pentru a explica ultimul său avertisment în privința clientei mele. Un Perry agitat i-a răspuns:

– Spuneți-i să stea departe de Grecia. Asta e tot ce vreau să-ți spun acum, frate. Mi-e rău, mi-e foarte rău; mi-e capul plin cu vomă.

Pentru a amâna finalul interogatoriului, Risler a întrebat despre unul dintre subiectele preferate ale lui Perry: televiziunea. Perry i-a răspuns:

– Frate, televiziunea e praf în ultima vreme. Nu știu ce înseamnă. După o vreme n-am mai putut să înțeleg nimic de la televizor decât dacă mă uitam la canale care nu emiteau nimic. Puteam să le citesc și să înțeleg mai multe decât din ce se întâmpla în emisiuni.

Apoi, i-a cerut avocatului să plece ca să vorbească între patru ochi cu Risler. I-a luat mâinile lui Risler în ale sale și i-a explicat că, dacă nu iese din închisoare, o să se dezlănțuie iadul pe pământ. Dacă va fi executat, va exploda o rachetă atomică ascunsă în mlaștinile din apropierea orașului.

– Așa că, înțelegi, e important pentru toată lumea să ies de-aici. Nu încerc decât să salvez niște vieți.

S-a ridicat să termine interogatoriul.

– Ah, frate, am capul plin cu vomă. Îți dai seama, cât de praf mi-e capul, nu, din lucrurile pe care le gândesc?

Perry nu imita nebunia – chiar era nebun.

*

Când m-am întors la Los Angeles, mă aștepta o scrisoare din partea judecătoarei O'Connor, care îmi mulțumea pentru ajutor și deplângea faptul că „există în țara asta oameni suficient de instabili pentru a constitui pericole reale pentru ceilalți”.

Câțiva ani mai târziu, după adoptarea de către Curtea Supremă a programului MOSAIC conceput de mine, m-am întâlnit cu judecătoarea O'Connor în biroul ei. Michael Perry, la vremea aceea deja condamnat la moarte pentru cele cinci crime comise, revenise în viața ei într-un mod interesant. Conducerea închisorii le ordonase doctorilor să-i administreze lui Perry medicamente în așa fel încât să fie îndeajuns de lucid pentru a înțelege ce se întâmpla în ziua execuției. Doctorii refuzaseră, motivând că atâta timp cât medicamentele erau administrate exclusiv pentru uciderea lui, nu era în interesul pacientului. Cazul a ajuns tocmai la Curtea Supremă, unde, într-una dintre cele mai imparțiale decizii ale istoriei, judecătorii au hotărât că un criminal care îl hărțuise pe unul dintre ei nu poate fi obligat să ia medicamente doar pentru a fi rațional în momentul execuției. Michael Perry este și azi în viață datorită acestei sentințe.

Cazul Perry este dovada că până și cele mai publice crime sunt motivate de cele mai intime probleme. Deși șansele să apari pe lista vreunui criminal în serie sunt infime, am prezentat acest caz pentru a-ți completa înțelegerea violenței și pentru a releva adevărul uman din spatele poveștilor senzaționale pe care le vedem în presă. Știrile despre astfel de crime prezentate la TV într-o singură dimensiune, fără perspectivă și fără tipul de detalii pe care tocmai le-ai citit, nu fac, de obicei, nimic mai mult decât să mai adauge motive în plus de frică în viețile oamenilor. Iar oamenii nu au nevoie de mult mai mult.

DARUL FRICII

*Fricile sunt cultivate în noi prin educație, și pot fi,
dacă vrem, stârpite tot prin educație.*

– Karl A. Menninger

Știm toți că există o mulțime de motive să ne temem de oameni, din când în când. Întrebarea este când. Mult prea mulți oameni își petrec viața într-o stare de continuă vigilență, intuiția fiindu-le dezinformată în privința adevăratelor pericole. Nu trebuie să fie așa. Când iei în seamă semnalele corecte pe care ți le transmite intuiția și le evaluezi fără a le nega din oficiu (știind că este posibil orice fel de deznodământ – favorabil sau nu), nu trebuie să-ți faci griji, pentru că vei ajunge să ai încredere că vei fi anunțat dacă se ivește ceva care necesită atenția ta. Frica va câștiga credibilitate, pentru că nu-ți va irosi resursele. Când accepți semnalul de supraviețuire ca pe un mesaj bine-venit și evaluezi rapid mediul sau situația, frica dispare într-o clipă. Astfel, încrederea în intuiție este exact opusul fricii permanente. De fapt, rolul fricii în viața ta scade pe măsură ce mintea și corpul tău învață că auzi șoaptele vântului și nu ai nevoie de tunete ca să știi că se apropie o furtună.

Frica adevărată este un semnal destinat a fi rapid, ca un slujitor al intuiției. Dar, chiar dacă știi că frica îndelungată și nerezolvată este distructivă, milioane de oameni aleg să trăiască în frică. Se poate să fi uitat sau să nu fi știut niciodată că frica nu este o emoție ca tristețea sau fericirea, fiecare dintre ele putând dura un timp îndelungat. Nu este o stare precum anxietatea. Frica adevărată este un semnal de supraviețuire care se declanșează doar în prezența pericolului. Și, totuși, frica neîntemeiată are asupra noastră o putere pe care nu o are asupra nici unei alte creaturi de pe Pământ. În *The Denial of Death*, Ernest Becker explică: „Pentru a supraviețui, a fost nevoie ca animalele să fie protejate de frică”. Unii evoluționiști sunt de părere că, în zorii speciei umane, cei mai fricoși aveau cele mai mari șanse de supraviețuire. Rezultatul, scrie Becker, „este apariția omului așa cum îl știm: un animal hiperanxios, care își inventează permanent motive de îngrijorare, chiar și atunci când nu e cazul”. Nu e nevoie să fie așa.

Am învățat din nou asta în urma unei vizite recente în Fiji, unde există mai puțină frică în toată țara decât în unele intersecții din Los Angeles. Într-o dimineață, pe o insulă liniștită și ospitalieră numită Vanua Levu, am făcut o plimbare de câțiva kilometri de-a lungul drumului principal. Era mărginit pe ambele părți de șiruri lungi de ferigi. Din când în când, peste sunetul oceanului liniștit din stânga mea, se suprapunea motorul vreunei mașini care se apropia. Întorcându-mă spre plantația unde eram cazat, am mers puțin cu ochii închiși. Fără să mă gândesc la început, i-am ținut închiși pentru că am simțit intuitiv că eram în siguranță mergând așa, fără să văd, pe mijlocul drumului. Când am analizat acest sentiment ciudat, mi-am dat seama că era corect: pe insulă nu erau animale periculoase și nici nu avuseseră loc atacuri violente; aș fi simțit ferigile atingându-mi picioarele dacă deviam în orice parte a

drumului și aș fi auzit un vehicul care s-ar fi apropiat în timp util ca să deschid ochii. Spre surprinderea mea, până să apară următoarea mașină, am mers aproape doi kilometri cu ochii închiși, încrezător că intuiția și simțurile mele erau la post.

Când vine vorba de semnalele de supraviețuire, mintea noastră și-a făcut deja treaba până să încercăm noi să deslușim lucrurile. De fapt, am trecut deja linia de sosire și am câștigat lejer cursa înainte chiar să auzim pistolul de start – dacă ascultăm fără să mai stăm la discuții.

E adevărat, plimbarea aceea oarbă s-a petrecut în Fiji, dar dacă vorbim de un oraș american? Nu cu mult timp în urmă, mă aflam într-un ascensor cu o femeie în vârstă care cobora într-un garaj subteran după terminarea programului de lucru. Cheile îi ieșeau printre degete formând o armă (gest care îi trăda frica). I s-a făcut frică de mine când am intrat în lift, cum probabil i s-ar fi făcut frică de orice bărbat pe care l-ar fi întâlnit într-o asemenea situație vulnerabilă pentru ea.

Îi înțeleg frica și mă întristează faptul că milioane de oameni o simt atât de des. Problema, însă, este că dacă îți e frică tot timpul de toți oamenii, când vei avea cu adevărat nevoie de el, semnalul de supraviețuire nu va mai găsi loc în mintea ta. Un bărbat care a intrat în lift la alt etaj (și, deci, nu o urmărise), care nu-i acordă nici o atenție exagerată, care apasă butonul unui alt etaj decât cel ales de ea, care este îmbrăcat potrivit, care este calm, care păstrează o distanță potrivită, este prea puțin probabil să-i facă rău fără a declanșa înainte un semnal. Frica în astfel de cazuri e o pierdere de resurse, așa că nu are rost.

Întotdeauna recomand prudență și precauție, dar mulți oameni cred – și chiar suntem învățați – că trebuie să fim superatenți pentru a fi în siguranță. În realitate, astfel ne reducem șansele de a percepe pericolul și ne periclităm siguranța. Privirile atente în jur în timp ce ne spunem: „Cineva ar putea

sări de după gardul *acela*; dacă e cineva care se ascunde în mașina *aceea*?" înlocuiesc percepția realității cu imaginația a ceea ce s-ar *putea* întâmpla. Suntem mult mai deschiși semnalelor dacă nu ne concentrăm pe așteptarea anumitor semnale.

Ai crede că unui animal mic care aleargă într-un câmp deschis săgetând în zigzag îi este frică, deși nu există nici un pericol pentru el. De fapt, goana aceea a lui e o strategie, o precauție, nu o reacție la un semnal al fricii. Precauțiile sunt constructive, în timp ce starea permanentă de frică e distructivă. Se poate transforma și în panică, iar panica este, de obicei, mult mai periculoasă decât rezultatul de care ne temem. Alpinistii și înotătorii de anduranță îți vor spune oricând că nu muntele sau marea te ucid, ci panica.

Meg este o femeie care lucrează zilnic cu pacienți bolnavi mintal cu înclinații violente. Rareori simte frică la muncă, dar îmi spune că, în afara programului, simte panică în fiecare seară pe drumul de la mașină până în apartament. Când i-am sugerat, oarecum surprinzător, că ar fi mai în siguranță dacă s-ar relaxa în timp ce face acei câțiva pași, mi-a spus:

– E ridicol. Dacă m-aș relaxa, probabil că aș fi omorâtă!

E de părere că trebuie să fie extrem de atentă la orice pericol posibil. Posibilitățile, îi explic, sunt în minte, în timp ce siguranța este rezultatul percepției a ceea ce există în afara minții, percepția a ceea ce *se întâmplă*, nu ce s-ar putea întâmpla.

Dar Meg insistă că frica ei de fiecare seară îi va salva viața, și, chiar în timp ce apără ferm valoarea propriei terori, știu că vrea să se elibereze de ea.

GdeB: Când simți frica?

Meg: În timp ce parchez.

GdeB: Este aceeași în fiecare seară?

Meg: Da, iar dacă aud vreun zgomot sau ceva, e de zece ori mai rău. Așa că trebuie să fiu superatentă. Stau în Los Angeles, deci trebuie să fiu mereu în alertă.

(Observă referirea la Los Angeles – un satelit.)

Îi explic că, dacă e speriată de moarte în fiecare seară, concentrată intens pe ceea ce s-ar putea întâmpla, atunci nici un semnal nu este rezervat momentului când chiar va exista un risc care necesită atenția ei. Ideal ar fi ca, atunci când apare frica, să privim în jur, să urmărim frica, să ne întrebăm ce percepem. Când căutăm ceva anume, un pericol așteptat, e puțin probabil că vom vedea pericolul neașteptat. Îi cer să fie mai degrabă ușor atentă la mediul înconjurător decât să fie superatentă la propria imaginație.

Știu că Meg se simte neliniștită, iar asta e un semnal anume, deși, în cazul ei, nu al unui pericol. O întreb la ce riscuri se expune pe drumul de la mașină până în casă.

Meg: Nu e o întrebare cam prostească venind din partea ta? Adică, sunt atâtea riscuri. Los Angeles e un oraș foarte periculos, nu e un loc în care aș alege să stau.

GdeB: Dar ai ales să stai aici.

Meg: Nu, sunt obligată să stau aici; sunt captivă acestei slujbe. Trebuie să locuiesc aici, și e atât de periculos, oamenii sunt omorâți tot timpul, iar eu știu asta, deci mi-e atât de frică până ajung în casă, sunt îngrozită, de fapt, și așa și trebuie!

GdeB: Normal că oricui i se poate întâmpla orice, oricând, dar, din moment ce ai făcut drumul ăsta de mii de ori fără să ți se întâmple ceva, teroarea pe care o simți este mai degrabă semnalul a altceva decât frica. Cum comunică în mod normal cu tine însăși?

O Meg agitată îmi spune că nu înțelege întrebarea, dar că nu vrea să mai discute – o să se gândească la asta peste noapte. Când mă sună a doua zi, nu doar că a înțeles întrebarea, dar a găsit și răspunsul. E de acord că intuiția ei îi comunică într-adevăr ceva, și nu un pericol iminent; ci că nu vrea să rămână în Los Angeles, și nici la actualul loc de muncă. Drumul ei zilnic între mașină și casă nu este altceva decât locul în care vocea ei interioară se aude cel mai bine.

În fiecare zi, munca mă pune în strânsă legătură cu oameni cărora le este frică, oameni anxioși sau doar îngrijorați. Prima mea misiune este să îmi dau seama despre care dintre ei este vorba. Dacă frica este într-adevăr ceea ce simt, sunt de cules informații importante, poate chiar relevante din punct de vedere al siguranței.

Există două reguli în privința fricii, care, odată acceptate, te pot face s-o folosești în avantajul tău, îi reduc frecvența și îți transformă literalmente experiența vieții. Este o afirmație serioasă, recunosc, dar nu trebuie „să-ți fie frică” să o iei în considerare cu mintea deschisă.

REGULA NR. 1. SIMPLUL FAPT CĂ ȚI-E FRICĂ DE UN LUCRU ANUME ESTE O DOVADĂ SOLIDĂ CĂ ACEL LUCRU NU SE ÎNTÂMPLĂ.

Frica adună resurse predictive puternice, care ne spun ce s-ar putea întâmpla în continuare. Ne este frică de ce urmează să se întâmple – ce s-ar putea întâmpla, nu de ceea ce se întâmplă acum. Un exemplu absurd de simplu poate demonstra acest lucru: când stai la marginea unei râpe, ți-e frică să te apropii prea mult. Dacă stai chiar pe margine, nu-ți mai e frică să te apropii, acum ți-e frică să nu cazi. Edward Gorey ne oferă

continuarea lui cu o tentă de umor negru: dacă, totuși, cazi, nu-ți mai e frică de cădere, ci de finalul ei:

*Sinucigașul, în timp ce cade,
Luminat de lună,
Regretă ce-a făcut și îi e groază
La gândul că va muri în curând.*

Panica, marele inamic al supraviețuirii, poate fi percepută ca un caleidoscop de frici greu de controlat. Poate fi redusă respectând cea de a doua regulă:

REGULA NR. 2. RAREORI ÎȚI E FRICĂ DE CEEA CE CREZI CĂ ÎȚI E FRICĂ – ȚI-E FRICĂ DE CEEA CE LEGI DE FRICĂ.

Ia orice lucru care îți provoacă o frică profundă și leagă-l de fiecare deznodământ posibil. Când frica este reală, fie va apărea în prezența pericolului, fie va fi legată de durere ori de moarte. Când primim un semnal de frică, intuiția noastră a făcut deja o mulțime de conexiuni. Pentru a răspunde cât mai bine, conștientizează legăturile și urmează-le către destinațiile cu miză mare – dacă acolo te duc. Când ne concentrăm pe o singură legătură, să zicem pe frica de cineva care se îndreaptă spre noi pe o alee întunecată, în loc de frica de a fi atacați de cineva care se îndreaptă spre noi pe o alee întunecată, frica e irosită. Asta pentru că mulți se vor îndrepta spre noi, dar foarte puțini ne-ar putea ataca.

Studiile au arătat că foarte aproape de frica de moarte se clasează frica de discursul în public. De ce ar simți cineva o frică profundă, adânc în stomac, de vorbitul în public, atât de diferit de moarte? Pentru că nu e chiar atât de diferit când

facem legătura. Cei cărora le e frică să vorbească în public se tem, de fapt, de pierderea identității, care se atașează de o evoluție slabă pe scenă, și care este adânc înrădăcinată în nevoile noastre de supraviețuire. Pentru toate animalele sociale, de la furnici la antilope, identitatea este cheia de acces către includere, iar includerea este cheia supraviețuirii. Dacă un copil își pierde identitatea de fiu al părinților săi, unul dintre deznodământurile posibile este abandonul. Pentru un sugar, aceasta înseamnă moartea. Pentru un adult, pierderea identității de membru al unui trib sau al unui sat, al unei comunități ori culturi, ar putea avea ca deznodământ probabil izolarea și moartea.

Așa că frica de a te ridica și de a te adresa unui public de 500 de profesioniști din domeniul tău nu este doar frica de a te face de râs – este legată de frica de a fi perceput ca incompetent, care este legată de frica de a-ți pierde slujba, casa, familia, de a-ți pierde capacitatea de a contribui în societate, de a-ți pierde valoarea, pe scurt, de a-ți pierde identitatea și viața. În cele mai multe cazuri, îți poți învinge frica nefondată făcând legătura cu destinația ei finală. Deși ai putea afla că discursul public te poate duce la moarte, îți vei da seama și că ar fi un drum lung și prea puțin probabil.

Aplică aceleași reguli fricii că ți-ar putea intra în casă un hoț. În primul rând, frica însăși poate fi percepută ca o veste bună, pentru că îți confirmă că temutul deznodământ nu are loc chiar acum. De vreme ce viața e plină de riscuri care pot apărea fără avertisment, am putea îmbrățișa frica: „Mulțumesc cerului pentru un semnal în urma căruia pot să acționez“. Însă, de cele mai multe ori, întâi negăm, încercând să vedem dacă nu cumva putem scăpa ignorând semnalele.

Amintește-ți, frica îți spune că s-ar putea întâmpla ceva. Dacă acel ceva se întâmplă, încetăm să ne mai temem și începem să-i răspundem, să-l gestionăm, să-i cedăm; sau

începem să ne temem de următorul deznodământ posibil pe care îl prevedem. Dacă un spărgător ne intră în casă, nu ne mai temem de asta; acum ne e frică de ce ar putea face mai departe. Orice ar fi acel lucru, în momentul în care ne este frică de el, nu se întâmplă.

Să facem un pas mai departe în această explorare a fricii: în anii 1960 a fost făcut un studiu al cărui scop era să determine ce cuvânt are cel mai mare impact psihologic asupra oamenilor. Cercetătorii au testat reacțiile la cuvinte precum *păianjen*, *șarpe*, *moarte*, *viol*, *incest*, *crimă*. Cuvântul *rechin* a provocat cea mai accentuată reacție de frică. Dar de ce ne înspăimântă atât de profund rechinii, cu care intrăm în contact atât de rar?

Unul dintre motive este aparentul caracter aleatoriu al atacurilor rechinilor. Un alt motiv este lipsa avertismentului, faptul că o creatură atât de mare se poate apropia fără zgomot și ne poate separa implacabil corpul de suflet. Din perspectiva unui rechin, noi nu avem identitate, nu suntem altceva decât carne, iar pentru oameni, pierderea identității este ea însăși un fel de moarte. În cartea sa *Great White Shark*¹, Jean-Michel Cousteau spune că rechinul este „cel mai înfricoșător animal de pe Pământ“, dar există, desigur, un animal mult mai periculos.

Savanții sunt uluiți de abilitățile de prădător ale rechinului alb, elogiindu-i viteza, forța brută, acuitatea senzorială și hotărârea, însă omul este un prădător cu abilități mult mai spectaculoase. Rechinul nu are dexteritatea, viclenia, inteligența și camuflajul nostru. Nu are nici brutalitatea noastră, pentru că oamenii le fac altor oameni lucruri la care rechinii nici nu visează. Știm asta cu toate celulele noastre, așa că frica ocazională de o altă ființă umană e naturală.

¹ *Marele rechin alb* (n.tr.)

Ca și în cazul atacurilor rechinilor, caracterul aleatoriu și lipsa avertismentului sunt atributele violenței umane de care ne temem cel mai mult, dar acum știi că violența umană este rareori aleatorie și se întâmplă rareori fără avertisment. E adevărat, pericolele ce pot veni din partea oamenilor sunt mult mai complicate decât cele din partea rechinilor; în fond, tot ce trebuie să știi despre cum să te ferești de rechini poate fi rezumat în patru cuvinte: nu intra în ocean. În tine se află și informațiile pe care trebuie să le știi despre cum să fii în siguranță printre oameni, îmbunătățite de experiență (și, să sperăm, mai bine organizate de această carte).

Am putea alege să stăm în sala de cinema îndurând din când în când teama de vreun pericol puțin probabil, dar frica noastră de oameni, care poate fi o binecuvântare, este adesea greșit înțeleasă. Trăim zi de zi alături de cel mai înfricoșător animal de pe planetă, așa încât înțelegerea felului în care funcționează frica ne poate îmbunătăți serios viața.

Oamenii folosesc cuvântul *frică* mai degrabă în sens larg, dar, pentru a-l pune în relația cuvenită cu panica, angoasele și anxietatea, amintește-ți de frica copleșitoare care a pus stăpânire pe Kelly când și-a dat seama că violatorul ei vrea s-o omoare. Oamenii spun despre o experiență înfricoșătoare: „Am încremenit“, dar, exceptând acele momente în care nemișcarea este o strategie, frica reală nu e paralizantă, ci energizantă. Rodney Fox a aflat asta când a înfruntat una dintre cele mai profunde frici ale omului: „Mi-am dat seama deodată că mă mișcam în apă mai repede ca niciodată. Apoi mi-am dat seama că eram tras în adânc de un rechin care mă apucase de piept.“ În timp ce puternicul prădător îl trăgea în adâncuri, o forță mult mai puternică a pus stăpânire pe Rodney, făcându-l să pipăie frenetic capul și fața rechinului, în căutarea ochilor. Și-a înfipt adânc degetele mari în singurul țesut moale pe care l-a putut

găsi. Rechinul i-a dat drumul imediat, însă Rodney l-a luat strâns în brațe ca să nu se poată întoarce după el. După ceea ce i s-a părut un drum lung în adâncuri, și-a făcut vânt și a înotat printr-un nor roșu spre suprafață.

Frica pompa sângele în brațele și picioarele lui Rodney și le folosea pentru a face lucruri pe care el nu le-ar fi făcut niciodată de unul singur. N-ar fi decis niciodată să se lupte cu un rechin alb, dar, pentru că frica nu i-a dat timp să se gândească, a supraviețuit.

Și acțiunea sălbatică și negândită a lui Rodney și cea tăcută și invizibilă a lui Kelly erau alimentate de aceeași energie: frica adevărată. Ia o pauză și încearcă să-ți amintești senzația și să recunoști cât de diferită este de angoasă, anxietate sau panică. Nici cea mai puternică angoasă nu te-ar putea face să te lupți cu un rechin sau să străbați un hol în spatele viitorului tău ucigaș.

Recent, mi s-a cerut să vorbesc în fața unui grup de angajați ai unei corporații despre propria lor siguranță, dar, cum se întâmplă de multe ori, totul s-a transformat într-o discuție despre frică. Înainte să încep, mai mulți oameni mi-au spus: „Vorbește cu Celia, așteaptă întâlnirea asta de săptămâni bune“. Celia, am înțeles apoi, era nerăbdătoare să-mi povestească despre groaza ei de a fi urmărită, un subiect de care colegii ei auziseră de nenumărate ori. Când oamenii vin la mine cu fricile lor (frica de un necunoscut, coleg, partener sau de un fan), invariabil primul meu pas este să determin dacă este chiar frică, sau doar neliniște ori o fobie. Este destul de simplu, dat fiind că frica adevărată, cum spuneam mai sus, apare în prezența pericolului și poate fi întotdeauna legată de durere sau de moarte.

Pentru a afla dacă Celia reacționa la un semnal de frică (care nu este voluntar) sau era doar îngrijorată (ceea ce e voluntar),

am întrebat-o dacă îi era frică chiar în acel moment, chiar în camera unde ne aflam, că e urmărită.

A pufnit în râs.

– Nu, normal că nu. Mi-e frică atunci când merg singură seara până la mașină. Parchez într-o parcare mare, îngrădită, iar mașina mea este întotdeauna ultima rămasă pentru că muncesc până foarte târziu, iar parcareea este goală și este o liniște mormântală.

Din moment ce nu se referise la nici un risc real, groaza ei nu era semnalul de frică al naturii, ci angoasa căreia doar oamenii i se lasă pradă.

Pentru a o determina să facă legătura, am întrebat-o ce anume o sperie la a fi urmărită.

– Păi, nu faptul că m-ar urmări cineva mă sperie, ci faptul că m-ar putea prinde. Mi-e frică să nu mă apuce cineva pe la spate și să mă arunce într-o mașină. Mi-ar putea face orice, dat fiind că nu mai e nimeni pe-aici.

A lansat de câteva ori satelitul acesta al statului la birou până rămâne ultima.

Angoasa este o alegere, oamenii o aleg pentru că le este de folos într-un fel sau altul.angoasa legată de vorbitul în public îi poate fi cuiva de ajutor oferindu-i o scuză pentru a nu vorbi niciodată în public, sau pentru a anula un discurs, sau în urma unei prestații slabe („pentru că eram foarte speriat“). Dar ce folos trage Celia din angoasa ei? Oamenii îți vor spune întotdeauna care este, de fapt, problema, iar Celia deja o făcuse.

Am întrebat-o de ce nu putea pleca, pur și simplu, mai devreme de la birou.

– Pentru că lumea ar crede că sunt delăsătoare.

Deci, Celia era, de fapt, îngrijorată de pierderea identității sale de angajat care pleacă mereu ultimul. Discuțiile ei frecvente despre pericole și frică îi asigurau ocazia de a menționa rapid

faptul că muncește până târziu. Și acesta era folosul pe care i-l aducea angoasa.

Cuvintele înțelepte ale lui Roosevelt – „Singurul lucru de care trebuie să ne fie frică este însăși frica” – pot fi modificate de natură: „Nu are de ce să-ți fie frică până nu simți frica”. Îngrijorarea, precauția, anxietatea și preocuparea au toate un scop, dar nu sunt frici. Așa că, de câte ori deznodământul de care ți-e groază nu poate fi legat rațional de durere sau de moarte și nu este un semnal al prezenței vreunui pericol, nu trebuie confundat cu frica. Poate fi foarte bine ceva ce merită înțeles și gestionat, dar angoasele nu îți oferă soluții. Cel mai probabil te împiedică să le găsești.

Angoasa e o formă de autohărțuire. Pentru a-i slăbi rolul în viața noastră, trebuie să înțelegem cu adevărat ce este de fapt.

Angoasa este frica pe care o creăm singuri – nu este autentică. Dacă alegi să fii îngrijorat, foarte bine, dă-i drumul, dar fă-o știind că e o alegere. Cel mai adesea, ne îngrijorăm pentru că urmărim o recompensă secundară. Sunt multe asemenea situații, dar iată câteva dintre cele mai cunoscute:

- Angoasa este o cale de a evita schimbarea; când ne facem griji, nu facem nimic în legătură cu obiectul angoasei.
- Este o cale de a evita să recunoaștem că nu avem nici o putere asupra vreunei situații, pentru că ne dă iluzia că facem ceva (și rugăciunile ne dau iluzia că facem ceva, și chiar și cel mai hotărât agnostic va recunoaște că rugăciunile sunt mai productive decât angoasele).
- Este o modalitate dezgustătoare de a crea legături cu alții, în ideea că dacă îți faci griji pentru cineva înseamnă că ți-e drag. Invers, mai e și credința că dacă nu-ți faci griji pentru cineva înseamnă că nu-ți pasă.

Cum ți-ar putea spune mulți dintre cei care au fost vreodată obiectul îngrijorării altcuiva, grijile sunt un înlocuitor jalnic al dragostei.

- Este o protecție împotriva viitoarelor dezamăgiri. De exemplu, după vreun examen important, un student își poate face griji că nu-l va trece. Simțind experiența eșecului acum, îngrijorându-se, nu se va mai simți la fel de rău atunci când chiar se va întâmpla. Dar, iată, o întrebare interesantă: din moment ce oricum nu poate face momentan nimic în legătură cu asta, își va petrece mai degrabă următoarele două zile în angoasă, pentru a afla apoi că a picat examenul, sau și le va petrece *fără* să-și facă griji și apoi să afle același lucru? Poate cel mai important, i-ar plăcea să afle că a trecut examenul și și-a petrecut două zile făcându-și griji degeaba?

În *Inteligența emoțională*, Daniel Goleman concluzionează că angoasa e un soi de „amuletă magică” cu care unii oameni cred că se pot apăra de pericol. Ei cred că dacă vor fi îngrijorați de ceva anume, acel lucru nu se va mai întâmpla. Goleman observă, de asemenea, că cele mai multe lucruri în privința cărora își fac griji oamenii au o probabilitate mică să se întâmple, pentru că avem tendința de a face ceva în legătură cu lucrurile despre care credem că se vor întâmpla. Asta înseamnă că adesea simplul fapt că un lucru anume te îngrijorează este un semn că e puțin probabil să se întâmple.

Relația dintre frica adevărată și angoasă este similară celei dintre durere și suferință. Durerea și frica sunt componente necesare și valoroase ale vieții. Suferința și angoasa sunt componente distructive și inutile ale vieții (marii filantropi ai lumii vor să elimine suferința, nu durerea).

După zeci de ani de observație a angoaselor în toate formele, am ajuns la concluzia că acestea le fac oamenilor mai mult rău decât bine. Angloasa întrerupe gândirea limpede, irosește timpul și scurtează viața. Când te îngrijorezi, întreabă-te: „La ce îmi folosește?” și chiar ai putea afla că prețul pe care l-ai plăti ar fi mai mare decât cel al schimbării. Pentru a fi mai liber de frică, dar a beneficia în continuare de darul ei, există trei obiective de îndeplinit. Nu sunt ușor de atins, dar merită să încerci:

Când simți frica, ascultă.

Când nu simți frica, nu o fabrica.

Dacă te trezești creându-ți o angoasă, explorează și descoperă motivul.

La fel cum unii oameni se grăbesc să prezică ce e mai rău, alții refuză să accepte că ar putea fi chiar într-un real pericol. Acest lucru este adesea rezultatul superstiției că, dacă identificăm și numim riscul, îl facem cumva să se întâmple. Acest mod de a gândi spune: dacă nu-l văd și nu-l accept, nu mai are cum să se întâmple. Numai ființele umane pot privi ceva, deținând toate informațiile necesare unei predicții corecte, poate chiar pot face momentan predicția corectă, pentru ca apoi să spună că nu e așa.

Unul dintre clienții mei este o corporație al cărei sediu din New York are un program de siguranță și securitate excelent. Toate ușile birourilor sunt ținute încuiate. Alături de fiecare ușă există o placă prin dreptul căreia angajatul trece un card magnetic pentru a obține accesul. Președintele firmei m-a rugat să vorbesc cu o angajată, Arlene, care refuza cu încăpățănare să poarte cardul de acces. Considera că un astfel de card îi îngrijorează pe oameni deoarece le aduce în minte nevoia de

securitate (iată frica de frică). Era de acord că, de vreme ce mulți angajați lucrează până seara târziu, e nevoie de un program de securitate, dar cardurile și ușile încuiate ar trebui înlocuite cu un paznic în holul de la intrare, deoarece „cardurile fac locul ăsta să arate ca o unitate militară, și sperie oamenii”.

Încercând să fac legătura între frica de carduri și durere sau moarte, am întrebat-o pe Arlene de ce anume se tem oamenii.

– Cardurile cresc pericolul, mi-a explicat ea, pentru că prezența lor spune că aici există ceva ce merită sustras.

Am întrebat-o dacă nu crede că ar putea fi invers, cardurile să reducă frica și riscul din moment ce prezența lor înseamnă că birourile nu sunt accesibile oricui? Mi-a răspuns că oamenii nu gândesc așa.

– Preferă să nu li se reamintească riscurile.

Arlene mi-a explicat că detectoarele de metal din aeroporturi atrag spectrul unei deturnări în loc să liniștească oamenii.

– Sunt o invitație pentru pericole.

La finalul prezentării ei încrezătoare asupra naturii umane și a motivelor pentru care oamenilor le e frică de carduri, am întrebat-o dacă e de acord că ar fi riscant pentru oameni ca ușile să rămână neîncuiate.

– Bineînțeles! La ultimul loc de muncă am fost atacată într-o seară în care am lucrat până târziu. Ușile nu se încuiau acolo, iar tipul ăsta a intrat, pur și simplu. Nu mai era nimeni în toată clădirea – așa că nu-mi vorbi mie de pericole!

Cu această istorisire, Alrene mi-a dezvăluit cui îi era frică de carduri. A făcut clară și filosofia ei de gestionare a fricii: „*Nu-mi vorbi mie de pericole!*” Ulterior, după ce m-a chestionat pe larg despre siguranța ei acasă, în metrou, la cumpărături sau la întâlnirile romantice, a căzut de acord să utilizeze cardul.

*

Din când în când, răspundem unor frici care nu ne dau semnale; alteori le ignorăm pe cele care ne avertizează, iar, în alte ocazii, suntem undeva pe la mijloc, ca doctorul Bill McKenna.

– Soția mea, Linda, era plecată într-o călătorie de afaceri, așa că mi-am scos fiicele la cină în oraș. Ne-am întors acasă târziu; m-am asigurat că s-au culcat, apoi am mers și eu la culcare. Când să ațipesc, am auzit un zgomot la parter, care, nu știu de ce, m-a speriat serios. Nu fusese puternic, și nici măcar nu-mi mai amintesc cum a sunat, dar n-am reușit să scap de senzația aceea. Așa că m-am ridicat și am coborât la parter, să mă asigur că totul era în regulă. Am făcut un tur rapid, apoi m-am întors în pat. Jumătate de oră mai târziu, am auzit un zgomot atât de slab, încât și acum încă mă mai întreb cum de m-a trezit; era respirația cuiva. Am aprins lumina și l-am văzut în mijlocul camerei pe tipul ăsta cu arma mea în mână și cu CD-playerul nostru sub braț.

Dacă misiunea lui Bill când coborâse la parter fusese, cum spune el, „să mă asigur că totul era în regulă“, avusese un succes remarcabil. Dacă, totuși, misiunea era să răspundă unui semnal de supraviețuire – să accepte darul fricii –, ratase. Când a auzit acel zgomot la parter, dacă ar fi făcut conștient legătura între frica simțită și posibilele deznodăminte periculoase – așa cum intuiția lui deja o făcuse –, ar fi recunoscut miza mare, și ar fi căutat cu scopul de a afla riscul, nu cu scopul de a nu găsi nimic.

Dacă ar fi răspuns fricii cu respectul cuvenit, l-ar fi găsit pe intrus înainte ca intrusul să-i găsească arma. Dacă în realitate și-ar fi spus: „Mi-e frică, știu că trebuie să existe un motiv, deci, care e acela?“, ar fi conștientizat ceea ce intuiția știa deja, și ceea ce mi-a spus ulterior: lumina din camera de zi era aprinsă când se întorsese acasă, pisica reușise cumva să iasă din casă și îl aștepta pe verandă, o mașină veche ciudată era parcată lângă aleea spre casă, cu motorul clănțănind în timp ce se răcea, și tot

așa... Doar în contextul tuturor acestor factori acel zgomot care altădată ar fi fost neimportant a provocat frică.

Bill McKenna și fiicele sale de patru și cinci ani au fost ținute sub amenințarea armei peste o oră. Intrusul le-a lăsat pe fete să stea pe jos în dormitorul mare și să se uite la *Frumoasa și Bestia*. I-a spus lui Bill că avea nevoie de timp pentru a lua „cea mai grea decizie din viața mea”. A întrebat „Ai avut vreodată o problemă cu adevărat grea?”, iar Bill a încuviințat din cap.

Bill mi-a spus că era treaz în momentul în care intrusul a intrat în cameră, dar că nu a simțit absolut deloc frică.

– Când cineva ține o armă îndreptată spre tine e deja prea târziu să-ți mai fie frică. Aveam lucruri mai importante la care să mă concentrez, cum ar fi să le țin calme pe fete arătându-le că sunt bine – și să-l țin calm și pe tipul ăsta. Oricum, frica venise și plecase și, după un timp, a plecat și intrusul.

Stăpânirea de sine a lui Bill, la fel ca frica, când auzise zgomotele, avea sens. În primul rând, spărgătorul nu venise înarmat, deci nu era un intrus care luase în calcul sau se pregătise să ucidă. În al doilea rând, nu era decât un hoț mărunț, judecând după CD-playerul pe care îl luase. În ultimul rând, a dovedit conștiință atunci când a spus că are de luat „cea mai grea decizie” din viață. Cineva care n-ar ezita să ucidă n-ar simți deloc nevoia să discute propriile decizii între bine și rău cu potențiala victimă. De fapt, chiar și-ar dezumaniza și distanța victimele, și cu siguranță nu le-ar invita să ia parte la propria deliberare.

Intrusul nu doar că a plecat, a lăsat și CD-playerul. A mai făcut un favor familiei: a luat arma, care de-acum nu va mai fi la dispoziția vreunui alt intrus periculos (Bill nu o va înlocui). Bill și-a lăsat fetele să urmărească filmul până la sfârșit, înainte de a le trimite înapoi la culcare. Amândouă încă își amintesc seara când le-a vizitat „polițistul cu pistol”, și povestea lor nu e deloc

una traumatizantă. Nu au simțit că lui Bill îi fusese frică, pentru că, așa cum mi-a spus și mie, nici el nu simțise că îi e frică.

Frica reală este obiectivă, dar, evident, noi nu suntem. Lui Meg îi era frică să nu fie omorâtă, iar Celiei îi era frică să nu fie urmărită, chiar dacă nu avea cine s-o urmărească. Lui Arlene îi era frică de cardurile de acces, chiar dacă acestea îi îmbunătățeau siguranța. Lui Bill nu i-a fost frică de un intrus nici chiar când acesta s-a aflat în mijlocul dormitorului său cu o armă în mână. Toate astea dovedesc, cum am mai spus aici, că avem modalități diferite de a evalua riscul. Fumatul ucide mai mulți oameni într-o zi decât trăsnetele în zece ani, dar există oameni care își potolesc frica de a fi trăsniți în timpul unei furtuni... fumând o țigară. Nu e logic, dar logica și anxietatea merg rareori mână în mână.

Am cunoscut recent un cuplu între două vârste din Florida, care tocmai obținuse permis de portarmă. Bărbatul mi-a explicat de ce:

– Dacă cineva intră într-un restaurant și începe să tragă, cum s-a întâmplat la Luby's, în Texas, vreau să fiu în poziția din care să pot salva vieți.

Desigur, există o mulțime de alte lucruri pe care și le-ar putea agăța de curea, mult mai potrivite pentru a salva vieți prin restaurante. O injecție cu adrenalină ar trata un șoc anafilactic (reacția alergică potențial letală la anumite alimente). Sau ar putea avea un tubuleț ascuțit cu care să facă traheotomii de urgență oamenilor care pot să moară înecați cu mâncare. Când l-am întrebat de ce nu poartă astfel de lucruri, mi-a spus:

– N-aș putea înfige vreodată ceva în gâtul cuiva!

Dar ar putea propulsa o bucată de plumb în carnea cuiva.

Statistic vorbind, e mai probabil ca acești doi proaspăt autorizați pentru portul armei să se împuște unul pe celălalt decât să împuște vreun criminal, dar anxietatea bărbatului nu

era provocată de frica de moarte – dacă ar fi fost așa, ar fi scăpat de cele 20 de kilograme în plus care i-ar fi putut provoca un atac cardiac. Anxietatea sa e cauzată de frica de oameni și de convingerea că nu poate prezice violența. *Anxietatea, spre deosebire de frică, este întotdeauna provocată de incertitudine.*

Este provocată, în final, de predicțiile în care ai prea puțină încredere. Când prevezi că vei fi concediat și ești sigur că predicția este corectă, nu te încearcă nici o anxietate în privința asta. Poți fi anxios în legătură cu lucruri pe care nu le poți prevedea cu certitudine, cum ar fi consecințele pierderii slujbei. Predicțiile în care ai o mare încredere te eliberează ca să poți răspunde, să te poți ajusta, să te simți supărat, să accepți, să te pregătești sau să faci orice e nevoie să faci. În același timp, anxietatea este redusă prin perfecționarea predicțiilor, crescându-ți astfel gradul de certitudine.

Imaginația noastră poate fi un sol fertil în care semințele anxietății și ale angoaselor ajung buruieni, dar când presupunem că deznodământul imaginat este o certitudine, intrăm în conflict cu ceea ce Proust numea o lege inexorabilă: „Doar ceea ce e absent poate fi imaginat”. Cu alte cuvinte, ceea ce ne imaginăm – ca și de ce ne e frică – nu se întâmplă.

Donna este o producătoare de filme de 29 de ani din New York, care a renunțat curajoasă la slujba pe care o avea și a plecat în Los Angeles, sperând să producă niște documentare valoroase. Și-a folosit inteligența și entuziasmul pentru a obține o întâlnire cu un director faimos din industria filmului. Cu 30 de kilometri înaintea locului întâlnirii, mașina ei a decis să n-o mai ducă mai departe, iar ea a rămas blocată fix în mijlocul drumului. Imediat, a legat întârzierea de cele mai rele deznodăminte posibile: „O să ratez întâlnirea, iar ei nu vor vrea să o reprogrameze. Dacă faci pe cineva de calibrul ăsta să aștepte, șansele la o carieră în

domeniu sunt nule, deci, n-o să mai pot plăti chiria, o să fiu dată afară din apartament, o să ajung să trăiesc din ajutorul social“, și așa mai departe. Pentru că acest gen de legături imaginate croiesc un scenariu pas cu pas, totul pare logic, dar totul nu este decât o imitație a logicii. Este, totodată, unul dintre cele mai stupide exerciții creative ale noastre.

O mașină ocupată de un bărbat și de o femeie a încetinit în dreptul Donnei, iar bărbatul s-a oferit să o ajute. Donna le-a făcut semn cu mâna să-și continue drumul. Foarte stresată, a coborât din mașina ei și a luat-o la fugă, în căutarea unui service, adăugând pe drum capitole inventive la povestea distrugerii sale financiare. A observat aceeași mașină mergând încet în paralel cu ea, dar a continuat să alerge. A ajuns la un telefon public și a sunat la biroul directorului cu care trebuia să se întâlnească, anunțând că avea să întârzie. Cum anticipase, i s-a spus că întâlnirea nu putea fi reprogramată. Cariera pe care o vizase se terminase în acea cabină telefonică.

Donna a lăsat receptorul să-i cadă din mână, izbucnind în plâns, chiar în momentul în care aceeași mașină parca în dreptul cabinei telefonice. Cu toate că oamenii aceia o urmăriseră, nu-i era frică. Bărbatul a rămas în mașină, în timp ce femeia a coborât și a bătut ușor în geamul cabinei:

– Tu ești?

Printre lacrimi, Donna a ridicat privirea și a văzut chipul lui Jeanette, o prietenă cu care împărțise apartamentul în timpul facultății.

Jeanette și prietenul ei au dus-o iute pe Donna la întâlnire (nu a obținut slujba) și apoi au invitat-o să ia prânzul împreună. În câteva săptămâni, Donna și Jeanette s-au asociat deschizând o afacere cu obiecte de artă și antichități pe care le căutau în jurul lumii pentru a le revinde în America. Au avut atât de mult

succes încât, în doi ani, Donna strânsese deja banii necesari finanțării primului ei documentar.

În toiul tuturor proiecțiilor ei creative când i se stricase mașina, Donna nu inclusese posibilitatea ca întâmplarea aceea să ducă la revederea cu o veche prietenă cu care avea să lanseze o afacere care o va duce în jurul lumii și îi va asigura resursele pentru a-și produce propriile filme.

Puțini reușim să prevedem că evenimentele neașteptate și nedorite pot duce la lucruri minunate, dar am avea deseori dreptate dacă am face-o. Istoria invențiilor este plină de eșecuri care au devenit succese neprevăzute (cum a fost eșecul lui James Watt de a face o pompă să funcționeze, și succesul accidental care a dus la inventarea pompei de vid). Am obținut beneficii enorme luând scepticismul pe care obișnuiam să-l aplic propriei mele intuiții și aplicându-l, în schimb, deznodămintelor groaznice pe care mi le imaginam petrecându-se. Angoasa va ceda aproape întotdeauna în fața unui interogatoriu serios.

Dacă te poți convinge să-ți folosești imaginația pentru a găsi rezultate favorabile ale unor evenimente nedorite, chiar și numai ca exercițiu, vei vedea că îți cultivă creativitatea. Această sugestie e mult mai mult decât o cale de a vedea partea bună a lucrurilor pe care ne încurajează bunicile noastre s-o căutăm. Am inclus-o aici deoarece creativitatea este legată de intuiție, iar intuiția este ieșirea din cele mai grele provocări pe care le ai de înfruntat. Albert Einstein spunea că, atunci când îți urmezi intuiția, „soluția îți vine, fără să știi cum sau de ce”.

Un tânăr pe nume Andrew îi promisese unei fete cu care încerca de mult să iasă în oraș că o va duce la un anume film pe care ea își dorea să-l vadă. În primă fază, nu a reușit să găsească un cinematograful la care să ruleze filmul respectiv, iar, când l-a găsit, nu a putut să ia bilete. El și deja-prea- puțin-impresionata

fată s-au așezat la rând pentru un alt film, ca să afle după 40 de minute de așteptare că nu mai sunt bilete. Întâlnirea celor doi era deja un eșec, iar speranțele lui Andrew erau spulberate. Previzibil, era foarte dezamăgit și pe deasupra enervat de chinul prin care trecea doar pentru a vedea un film. Nu și-a spus imediat: „Poate că seara asta descurajantă mă va face să inventez un sistem computerizat prin care amatorii de film să poată suna și să aleagă filmul pe care vor să-l vadă, să afle unde rulează și chiar să cumpere în avans biletele“.

Dar exact asta a făcut Andrew Jarecki, fondând MovieFone (cunoscut și ca 777-FILM), serviciul inovativ folosit de milioane de oameni din toată America (s-a și căsătorit cu fata din seara aceea).

După atâtea povești despre riscuri și întâmplări nefericite, am ales câteva cu un final mai favorabil pentru a demonstra un lucru: angosta e o alegere, iar geniul creativ pe care i-l aplicăm poate fi folosit altfel, tot la alegere. Acest adevăr este prea puțin interesant când miza este mică, ca, de exemplu, când ești neliniștit în privința unui interviu sau a unei întâlniri, dar, în situațiile cu miză mare, același adevăr îți poate salva viața.

Mi-am petrecut mare parte din carieră încercând să fac predicții cât mai precise asupra lucrurilor care se pot întâmpla în continuare. Ce-i drept, acest talent a reprezentat o calitate puternică, pentru că oamenii de-abia așteaptă să audă prognozele fiecărei tragedii posibile. Doar o dovadă în acest sens este faptul că televiziunile marilor orașe dedică 40 de ore pe zi pentru a ne povesti despre cei care au căzut pradă vreunui dezastru și pentru a explora ce calamități ar mai putea urma: „UN NOU STUDIU ARATĂ CĂ TELEFOANELE MOBILE TE POT UCIDE. MAI MULTE DETALII, LA ORA 11!“, „CARNEA

DE CURCAN CONTAMINATĂ UCIDE TREI PERSOANE! AR PUTEA URMA CHIAI FAMILIA TA?"

Clipurile prostești și alarmiste de promovare a știrilor mă interesează mai mult decât în treacăt, pentru că este foarte important să înțeleg cum funcționează acestea pentru a înțelege apoi cum funcționează frica în societatea noastră. Urmărim știrile cu atenție, deoarece pentru a supraviețui trebuie să învățăm ce anume ne poate face rău. De-asta încetăm când trecem pe lângă locul unui accident grav. Nu din vreo perversitate patologică, ci pentru a învăța. De cele mai multe ori, concluzionăm: „Probabil era băut“; „Probabil au încercat să traverseze“; „Mașinile astea sport sunt foarte periculoase“; „Intersecția asta nu are vizibilitate“. Teoria este apoi pusă deoparte, poate pentru a ne salva, la un moment dat, viața.

Ernest Becker spune că „fricile omului sunt construite din felurile în care percepe lumea“. Animalele știu instinctiv de ce anume să se teamă, „dar un animal fără instincte [omul] nu are frici programate“. Ei bine, știrile le-au programat pentru noi, iar audiența este virtual garantată de una dintre cele mai puternice forțe ale naturii – voința de a supraviețui. Știrile locale ne oferă rareori informații noi sau relevante legate de siguranță, dar prioritatea cu care sunt difuzate simulează importanța și astfel ne captează atenția, cam cum s-ar întâmpla dacă cineva ar da buzna în casa noastră țipând: „Nu ieșiți, că veți fi omorâți! Ascultați-mă și salvați-vă viața!“ Astfel funcționează televiziunile locale ca niște afaceri. Frica are locul ei de drept în viața noastră, dar nu este o piață.

(Într-o notă personală, cu toate că am un interes profesional în domeniul riscului și al pericolului, nu urmăresc niciodată televiziunile locale, și asta de mulți ani. Încearcă și tu și vei găsi lucruri mai bune de făcut înainte să mergi la culcare decât să urmărești 30 de minute de imagini tulburătoare prezentate cu

prioritate artificială și cu obișnuita sugestie subînțeleasă că este neapărat nevoie să le vezi.)

Tacticile electronice de înspăimântare iau mai multe forme. Când lipsesc evenimentele, editorii revin cu informații noi pe marginea unei povești mai vechi. La un moment dat, într-un orașel din California pe nume Chowchilla, a avut loc o răpire bizară a unui autobuz de școală plin cu elevi. Atacatorii au îngropat autobuzul – cu tot cu copii – într-un canal uriaș de lângă o carieră de piatră. Povestea s-a terminat cu salvarea celor 26 de copii și arestarea răpitorilor. Un an mai târziu, au apărut informațiile noi: au fost difuzate aceleași imagini, incidentul inițial a fost repovestit în întregime, și un reporter a străbătut la pas o stradă din Chowchilla încheind sumbru reportajul: „Dar locuitorii acestui orașel încă se mai trezesc în toiul nopții, îngrijorați că totul s-ar putea întâmpla din nou“.

Serios? Îngrijorați că totul s-ar putea întâmpla din nou – o altă răpire în masă, cu un autobuz plin cu copii îngropat într-o carieră de piatră? Îmi vine greu să cred. Aceste recapitulări adesea ridicole sunt folosite pentru a da importanță reportajelor sau pentru a le lăsa deschise unor completări ulterioare, de exemplu: „Rămâne de văzut dacă bilanțul victimelor va mai crește“. În lumea știrilor locale, poveștile înfricoșătoare nu se termină niciodată. Rareori auzim cuvintele: „Și asta a fost tot“.

Știrile locale au câteva formulări preferate, dintre care una este: „Polițiștii au făcut o descoperire macabră astăzi, în [numele unei localități]“. Era sateliților a înmulțit materialele video șocante disponibile, așa că, în prezent, dacă nu s-a întâmplat nimic înfiorător în orașul tău, poți auzi „Polițiștii au făcut o descoperire macabră astăzi, în Reno“ sau în Chicago, Miami ori tocmai în Caracas. N-o fi un eveniment local, dar e macabru și avem și niște imagini, așa că... la naiba, avem o știre. Că se întorc în timp pentru a găsi ceva șocant ori că fac înconjurul

planetei, în nici unul dintre cazuri informația nu este neapărat valoroasă sau relevantă pentru viața ta. Știrile locale au devenit un pic mai mult decât ceea ce descrie Richard Saul Wurman în *Information Anxiety* drept „o listă de morți, accidente și catastrofe implacabile – tapetul violent al vieților noastre”.

Nu e doar vreo toană de-a mea. A înțelege felul în care funcționează știrile de televiziune este direct relevant pentru siguranța și binele tău. În primul rând, frica de crime este ea însăși o formă de victimizare. Dar implică și altceva, mult mai practic: expunerea permanentă la o stare de alarmă și urgență ne aruncă până într-acolo încât ne este imposibil să mai separăm semnalul de supraviețuire de zgomotul de fond. Deoarece e senzaționalism și nu informare, căpătăm o imagine distorsionată a lucrurilor care ne pot pune în pericol.

Imaginează-ți o știre difuzată de toate televiziunile: „Delfinii atacă un înotător!” O asemenea știre ar crea o nouă conexiune în mințile a milioane de oameni: delfinii sunt periculoși pentru om (deși nu sunt). Cu toate că poveștile despre atacuri neobișnuite din partea unor animale sunt o pâine de mâncat pentru buletinele de știri, oamenii nu sunt prada preferată a nici unui prădător (suntem cam osoși, cu puțină carne și inteligenți ca naiba). Ideea e că inteligența necesară supraviețuirii e irosită când te concentrezi pe riscuri prea puțin posibile.

Din păcate, doar numind un pericol criminal îi asigurăm un loc în mintea noastră și ne dăm un alt motiv de a simți o frică nefondată de oameni. Îmi amintesc așa-numitele împușcături pe autostradă, din Los Angeles. Deși buletinele de știri ale televiziunilor erau pline de interviuri cu șoferi care arătau găurile lăsate de gloanțe în parbriz, faptele spun că, în anul acela, se înregistraseră mai puține împușcături pe autostradă decât în anul precedent. Nu era nici un trend, nici o înmulțire a atacurilor, nici o nouă infracțiune, nimic diferit față de ceea

ce se mai întâmplase și avea să se mai întâmple. Dar azi nu mai auzim nimic de astfel de împușcături pe autostradă. S-a terminat cu zilele toride și șoferii furioși și înarmați, blocați în trafic? Chiar au dispărut împușcăturile pe autostradă sau doar știrile, pentru că povestea e deja un episod din sezonul trecut?

Singura tendință reală este felul în care stațiile locale găsesc două povești similare cu niște imagini șocante sau cu un martor supraexcitat, îi dau riscului un nume și repetă o vreme povestea cu alte victime. Când o asemenea crimă are succes, reporterii le vor spune oamenilor cum a fost dusă la îndeplinire. Astfel, presupuse noi forme de violență criminală chiar pot deveni o modă – prin aceeași metodă prin care și alte lucruri devin o modă: publicitatea.

O vedetă de știri cu un aer serios ne explică cel mai nou pericol actual despre care trebuie să știm pentru a ne salva viața: „Mă aflu la locul celui mai recent jaf de tip urmărit-până-acasă care a lovit acest cartier select, parte a unui trend de atacuri aleatorii. Cum puteți evita teroarea?” Urmează apoi o listă de precauții, unele dintre ele atât de evidente încât sunt comice (de exemplu, „Nu lăsați necunoscuți să vă intre în mașină”). Apoi un interviu cu cineva prezentat cu seriozitate drept „expert în jafurile urmărit-până-acasă”. Apoi, brusc, într-o bună zi, ai crede că astfel de jafuri, pur și simplu, nu mai au loc, pentru că televiziunile își mută camerele pe următorul risc infracțional. Curând, va fi vorba de „Hoți care ți se ascund în geantă până ajungi acasă!”, urmați de o listă de semnale de avertisment la care să fii atentă: „Geanta pare foarte grea; geanta se închide greu; se aud zgomote neobișnuite din geantă”...

Deși televiziunile ar vrea să gândim altfel, întrebarea importantă nu este cum am putea muri, ci „Cum să trăim?”, iar asta depinde de noi.

În viața și în cariera mea am văzut cele mai întunecate fețe ale sufletului uman (cel puțin, sper că sunt cele mai întunecate). Acest lucru m-a ajutat să văd mult mai limpede strălucirea spiritului uman. Faptul că am simțit eu însumi tăișul violenței m-a ajutat să simt mult mai bine mângâierea bunătății umane.

Date fiind isteria și puterea diverselor industrii ale violenței, faptul că majoritatea americanilor trăiesc fără a fi violenți este un semn că există ceva minunat în noi toți. Rezistând părții întunecate a speciei noastre, ca și celei a moștenirii noastre, americanii obișnuiți, nu icoanele răzbunării de pe marile ecrane, sunt adevărații eroi. Abraham Lincoln se referea la „îngerii mai buni ai naturii noastre“, iar aceștia trebuie să existe, pentru că cei mai mulți dintre noi trecem prin fiecare zi a vieții noastre cu decență și cooperare.

Pregătindu-mă atâția ani pentru ce poate fi mai rău, am ajuns în final la acest adevăr: chiar dacă lumea e un loc plin de pericole, e și un loc sigur. Tu și eu am supraviețuit unor riscuri extraordinare, mai ales că zilnic ne mișcăm în jurul, prin și în mașinării puternice care ne-ar putea ucide cât ai clipi: avioane, metrouri, autobuze, lifturi, scări rulante, motociclete, automobile – vehicule care îi rănesc pe unii dintre noi, dar care ne duc pe cei mai mulți unde vrem să ajungem. Suntem înconjurați de substanțe toxice, iar casele ne sunt conectate la gaze explozive și la curenți electrici mortali.

Cel mai înfricoșător, trăim printre conaționali înarmați și adesea furioși. Luate împreună, toate aceste lucruri fac din fiecare zi o cursă cu obstacole de miză uriașă, în fața cărora strămoșii noștri s-ar cutremura, dar realitatea este că ajungem, de obicei, la capătul fiecărei zile. Și, totuși, în loc să fie uluiți în fața unei asemenea minuni, milioane de oameni caută motive de îngrijorare.

Spre sfârșitul vieții, Mark Twain a spus cu înțelepciune: „Am avut nenumărate probleme, dar cele mai multe nu s-au întâmplat niciodată“.

Acum știi o mulțime de lucruri despre anticiparea și evitarea violenței, de la pericolele ridicate de necunoscuți la brutalitatea asupra prietenilor sau a membrilor familiei, de la violențele de zi cu zi care i se pot întâmpla oricui, la crimele extraordinare ce li se vor întâmpla doar câtorva. Sper că vei simți de mai puține ori frica nefondată de oameni. Sper că vei respecta și vei profita la maximum de pe urma abilității tale de a recunoaște semnalele de supraviețuire. Cel mai important, sper că vei vedea pericolul doar în norii de furtună în care există și că te vei bucura din plin de viața sub cerul senin dintre ei.

MULȚUMIRI

Când înveți în felul în care am făcut-o eu, ai mulți profesori cărora să le mulțumești pentru multe lecții. Din considerente de spațiu, nu voi enumera tot ce am învățat de la agenta și prietena mea Kathy Robbins sau de la excepționalul meu editor și îndrumător, Bill Phillips. Nu spun decât că ceea ce m-au învățat devine evident oamenilor care au citit și au comentat primele mele ciorne: pasionata Erika Holzer, Ted Calhoun cel logic, intuitivul Eric Eisner, încurajatorul Sam Merrill, optimistul Harvey Miller, Madeleine Schachter, cea mereu cu gândul la lege, onestul Rod Lurie, ocrotitoarea Victoria Principal, sprijinul Kate Bales, Betsy Uhrig, Lara Harris, David Joliffe, Linden Gross, Allison Burnett și obsesiv de precisă cercetătoare-șefă Connie Nitzschner. Le mulțumesc tuturor!

Le mulțumesc lui Charles Hayward, al cărui sprijin l-am simțit de la începutul până la sfârșitul scrierii acestei cărți, lui Sarah Crichton și lui Peter Benedek.

Când a venit vorba de urmat ghizii în desișul junglei, am avut norocul a trei călăuze grozave: Park Dietz, Walt Risle și John Monahan. Vă mulțumesc tuturor pentru lumina oferită mie de mințile și experiențele voastre.

ANEXA 1

SEMNALĂ ȘI STRATEGII PREDICTIVE

IPI (indicatori pre-incident)
COLABORARE FORȚATĂ
CĂMĂTĂRIE
PREA MULTE DETALII
PROMISIUNI NESOLICITATE
ETICHETARE
IGNORARE A REFUZULUI
INTERVIU
REGULA OPUȘILOR
SCRIE TREI PREDICȚII ALTERNATIVE
JACA (justificare, alternative, consecințe, aptitudini)
RICE (credibilitate, importanță, cost, eficiență)

MESAGERII INTUIȚIEI

Senzații sâcăitoare
Gânduri persistente
Umor
Surpriză
Anxietate
Curiozitate
Presimțiri
Senzații în stomac
Îndoială
Ezitare
Suspiciune
Neliniște
Frică

ANEXA 2

SIGURANȚA ARMELOR

Pentru unii oameni, interzicerea armelor este echivalentul psihologic al unei castrări impuse de guvern, prin urmare trebuie să lămurim ceva din start: nu contest așa-zisul drept de a purta arme (în numele căruia, apropo, au murit mai mulți americani decât în toate războaiele). Și nu susțin nici controlul armelor. Susțin ceva mult mai practic, ceva ce am putea numi *controlul muniției*.

Propun ca producătorilor de arme să le fie impuse aceleași standarde de răspundere în privința calității produselor care funcționează în cazul oricărui alt produs. Cum ar fi ca substanțele caustice pentru desfundat instalațiile să fie vândute în stropitoare ușor de deschis și făcute cât mai atractive pentru copii cu ajutorul vedetelor? Acum, soda caustică poate răni oamenii, dar nu este creată în acest scop. Armele sunt fabricate exact în acest scop, deci, de ce nu ar fi armurierii obligați să le prevadă cu elemente de siguranță a căror eficiență practică este dovedită de zeci de ani? Până și bormașinile au protecție a trăgaciului, în schimb revolverele nu.

Armele ar putea avea componente care să împiedice folosirea lor de către copii sau pot încorpora tehnologii care să

permite operarea lor doar de către proprietar (cu un inel sau cu o brățară codificate, de exemplu, ori cu un cifru încorporat în patul armei). Între timp, e mai ușor să tragi cu o armă decât să deschizi un flacon de vitamine pentru copii.

Că veni vorba de recipientele cu protecție la deschidere, designul a miliarde de flacoane cu produse de consum s-a modificat după ce opt persoane au murit intoxicate cu Tylenol – o tragedie complet în afara controlului producătorului – în timp ce fabricanții de arme produc conștient și cu entuziasm obiecte care ucid 500 de americani *în fiecare săptămână*, fără a fi obligați să folosească nici măcar un singur element de siguranță. Are sens ca producătorii care vând produse concepute special să rănească eficient, rapid, portabil și letal să aibă mai puține obligații legate de siguranța produsului decât realmente toate celelalte produse pe care le folosim?

Armurierii vor spune că, de fapt, clienții lor înțeleg și acceptă riscul armelor, dar cine își asumă răspunderea pentru cei 40 de new yorkezi care mor într-un singur an din cauza gloanțelor ricoșate, sau pentru toți ceilalți oameni care vor deveni fără voie consumatori de muniție?

Pentru a mă asigura că producătorii de arme nu înțeleg greșit, dă-mi voie să fac chiar acum ceea ce sper să facă din ce în ce mai mulți americani, și anume să le aduc la cunoștință:

Eu, unul, nu accept riscurile evitabile ridicate de produsele voastre. Ca victimă potențială, nu agreez nici un fel de înțelegere implicită cu Colt, ori Smith & Wesson, ori Rugger, și vă consider responsabili de drept pentru omiterea elementelor de protecție pentru copii sau a altor elemente de siguranță care ar reduce evident și predictibil numărul victimelor.

Unii proprietari de arme argumentează că nu au nevoie de siguranțe pentru armele lor, pentru că nu au copii. Ei bine, alții au copii și, într-o zi, îți pot face o vizită. Instalatorul pe care îl chemi de urgență într-un weekend va veni cu copilul lui plictisit, iar acesta îți va găsi arma.

Celălalt argument adesea invocat împotriva siguranței armelor este că acestea trebuie să fie pregătite de utilizare în caz de urgență, de exemplu, în toiul nopții. Imaginează-ți că acum dormi adânc și peste o fracțiune de secundă te trezești la volanul unui camion care gonește pe o șosea întunecată cu 100 km/h. Asta este condiția pe care adepții armelor de foc susțin că trebuie să o aibă la dispoziție – posibilitatea de a se ridica în pat și de a începe să improaște gloanțe în beznă, fără a trebui să se oprească mai întâi ca să acționeze siguranța. O știre Associated Press relatează cazul unei femei care nici măcar nu a trebuit să se ridice; a băgat mâna sub pernă, a scos pistolul și, crezând că este inhalatorul pentru crizele de astm, s-a împușcat în gură.

În fiecare an, numai în California sunt furate 100 000 de arme. Locuitorii statului meu compensează din plin pierderea, achiziționând 650 000 de arme anual. Nu-i de mirare că într-o săptămână obișnuită sunt împușcați aproape 1 000 de californieni. Cei mai mulți supraviețuiesc pentru a povesti teroarea prin care au trecut, astfel încât cei care aud îngrozitoarele istorisiri să poată fugi... să cumpere arme. E mult de vorbit despre asta, dar ce vreau să spun este că acele arme furate ar fi inutile și inofensive dacă un sistem de siguranță le-ar face inoperabile.

Între timp, dacă deții o armă, poți face tu ceea ce producătorii au neglijat: încui-o; nu doar dulapul sau sertarul în care o ții, ci arma în sine. Acest paragraf este un semnal de supraviețuire pentru un copil de undeva, pentru că el este cel care probabil va găsi arma pe care proprietarul a crezut-o pusă destul de sus sau prea greu de manevrat pentru un copil.

Încuietorile pentru arme sunt disponibile în magazinele de specialitate și în multe magazine de articole sportive. Deși nu sunt vândute special pentru asta, multe lacăte pot fi trecute prin gardă, prin spatele trăgaciului revolverului. Un lacăt excelent pentru așa ceva este Sesamee, fabricat de Corbin, care se găsește în multe magazine de feronerie. Unul dintre avantajele acestui lacăt este acela că, dacă arma este găsită de un intrus și apoi îndreptată spre tine, lacătul este foarte vizibil pentru tine. Acest lacăt îi permite cumpărătorului inclusiv să seteze propriul cifru, ușurând deblocarea rapidă de către cel care cunoaște combinația.

ANEXA 3

VIOLENȚA LA LOCUL DE MUNCĂ

„Înțelegerea și prevenirea violenței la locul de muncă“ este o serie de casete video care oferă cursuri avansate directorilor de agenții guvernamentale, marilor corporații și universități. Nu sunt create pentru publicul larg. Programul include interviuri cu făptuitori și victime ale unor acte violente majore la locul de muncă. Scris în colaborare de Park Dietz și Gavin de Becker (ambii intervievați extensiv), programul a primit Medalia de Aur Mercury Video Awards pentru cel mai bun film instructiv și a fost notat de Asociația pentru Asistența Angajaților din America cu maximum de 100 de puncte.

Prezentat de Efrem Zimbalist Jr. și produs de Gregory Orr – nominalizat la Premiile Emmy, programul acoperă subiecte precum anticiparea comportamentului violent, semnalele de avertisment legate de violența la locul de muncă, problemele legale, investigarea pre-angajare și procesul concedierii. Subiectele au fost supervizate de un consiliu consultativ format din reprezentanții Kraft Foods, Walt Disney Company, U.S. Marshals Service, Pfizer și Target Stores.

ANEXA 4

GAVIN DE BECKER, INCORPORATED

Gavin de Becker, Incorporated, oferă consultanță și sprijin persoanelor publice, agențiilor guvernamentale, corporațiilor și altor entități sau persoane care înfruntă predicții de mare risc ale violențelor. Firma de 46 de membri consiliază vedete media în privința siguranței și a intimității personale. Divizia de Protecție și Securitate (DPS) evaluează și analizează comunicări nepotrivite, alarmante și amenințătoare. Asigură consultații și opinii ale experților în procesele care implică hărțuiri, amenințări și previzibilitatea ori prevenirea violenței. Dezvoltă, de asemenea, sisteme de intuiție artificială care includ în prezent:

MOSAIC-2: folosit de agenții guvernamentale pentru a evalua comunicările nepotrivite cu oficialii statului.

MOSAIC-3: pentru evaluarea amenințărilor la adresa judecătorilor și a procurorilor.

MOSAIC-5: folosit de corporații, universități și alte organizații mari pentru evaluarea foștilor sau a actualilor angajați nemulțumiți, care ar putea reprezenta un pericol pentru alții la locul de muncă.

MOSAIC-10: pentru a evalua riscurile la care pot fi supuse clinicile de planificare familială.

MOSAIC-20: folosit de poliție și procuratură pentru a identifica situațiile de violență domestică cel mai probabil a escalada.

MOSAIC-50: pentru a evalua cazurile de abuz împotriva copiilor cel mai probabil a escalada.

(Observație: MOSAIC 2, 3 și 10 sunt disponibile exclusiv agențiilor guvernamentale.)

Gavin de Becker, Incorporated, asigură instruirea avansată în evaluarea amenințărilor, managementul de caz și în anticiparea comportamentului violent, pentru membrii departamentelor de poliție, procurori, agenții de stat și federale, și pentru universități. Cursurile cu durata de una, două sau trei zile au loc la Boulder Creek, terenul de instrucție de 7 hectare al firmei, aflat chiar lângă Los Angeles.

Gavin de Becker, Incorporated
11684 Ventura Boulevard, Suite 440
Studio City, CA 91604
Fax: 818-506-0426
Email: INFOLINE@GDBINC.COM

Cetățenii obișnuiți care înfruntă predicții de mare risc care implică hărțuitori, angajați nemulțumiți sau parteneri abuzivi pot afla mai multe despre resursele de evaluare de pe site-ul Gavin de Becker, Incorporated: WWW.GDEBINC.COM.

ANEXA 5

ELEMENTE ALE UNEI PREDICȚII

1) *MESURABILITATE A REZULTATULUI*

4 evident, clar

3 definiție detectabilă și împărtășită

1 detectabil, dar fluid sau inconsistent

0 nemăsurabil/nedetectabil

2) *POZIȚIE FAVORABILĂ*

3 vedere de perspectivă

2 vedere intermediată

0 vedere obstrucționată sau inexistentă

3) *IMINENȚĂ*

4 iminent

2 previzibil

0 îndepărtat

4) *CONTEXT*

3 limpede

0 ascuns

5) *INDICATORI PRE-INCIDENT*

5 mulți, credibili, detectabili

3 câțiva, credibili, detectabili

0 necredibili, nedetectabili

6) *EXPERIENȚĂ*

5 extinsă, în ambele rezultate posibile

3 cu ambele rezultate posibile

2 cu un rezultat posibil

0 elementară/parțială/irelevantă

7) *EVENIMENTE COMPARABILE*

4 substanțial comparabile

1 comparabile

0 incomparabile

8) *OBIECTIVITATE*

2 crede că oricare rezultat este posibil

0 crede că numai un rezultat este posibil sau nici unul

9) *IMPLICARE*

3 implicat în rezultat

1 implicat emoțional în rezultat

0 neimplicat în rezultat

10) *REPLICABILITATE*

5 ușor replicabil

2 replicabil cu ajutorul unei mostre sau intermediat

0 inutilă sau imposibil de replicat

11) *CUNOȘȚINȚE*

2 relevante și corecte

0 parțiale sau incorecte

Această scară ne ajută să determinăm dacă o anume predicție poate fi făcută cu succes (și nu dacă va fi făcută cu succes). Pentru a evalua o predicție, răspunde la cele 11 întrebări descrise în Capitolul 6 alegând răspunsurile dintre cele de mai sus. Adună apoi punctele obținute.

- 22 sau mai puține: situație practic impredictibilă, ține de noroc
23–27: probabilitate mică de succes
28–32: situație predictibilă
32 sau mai multe: foarte predictibilă

Observație: întrebarea legată de poziția favorabilă este dacă persoana care face predicția se află într-o poziție din care să observe indicatorii pre-incident și contextul. Dacă poți observa direct situația și indicatorii pre-incident, ai o vedere de perspectivă, dar, dacă nu le poți observa decât mijlocit (ca, de exemplu, din rapoarte sau alte dovezi), alege vederea intermediată.

Mai jos sunt câteva predicții des întâlnite, punctate presupunând că persoanei care a răspuns la întrebări îi pasă care va fi rezultatul și este cât de obiectivă se poate:

CINE VA LUA OSCARUL? (predicție a istoricului de film Rod Lurie)	22 impredictibil
VA ÎNCERCA UN ATACATOR CUNOSCUT ȘI IDENTIFICAT SĂ APARĂ ÎNARMAT ÎN APROPIEREA PREȘEDINTELUI? (predicție a lui Bryan Vosekuill și Robert Fein, de la Secret Service)	33 foarte predictibil

NU VA REUȘI UN PRIETEN BUN SĂ RETURNEZE UN ÎMPRUMUT? (predicție a cuiva care își împrumută frecvent prietenii)	33	foarte predictibil
MĂ VA ATACA CÂINELE DIN FAȚA MEA? (predicție a experților în comportamentul canin Jim și Leah Canino)	34	foarte predictibil
VA FI UN EDITOR INTERESAT DE O ANUME IDEE DE CARTE? (predicție a agentului literar Kathy Robbins)	37	foarte predictibil
CUM SE VA VINDE O ANUMITĂ CARTE? (predicție a editorului Bill Phillips în momentul plății avansului către autor)	29	predictibil
VA AVEA O PRESTAȚIE BUNĂ UN ANUMIT INVITAT LA EMISIUNEA DE SĂPTĂMÂNA VIITOARE? (predicție a lui Peter Lassally, producător executiv al emisiunilor <i>The Tonight Show Starring Johnny Carson</i> și <i>The Late Show Starring David Letterman</i>)	30	predictibil
VA AVEA O PRESTAȚIE REUȘITĂ UN ANUMIT PERFORMER DE STAND-UP LA EMISIUNEA DE SĂPTĂMÂNA VIITOARE? (predicție a lui Peter Lassally)	36	foarte predictibil

(Această predicție este mai bine punctată decât cea legată de un invitat obișnuit, deoarece împărtășim toți aceeași definiție a ceea ce înseamnă pentru un actor de stand-up o prestație reușită: hohotele de râs ale spectatorilor. Definiția în cazul unui invitat obișnuit e mai fluidă – spectatorii pot fi interesați, amuzați sau impresionați. Această predicție este mai bine punctată și pentru că performanța unui comediant poate fi replicată în prealabil cu alți spectatori.)

VA AVEA LOC UN CUTREMUR 22 impredictibil
MAJOR ANUL ACESTA ÎN LOS
ANGELES?

(predicție a geologului Gregory Dern)

SE VA PRĂBUȘI AVIONUL ÎN CARE 24 probabilitate
MĂ AFLU? mică de
succes

(predicție a lui Tom Nolan, membru al
clubului „Million Mile“)

ÎI VA PLĂCEA FIICEI MELE DE 6 ANI 34 foarte
UN ANUME FEL DE MÂNCARE? predictibil

(predicție a Lisei Gordon, mamă)

O SĂ MĂ LAS DE FUMAT 35 foarte
SĂPTĂMÂNA VIITOARE? predictibil

(predicție a unui fumător care s-a mai lăsat
de fumat, dar a luat-o de la capăt)

VA ÎNCERCA VREUNUL DINTRE 19 impredictibil
PASAGERII CARE SE ÎMBARCĂ ÎN
AVION DETURNAREA ACESTUIA
ȘI, DACĂ DA, CARE DINTRE EI?

(predicție a agentului de ticketing)

VA ÎNCERCA VREO PERSOANĂ DIN PRIMUL RÂND SĂ URCE PE SCENĂ ÎN TIMPUL UNUI CONCERT ȘI, DACĂ DA, CARE ANUME? 33 foarte predictibil

(predicție făcută în timpul spectacolului de Jeff Marquart, gardă de corp instruit în „AMMO” – Gestionarea, Monitorizarea și Observarea Spectatorilor)

VA DESCHIDE FOCUL UN ANUMIT ANGAJAT CARE ȘTIE CĂ URMEAZĂ SĂ FIE CONCEDIAT? 35 foarte predictibil

(predicție a lui David Batza, directorul TAM la Gavin de Becker, Incorporated)

VA DEVENI MAI VIOLENT UN SOȚ AGRESIV CÂND VA AFLA CĂ SOȚIA SA CERE DIVORȚUL? 35 foarte predictibil

(predicție a soției)

ANEXA 6

ÎNTREBĂRI PENTRU ȘCOALA COPILULUI TĂU

- Aveți un regulament intern sau un ghid pentru profesori? Îmi puteți da o copie sau îl pot citi aici?
- Este siguranța elevilor primul subiect abordat în regulament sau ghid? Dacă nu, de ce?
- Este siguranța elevilor abordată în vreun fel?
- Există reguli cu privire la violență, arme, consumul de droguri, abuzurile sexuale, abuzurile sexuale ale copiilor împotriva altor copii, vizitatorii neautorizați?
- Sunt investigați toți angajații?
- Ce domenii sunt acoperite de aceste investigații?
- Cine adună informațiile?
- Cine anume din conducere analizează informațiile și determină dacă persoana respectivă poate fi angajată sau nu?
- Care sunt criteriile ce descalifică un candidat?
- Procesul de filtrare se aplică tuturor angajaților (profesori, personal de serviciu, angajații cantinei, personalul de securitate, angajații temporari etc.)?
- Există în școală o asistentă medicală pe timpul prezenței elevilor în clădire (inclusiv înaintea și după terminarea orelor de clasă)?

- Care este pregătirea sau instruirea asistentei?
- Copilul meu mă poate suna oricând?
- Îmi pot vizita oricând copilul?
- Care sunt criteriile care determină când va fi contactat un părinte?
- Care sunt procedurile de anunțare a părinților?
- Care sunt procedurile de aducere la școală/acasă a elevilor?
- Cum se determină dacă altcineva decât mine îmi poate lua copilul de la școală?
- Cum abordează școala situațiile speciale (disputele pe marginea custodiei, riscul de răpire a unui copil etc.)?
- Copiii mai mari sunt separați de cei mai mici pe timpul pauzelor?
- Actele de violență sau infracțiunile sunt documentate de școală? Sunt întocmite statistici?
- Pot vedea statisticile?
- Ce acte de violență sau infracțiuni au avut loc în școală în ultimii 3 ani?
- Există ședințe regulate cu profesorii și conducerea școlii pe marginea subiectelor ce țin de siguranță și securitate?
- Sunt avertizați oficial profesorii când primesc în clasă un elev cu un comportament nepotrivit?
- Care este raportul elevi–profesor în timpul cursurilor? Dar în pauze? Dar în timpul mesei?
- Cum sunt supravegheați elevii pe timpul pauzelor?
- Voi fi informat despre comportamentul nepotrivit al vreunui profesor, care poate avea un impact asupra siguranței sau stării de bine a copilului meu?
- Există personal de securitate în perimetrul școlii?
- Agenților de securitate li se dau copii ale regulamentelor și ghidurilor?

- Este siguranța elevilor primul subiect abordat în politica de securitate sau în regulamentul scris? Dacă nu, de ce?
- Se face vreo investigație asupra personalului de securitate și ce urmărește aceasta?
- Există vreun control al celor care intră în perimetrul școlii?
- Dacă apare în clasă o situație de urgență, cum apelează profesorul la ajutor?
- Dacă apare o urgență în curtea școlii, cum apelează profesorii la ajutor?
- Care sunt politicile și procedurile în caz de urgență (incendiu, proteste, cutremur, intrus violent etc.)?
- Cât de frecvent au loc exerciții de simulare a situațiilor de urgență?
- Ce proceduri sunt urmate dacă un elev este rănit?
- La ce spital va fi transportat copilul meu în cazul unui accident?
- Pot să aleg un alt spital? Un anumit medic de familie?
- Ce secție de poliție răspunde de școală?
- Cine răspunde de școală la secția de poliție?

Școala ar trebui să aibă pregătite răspunsurile la fiecare dintre aceste întrebări. Simplul proces de a pune aceste întrebări (care pot fi adresate și în scris) poate identifica domeniile care nu au fost luate în considerare sau au fost abordate superficial de conducerea școlii.

LECTURI RECOMANDATE

Abbot, Jack Henry. *In the Belly of the Beast: Letters from Prison*. New York: Random House, 1991.

Becker, Ernest. *The Denial of Death*. New York: Free Press, 1985.

Berendzen, Richard și Laura Palmer. *Come Here: A Man Copes with the Aftermath of Childhood Sexual Abuse*. New York: Random House, 1993.

Bingham, Roger și Carl Byker. *The Human Quest*. Princeton, NJ: Films for the Humanities and Sciences, 1995. Serie video.

Blankenhorn, David. *Fatherless America: Confronting Our Most Urgent Social Problem*. New York: Basic, 1995.

Branden, Nathaniel. *Honoring the Self: The Psychology of Confidence and Respect*. New York: Bantam, 1985.

Burke, James. *The Day the Universe Changed*. Boston: Little, Brown, 1995.

Clinton, Hillary Rodham. *It Takes a Village: And Other Lessons Children Teach Us*. New York: Simon and Schuster, 1996.

Dutton, Donald și Susan K. Golant. *The Batterer: A Psychological Profile*. New York: Basic, 1995.

Faludi, Susan. *Backlash: The Undeclared War Against American Women*. New York: Crown, 1991.